ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

AFIRMAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN PE ARENA ISTORIEI PATRIEI

PARTIDUL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA. ASCENDENȚĂ ȘI CONTINUITATE REVOLUȚIONARĂ (1872–1921)
ION IACOȘ

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A CONGRESULUI PARTIDULUI DIN MAI 1921
GHEORGHE UNC, FLOREA DRAGNE

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN – INIȚIATORUL, CONDUCĂTORUL ȘI DINAMIZATORUL PROCESULUI DE EDIFICARE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE
GHEORGHE I. IONIȚĂ

ROLUL PARTIDULUI ÎN ELABORAREA POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI SOCIALISTE
ALEXANDRU BOLINTINEANU

CRONOLOGIA MONUMENTELOR DE LA CURTEA DE ARGEȘ (sec. XII–XIV). SEMNIFICAȚIA LOR ISTORICĂ
NICOLAE CONSTANTINESCU

RELAȚIILE ECONOMICE ALE DACIEI ROMANE
CONSTANTIN C. PETOLESCU

DOCUMENTARI
VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ
RECENZII
ÎNSEMNĂRI

4

TOMUL 34 1981

APRILIE

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

SECŢIA DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACŢIE

ARON PETRIC *(redactor responsabil)*; ION APOSTOL *(redactor responsabil adjunct)*; NICHITA ADĂNILOAIE; LUDOVIC DEMENY; GHEORGHE I. IONIŢĂ; VASILE LIVEANU; AUREL LOGHIN; DAMASCHIN MIOC; ŞTEFAN OLTEANU; ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU; POMPILIU TEODOR *(membri)*.

Preţul unui abonament este de 120 lei.

În ţară abonamentele se primesc la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii.

Revistele se mai pot procura (direct sau prin poştă) şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI, Calea Victoriei nr. 125, sector 1, 79717.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM Departamentul Export-Import presă, P.O. BOX 136 137. Telex 11226 Bucureşti, Str. 13 Decembrie nr. 3, 70116.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Comitetului de redacţie al revistei „REVISTA DE ISTORIE". Apare de 12 ori pe an.

Adresa Redacţiei:
B-dul Aviatorilor, nr. 1,
Bucureşti, tel. 50.72.41, 71 247.

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 34, NR. 4
aprilie 1981

SUMAR

Agricultura României pe drumul înfăptuirii noii revoluții agrare 585

AFIRMAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN PE ARENA ISTORIEI PATRIEI

ION IACOȘ, Partidul muncitorilor din România. Ascendență și continuitate revoluționară (1872—1921) 595
GHEORGHE UNC, FLOREA DRAGNE, Semnificația istorică a Congresului partidului din mai 1921 625
GHEORGHE I. IONIȚĂ, Partidul Comunist Român — inițiatorul, conducătorul și dinamizatorul procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră 639
ALEXANDRU BOLINTINEANU, Rolul partidului în elaborarea politicii externe a României socialiste 667

*

NICOLAE CONSTANTINESCU, Cronologia monumentelor de la Curtea de Argeș (sec. XII—XIV). Semnificația lor istorică 681

*

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Relațiile economice ale Daciei romane 703

DOCUMENTAR

ION ȘERBĂNESCU, Știința românească în anii revoluției popular-democratice . . . 715
MARIA DOGARU, Sigilii țărănești din Țara Românească și Moldova (1600—1650) . . 729

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea Institutului de istorie „N. Iorga" în anul 1980; Publicațiile membrilor Institutului de istorie „N. Iorga" în anul 1980; Comunicări prezentate de membrii Institutului de istorie „N. Iorga" la manifestări științifice interne și internaționale în anul 1980; Morala unei „recenzii" *(Colectivul de autori al Bibliografiei istorice a României 1974—1979)* 743

www.dacoromanica.ro

RECENZII

* * * *România în anii socialismului 1948—1978*, Edit. politică, București, 1980, 466 p. *(Ion Apostol)* 769

ȘTEFAN PASCU, C. GH. MARINESCU, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 435 p. + pl. *(Ioan Silviu Nistor)* 774

NICOLAE BĂRBUȚĂ, NICOLAE BOCȘAN, *Independența României în opinia belgiană*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 324 p. *(Aurel Filimon)* 779

GUILLERMO MORON, *Istoria Venezuelei*, Cuvînt înainte de Mihnea Gheorghiu, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1980, 243 p. *(Dumitru P. Ionescu)* 783

ÎNSEMNĂRI

ISTORIA ROMÂNIEI. — ADELA BECLEANU-IANCU, *Spiritualitatea românească. Permanență. Devenire*, Edit. politică, București, 1980, 216 p. *(Radu-Dan Vlad)*; * * * *Documente străine despre români*, Direcția generală a Arhivelor Statului, București, 1979, 341 p. *(Daniela Bușă)*; VENIAMIN CIOBANU, *Jurnal ieșean la sfîrșit de veac (1775—1800)*, Edit. Junimea, Iași, 1980, 175 pl. + il. *(Paul Cernovodeanu)*; * * * *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1929—1933)*, coordonator Doina Smârcea, Universitatea din București, 1980, 473 p. *(Mihai Oprițescu)* 787

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOME 34, No. 4
avril 1981

SOMMAIRE

L'agriculture de la Roumanie sur la voie de l'acomplissement de la nouvelle revolution agraire 585

L'AFFIRMATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN SUR LA SCENE DE L'HISTOIRE DE LA PATRIE

ION IACOŞ, Le parti des ouvriers de Roumanie. Ascendance et continuité révolutionnaire (1872—1921) 595
GHEORGHE UNC, FLOREA DRAGNE, La signification historique du Congrès du Parti de mai 1921 625
GHEORGHE I. IONIŢĂ, Le Parti Communiste Roumain — initiateur et dirigeant du processus d'édification de la société socialiste multilatéralement développée . . 639
ALEXANDRU BOLINTINEANU, Le rôle du parti à l'élaboration de la politique extérieure de la Roumanie socialiste 667

*

NICOLAE CONSTANTINESCU, Chronologie des monuments de Curtea de Argeş (XII-e—XIV-e siècles). Leur signification historique 681

*

CONSTANTIN C. PETOLESCU, Les relations économiques de la Dacie romaine . . . 703

DOCUMENTAIRE

ION ŞERBĂNESCU, La science roumaine durant les années de la révolution populaire démocratique 715
MARIA DOGARU, Sceaux paysans de Valachie et de Moldavie (1600—1650) 729

LA VIE SCIENTIFIQUE

L'activité de l'Institut d'histoire „N. Iorga" pendant l'année 1980; Les publications des membres de l'Institut d'histoire „N. Iorga" en 1980; Communications présentées par les membres de l'Institut d'histoire „N. Iorga" à diverses manifestations scientifiques internes et internationales de 1980; La morale d'une compte-rendu *(Le colectiv d'auteurs de la Bibliographie historique de Roumanie 1974—1979)* 743

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 581—794, 1981

www.dacoromanica.ro

COMPTES RENDUS

* * * *România în anii socialismului, 1948—1978* (La Roumanie pendant les années du socialisme, 1948—1978) Editions politiques, Bucarest, 1980, 467 p. *(Ion Apostol)* 769

ŞTEFAN PASCU, C. GH. MARINESCU, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională* (L'écho international de la lutte des Roumains pour l'unité nationale), Editions Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 435 p. + pl. *(Ioan Silviu Nistor)* 774

NICOLAE BĂRBUȚĂ, NICOLAE BOCȘAN, *Independența României în opinia belgiană* (L'opinion publique belge relativement à l'indépendance de la Roumanie), Cluj-Napoca, Editions Dacia, 1980, 324 p. *(Aurel Filimon)* 779

GUILLERMO MORON, *Istoria Venezuelei* (L'histoire du Venezuela), Avant-propos de Mihnea Gheorghiu, Editions Scrisul românesc, Craiova, 1980, 243 p. *(Dumitru P. Ionescu)* 783

NOTES

HISTOIRE DE LA ROUMANIE. — ADELA BECLEANU-IANCU, *Spiritualitatea românească. Permanență. Devenire* (La spiritualité roumaine. Permanence. Evolution), Editions politiques, Bucarest, 1980, 216 p. *(Radu-Dan Vlad)*; * * * *Documente străine despre români* (Documents étrangers concernant les Roumains), Direction générale des Archives de l'Etat, Bucarest, 1979, 341 p. *(Daniela Buşă)*; VENIAMIN CIOBANU, *Jurnal ieşean la sfîrşit de veac (1775—1800)* (Journal de Jassy 1775—1800), Editions Junimea, Jassy, 1980, 175 p. + il. *(Paul Cernovodeanu)*; * * * *Culegere de documente şi materiale privind istoria României (1929—1933)* (Recueil de documents et matériaux concernant l'histoire de Roumanie 1929—1933), coordinateur Doina Smârcea, l'Université de Bucarest, 1980, 473 p. *(Mihai Opriţescu)* 787

www.dacoromanica.ro

AGRICULTURA ROMÂNIEI PE DRUMUL ÎNFĂPTUIRII NOII REVOLUȚII AGRARE

În lumea de azi problemele de ordin economic ocupă un loc de prim rang în preocupările politicii tuturor statelor, îmbrăcînd, firește, nota specifică pe care orînduirea socială, stadiul de dezvoltare a forțelor de producție și natura obiectivelor urmărite le-o imprimă de la caz la caz. Dincolo de ceea ce este specific însă, toate țările sînt confruntate cu dificultățile ce decurg din scumpirea materiilor prime și a energiei, precum și cu necesitatea de a se înscrie în mod corespunzător în desfășurarea impetuoasă a revoluției științifico-tehnice contemporane.

România socialistă se află, după cum se știe, în plin efort constructiv pentru înfăptuirea obiectivelor înscrise în *Programul P.C.R.*, a sarcinilor complexe prevăzute în documentele programatice de importanță istorică adoptate de Congresul al XII-lea al partidului, avînd ca țel construirea societății socialiste multilateral dezvoltate iar pe acest traseu, depășirea pînă în 1985, a stadiului de țară în curs de dezvoltare și intrarea în rîndul statelor cu nivel mediu de dezvoltare. Iar în atingerea acestui scop agricultura — alături de industrie și de celelalte activități economico-sociale — are de adus o contribuție de primă însemnătate.

În acest context, din care am reținut doar cîteva elemente mai reprezentative, a avut loc în zilele de 19—21 februarie 1981 *al II-lea Congres al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor.*

Situat pe linia amplelor consultări democratice de masă ale conducerii partidului și statului nostru cu cei ce muncesc și desfășurat la aproape patru ani de la primul congres al țărănimii [1], actualul congres a reunit în cadrul său lucrările a cinci forumuri reprezentative : Congresul al IV-lea al Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, Conferința consiliilor oamenilor muncii din unitățile agricole de stat, Conferința consiliilor oamenilor muncii din stațiunile pentru mecanizarea agriculturii, Conferința consiliilor oamenilor muncii din întreprinderile de industrie alimentară și Consfătuirea producătorilor agricoli din localitățile necooperativizate.

Reunind peste 11.000 de delegați și invitați din toate ramurile agriculturii și din celelalte sectoare conexe, Congresul a avut loc la scurt timp după încheierea cu succes a cincinalului 1976—1980 și la începutul celui de al șaptelea cincinal, etapă importantă în făurirea societății socia-

[1] Vezi lucrările acestui congres în volumul *Congresul consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănimi*, 18—20 aprilie 1977, Edit. politică, București, 1977 (270 p.). Vezi și *Agricultura socialistă pe drumul dezvoltării intensive, moderne și obiectivele ei de viitor*, în „Revista de istorie", tom. 30, nr. 5, mai 1977, p. 785—798.

www.dacoromanica.ro

liste multilateral dezvoltate. Desfășurarea Congresului într-un asemenea moment nu a fost întîmplătoare, ci deliberată, fiind menită să sublinieze pregnant — împreună cu ședința de lucru pe probleme de agricultură de la Brașov, ținută la mijlocul lunii precedente [2] — deosebita însemnătate pe care conducerea partidului și statului nostru o acordă acestui sector cu rol esențial în progresul întregii societăți, în ridicarea bunăstării națiunii. Așa cum arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, acest Congres a fost chemat „să facă bilanțul rezultatelor obținute în cursul cincinalului 1976—1980 și, totodată, să dezbată planul dezvoltării economico-sociale a României și planul dezvoltării agriculturii în următorii cinci ani și în acest cadru să stabilească măsurile pentru ridicarea agriculturii pe o treaptă nouă, superioară, pentru creșterea rolului ei în dezvoltarea generală a țării, în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România" [3].

Eveniment de primă însemnătate al istoriei noastre contemporane aflate în plin mers, cel de al II-lea Congres al țărănimii a avut în centrul dezbaterilor sale expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, *cu privire la obiectivele înfăptuirii noii revoluții agrare în România*.

Amplă și cuprinzătoare analiză asupra căilor de urmat pentru transpunerea în viață a obiectivului trasat de Congresul al XII-lea al P.C.R. cu privire la realizarea unei noi calități în activitatea economică din agricultură, expunerea secretarului general al partidului a fost adoptată de Congres — printr-o hotărîre specială — „ca document programatic al tuturor organelor și organizațiilor de partid, organelor agricole, al tuturor oamenilor muncii de la sate" [4].

Vasta arie problematică și marea bogăție de idei, fapte și analize cuprinse în această expunere ne determină ca în spațiul acestui editorial să ne oprim numai la cîteva dintre ele; din același motiv, reflecția, studiul și dezbaterea asupra acestui excepțional document urmează să continue încă mai mult timp, nu numai din optica unui firesc interes cetățenesc și patriotic, dar și — ținem s-o repetăm — din necesitatea înțelegerii unor importante și complexe mecanisme ale dezvoltării economice și social-politice din istoria contemporană a României.

*

Se impun, în primul rînd, atenției o serie de precizări de ordin teoretic. Dacă ne punem întrebarea: de ce „o *nouă* revoluție agrară", trebuie să ne amintim că o *primă* revoluție agrară socialistă s-a desfășurat în România între 1949 și 1962, constînd, în esență, în cooperativizarea agriculturii, proces în urma încheierii căruia *relațiile de producție* socialiste au învins deplin și definitiv în țara noastră, creindu-se, din acest punct de vedere, o economie socialistă unitară. Prima revoluție agrară a avut deci un caracter predominant *social*.

---

[2] Vezi „Scînteia", an L, nr. 11.944 din 16 ianuarie 1981.
[3] *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Scînteia", an L, nr. 11.974 din 20 februarie 1981, p. 1.
[4] „Scînteia", an L, nr. 11.976 din 22 februarie 1981, p. 1.

www.dacoromanica.ro

În ce priveşte forţele de producţie, dezvoltarea unei noi baze tehnico-materiale, aceasta, deşi a cunoscut o serie de succese, n-a putut să se ridice la înălţimea noului tip de relaţii, să le valorifice integral, din două motive principale : 1. marele decalaj moştenit de la epoca precedentă, cînd relaţiile capitaliste şi de mică producţie i-au frînat dezvoltarea şi 2. subaprecierea, în cursul unei anumite perioade (ce merge pînă spre 1965) a rolului agriculturii ca ramură principală a economiei naţionale şi, ca urmare, în ciuda sporirii lor continue, alocarea unui volum de investiţii prea mic pentru creşterea însemnată a bazei tehnico-materiale a agriculturii.

Importantele acumulări cantitative şi calitative petrecute mai ales între 1965—1980 în dezvoltarea forţelor de producţie din agricultură au creat condiţiile pentru trecerea la o nouă calitate, prin înfăptuirea unei noi şi profunde revoluţii agrare, care să introducă larg în practica agriculturii cuceririle *revoluţiei ştiinţifico-tehnice*, pe baza perfecţionării continue a relaţiilor socialiste de producţie, asigurînd astfel un veritabil salt în producţie, randamente şi eficienţă. Se creiază astfel noi premise pentru creşterea nivelului de trai al producătorilor agricoli, al întregii societăţi [5].

O mare importanţă principială şi practică are şi sublinierea de către secretarul general al partidului a rolului agriculturii ca *ramură de bază a economiei naţionale a României*. Subaprecierea acestui adevăr are consecinţe negative pe toate planurile. „În lumina experienţei construcţiei socialiste din ţara noastră — arătă tovarăşul Nicolae Ceauşescu — apare acum foarte evident că teza industrializării prioritare în detrimentul dezvoltării şi modernizării agriculturii a dus de fapt la neglijarea importanţei creşterii producţiei agricole. Aplicarea acestei orientări determină disproporţii în dezvoltarea economico-socială generală, influenţează negativ asupra nivelului de trai al poporului" [6]. Pe de altă parte, experienţa construcţiei socialiste în general arată că subaprecierea aşezării agriculturii pe baza relaţiilor socialiste de producţie generează serioase contradicţii în viaţa socială, dăunează cauzei construirii socialismului şi comunismului.

În lumina principiilor generale ale socialismului, ca şi a realităţilor concrete din ţara noastră, P.C.R. a trasat ca obiectiv central dezvoltarea *concomitentă şi puternică atît a industriei* (şi îndeosebi a producţiei de materii prime şi energetice), cît *şi a agriculturii* — ca ramuri de bază ale economiei naţionale. În felul acesta se ridică la un nivel şi mai înalt rolul agriculturii în *dezvoltarea echilibrată a economiei naţionale*, a cărui importanţă s-a accentuat în condiţiile crizei energetice şi ale crizei alimentare mondiale. După cum sublinia secretarul general al partidului şi în şedinţa de lucru de la Braşov, „dacă avem o agricultură bună şi baza de materii prime asigurată avem şi condiţii să dezvoltăm orice ramură a industriei" [7].

Expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la al II-lea Congres al ţărănimii se referă în continuare la marile succese în dezvoltarea economico-socială a patriei în cincinalul 1976—1980 [8], succese ce confirmă încă

---

[5] Vezi O. Parpală, *O nouă calitate în activitatea din agricultură*, în „Revista economică", nr. 9, 27 februarie 1981, p. 3—5.

[6] *Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu*, în *loc. cit.*

[7] „Scînteia", an L, nr. 11.944, din 16 ianuarie 1981.

[8] Vezi şi *Comunicat cu privire la îndeplinirea planului naţional unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România în perioada 1976—1980*, în „Scînteia", an L, nr. 11.956 din 30 ianuarie 1981.

www.dacoromanica.ro

odată caracterul ştiinţific şi justeţea liniei politice a P.C.R., precum şi adeziunea întregului nostru popor la această politică. Relevînd apoi, în spirit revoluţionar, şi lipsurile din cincinalul precedent, secretarul general al partidului a stăruit mai amănunţit asupra celor din agricultură, pentru ca din discutarea lor deschisă să se poată desprinde măsurile necesare pentru lichidarea stărilor de lucruri negative. Condiţiile climatice nefavorabile din ultimii ani nu pot justifica integral nerealizările din cincinalul trecut. Ele se datoresc în principal lipsurilor organizatorice din conducerea şi organizarea activităţii agricole, unor manifestări de birocratism la organele agricole centrale şi locale, deficienţelor în repartizarea mijloacelor materiale şi a forţelor umane, slabei preocupări pentru introducerea cuceririlor ştiinţei în practica agricolă, lipsurilor din diverse faze ale muncilor agricole. Toate acestea s-au soldat cu importante pierderi de producţie, diminuînd rezultatele obţinute.

Trecînd în revistă obiectivele principale ale actualului cincinal, secretarul general al partidului şi-a consacrat cea mai mare parte din ampla sa expunere prezentării sistematice şi analizei amănunţite a *obiectivelor fundamentale ale noii revoluţii agrare în România*.

Fiind, precum am spus, o aplicare largă a cuceririlor revoluţiei ştiinţifico-tehnice în practica agricolă, noua revoluţie agrară are mai multe componente: revoluţia mecanică, chimică, revoluţia biologică, revoluţia în conducerea şi organizarea agriculturii. Toate acestea implică şi necesită, în acelaşi timp, un nivel mult mai înalt al calificării şi cointeresării cadrelor, precum şi mutaţii corespunzătoare ale conştiinţei celor ce lucrează în agricultură, iar din angrenarea, din „orchestrarea" adecvată a tuturor acestor componente urmează să rezulte o eficienţă superioară faţă de tot ce s-a obţinut pe această linie pînă în prezent.

Aşa fiind, noua revoluţie agrară se conjugă perfect cu ţelurile de dezvoltare ascendentă a procesului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România, de trecere într-un timp istoric relativ scurt spre stadiul de ţară mediu dezvoltată.

„Ne propunem, de fapt — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — să realizăm o adevărată revoluţie agrară în ce priveşte producţia, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficienţa economică, activitatea socială generală din satele noastre".

Pentru atingerea acestor obiective trebuie acţionat în mai multe direcţii: 1. utilizarea întregului fond funciar; 2. mecanizare; 3. chimizare; 4. crearea de noi soiuri de plante şi noi rase de animale şi, în genere, aplicarea largă a ştiinţei în producţie; 5. pregătirea cadrelor; 6. aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar, îmbunătăţirea conducerii şi organizării agriculturii; 7. lărgirea orizontului de cunoaştere ştiinţifică, educaţia revoluţionară a oamenilor muncii de la sate. În toate aceste direcţii principale, un rol sporit revine organelor de stat centrale şi locale, organelor şi organizaţiilor de partid, sub a căror conducere urmează a se desfăşura toată această vastă muncă destinată — precum se vede — nu să înlăture o lipsă sau alta, luate izolat, ci să „defrişeze" un întreg stil de lucru şi să realizeze schimbări hotărîtoare, radicale, în toate domeniile şi direcţiile menţionate.

În fiecare din aceste direcţii noile posibilităţi, modalităţi sau resurse alocate trebuie să se îmbine cu utilizarea integrală a potenţialului existent.

www.dacoromanica.ro

Numai astfel va putea fi asigurată creșterea preconizată a producției agricole vegetale și animale.

Amploarea acestei creșteri poate fi judecată după faptul că producția de cereale boabe va trebui să ajungă în 1985 la 27—28 milioane tone, față de media anuală de 14,8 milioane tone în cincinalul 1971—1975 și de 19,4 milioane tone în cincinalul 1976—1980 (producția anului 1980 a fost de 20,2 milioane tone). Creșterea producției vegetale — în cadrul căreia cerealele ocupă un loc central — trebuie să asigure nu numai acoperirea cantitativă a nevoilor economiei și ale populației, ci și premisele necesare pentru îmbunătățirea structurii calitative a consumului. Este suficient să ne gîndim că pentru obținerea unei calorii de origine animală este necesar un consum de 6—7 calorii vegetale.

Creșteri importante se prevăd și în celelalte subramuri ale producției vegetale, ca și în sectorul zootehnic. Pe această bază se va realiza dezvoltarea corespunzătoare a industriei alimentare, asigurîndu-se astfel condiții pentru o aprovizionare tot mai bună a populației cu produse agroalimentare. În alți termeni, rezultă că dezvoltarea puternică a agriculturii continuă să fie — și în perspectivă mai îndelungată — un factor esențial de creștere a calității vieții în țara noastră.

Sporirea producției agricole are un aport însemnat și la creșterea mai rapidă a venitului național, precum și la echilibrarea balanței de plăți externe a țării. După cum arată specialiștii, „în condițiile creșterii deficitului de produse alimentare (îndeosebi cereale) în țările posesoare de materii prime și energetice (petrol) și ale creșterii nevoilor României de import de petrol, paralel cu necesitatea reducerii datoriei externe a României, sporirea exportului de produse agricole rămîne o importantă sursă de creștere. Nu trebuie uitat că exportul de produse agricole este sursa principală de echilibrare a notei de plată pentru importul crescînd de petrol de către S.U.A., iar pentru România, ca și pentru Franța, agricultura poate juca rolul de „petrol verde". De aceea, sporirea producției agricole și pentru export înseamnă și a spori resursele energetice, pînă la atingerea independenței energetice a țării" [9].

Pentru asigurarea producțiilor agricole prevăzute în cadrul noii revoluții agrare este necesară, în primul rînd, *utilizarea integrală*, cu randament maxim, *a întregului teritoriu al țării*. Trebuie evitate risipa, folosirea incompletă sau dezafectarea unor terenuri agricole. Pe de altă parte, este necesară o grijă permanentă pentru ridicarea potențialului productiv al pămîntului, concomitent cu folosirea lui pentru culturile sau destinațiile agricole în care poate da cel mai bun randament, ceea ce implică zonarea corespunzătoare a culturilor. O comisie națională de stat va fi chemată să asigure gospodărirea științifică unitară a întregului teritoriu al țării [10]. În urma măsurilor ce se vor lua, suprafața arabilă a țării cuprinzînd în 1975 9.740.900 hectare [11] — va trebui să atingă în 1985 cel puțin 10 milioane hectare.

Lucrările de fertilizare, combatere a eroziunii și excesului de umiditate se vor desfășura în continuare pe scară mare. Acțiunea de chimizare

---

[9] O. Parpală, *op. cit.*, p. 4—5.

[10] Pentru alte aspecte, vezi și Ion Bold, *Pămîntul : valorificare integrală, eficiență sporită*, în „Revista economică", nr. 10 din 6 martie 1981, p. 4—5.

[11] *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România, 1980*, D.C.S., p. 221.

www.dacoromanica.ro

a solului va lua un caracter ştiinţific mult mai pronunţat, desfăşurîndu-se peste tot în strînsă colaborare cu staţiunile experimentale şi cu laboratoarele judeţene şi îmbinîndu-se cu folosirea mai largă a îngrăşămintelor naturale. În ce priveşte irigaţiile — a căror suprafaţă va spori de la 2.405 mii hectare în 1980 la 3.005 mii hectare în 1985 — amenajarea de noi suprafeţe se va îmbina strîns cu asigurarea funcţionării corespunzătoare a reţelei existente.

O altă direcţie importantă o constituie *mecanizarea lucrărilor agricole* În acest domeniu s-au obţinut şi pînă în prezent rezultate remarcabile, care asigură pe deplin realizarea principalelor lucrări agricole. Se impune însă ca aceste mijloace să fie utilizate integral, la întreaga lor capacitate. În cincinalul 1981—1985 se va face un pas important mai departe, asigurîndu-se *mecanizarea tuturor lucrărilor agricole*, atît la producţia vegetală, cît şi la cea animală. În acest scop, agricultura va fi înzestrată cu un număr sporit de tractoare, combine autopropulsate şi alte maşini. Accente calitativ noi în acest proces constau în faptul că se va accelera operaţia de tipizare a tractoarelor şi maşinilor agricole, stabilindu-se la cîteva tipuri, strict necesare, verificate de condiţiile agriculturii noastre. Aceasta va echivala cu o importantă economie de muncă socială, conferind o eficienţă sporită şi procesului de fabricaţie. De asemenea, se vor realiza maşini agricole complexe, de mare randament, capabile să efectueze simultan mai multe operaţii. Aceasta va duce la scurtarea duratei lucrărilor agricole, la creşterea productivităţii muncii, economisirea de combustibil, avînd şi influenţă pozitivă asupra solului. Combinele multifuncţionale pentru cereale sînt numai un exemplu în această privinţă.

Mari resurse de sporire a producţiei agricole, în cadrul noii revoluţii agrare, se află în *extinderea şi generalizarea rezultatelor pozitive obţinute curent de unităţile agricole fruntaşe.* Pe baza unei concludente analize critice, secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arată că „în toate zonele ţării se pot realiza, în mod constant, producţii mari la toate culturile" [12]. La culturile vegetale, condiţia hotărîtoare pentru atingerea acestui scop este asigurarea, în toate unităţile, a semînţelor cu cele mai înalte calităţi. La aceasta se adaugă respectarea riguroasă a tehnologiilor de producţie, pregătirea terenului, semănatul la timpul optim, respectarea normelor tehnice privind densitatea plantelor la semănat. Totodată, se impun măsuri ferme pentru lichidarea lipsurilor serioase existente în domeniul recoltatului care, neefectuat la timp, se soldează cu pierderi de producţie, ca şi în organizarea depozitării corespunzătoare a întregii recolte.

O analiză similară se face şi pentru sectorul creşterii animalelor, subliniindu-se, între atele, necesitatea îmbunătăţirii activităţii sanitar-veterinare, a asigurării bazei furajere — care constituie în momentul de faţă problema centrală a zootehniei —, a respectării riguroase a disciplinei de producţie.

Sînt examinate apoi problemele specifice ale industriei alimentare, silviculturii şi gospodăririi apelor, cu aceeaşi preocupare pentru îmbunătăţirea disciplinei de producţie, calităţii şi eficienţei. În industria alimen-

[12] *Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu*, „Scînteia", an L, nr. 11.974 din 20 februarie 1981, p. 2

www.dacoromanica.ro

tară, de exemplu, a cărei producţie va spori simţitor în cincinalul următor, procesul dezvoltării va merge atît pe linia modernizării şi utilizării intensive a capacităţilor existente, cît şi pe linia ca noile unităţi de producţie să fie de dimensiuni mici, ceea ce va permite amplasarea lor în consiliile unice agroindustriale, asigurîndu-se astfel reducerea distanţelor de transport şi utilizarea raţională a forţei de muncă. În acest fel cheltuielile de producţie vor fi mai mici, beneficiile mai mari, legăturile cu consumatorul mult mai operative.

Dat fiind rolul sporit pe care îl au de jucat ştiinţa şi formarea cadrelor, noua revoluţie agrară ridică în faţa *cercetării ştiinţifice* şi a *învăţămîntului* sarcini noi. De aceea şi lor li se consacră în expunerea ţinută de secretarul general al partidului la al II-lea Congres al ţărănimii un capitol amplu, distinct.

În cercetarea ştiinţifică o atenţie principală se va acorda creerii de noi soiuri şi hibrizi cu mare potenţial de prodncţie şi conţinut ridicat de substanţe utile, cu perioadă mai scurtă de vegetaţie, rezistente la ger, la boli şi dăunători, precum şi la cădere şi scuturare. În cercetarea zootehnică este necesar să se acţioneze mai rapid pentru îmbunătăţirea raselor de animale la toate speciile, pornind de la rasele autohtone, aclimatizate de-a lungul timpului. Totodată, se va dezvolta la nivelul cerinţelor cercetarea fundamentală în biologie şi, îndeosebi, în genetică, axată pe cerinţele principale ale producţiei agricole. In acelaşi timp, activitatea cercetătorilor urmează să fie apreciată după rezultatele obţinute în producţia agricolă în urma soluţiilor date de ei.

Se impune, de asemenea, arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „un progres substanţial în pregătirea şi folosirea cadrelor, a întregii forţe de muncă de la sate" [13].

Ridicarea pe noi trepte a agriculturii româneşti nu este posibilă fără un înalt nivel profesional al tuturor celor ce lucrează în agricultură, de la ţăran la inginer, fără perfecţionarea continuă a pregătirii lor. Orice lucrător din agricultură, fără a mai vorbi de specialist, va trebui să stăpînească cunoştinţe tehnice şi biologice cît mai bogate, să ştie să mînuiască toate tipurile de tractoare şi maşini agricole folosite în ţara noastră. Serioase îmbunătăţiri vor fi aduse, în acest scop, întregului sistem de pregătire a cadrelor (superior, mediu şi profesional, cursurilor anuale de pregătire şi reciclare a tuturor cadrelor din agricultură), ca şi învăţămîntului agricol de masă. O atenţie deosebită se va acorda atragerii tineretului spre muncile agricole, iar femeile vor trebui să ocupe şi în conducerea agriculturii un rol tot mai important, pe măsura celui pe care îl ocupă şi în producţie. Un accent special se va pune pe buna repartizare a forţei de muncă, a cadrelor în domeniul activităţii practice a producţiei, evitîndu-se şi combătîndu-se, acolo unde s-au ivit, fenomenele de birocratizare, incompatibile cu nevoia creşterii rapide şi însemnate a calităţii muncii şi rezultatelor din acest sector.

Un mare accent a fost pus în expunerea tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi pe factorul *organizare*, pe aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar. Acest nou mecanism, a arătat secretarul general al

[13] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

partidului, înseamnă și în agricultură „înainte de toate, realizarea și depășirea producției și a beneficiilor stabilite, autofinanțarea, echilibrul financiar permanent al tuturor unităților" [14]. S-a insistat în mod deosebit ca sistemul de finanțare a agriculturii să fie îmbunătățit, iar creditul să devină mai stimulativ, acordîndu-se în raport de realizarea producției. Îmbunătățirea și actualizarea prețurilor de contractare și achiziții, înfăptuită anul trecut, este de natură să asigure rentabilitatea, creșterea eficienței economice a tuturor unităților. Se va trece, totodată, la generalizarea acordului global, formă de retribuire ce corelează cel mai bine rezultatele obținute de fiecare cu rezultatele din producție.

În ce privește celelalte aspecte ale organizării, secretarul general al partidului a subliniat că „dezvoltarea și modernizarea producției agricole cer îmbunătățirea conducerii întregii activități, întărirea controlului, repartizarea cît mai judicioasă a cadrelor, a tuturor forțelor care lucrează în agricultură, creșterea răspunderii și rolului organelor agricole, de sus pînă jos" [15].

Aceste precizări sînt cu atît mai importante cu cît, după cum se știe, dacă toate celelalte condiții sînt egale, două sau mai multe unități de producție obțin rezultate cu atît mai bune, cu cît conducerea și organizarea producției și a muncii se află la un nivel mai ridicat. Conducerea și organizarea devin astfel factori esențiali pentru „orchestrarea" corespunzătoare, adică pentru punerea în valoare, pentru fructificarea tuturor celorlalți factori. Acest adevăr este cu atît mai valabil în condițiile tot mai complexe din punct de vedere tehnic (și biologic), economic, social și politic ale noii revoluții agrare, în care o mulțime sporită de factori se cer conjugați în mod corespunzător, pentru obținerea unor rezultate net superioare.

Pe linia organizării și conducerii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat sarcinile ce revin Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, Consiliului Național al Agriculturii — acest „adevărat parlament al agriculturii românești" —, Comisiei centrale a țăranilor din zonele necooperativizate — organism ce va trebui mai mult activizat. Au fost examinate, de asemenea, îmbunătățirile în conducere și organizare ce trebuiesc aduse consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste (care, în cei doi ani de la înființarea lor, și-au dovedit din plin utilitatea și viabilitatea), cooperativelor agricole de producție, întreprinderilor agricole de stat, stațiunilor unice de mecanizare a agriculturii. Importante referiri s-au făcut și la modul în care pot fi fructificate mai bine — prin măsuri de organizare corespunzătoare — posibilitățile de producție din gospodăriile personale (loturile) ale țăranilor cooperatori ca și din zonele necooperativizate de deal și munte.

Toate sarcinile și indicațiile referitoare la vastul și complexul domeniu al conducerii și organizării agriculturii — ca și din domeniile de preocupare menționate anterior — produc impresia puternică a unui ansamblu corelat de măsuri, atestînd, și pe acest plan, caracterul științific al politicii partidului, rolul creator, de neobosit inițiator al unor noi soluții

[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

și rezolvări al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în concordanță cu cerințele fiecăreia din etapele pe care le străbatem.

Exigențele ce decurg din înfăptuirea noii revoluții agrare fac necesare perfecționări în munca consiliilor populare, determină creșterea rolului statului socialist în conducerea unitară a întregii vieți economico-sociale.

Întărirea și perfecționarea rolului conducător al partidului este, după cum se știe, o cerință legică a mersului înainte al societății românești pe calea socialismului și comunismului. În concordanță cu noile sarcini ce se ridică în fața agriculturii, au fost create secții agrare la comitetele județene de partid, inclusiv la Comitetul Central, luîndu-se și alte măsuri organizatorice corespunzătoare. În felul acesta munca politică are un aport fundamental la îndeplinirea obiectivelor propuse, știut fiind că o condiție nu mai puțin necesară a noii revoluții agrare constă în lărgirea orizontului de cunoaștere științifică și în educația revoluționară a oamenilor muncii de la sate.

Amplă și cuprinzătoare analiză a rezultatelor obținute, complex și impunător program de transformări economico-sociale, dar și politice de înfăptuit pe drumul noii revoluții agrare din România, expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu jalonează drumul agriculturii și, totodată, al societății românești spre o treaptă mai înaltă de civilizație și bunăstare colectivă.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

PARTIDUL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA — ASCENDENȚĂ ȘI CONTINUITATE REVOLUȚIONARĂ (1872—1921)

DE

ION IACOȘ

Aniversarea a șase decenii de la făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921, prin ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregii mișcări revoluționare a proletariatului din țara noastră de pînă atunci se înscrie ca moment de excepțională însemnătate în istoria poporului român, în dezvoltarea mișcării muncitorești, în lupta pentru socialism pe pămîntul României. Atunci, cu 60 de ani în urmă, marele congres al Partidului Socialist a hotărît, ca cerință legică, centralizarea tuturor organizațiilor muncitorești la nivelul statului român întregit în 1918 prin voința și acțiunea întregului nostru popor, și a adoptat Programul partidului corespunzător noii etape de dezvoltare a societății românești, a luptei revoluționare a clasei muncitoare, a situării sale pe pozițiile comunismului, cele mai înaintate idei ale timpului. Statuarea denumirii partidului de Partidul Socialist Comunist, iar din 1922 de Partidul Comunist din România, ca secție a Internaționalei Comuniste, se înscria și ea ca o necesitate istorică a noilor vremi revoluționare, naționale și mondiale. Noua titulatură a partidului, programul și întreaga activitate desfășurată în acele împrejurări reprezentau continuitatea și ascendența revoluționară, preluarea și ridicarea la noi cote valorice a tradiției partidului muncitoresc creat în 1893, a întregii lupte sociale și naționale a proletariatului, a poporului român. Tocmai abordarea unor trăsături caracteristice ale mișcării muncitorești și socialiste, a partidului proletariatului din țara noastră de pînă la 1921 ne propunem să realizăm în studiul de față.

*

Istoria mișcării noastre muncitorești este strîns legată de dezvoltarea generală economică-socială, politică și culturală a societății românești, de progresul forțelor de producție și de schimbările petrecute în relațiile de producție. Ea evoluează la nivelul și în pas cu mișcarea muncitorească internațională, înscriindu-se pe coordonatele de dezvoltare a acesteia cu ceea ce a avut ca specific, cu ceea ce a primit și cu ceea ce a contribuit la îmbogățirea tezaurului de cultură spirituală revoluționară mondială.

Cadrul istoric de formare și afirmare a clasei muncitoare în societatea românească a coincis, în mare, cu epoca marilor evenimente — revoluția din 1821 și cea de la 1848, Unirea din 1859 și dobîndirea independenței

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 595—623, 1981

www.dacoromanica.ro

de stat depline a țării în 1877 — care au trasat drumul marilor transformări economice, sociale, politice și culturale în cadrul României moderne. Muncitorimea, pe măsura dezvoltării sale, a fost părtașă directă la aceste evenimente de mare reverberație națională, imprimînd maselor dinamism și vigoare revoluționară, încorporînd, de timpuriu, acele elemente caracteristice proletariatului, care-l fac să devină forța socială fundamentală a societății românești. Într-adevăr, proletariatul devine forța cea mai înaintată a societății, purtătorul consecvent al idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român, preluînd și ridicînd pe noi trepte tradiția revoluționară a înaintașilor, căci așa cum reliefează secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „ideea unității naționale a fost înscrisă pe frontispiciul tuturor mișcărilor sociale ale românilor în perioada istoriei moderne" [1].

De creșterea clasei muncitoare și a combativității ei revoluționare este strîns legată apariția mișcării muncitorești în țara noastră în prima jumătate a secolului al XIX-lea. De la proteste și răzvrătiri spontane sau refuzul individual de a se prezenta la lucru — forme ce caracterizează faza de început a rezistenței muncitorimii — se trece treptat la noi modalități de manifestare sesizabile mai ales în anii '30—40 ai veacului trecut. În acea perioadă, lucrătorii, deși nu dispuneau de organizații proprii au ales sau au desemnat din rîndurile lor reprezentanți (delegați) care au redactat memorii de revendicări și au participat la tratativele de soluționare cu patronii sau cu administrațiile de întreprindere. Tot acum apar și cele dintîi modalități de reglementare a raporturilor de muncă dintre lucrători și patroni (sau autorități) pe baza unor acte scrise între părți, ceea ce ne oferă o imagine de început a capacității muncitorilor de a-și impune revendicările prin acțiune solidară, chiar atunci cînd încă nu aveau organizații proprii constituite. Dar mai presus de toate aceste manifestări au evidențiat și mai mult necesitatea organizării proletariatului de sine stătător, condiție hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a acțiunilor contra exploatării capitaliste [2].

Asociațiile profesionale create începînd cu 1843, chiar în forma lor mutualistă, de ajutor reciproc, reprezintă o etapă superioară în procesul dezvoltării clasei muncitoare din țara noastră, al transformării treptate dintr-o „clasă în sine" într-o „clasă pentru sine". Statutele acestora evidențiază începutul acestui proces, exprimînd totodată gradul de organizare în sensul că, la început în unele comitete se aflau și elemente radical burgheze, ca și scopul urmărit de lucrători pentru apărarea propriilor lor interese. În statutele organizației lucrătorilor tipografi din București (1858) se preciza că: „Lucrătorii tipografi, *adunîndu-se* și chibzuind *împreună* despre mijloacele de a se adăposti în viitor de relele care amenință toate *clasele lucrătoare* prin lipsa mijloacelor pecuniare, la întîmplare de lipsă de lucru, de boală, de moarte sau de alte împrejurări, au găsit de cuviință

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Edit. politică, București, 1979, p. 269.

[2] *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România, 1821—1878*, Edit. politică, București, 1971, p. 59, 135, 142, 161—164, 173, 198.

www.dacoromanica.ro

a fonda o casă comună" [3]. Apare, aşadar, clar formulată ideea organizării de sine stătătoare a lucrătorilor, a apărării intereselor lor. Treptat, în procesul complex al manifestărilor sociale şi politice de după Unirea Principatelor se trece la organizarea proletariatului pe baza principiilor luptei de clasă şi ale internaţionalismului proletar, a luptei organizate contra exploatării capitaliste, îmbinînd revendicările economice ale clasei muncitoare cu cele politice. Se constată, totodată lărgirea ariei geografice a organizaţiilor profesionale ca şi a preocupărilor lor economice, sociale şi politice. Din anul 1843 şi pînă în 1872 s-au creat peste 20 de organizaţii profesionale muncitoreşti [4]. În aceeaşi vreme au loc o serie de acţiuni revendicative şi frămîntări în rîndurile muncitorilor, observîndu-se încă de pe acum rolul unor societăţi profesionale în organizarea luptei muncitorilor, sau felul în care lupta muncitorească determină crearea sau consolidarea asociaţiei profesionale. Concludentă în această direcţie este legătura dintre asociaţia profesională şi greva muncitorilor din portul Brăila (1868), ca şi intervenţia autorităţilor în conflict [5].

În procesul luptei şi organizării lucrătorilor, un rol important a avut presa muncitorească, care a impus în viaţa politică a României problematica noii clase sociale şi a abordat probleme de stringenţă ale societăţii româneşti. Primele organe de presă muncitorească din ţara noastră au fost „Tipograful român" (1865), „Analele tipografice" (1869), „Uvrierul" (1872), prin intermediul cărora a început promovarea principiilor organizării de sine stătătoare a lucrătorilor, solidarităţii internaţionale, ale afirmării intereselor de clasă muncitoreşti. Muncitorimea, scria, între altele, gazeta „Uvrierul" la 10 iulie 1872 trebuie să lupte „neîncetat *numai şi numai* în apărarea intereselor lucrătorilor", pentru gruparea lor „sub un stindard care să reprezinte, de acum şi în viitor, unirea şi înfrăţirea *tuturor* lucrătorilor ca astfel să putem dărîma răul şi injustiţia ce de mult bîntuie *clasa* lucrătorilor" *. Aceasta demonstrează că organizaţiile profesionale muncitoreşti şi publicaţiile muncitoreşti au avut un rol din ce în ce mai marcant în dezvoltarea spiritului de organizare şi de luptă al proletariatului, a nivelului cultural-educativ, în afirmarea proce

---

[3] Ibidem, p. 288. Vezi şi N. N. Constantinescu, *Începuturile formării şi dezvoltării clasei muncitoare în România;* I. Iacoş, *Formarea clasei muncitoare. Începuturile mişcării muncitoreşti şi socialiste din România; Destrămarea feudalismului, apariţia şi dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste. Formarea proletariatului în România*, în „Analele de istorie", nr. 4/1973, p. 73—87; nr. 5—6/1976, p. 188—199; nr. 3/1980, p. 113—143; D. Hurezeanu, *Începuturile mişcării muncitoreşti în România. 1848—1878*, în „Revista de istorie" nr. 7/1979, p. 1257—1286.

[4] Asociaţii profesionale ale lucrătorilor tipografi, lemnari, constructori, metalurgişti, ceaprazari, textilişti etc. s-au creat în Bucureşti, Braşov, Anina, Arad, Tr. Severin, Iaşi, Timişoara, Cluj, Brăila etc.

[5] Vezi şi: Acţiunile minerilor din Moldova Nouă şi Ocna Mureşului (1857), ale lucrătorilor şi meseriaşilor din Ploieşti si Craiova (1860), ale metalurgiştilor de la Zlatna (1861), lucrătorilor tipografi din Bucureşti (1862), ale muncitorilor de la şantierul liniei ferate Simeria-Petroşeni (1868) etc.

* Dar şi „Lucrătorul român" scria: „Chestiunea lucrătorilor în celelalte state a ajuns să preocupe toate spiritele, pentru că este chestiunea viitorului, este viitorul însuşi, căci în secolul în care trăim munca este cel mai mare capital. Acesta au înţeles-o şi lucrătorii noştri". Asociaţia muncitorească din Arad şi-a „fixat drept ţel eliberarea prin mijloace paşnice, progresiste şi hotărîte, a muncii de sub domnia capitalului", iar cea din Reşiţa, informau autorităţile, „urmăreşte să împingă pe muncitorii mineri în spre curentul mişcărilor cu caracter socialist", *(Documente ... 1821—1878*, p. 414, 569).

www.dacoromanica.ro

sului de însușire a ideilor socialiste, mai întîi în forma lor socialist utopică și mai apoi, a socialismului științific. În acest sens subliniem faptul că, falansterul de la Scăeni-Prahova (1835—1836) reprezintă în istoria socialismului utopic una dintre cele mai remarcabile încercări de traducere în practică, într-o formă originală, a programului socialist premarxist. Multe din ideile caracteristice epocii moderne, ca : ideea democrației sociale, a egalității și dreptății, abolirea iobăgiei și modernizarea agriculturii prin industrializare, ideea cooperării în procesul producției materiale și al schimbului, ideea rolului primordial al muncii și asocierii în organizarea producției, a învățămîntului și *practicii poliprofesionale* și-au găsit ilustrarea embrionară în „Societatea agronomică și manufacturieră" creată de Teodor Diamant [6].

De asemenea, sub semnul aspirațiilor de dreptate și libertate națională ale poporului român și pe fondul realităților economico-sociale din societatea românească, în care apăruse și se afirmase proletariatul ca clasă, încep să rodească în gîndirea social-politică ideile revoluționare ale socialismului științific. Principiile fundamentale ale materialismului dialectic și istoric, expuse în *Manifestul Partidului Comunist* (1848), elaborat de K. Marx și F. Engels, Manifestul constitutiv al Internaționalei I (1864), în lucrări cu caracter teoretic, îndeosebi în *Capitalul*, găsesc un teren fertil în gîndirea românească, ele fiind cunoscute și răspîndite de timpuriu în țara noastră. „Este cazul să subliniem cu deosebită satisfacție faptul că partea înaintată a proletariatului român, militanții socialiști de frunte ai poporului nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au venit în contact cu ideile « Manifestului Comunist », la scurtă vreme de la apariția sa, că numeroase din lucrările de bază ale clasicilor marxismului au fost traduse și difuzate în România, curînd după tipărirea lor, orientînd astfel mișcarea socialistă din România, ținînd-o la curent cu gîndirea cea mai avansată a epocii [7].

Întreaga muncă politică-ideologică demonstrează că ideile socialismului științific au fost tot mai larg răspîndite și au început a fi cunoscute de o parte și de alta a Carpaților, de către muncitori și intelectuali, indiferent de naționalitate. Nu este întîmplător faptul că Marx și Engels au acordat o atenție deosebită studierii istoriei României, dezvoltării ei economico-sociale, evoluției mișcării muncitorești, luptei poporului român împotriva exploatării și asupririi, pentru eliberare națională și socială. Aceste fapte au avut o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare și progresiste din țara noastră, legînd-o de la început de mișcarea muncitorească internațională, de înșiși marii ei conducători marxiști [8]. Apariția mișcării socialiste în România se explică și poate fi explicată și prin condițiile favorabile create de prezența la cîrma statului a

---

[6] N. G. Munteanu, *140 de ani de la prima rodire a ideilor socialismului pe pămîntul românesc*, în „Anale de istorie", nr. 1/1975, p. 111—121; T. Diamant, Scrieri economice, Edit. științifică, București, 1958; I. Cojocaru, Z. Ornea *Falansterul de la Scăieni*, Edit. politică, București 1966.

[7] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Edit. politică, București, 1973, p. 221.

[8] Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea Partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie" nr. 5/1980, p. 3—22.

www.dacoromanica.ro

mai multor formaţiuni guvernamentale liberale care înglobau numeroase elemente ce participaseră la revoluţia de la 1848, unii dintre ei avînd legături directe cu Marx şi Engels, ca şi prin propaganda desfăşurată de publicaţiile româneşti „Trompeta Carpaţilor" (Cezar Boliac), „Albina" (Vicenţiu Babeş), „Federaţiunea" (Alexandru Roman), „Gazeta Transilvaniei" (George Bariţiu), de legăturile directe ale unor muncitori şi intelectuali români cu secţii ale Asociaţiei Internaţionalei a Muncitorilor [9].

În acest climat favorabil, în anii 1868—1872, iau fiinţă, sub diferite denumiri, primele *organizaţii socialiste* din ţara noastră: comitete sau grupuri revoluţionare, asociaţii generale muncitoreşti, cercuri socialiste. Astfel, din iniţiativa lui Carol Farcaş şi Gheorghe Ungureanu a luat fiinţă la 11 octombrie 1868 Asociaţia generală a muncitorilor din Timişoara ca secţie a Internaţionalei I, ce avea subsecţii la Reşiţa, Arad, Anina. De la începutul deceniului al optulea datează şi începutul activităţii organizate a mişcării socialiste revoluţionare la Bucureşti, Iaşi, Ploieşti, şi în alte centre ale ţării [10]. Organizaţiile socialiste din acea vreme se aflau sub influenţa Internaţionalei I, avînd ca principii călăuzitoare lupta de clasă, lupta pentru drepturi economice şi politice, unitatea muncitorească şi internaţionalismului proletar. Demn de subliniat este faptul că de acum în concepţia revoluţionarilor români, democraţia şi socialismul au devenit inseparabile, militanţii socialişti detaşîndu-se de toate cercurile democratice, liberale, sau de nuanţă radical burgheză, manifestîndu-se ca cele mai înaintate forţe ale societăţii noastre. De relevat, de asemenea ideea de mare importanţă şi anume că din multitudinea curentelor de idei ce circulau în lume, socialismul ştiinţific s-a impus în conştiinţa militanţilor noştri socialişti, devenind în scurtă vreme ideologia predominantă, că asemenea curente, cum erau lassaleanismul, prondhonismul, bakunismul, narodnicismul vehiculate în unele ţări europene, n-au găsit teren viabil în mişcarea muncitorească şi socialistă din România. Desigur, în perioada aceea astfel de idei, îndeosebi anarhiste, au circulat şi la noi. Dar dintre toate, marxismul a devenit ideologia mişcării revoluţionare a proletariatului din ţara noastră, călăuza sa în lupta generală dezrobitoare. Însuşi prim-ministrul ţării Lascăr Catargi cerea prefecţilor descoperirea sediului secţiei Internaţionalei I din Bucureşti cît şi a membrilor săi, în fond, a acelora ce propagau socialismul, a ideii de eliberare a clasei muncitoare prin ea însăşi [11].

O caracteristică esenţială a mişcării muncitoreşti din ţara noastră o constituie faptul că încă din stadiul de început al existenţei lui, proletariatul şi-a pus problema organizării ca clasă, înţelegînd că aceasta este o condiţie hotărîtoare pentru desfăşurarea cu succes a luptei economice şi politice îm-

[9] A. Deac, *Internaţionala întîi şi România*, Edit. politică, Bucureşti, 1964.

[10] A se vedea pe larg *Începuturile mişcării socialiste din România*, în „Anale de istorie" nr. 4/1980, p. 122—162; A. Egyed, *Istoricul Asociaţiei muncitorilor din Transilvania între 1868—1872*, în „Studii", nr. 4/1956, p. 40.

[11] Arhiva I.S.I.S.P., fototecă, clişeul nr. 2759; „Telegraful" din 22 martie 1871. Referindu-se la acea etapă a mişcării noastre muncitoreşti, mai mulţi socialişti precizau că erau influenţaţi de anarhism. Dar, zice, C. Mille „Anarhismul nostru, lucru curios, purcedea de la Karl-Marx" („Lumina" nr. 8 din 15 ianuarie 1896).

www.dacoromanica.ro

potriva claselor exploatatoare, pentru realizarea țelurilor sale revoluționare, pentru eliberarea tuturor celor ce muncesc.

Un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare politică a proletariatului român l-a reprezentat înființarea, la 1 octombrie 1872, a *Asociației generale a lucrătorilor din România*, care a realizat pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Adunarea de constituire a Asociației a avut loc în sala Ateneului din București cînd a fost dezbătut și adoptat statutul și a fost ales Comitetul Central, format din N. Rădulescu, Daniel Rățescu, G. Tănăsescu, P. J. Borșian, C. Georgescu. Reține atenția saltul calitativ pe care l-a marcat noua organizație, începînd cu recrutarea membrilor, exclusiv din rîndurile lucrătorilor și pînă la abordarea unei problematici privitoare la interesele imediate ale proletariatului, ca și a celei referitoare la dezvoltarea țării pe calea progresului social. Apelul constitutiv reprezenta o vibrantă chemare la unire și acțiune, adresată tuturor muncitorilor manuali și intelectuali: „Să dăm o direcție utilă activității noastre, lucrători cu brațele, lucrători cu cugetarea, căci numai atunci națiunea română, marea familie din care facem parte, va prospera, va merge înainte către bine, va trăi"[12]. Asociația a tins să devină o organizație cuprinzătoare și puternică, cu o sferă largă de preocupări, de ordin profesional și politic, pe linia găsirii căilor și mijloacelor celor mai adecvate în vederea emancipării muncitorimii, a înfăptui *politica lucrătorului*. Cu sprijinul unor socialiști, ca Eugen Lupu, Titus Dunca, N. Saphir, Mircea Rosetti, se crează filiale ale Asociației în importante centre muncitorești: Iași, Galați, Turnu Severin, Ploiești, Giurgiu.

Asociația ca și organul său de presă, „Lucrătorul român", au desfășurat o activitate fructuoasă pentru ameliorarea soartei muncitorilor, pronunțîndu-se totodată pentru dezvoltarea țării pe calea progresului social și pentru încurajarea industriei naționale văzînd în aceasta chezășia asigurării independenței și suveranității naționale a poporului român. Dar industrializarea implica și creșterea numerică a proletariatului, formarea unor centre muncitorești, sporirea capacității sale de luptă împotriva exploatării și asupririi.

Asociația generală a lucrătorilor din România, ca organizație politică a clasei muncitoare din țara noastră, prin programul economic, social și politic sintetizat în statut, prin activitatea desfășurată, prin unirea în sînul ei a lucrătorilor conștienți de menirea clasei din care făceau parte a avut o importanță deosebită pentru dezvoltarea mișcării noastre muncitorești și socialiste. Înființarea ei — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit „un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare a proletariatului ... care-și propunea pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Acest eveniment marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român" [13]. Importanța creării Asociației generale a lucră-

---

[12] *Documente... 1821—1878*. p. 657; vezi și V. Petrișor, *Un moment semnificativ în istoria mișcării noastre muncitorești. Crearea Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România — 1872*, în „Analele de istorie" nr. 5/1972, p. 67—78; Mircea Iosa *Rolul și însemnătatea Asociațiunii generale a lucrătorilor din România*, în „Revista de istorie", nr. 5/1972, p. 915.

[13] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Edit. politică, București, 1973, p. 258—259.

www.dacoromanica.ro

torilor din România sporește și prin aceea că o astfel de organizație, la nivel național, exista în acea vreme doar în puține state. Totodată, Asociația evidențiază o nouă trăsătură caracteristică a mișcării noastre muncitorești și anume *voința de unitate a proletariatului român și manifestarea unitară în toate marile probleme ale luptei împotriva claselor exploatatoare, pentru afirmarea clasei muncitoare în viața social-politică a țării pentru atingerea țelurilor revoluționare de eliberare socială și națională a întregului popor.*

Activitatea Asociației, ca și a celorlalte organizații socialiste, influența tot mai largă pe care gazeta „Lucrătorul român" o avea în rîndurile lucrătorilor și a opiniei publice progresiste, legăturile dintre muncitorii revoluționari și intelectualii socialiști au îngrijorat autoritățile care, în 1874, sub învinuirea de „complot contra statului", au dizolvat organizația și au suspendat organul său de presă, iar pe conducătorii săi i-au trimis în judecată.

Mersul înainte însă nu putea fi oprit. Atît munca de organizare profesională și politică, cît și preocuparea pentru cunoașterea materialismului dialectic și istoric, a ideologiei marxiste a continuat : inițial mai estompat, ca apoi să se afirme din ce în ce mai evident. Acest proces a fost însoțit și, totodată, îmbogățit de conflictele colective muncitorești, mai ales de grevele muncitorești care încep să devină o armă frecventă de luptă a proletariatului și a organizațiilor sale politice și profesionale.

Eforturi însemnate au fost depuse pentru extinderea procesului de organizare, pentru crearea de noi cercuri socialiste, de noi societăți profesionale-sindicale muncitorești. În București, Iași, Ploiești, Brăila, Galați, Pitești, Bîrlad, Tg. Jiu, Pașcani, Tn. Măgurele, Giurgiu etc. în cadrul organizațiilor socialiste tineri intelectuali (medici, profesori, învățători, studenți, elevi) și lucrători înaintați, desfășurau o muncă susținută nu numai de organizare, ci și de propagandă socialistă, de dezbateri pe teme culturale și științifice, încercări de analiză a fenomenelor sociale, economice și politice din societatea românească. Cu toate măsurile draconice luate de autoritățile austro-ungare care au interzis activitatea organizațiilor politice, muncitorimea a continuat ani în șir lupta pentru reînființarea cercurilor socialiste, a unor cercuri culturale muncitorești la Arad, Brașov, Timișoara, Oradea, Sibiu și pentru întărirea legăturilor cu mișcarea din România veche. Așa că spre anul 1877, care marchează cucerirea independenței de stat depline a României, mișcarea socialistă începe să se afirme ca factor important în viața social-politică a țării [14]. Dealtfel încă din 1875 Nicolae Codreanu pornind de la analiza atentă a realităților din societatea românească, schițează ideea de mare însemnătate pentru conduita mișcării noastre muncitorești. Cu deplin temei el constata că „Numai revoluția socială va putea să ne conducă și pe noi, românii pe drumul luminos al fericirii și mulțumirii muncitorești ; numai ea va smulge din rădăcini și va nimici și în rîndurile națiunii noastre clasa exploatatorilor privilegiați ai populației muncitoare [15]. În lumina acestei idei fundamentale socialiștii

[14] Georgeta Tudoran — *Mișcarea socialistă din România în perioada războiului de independență (1877—1878)*, în „Revista de istorie" nr. 11/1980, p. 2087—2106.

[15] *Documente privind istoria României. Războiul de independență*, vol. I, partea I, Edit. Academiei R.P.R., București, 1954, p. 698; *80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Documente*, Edit. politică, București, 1974, p. 170.

www.dacoromanica.ro

români desfășoară o rodnică activitate organizatorică și propagandistică, o tot mai intensă dezbatere și clarificare asupra formelor și metodelor de acțiune. Corespondența bogată purtată între reprezentanții cercurilor socialiste din București, Iași, Ploiești, Tg. Jiu, Galați, Brăila etc. reflectă din plin pasiunea revoluționară, dragostea pentru soarta maselor muncitoare de la sate și orașe, năzuința constituirii partidului clasei muncitoare [16]. În acest sens un rol important l-au avut consfătuirile de la Ploiești și București din 25 și 27 februarie 1879 care au adoptat un Prospect de program și Declarația de principii și de organizare a Partidului socialist din România[17]. Documentele relevă cu pregnanță faptul că obiectivele urmărite și modul lor de aplicare reprezentau, în fond, abordarea cu curaj a problemelor societății românești de atunci în lumina socialismului științific. Se observă de asemenea năzuința de a înțelege că socialismul științific nu este o dogmă ci o metodă, un instrument științific de analiză a fenomenelor sociale, că mișcarea socialistă din România făcuse un salt considerabil în însușirea și aprofundarea concepției marxiste, și mai presus de toate străduința adaptării acesteia la condițiile concrete ale țării noastre. Este o altă trăsătură de bază a mișcării noastre muncitorești care, de-a lungul anilor, va adăuga noi valențe creatoare în raport cu dezvoltarea societății românești, a partidului politic al clasei muncitoare.

Orientarea tot mai hotărîtă și conștientă a propagandei socialiste spre muncitorimea industrială, pentru organizarea ei, pentru înarmarea proletariatului cu teoria socialismului științific cunoaște noi dimensiuni în anul 1879. Ea este reflectată și în coloanele gazetei „Besarabia", apărută la Iași, sub îndrumarea lui N. Russel, Ioan Nădejde și Eugen Lupu. În aceste împrejurări, în octombrie 1879, și-a desfășurat la Iași lucrările Congresul organizațiilor socialiste-marxiste din România la care au participat dr. N. Russel, Ioan Nădejde, Eugen Lupu, Zamfir C. Arbore, Teodor Speranția, Bonifaciu Florescu etc. [18] El avea menirea să sintetizeze evoluția de aproape două decenii a organizațiilor muncitorești, să dezbată și să hotărască măsurile pentru crearea partidului socialist român. Congresul socialist de la Iași din 1879 a reprezentat un moment de referință în dezvoltarea mișcării socialiste din România, demonstrînd că răspîndirea ideilor socialiste atinsese o cotă valorică însemnată, că organizațiile socialiste se dezvoltaseră în așa măsură, încît, în mod obiectiv, aduceau după sine necesitatea centralizării lor la scară națională și adoptarea unui program unitar de acțiune revoluționară. Deși n-a elaborat statutul și programul partidului socialist, Congresul a cristalizat prevederi programatice specifice etapei mișcării noastre socialiste, orientînd cu precădere activitatea viitoare spre înarmarea clasei muncitoare cu teoria socialismului științific, spre întărirea cadrului organizatoric în rîndurile muncitorilor, lărgirea sferei de cuprindere a maselor, îmbunătățirea metodelor de luptă ale

---

[16] Arhiva C.C. al P.C.R., fond 239, dosar: 100, 113, 129, 130, 407, 449, 499.

[17] D. Hurezeanu, Gh. Neacșu, *Începuturi ale propagandei socialismului român*, în *„În slujba cercetării marxiste a istoriei P.C.R."*, f.e., București, 1971, p. 72—81.

[18] A se vedea și Sofia Nădejde *Cîteva amintiri*, în „Adevărul" an. 49, nr. 15671 din 14 februarie 1935; *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, ediție, prefață și note de Tiberiu Avramescu, Edit. Minerva, București, 1975, p. 60—82; Zamfir C. Arbore; *În exil. Din amintirile mele*, Institutul de editură Radian și Samitca, Craiova, 1896, p. 110—114; C. Mille, *Un poet uitat N. D. Saphir*, în „Adevărul" din 5 iunie 1900.

www.dacoromanica.ro

mişcării. Practic, congresul a realizat centralizarea organizaţiilor socialiste din ţară, căci aşa cum scria şi „Dacia viitoare" din 1883, „Prin forţa lucrului, *partidul s-a centralizat*, cei din centru ştiau puterea şi numărul aderenţilor cu care stăteau în legătură" [19]. De altfel, după congresul socialist de la Iaşi, în propaganda şi practica socialistă, în viaţa social-politică a ţării se vorbea tot mai des despre existenţa partidului socialist, sub denumirea de „Partidă socialistă", „Partidul muncitorilor" sau simplu „Social-democraţie" [20].

Efortul militanţilor socialişti s-a concretizat în editarea unui mare număr de publicaţii — „Înainte" (1880), „România viitoare" (1880), „Contemporanul" (1881—1891), „Emanciparea" (1883), „Revista socială" (1884—1887), „Drepturile omului" (1885, 1888—1889) etc. încît pînă în anul 1916 au fost editate 152 de publicaţii socialiste şi muncitoreşti, ceea ce reprezintă un patrimoniu inestimabil de cultură revoluţionară şi patriotică [21]. Mişcarea muncitorească şi socialistă în pofida numeroaselor greutăţi întîmpinate [22], cunoaşte, între 1879 şi 1893 o dezvoltare continuă pe toate planurile. În centrul preocupărilor răzbate mereu ideea *partidului*, a modului de manifestare, de statuare a structurii sale organizatorice, politice şi ideologice.

Gînditorii socialişti au fundamentat teoretic legitimitatea şi necesitatea obiectivă a socialismului şi partidului clasei muncitoare în ţara noastră, au argumentat cu fermitate inconsistenţa teoriilor care susţineau că socialismul era „o plantă exotică" în România [23], au subliniat factorii care determinau afirmarea sa ca mişcare de idei şi ca mişcare socială viabilă, necesitatea făuririi partidului clasei muncitoare. „Mişcarea proletariatului şi expresia sa teoretică, socialismul, dă caracterul său epocii noastre contemporane, şi-o dă chiar în ţările unde marea industrie, şi proletariatul nu se găsesc încă decît la începutul lor" se preciza în Raportul *Partidului Muncitoresc Român* la Congresul socialist internaţional de la Bruxelles [24].

Un moment deosebit de important în evoluţia politică spre realizarea partidului clasei muncitoare l-a reprezentat publicarea, de către C. Dobro-

---

[19] „Dacia viitoare", an I, nr. 11, din 1883, p. 169.

[20] Natalia Vîlcu (Tampa), *Accepţiunea ideii de „Partidă a muncitorilor" în mişcarea muncitorească şi socialistă din România pînă la crearea P.S.D.M.R.*, în „Anale de istorie" nr. 3/1973, p. 147 — 157; A. Deac *Mişcarea muncitorească şi socialistă — exponenţă a intereselor fundamentale ale poporului român*, în „Revista de istorie" nr. 8/1976, p. 1115.

[21] *Presa muncitorească şi socialistă din România* 1865—1889, 1890—1900, 1900—1907, 1907—1916, Edit. politică, Bucureşti, 1964, 1966, 1968.

[22] Este vorba de măsurile luate în 1881 de autorităţi contra organizaţiilor muncitoreşti şi socialiste, confiscarea publicaţiilor, arestarea conducătorilor şi intentarea de procese, suspendarea unor profesori din învăţămînt, exmatricularea din Universitatea din Iaşi (Arhiva C.C al P C.R., fond 60, dosar 6069, f. 23; fond 239, mapele 385, 446, 463. A se vedea *Socialismul înaintea justiţiei. Procesul fraţilor Nădejde înaintea juriului universitar*, Tipolitografia „Buciumul român", Iaşi, 1881; Tiberiu Avramescu. *Constantin Mille: tinereţea unui socialist*, Edit. politică, Bucureşti, 1973, p. 75—115; I. Iacoş, *O proeminentă figură a socialismului din România: Ioan Nădejde (1854—1928)*, în „Revista de istorie", nr. 11/1979, p. 2123—2148).

[23] Remarcăm campania desfăşurată prin „Revista socială" şi ziarul „Drepturile omului" în anii 1884—1888, ca şi cea desfăşurată în anii 1890—1892 de ziarul „Munca" şi „Democraţia socială", cărora li s-au alăturat „Adevărul", „Românul" şi „Lupta" în combaterea publicaţiilor conservatoare şi junimiste „Timpul", „Constituţionalul", „Era nouă", vezi şi Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul"*, Edit. Minerva, Buc. 1977.

[24] „Munca" din 8 august 1891.

www.dacoromanica.ro

geanu-Gherea, în anul 1886, a lucrării **Ce vor socialiștii români,** *primul program marxist al mișcării muncitorești din România,* strălucită aplicare a principiilor fundamentale ale socialismului științific la realitățile societății românești, în care era susținută necesitatea organizării partidului politic al muncitorimii, al luptei revoluționare pentru cucerirea puterii de stat și instaurarea dictaturii proletariatului [25]. În introducerea la program se sublinia că „tînărul nostru partid (muncește) pentru răspîndirea ideilor socialiste în țară", că în jurul acestuia „s-ar putea strînge tot ce este mai sănătos, mai bun, mai cinstit, în țara aceasta". Luînd cunoștință de conținutul acestui program, ca și a altor lucrări scrise de socialiștii români, Friedrich Engels, într-o scrisoare din ianuarie 1888 trimisă lui Ioan Nădejde, își manifesta satisfacția pentru orientarea marxistă a mișcării noastre muncitorești [26], pentru acuratețea gîndirii revoluționare.

Ca urmare, acțiunea politică, ideologică și organizatorică spre crearea partidului politic al clasei muncitoare cunoaște noi și noi aspecte. Se creează Cercurile muncitorești (1887), transformate în Cluburi muncitorești (1890), cu un număr însemnat de membri, care se manifestau ca organizații locale ale *Partidei muncitoare* (sau Partidei socialiste), cu un program unitar marxist, deși încă nu aveau o structură organizatorică centralizată. Totodată, cercurile și cluburile muncitorești, în numele aceleiași „Partide socialiste" sau „Partidei muncitoare", editează organe de presă („Dezrobirea" — 1887—1888, „Muncitorul" —1877—1889, „Unirea muncitorilor" — 1888, „Socialismul" — 1888, „România viitoare" — 1888—1890, „Revolta" — 1889), care au avut un rol important în dezbaterea problemelor politice și sociale muncitorești, dar și ale dezvoltării societății românești pe calea progresului social.

În ansamblul lor organizațiile politice muncitorești au desfășurat o bogată activitate organizatorică, politică și ideologică în rîndurile muncitorimii, ale țărănimii și intelectualității progresiste, și au impulsionat activitatea societăților profesionale pe linia susținerii acțiunilor revendicative ale clasei muncitoare. O expresie vie a manifestării spiritului combativ, revoluționar al proletariatului l-au reprezentat grevele muncitorești, între care greva celor 900 pe lucrători de la Atelierele căilor ferate din București, din vara anului 1888, condusă de Cercul muncitorilor și de Societatea lucrătorilor în fier și metal, a îmbrăcat caracterul unui ascuțit conflict de clasă [27]. În fruntea luptelor greviste s-au aflat muncitorii revoluționari, între care Al. Ionescu, C. Olcescu, N. Acelenescu, P. Conduratu, A. Kele-

---

[25] C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete,* vol. 2, Edit. politică, București, 1976, p. 7—126; *Primul program marxist al mișcării muncitorești și socialiste din România,* în „Anale de istorie" nr. 3/1976, p. 23—31; Ștefan Voicu. *Constantin Dobrogeanu-Gherea,* în „Anale de istorie" nr. 3/1970, p. 3—28; Damian Hurezeanu, *Constantin Dobrogeanu-Gherea. Studiu socialistoric,* Edit. politică, București, 1973, p. 176—190.

[26] *Presa muncitorească și socialistă din România. 1865—1889,* Edit. politică, București, 1964, p. 188—190.

[27] Mișcări greviste mai însemnate au desfășurat și lucrătorii din portul Brăila (1884), curelarii, tipografii, tîmplarii și brutarii din București (1886, 1888, 1892), minerii de la Drencova, Doman și Secul (1889, 1890), tăbăcarii și tipografii din Ploiești (1890), muncitorii de la fabrica „Goetz" din Galați (1892), minerii din Petroșani (1892). Vezi „Dezbaterile Adunării Deputaților" nr. 16 din 13 decembrie 1888, p. 243; „Muncitorul" nr. 20 din 11 februarie 1888; „Gleichheit, (Egalitatea) nr. 37 din 15 septembrie 1888.

www.dacoromanica.ro

men, C. Dîrstea, St. Incze, N. Gh. Darie, Al. Georgescu, Valerian Prescurea, N. D. Hagiescu, I. Tufescu ş.a.

Manifestările greviste desfăşurate în anii premergători creării partidului politic al clasei muncitoare, prin antrenarea unui mare număr de lucrători, prin spiritul de solidaritate şi unitate manifestat au demonstrat creşterea potenţialului de luptă al muncitorimii din ţara noastră, afirmarea proletariatului pe arena vieţii social-politice a României.

Organizaţiile muncitoreşti s-au manifestat activ în timpul răscoalelor ţărăneşti din 1888, generate de adîncirea contradicţiilor sistemului agrar, de intensificarea exploatării ţărănimii, de condiţiile apăsătoare ale învoielilor agricole. Cercurile muncitoreşti din Bucureşti, Iaşi, Roman, Turnu Severin, Focşani, Ploieşti etc., printr-o gamă multiplă de manifestări, s-au ridicat în apărarea ţărănimii răsculate, chiar dacă în unele privinţe n-au împărtăşit forma de luptă a acesteia. Ele reflectă germenii alianţei muncitoreşti-ţărăneşti din ţara noastră [28]. Totodată, organizaţiile socialiste şi-au făcut simţită prezenţa în viaţa politică a ţării, reuşind să trimită, în 1888, în numele *Partidei Muncitorilor*, primii deputaţi socialişti în parlament. (V. G. Morţun şi Ioan Nădejde) [29]. În acelaşi timp, „Partida muncitorilor" organizează, începînd din 1890, manifestările de 1 Mai [30], ca şi cele prilejuite de aniversarea Comunei din Paris [31], întreţine legături cu partide muncitoreşti şi socialiste din alte ţări, ia parte, prin delegaţi, la congresele Internaţionalei a II-a de la Paris şi Bruxelles, aducîndu-şi contribuţia la dezbaterea problemei agrare şi a altor aspecte în acest forum al proletariatului internaţional [32].

Întreaga activitate desfăşurată de organizaţiile politice muncitoreşti a generat o mai vie dezbatere teoretică în vederea constituirii partidului revoluţionar al clasei muncitoare, clarificarea structurii şi menirii revoluţionare a acestuia. Rolul de coordonator al manifestărilor politice şi ideologice ale mişcării a revenit organizaţiei din Bucureşti, de altfel cea mai puternică, care preia conducerea efectivă a mişcării, ca şi a pregătirii congresului socialist naţional [33].

Sub raport politic-organizatoric exista o legătură strînsă între organizaţiile politice şi cele profesionale, ceea ce a pregătit nemijlocit terenul

---

[28] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1879—1892*, Edit. politică, Bucureşti, 1973, p. 501, 506, Vezi şi C. Corbu: *Răscoala ţăranilor de la 1888*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978.

[29] Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viaţa politică a României de la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie", nr. 1/1974, p. 37—50; Ion Iacoş, *O proeminentă figură a socialismului din România. Ioan Nădejde (1854—1928)*, în „Revista de istorie", nr. 11/1979, p. 2123—2148.

[30] *Întîi mai în România*, în „Magazin istoric", nr. 5/1979, p. 2—9.

[31] *Comuna din Paris şi mişcarea muncitorească din România*, Edit. politică, Bucureşti, 1972.

[32] *Solidaritatea revoluţionară a mişcării muncitoreşti din România cu mişcarea muncitorească internaţională (1872—1893)*, în „Analele de istorie". nr. 5/1980, p. 71—78.

[33] Arh. I.S.I.S.P., fond XV, dosar 2993, f. 10—12; *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1879—1892*, Edit. politică, 1973, p. 580, 627, 776, 798. În Statutul Clubului din Bucureşti se preciza că urmăreşte să apere interesele muncitorilor „să-i organizeze într-un partid aparte al lor servind de sîmbure în jurul căruia să se grupeze toate puterile *partidului muncitorilor*" (Ibidem, p. 631). I. Nădejde, declara că muncitorii din Capitală trebuie să fie în fruntea manifestărilor „de aici atîrnă mersul mişcării, de aici trebuie să se aprindă din nou lumina, să se încurajeze toată ţara. În Bucureşti, trebuie să fie centrul mişcării socialiste" („Românul" din 12 februarie 1890).

www.dacoromanica.ro

pentru crearea sindicatelor muncitorești și conducerea acestora de către partidul politic al clasei muncitoare. Acțiunea se constituie într-o manifestare relevantă, ceea ce a făcut ca mișcarea sindicală din România să respingă și să combată așa zisa neutralitate și autonomie sindicală, socotind în permanență drept chezășie a muncii și activității lor conducerea și îndrumarea de către partidul de clasă al proletariatului.

Pe plan ideologic se remarcă o mare dezvoltare a literaturii și presei socialiste, o amplă dezbatere în jurul principalelor probleme ale strategiei și tacticii mișcării cît și a acelora ale dezvoltării țării pe calea progresului social [34]. Clarificarea problemelor, într-o permanentă și activă confruntare a opiniilor, în spiritul principiilor fundamentale ale socialismului științific [35], în vederea abordării și soluționării pe temeiuri revoluționare a chestiunilor menite să apere interesele clasei muncitoare, să deschidă perspectiva prefacerilor radicale din societatea românească, reprezintă o trăsătură distinctă a mișcării din preajma creării partidului. Metoda dezbaterilor largi în cadrele organizate ale mișcării, adoptarea unitară a hotărîrilor în problemele majore a reprezentat una din laturile fundamentale ale dezvoltării mișcării, a democratismului ce o caracteriza, a muncii neobosite în rîndul maselor și pentru mase, pentru triumful ideilor socialiste [36].

Unitatea principială a mișcării noastre muncitorești manifestată pe plan ideologic, politic și organizatoric și, în primul rînd, în lupta contra claselor exploatatoare a reprezentat o altă caracteristică generală a partidului proletariatului din România, a mersului său înainte, ceea ce i-a dat putința să biruie numeroase greutăți din propriile rînduri sau provocate de împotrivirea claselor dominante [37]. În același timp nu putem trece cu vederea faptul că, pe alocuri, au existat divergențe de opinii, atitudini deosebite față de unele probleme politice la ordinea zilei, ba chiar tendințe de a aplica metode tactice diferite. Dar ceea ce a predominat a fost unitatea, tăria, coeziunea și forța mișcării noastre socialiste și muncitorești în depășirea greutăților, în eliminarea din rîndurile organizate ale clasei muncitoare a tuturor acelora care nu se încadrau în tactica partidului sau se abăteau de la program, fără a putea produce dezbinare sau sciziune [38].

Toate acestea au făcut posibilă și necesară convocarea congresului socialist, care a statuat înființarea Partidului clasei noastre muncitoare. *Lucrările Congresului de constituire a partidului politic marxist al clasei muncitoare — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România* —

---

[34] La loc de frunte se situează ziarul „Munca" (1890 1894) și revista „Critica socială" (1891 1893) ca și gazetele „Democrația socială", „Lucrătorul", „A Munka Öre" (Apărătorul muncii), „Înainte", „Proletariatul" etc. (*Presa muncitorească și socialistă din România 1890—1900*, Edit. politică, București, 1964).

[35] A. Deac, *Etape ale procesului de răspîndire și însușire a socialismului științific în mișcarea muncitorească și socialistă din România pînă în anul 1893*, în „Revista de istorie", nr. 5 1977, p. 913—929.

[36] Arh. I.S.I.S.P., fond XV, dosar 84, vol. 2, f. 56, 80, 133, 213, 215, 246.

[37] *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România*, Edit. politică, București, 1964, p. 13 43.

[38] Asemenea manifestări au avut loc mai ales în anii 1898 1900 cînd unii conducători socialiști de factură intelectuală au încercat să creeze Partidul Național Democrat, dar au ajuns în rîndurile partidelor burgheze. Unele discuții pe tema primului război mondial au avut loc în 1916 între revista „Convorbiri sociale" de la Iași și ziarul partidului „Lupta zilnică" depășind însă starea critică prin menținerea unității partidului.

www.dacoromanica.ro

au avut loc la București, în prezența a 62 de delegați, în zilele de 31 martie — 3 aprilie 1893. Pe adresa congresului au sosit numeroase telegrame de aderiune la ideea constituirii partidului muncitorimii din partea unor organizații socialiste și muncitorești din țară, precum și mesaje de salut din partea unor partide și organizații socialiste din Austria, Bulgaria, Franța, Germania, Italia, Rusia, Spania. Congresul a dezbătut și a adoptat Programul și Statutul partidului, a votat o serie de moțiuni și rezoluții privitoare la activitatea de viitor a statului major revoluționar al proletariatului român și a ales organul central de conducere (I. Nădejde, Al. Ionescu, V. G. Morțun, C. Mille, Al. Radovici).

Programul adoptat de congres cuprindea în prima parte a sa o analiză științifică a evoluției României pe calea dezvoltării capitaliste în ultimele decenii ale veacului trecut; programul sublinia adîncirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, relevînd, în lumina ideilor marxiste, rolul istoric al clasei muncitoare în procesul revoluționar de „desființare a proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială", pentru „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste" [39]. În vederea realizării acestui obiectiv, arătau delegații, ei porneau la formarea Partidului politic al proletariatului, care este chemat să organizeze rîndurile muncitorilor, să-i facă conștienți de menirea istorică ce o aveau în societate, să mobilizeze toate forțele muncitoare de la sate și orașe pentru înfăptuirea idealului socialist. Accentuînd asupra principiilor fundamentale ale socialismului științific, care în esența lor sînt aceleași pentru orice mișcare, socialiștii români, cunoscători ai realităților societății românești, au subliniat că „tactica și lupta practică a social-democrației române trebuie să fie adaptată condițiilor speciale țării noastre". În cea de-a doua parte a Programului erau cuprinse o serie de revendicări imediate, cu conținut general democrat: ziua de lucru de 8 ore, repausul duminical, învățămîntul gratuit și obligatoriu, răscumpărarea treptată de către stat a marii proprietăți moșierești și arendarea pămîntului la țărani prin intermediul comunelor agricole, votul universal, egal, direct și secret, garantarea dreptului de întrunire și organizare etc. „Prin aducerea la îndeplinire a acestor cereri — se preciza în Program — nu se realizează idealul nostru socialist. Acest program de luptă reprezintă numai acele reforme care s-ar putea realiza chiar în societatea actuală și a căror îndeplinire ar fi un pas uriaș către idealul nostru socialist" [40].

Crearea partidului politic al clasei muncitoare a constituit un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului. Partidul clasei muncitoare din România și-a asumat din prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat, pentru transformarea socialistă a societății românești. *Prin programul său, prin întreaga sa activitate, P.S.D.M.R. a reprezentat, în peisajul politic al țării, singurul partid revo-*

[39] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Edit. politică, București, 1969, p. 51.

[40] *Programul Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România*, „Tipografia nouă", Gh. Panaitescu, București, 1894, p. 19; Vezi și *Semnificația politică, ecoul intern și internațional al creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România*, în „Revista de istorie", nr. 3/1973, p. 559—576.

www.dacoromanica.ro

luționar, care avea înscris pe steagul său de luptă, alături de țelul final — desființare relațiilor de producție capitaliste și făurirea societății socialiste — o serie de revendicări social-economice și politice imediate, realizabile prin lupta clasei muncitoare chiar în condițiile societății de atunci, exprimînd în modul cel mai fidel interesele și aspirațiile cele mai înaintate ale națiunii noastre. Constituirea P.S.D.M.R. a intrat în istoria noastră ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare, ca momentul ce marchează înfăptuirea organizării politice a clasei muncitoare pe scară națională. Anul 1893 este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Cu prilejul aniversării a 80 de ani de la crearea partidului clasei muncitoare în 1893, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia la ședința jubiliară din 30 martie 1973, că acest eveniment marchează „adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă [41]. Programul Partidului Comunist Român subliniază că „Înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a ridicat pe o treaptă superioară lupta clasei muncitoare, a sporit rolul ei în întreaga dezvoltare social-economică a țării [42]. În anii existenței P.S.D.M.R. a luat un puternic avînt procesul organizării politice și profesionale a proletariatului, mișcarea grevistă, activitatea propagandistică și cultural-educativă a clasei muncitoare. Partidul ca stat-major al proletariatului s-a situat în fruntea luptei maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună, pentru libertate socială și națională [43]. Prin îndrumarea partidului se pun temeinice baze mișcării sindicale din România. Începînd din 1893, sindicatele muncitorești iau parte activă la conducerea luptelor muncitorești pentru condiții mai bune de trai, participă la manifestările pentru repausul duminical, pentru o legislație ocrotitoare a muncii [44]. Continuînd și dezvoltînd legăturile mișcării muncitorești din perioada anterioară cu organizațiile muncitorești din alte țări, P.S.D.M.R. s-a manifestat ca un detașament activ al mișcării muncitorești internaționale. Partidul a întreținut strînse legături cu Fr. Engels și cu alți fruntași ai mișcării muncitorești internaționale, cu organizații socialiste din Austria, Belgia, Bulgaria, Franța, Germania, Italia, Rusia, Spania și din alte țări, a participat la congrese ale Internaționalei socialiste, a acordat și a primit sprijin

---

[41] *Istoria Patriei și a Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Edit. militară, București, 1979, p. 159.

[42] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 35.

[43] *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Edit. politică, București, 1965; Vezi și dr. Mircea Mușat, *Rădăcinile istorice ale Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1973.

[44] Ibidem, p. 98—119. În statutul sindicatului din 1893 se preciza că „Membrii sînt datori a lucra pentru propășirea sindicatului, a clasei muncitoare și a *Partidului Social-Democrat (al Muncitorilor) din România*. Orice membru s-ar dovedi că lucrează contra sindicatului, contra *clubului său* este dușman clasei muncitoare și se va exclude din sindicat". (*Statutele sindicatului general al lucrătorilor zidari și lemnari din Galați*, Tipografia „Aurora", Galați, 1893, p. 14.).

www.dacoromanica.ro

internaționalist în timpul mișcărilor greviste sau a altor manifestări proletare [45].

Încă de la începutul existenței sale partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a avut de înfruntat nenumărate greutăți, a fost nevoit să facă față unor grele încercări, pricinuite de împotrivirea claselor dominante, de prigoana regimului burghezo-moșieresc. Au fost intentate procese unor conducători ai organizațiilor muncitorești, închise sedii ale acestora, confiscate publicații, operate arestări și expulzări, o întreagă gamă de măsuri antimuncitorești însoțite de o amplă propagandă burgheză, antisocialistă [46]. În același timp, în activitatea partidului s-au manifestat și o serie de confuzii, de limite determinate de însăși măsura experienței acumulate, ceea ce au produs frămîntări și convulsii din ce în ce mai grave în cadrul partidului. Ele au dus, în Congresul partidului din aprilie 1899, la declanșarea unui conflict deschis între unele elemente intelectuale conducătoare (V. G. Morțun, G. Diamandi) și masa partidului, care se pronunța pentru desfășurarea în continuare a acțiunilor muncitorești pe baze revoluționare [47]. Acest conflict s-a soldat cu o „criză de conducere", căci n-a fost ales Consiliul general al partidului clasei muncitoare, sarcina coordonării și conducerii partidului, după cum vom constata mai jos, a fost preluată de organizația socialistă din București [48]. Procesul de delimitare a pozițiilor în partid, căci despre aceasta este vorba, a fost grăbit de creșterea conștiinței politice a proletariatului, de amploarea manifestărilor muncitorești împotriva măsurilor represive ale autorităților, îndreptate contra militanților și a cluburilor socialiste la sate, a răscoalelor țărănești de la Slatina și Olt, din anul 1899, determinînd pe acele elemente care nu corespundeau năzuințelor revoluționare ale proletariatului să părăsească rîndurile organizate ale Partidului. Desigur, ca orice organism viu și în continuă creștere, partidul clasei muncitoare n-a rămas același, ci s-a dezvoltat continuu, elementele lipsite de puterea de aderență pînă la capăt la marile principii de existență ale partidului au fost eliminate într-o formă sau alta din rîndurile sale. Ceea ce considerăm deosebit de semnificativ este faptul că toate aceste elemente centrifuge nu au reușit nici un moment să se constituie într-o forță organizatorică, politică sau ideologică separată, în afara partidului. Părăsind partidul

---

[45] Nicolae Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România. 1835 1921*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1973, p. 47 86.

[46] Mișcarea muncitorească și socialistă, militanții revoluționari au avut de înfruntat împotrivirea, abuzurile și samavolnicia aparatului de stat burghezo-moșieresc încă din 1836 prin dizolvarea Falansterului de la Scăieni, apoi a organizațiilor din Timișoara, Arad și Reșița (1872), a Asociației generale a lucrătorilor din România, în 1874, a altor organizații socialiste; intentarea de procese militanților socialiști de la Iași, București, Botoșani, Galați (1881, 1890, 1892, 1898) — avînd ecou deosebit în epocă procesele fraților Nădejde, Anton Bacalbașa și Panait Mușoiu, Teodor Ficsinescu și Ion Banghereanu: expulzarea unor revoluționari în 1881 și 1898; măsuri represive împotriva muncitorilor greviști din Giurgiu, (1973), a muncitorilor de la căile ferate și tipografilor din București (1888, 1898), a minerilor din Petroșani (1892) etc.

[47] *Documente... 1893—1900*, p. 676—727. I. Nădejde, în 21 februarie 1899, declara în *Retragerea mea:* „Partidul trebuie să se organizeze din nou și să-și hotărască tactica pe viitor: dar eu nu mai pot fi omul situației. Trebuie la împrejurări noi și oameni noi; iată de ce mă retrag" („Lumea nouă" din 21 februarie 1899).

[48] *Contribuția Clubului muncitorilor din București la afirmarea principiilor de organizare și de luptă a proletariatului din România în anii 1899—1901*, în „Materiale de istorie și muzeografie", București, nr. 9/1972, p. 293—298.

www.dacoromanica.ro

muncitoresc, ele s-au pulverizat la scurt timp, sau unele au aderat la partide burgheze.

Pe fondul general al dezvoltării societății românești, partidul politic al clasei muncitoare indiferent de titulatura pe care a purtat-o în ciuda unor greutăți vremelnice determinate de situația din aprilie 1899, pășește înainte, creîndu-și premise pentru dezvoltarea pe baze tot mai largi, cu o orientare de clasă mai intransigentă și cu o compoziție proletară întărită. Un rol important în acest sens l-a avut *Conferința socialistă din 29 iunie 1899, care a reafirmat principiile de organizare și de luptă ale organizațiilor muncitorești*, subliniind că „partidul muncitorilor trebuie să se mențină prin muncitori". Conferința a respins în unanimitate poziția elementelor intelectuale democrat liberale și a adoptat măsuri pentru organizarea politică și profesională a muncitorilor, pentru continuarea propagandei socialiste la orașe și sate și pentru editarea în continuare a gazetei „Lumea nouă" ca organ de presă al *Partidului muncitorilor din România*. Ca urmare, treptat lupta revoluționară a clasei muncitoare a crescut în amploare și intensitate, organizațiile muncitorești politice și sindicale au continuat să-și desfășoare activitatea. În același timp socialiștii români au respins orice tentativă de abatere a mișcării de la calea socialismului științific [49], ideea partidului revoluționar al clasei muncitoare călăuzind întreaga lor activitate. Ducînd mai departe lupta împotriva claselor exploatatoare, pentru apărarea intereselor celor asupriți, partidul clasei muncitoare, izvorît din realitățile social-economice și politice ale țării noastre, reprezenta un fenomen viabil, în plină dezvoltare și afirmare [50].

Continuarea activității organizate a mișcării muncitorești la început de veac, faptul că ea „nu piere, ci din ce în ce devine tot mai puternică, mai neînvinsă", este demonstrată de înființarea Cercurilor socialiste, în 1901—1902, ca organizații politice muncitorești, de ampla campanie propagandistică și organizatorică în rîndurile proletariatului, de editarea cu începere de la 1 ianuarie 1902, a ziarului „România muncitoare", de crearea secției române a P.S.D. în Transilvania, a P.S.D. în Bucovina cu organele lor de presă „Adevărul" și „Lupta" și intensificarea legăturilor cu mișcarea din România, de numeroasele acțiuni greviste și manifestări anticorporatiste, de o întreagă gamă de confruntări cu reprezentanți ai ideologiei claselor exploatatoare, cu măsurile represive ale aparatului de stat burghezo-moșieresc. În aceste împrejurări, Cercul socialist din București a îndeplinit cu succes, timp de cîțiva ani,

[49] În epocă au avut loc ample dezbateri pe tema trecerii unor intelectuali socialiști la liberali. C. Dobrogeanu-Gherea publică studiul *Socialismul român. Este el o plantă exotică?* („Adevărul" an XIII, nr. 3940, 3941, 3942, 3943, 3944 din 16, 17, 18, 19 și 20 aprilie 1900). Textul a fost republicat în „Lumea nouă" an XI, nr. 53, 54, 55, 56 și 57 din 23 și 30 iulie, 6, 13 și 20 august 1900, iar apoi în broșură sub titlul *Studiu critic asupra socialismului în România*, Edit. tipografică „Speranța", 1900, 34 p.; Panait Musoiu, *Fosta grupare și Nereușita socialismului* („Revista ideii" nr. 5 și 8 din martie și iunie 1901, p. 65 66, 113—115); I. Nădejde, *Nereușita socialismului în România* („Noua revistă română", nr. 33 din 1 mai 1901) și un răspuns sub pseudonimul Quand-même *Nereușita socialismului în România* („Adevărul" an XIV, nr. 4254 din 3 iunie 1901); Al. Ionescu, *D-l Ioan Nădejde și mișcarea socialistă* („România muncitoare" din 13, 20 și 27 ianuarie 1902). Arh. I.S.I.S.P., fond XV, dosar 109, vol. 1, f. 292—296.

[50] „Mișcarea trecută și cu partea sa pozitivă și cu partea sa negativă — declara C. Racovski în 1906 — a intrat în întregime în mișcarea nouă. Nu! Socialismul român poate să se întoarcă cu liniște spre trecut, să se uite fără teamă la el... Muncitorimea cunoaște numai victorii, ea nu cunoaște înfrîngeri, fiindcă înfrîngerile sînt trecătoare, pe cînd izbînzile rămîn" („România muncitoare" din 20—27 august 1906).

www.dacoromanica.ro

misiunea de conducător și îndrumător al mișcării din țară, acționînd cu fermitate revoluționară pentru întărirea organizației politice la scară națională a clasei muncitoare, creîndu-se mai întîi Uniunea socialistă (1907) și apoi P.S.D.R. (1910).

Aceeași tendință de creare a unui organism centralizat pe plan național se manifestă și în procesul de întărire organizatorică a mișcării sindicale. Conferința din august 1906 a sindicatelor și a cercurilor socialiste a statuat crearea *Comisiei generale a sindicatelor din România*, bazată pe principiul luptei de clasă și al internaționalismului proletar, proclamînd idealul de „formare a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România care va avea de scop, prin luptele sale în parlament și în afară de parlament, de a aduce la îndeplinire idealul clasei muncitoare" [51]. Ideea de unitate era așa de puternică în conștiința delegaților la Conferință, încît ei au considerat, în chip simbolic, prezența delegaților din Transilvania și Bucovina ca „un moment istoric" care prefigurînd viitorul declarau că „a fost zămislită și trainic închegată la Conferință marea Românie socialistă" [52].

În focul bătăliilor de clasă s-au ridicat și s-au format o serie de militanți socialiști : Ioan C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Alecu Constantinescu, Mihail Gh. Bujor, Gheorghe Cristescu, Cristian Racovski, Aurel Cristea, George Grigorovici, Eugen Rozvan, Dimitrie Marinescu, Gustav Auerbach, Ecaterina Arbore, Ioan Mihuț, J. Fülöp, Tatiana Grigorovici, Vasile Anagnoste și alții. Ei și-au consacrat eforturile strîngerii și întăririi rîndurilor muncitorimii, pentru apărarea intereselor revoluționare ale clasei muncitoare, accelerarea procesului de refacere a partidului socialist, de afirmare a proletariatului în viața social-politică a țării.

Congresul socialist, convocat la 31 ianuarie 1910, la București adoptă Programul Partidului Social-Democrat din România, corespunzător noii etape de dezvoltare a mișcării, statutul partidului, rezoluții și moțiuni privind activitatea generală revoluționară a statului major al proletariatului. Congresul reafirmă principiile revoluționare ale luptei pentru transformarea socialistă a societății românești și proclamă în mod solemn P.S.D.R., drept „vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge", continuatorul firesc al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893. Partidul Social-Democrat era singurul partid al clasei muncitoare, în afara lui nerămînînd nici un cerc socialist, după cum în afara Comisiei Generale a Sindicatelor din România nu se afla nici un sindicat muncitoresc [53]. Dezvoltînd, în noile condiții, linia politică a mișcării noastre revoluționare, partidul clasei muncitoare, în colaborare cu sindicatele muncitorești, cu organizațiile de tineret, a celor ale femeilor muncitoare, a mobilizat permanent masele muncitoare la luptă în vederea satisfacerii revendicărilor celor mai arzătoare ale acestora, a condus puternice greve pe orașe și greve generale

---

[51] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Edit. politică, București, 1975, p. 447.

[52] „România muncitoare" din 20—27 august 1906.

[53] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Edit. politică, București, 1968, p. 11—108; Vezi și N. Copoiu *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, Edit. științifică, București, 1966.

www.dacoromanica.ro

pe ramură de producție [54], manifestări politice pentru votul universal și pentru exproprierea proprietății moșierești, pentru limitarea prerogativelor regale [55]. Toate acestea au constituit tot atîtia pași în lupta clasei muncitoare pentru afirmarea în viața social-politică a țării, pentru pregătirea terenului în vederea realizării țelului său final — făurirea unei noi orînduiri sociale, societatea socialistă în România.

Ancorat în realitățile social-politice ale țării, Partidul muncitorilor din România, indiferent de titulatura pe care a purtat-o în decursul anilor (Partida socialistă, P.S.D.M.R., Partidul muncitorilor, Uniunea socialistă, P.S.D.R.) a abordat și analizat în mod aprofundat regimul social-politic, problema agrar-țărănească, dezvoltarea industrială a țării, desăvîrșirea statului național unitar român, probleme ale culturii și învățămîntului și alte aspecte esențiale ale înnoirii societății românești, ale dezvoltării ei pe calea progresului și civilizației.

Ca entitate politică fundamental deosebită de toate celelalte partide, grupări sau curente politice din România, prin natura intereselor de clasă, prin țelurile propuse, prin concepția ideologică și științifică ce-i guverna acțiunea, *Partidul politic al clasei muncitoare s-a manifestat în societatea românească ca o forță activă, purtătoare a idealurilor și năzuințelor de mai bine ale maselor muncitoare.* Afirmîndu-și caracterul de clasă, partidul revoluționar al proletariatului a pus în lumină totodată rolul său ca partid „național și democratic în înțelesul cel mai adînc al cuvîntului", căci — așa cum se specifica în raportul general al P.S.D. la Congresul din 1910— „noi luptăm nu numai pentru realizarea intereselor unei clase, ci luptăm pentru țara întreagă, *pentru întărirea națională*" [56].

Analizînd conținutul de clasă al politicii partidelor guvernante, a guvernelor înseși, a tuturor grupărilor politice, fracțiunilor și disidențelor ce se manifestau în rîndurile acestora, cu deosebirile respective dintre ele, partidul clasei muncitoare s-a situat pe o poziție principală justă.

Din studiul structurii partidelor politice ale burgheziei și moșierimii, socialiștii români au observat un proces continuu de diferențiere socială și de schimbare a raportului de forțe dintre Partidul Conservator și cel Liberal, în favoarea acestuia din urmă. Totodată, ei au surprins frămîntările puternice din rîndurile acestor partide, frămîntări care au influențat într-o anumită măsură apariția unor noi grupări politice, ca de exemplu, partidele: Radical-Democrat, Naționalist-Democrat, Conservator-Democrat, gruparea democrat republicană etc. fără a fi ajuns însă partide de guvernămînt [57]. Avînd în vedere această

---

[54] Remarcăm greva generală a tipografilor din București și cea a muncitorilor din portul Brăila (1910), grevele metalurgiștilor și tăbăcarilor din București și a muncitorilor din Valea Prahovei (1912), greva demonstrativă a peste 20 000 de muncitori din 20 iunie 1912 din București, greva generală a muncitorilor din Timișoara, Cluj și Brașov (1912), demonstrații pentru votul universal în 1911 și 1914.

[55] Arh. C.C. al P.C.R., colecția 50, dosar 6270, f. 14, 62; dosar 6418, f. 80, 108, 152; dosar 9119, f. 19—24.

[56] *Documente*... 1910—1915, p. 67. „Socialismul cuprinde în el cel mai larg și mai pozitiv naționalism, cu atît mai mult că el se pune în apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi... Însuși internaționalismul nostru este chezășia siguranței naționale" *(Ibidem)*.

[57] Mircea Iosa, Traian Lungu, *Viața politică în România 1899—1910*, Edit. politică, București, 1977; Anastasie Iordache, *Viața politică în România 1910—1914*, Edit. științifică, București, 1972.

www.dacoromanica.ro

configurație a partidelor politice din societatea românească, în documentele programatice și propagandistice ale mișcării se arăta că partidul muncitorimii „va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate" [58]. În virtutea acestei linii tactice, socialiștii au inițiat unele colaborări principiale cu aceste grupări [59].

Partidul politic al clasei muncitoare pronunțîndu-se pentru votul universal a inițiat la București și în alte orașe ale țării adunări muncitorești și manifestații populare care au exprimat adeziunea din ce în ce mai largă a maselor la campania pentru legiferarea votului universal [60]. Concludente în această direcție sînt manifestările din 1908, 1911 și mai ales cele din ianuarie 1913 și aprilie 1914; ele au căpătat o semnificație politică deosebită prin marele număr de participanți, prin problematica dezbătută, prin formele de desfășurare (însoțite de demonstrații de stradă), prin conținutul moțiunilor adoptate [61]. Vasta campanie pentru votul universal organizată de partidul clasei muncitoare din țara noastră [62], a impus partidelor politice ale burgheziei și moșierimii o reevaluare a programelor lor în domeniul politic. Așa, de exemplu, Partidul Conservator preconiza doar măsuri care „să garanteze" secretul votului. Partidul Liberal, în campania electorală din 1911 și apoi în scrisoarea-program dată publicității în septembrie 1913, propunea drept soluție desființarea celor trei colegii și înființarea colegiului unic, care menținea însă sistemul de vot la cercuri restrînse din populația totală a țării aptă a exercita drepturi politice [63]. Partidul Conservator-Democrat nu depășea nici el cadrul electoral preconizat de liberali [64]. Partidul politic al clasei muncitoare a criticat asemenea soluții, arătînd că numai votul universal, egal, direct și secret era de natură să deschidă calea maselor populare spre viața poli-

---

[58] *Documente ... 1893 1909*, p. 64.

[59] În iunie 1895 se creează *Liga votului universal*, la care a aderat, alături de PSDMR, prin intermediul ziarului socialist „Lumea nouă", grupările politice democratice din jurul ziarului „Românul", Evenimentul (Iași) și „Vremea". Totodată, ei au acceptat, mai ales la sfîrșitul secolului trecut, să încheie unele alianțe electorale locale cu fracțiuni liberale, s-au așa-zis independente (în alegerile comunale din 1898 de la Iași, Galați, Bîrlad, Ploiești). La început de veac, se produce însă o schimbare a tacticii partidului proletariatului față de partidele politice ale claselor dominante, o întărire a spiritului critic față de ele, declarîndu-se împotriva oricăror colaborări cu acestea, inclusiv cu presa burgheză sau chiar burghezo-democratică.

[60] „Ceeace apreciem noi, socialiștii, în votul universal — scrie „România muncitoare" — este că el este o punte, o trecere către o formă socială mai înaltă și că servindu-se de el, clasa muncitoare își va îmbunătăți soarta, își va înlesni lupta pentru dezrobirea finală". („România muncitoare" din 14 decembrie 1908); Vezi și Ion Mamina *Partidul revoluționar — reprezentantul politic al intereselor clasei muncitoare, al maselor populare*, în „Revista de istorie", nr. 11/1979, p. 2057 2122.

[61] Ion Mamina *Concepția și acțiunea partidului clasei muncitoare în domeniul alianțelor politice la începutul veacului al XX-lea*, în „Anale de istorie", nr. 5 1979, p. 23—40.

[62] A se vedea articolul *Sistemul electoral în România*, urmat de numeroase comentarii, articole, note, interviuri apărute în ziarul partidului „România muncitoare", în revistele „Viața socială" și „Facla", aflate sub conducerea directă a partidului muncitoresc, ca și ancheta socială pe tema *Votului universal* („Viața socială", an. I, nr. 7—8, 9 din august—septembrie, octombrie 1910, p. 12 22, 110 122); Toma Dragu *Votul universal în România*, Edit. Viața socială, București, 1910; C. Dobrogeanu-Gherea, *Cîteva cuvinte asupra votului universal*, în *Opere complete*, vol. 5, Edit. politică, București, 1978, p. 11—21.

[63] „Buletinul Cercului de studii al P.N.L.", nr. 2 din octombrie 1911, p. 122—134.

[64] Matei M. Fotino *Revizuirea Constituției*, în „România viitoare", an. I, nr. 9 10 din octombrie—noiembrie 1911, p. 549 560.

www.dacoromanica.ro

tică a țării, spre impunerea de noi și noi reforme menite să asigure prosperitatea națiunii [65].

Obiectul unor preocupări constante, permanente ale mișcării muncitorești, ale partidului politic al clasei muncitoare din România l-a constituit *situația țărănimii și rezolvarea problemei agrar-țărănești*, de o deosebită acuitate pentru dezvoltarea societății românești. Ea s-a înscris la loc de frunte atît în programele partidului, cît și în activitatea sa propagandistică și organizatorică, situîndu-l și din acest punct de vedere la loc de frunte atît în societatea românească cît și în cadrul mișcării muncitorești internaționale [66].

Pornind de la realitățile societății românești, reprezentanții clasei muncitoare, ai partidului său revoluționar au formulat treptat și soluțiile de rezolvare a problemei agrare în spiritul ideilor socialiste. În acest sens, programul din 1893 prevedea „răscumpărarea treptată a pămînturilor particulare și acelea ale așezămintelor publice", care împreună să formeze un domeniu inalienabil, urmînd să fie arendat „lucrătorilor agricoli, preferîndu-se sindicatele de muncitori agricoli" [67]. Meritul socialiștilor români este acela că prin această soluție, cît și prin celelalte formulate anterior, vizau desființarea marii proprietăți moșierești, reazemul reacțiunii, piedica cea mai însemnată în calea dezvoltării țării.

Dacă la sfîrșitul secolului trecut mișcarea noastră socialistă pornea de la premisa necesității răscumpărării de către stat a marii proprietăți funciare și arendării pămînturilor la țărani, după marea ridicare țărănească din 1907, ea pune problema exproprierii silite a acestei proprietăți [68].

O latură importantă a preocupărilor partidului muncitoresc față de starea țărănimii, cu largi implicații politice și mare ecou în opinia publică, a constituit-o atragerea maselor țărănești spre organizațiile socialiste, acțiune începută sporadic încă din anii 1887—1888 și dezvoltată prin crearea a peste 300 de cluburi socialiste la sate, la sfîrșitul veacului trecut (1898—1899) [69]. Cluburile socialiste la sate, prin tot ce au realizat pînă la interzicerea lor, au jucat un rol important în educarea țărănimii și în afirmarea partidului politic al clasei muncitoare în viața politică a țării.

O vie ilustrare a forței și combativității mișcării revoluționare din țara noastră a constituit-o puternicul sprijin dat de clasa muncitoare, de organizațiile socialiste și muncitorești răscoalelor țărănești din anul 1907. Mărturie în această direcție stau momentele de luptă comună ale țărănimii și populației muncitoare din orașe, grevele izbucnite în diferite localități și întrunirile de solidaritate cu cauza celor răsculați organizate de cercurile socialiste [70].

---

[65] C. Racovski *Sistemul electoral în România. Originea și istoricul*, Cercul de editură socialistă, București, 1914.

[66] „Viitorul social" an. I, nr. 4 din noiembrie 1907, p. 335; vezi și *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Edit Academiei R.S.R., București, 1967, p. 31—154.

[67] *„Documente... 1893—1900*, p. 59; *Vezi și Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907*, vol. 1 Edit. Academiei R.S.R., București, 1977.

[68] *Uniunea socialistă din România, Statut și extrase din programul Uniunii socialiste din România*, Instit. de arte grafice „Speranța" București, 1908, p. 12—14.

[69] Gh. Matei *Cluburile socialiste la sate 1898—1899*, Edit. științifică, București, 1968.

[70] În moțiunea adoptată de cei peste 5 000 de muncitori întruniți în ziua de 11 martie 1907 în sala și curtea „Băilor Eforiei" din București se spunea: „Întrunirea, salutînd cu reculegere și adîncă durere memoria fraților țărani căzuți pe cîmpiile țării, protestează cu energie în

www.dacoromanica.ro

Răscoala țăranilor din 1907, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, *„a fost un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională atît a muncitorimii revoluționare, cît și a țărănimii, profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatării și asupririi burghezo-moșierești"* [71].

Răscoala din 1907 a dezvăluit mai clar contradicțiile care măcinau edificiul social-economic bazat pe dominația burgheziei și moșierimii și a ridicat în fața națiunii, a partidului clasei muncitoare noi obiective în direcția rezolvării problemei agrare [72].

Totodată, răscoalele țărănești din 1907 au provocat ample discuții și în partidele politice ale burgheziei și moșierimii, în vederea găsirii unor paleative pentru potolirea spiritelor. Partidul Liberal, aflat la guvern, a schițat încă în manifestul-program din 12 martie 1907 o serie de măsuri constînd în înființarea Casei rurale, care să asigure obștilor sătești mijloacele financiare necesare răscumpărării moșiilor statului sau ale unor moșieri puse în vînzare, desființarea trusturilor arendășești, o nouă lege a învoielilor agricole prin care să se reglementeze mai bine raporturile dintre moșieri și țărani etc. Cu toate că aceste măsuri preconizate de liberali aveau laturile lor pozitive, ele n-au fost de natură să rezolve și n-au putut soluționa, în esență, situația țărănimii [73]. În ceea ce privește Partidul Conservator, măsurile preconizate de el nu vizau raporturile de proprietate dintre moșieri și țărani, ci aspectele legate de înlăturarea ignoranței din mediul sătesc, sporirea jandarmeriei, responsabilitatea colectivă a comunelor față de actele sociale ale țăranilor, înființarea unei bănci agrare etc. [74] Celelalte partide și grupări politice, (Partidul Conservator-Democrat, Partidul Național Democrat etc.), deși aduceau elemente în plus față de unele partide burgheze pentru remedierea problemei agrare din România, neavînd bază de masă, nu puteau acționa în direcția realizării lor [75].

Singur Partidul politic al clasei muncitoare a preconizat o soluție radicală în domeniul agrar — exproprierea silită și totală a marilor pro-

---

contra reprimării cu forța armată a răscoalelor". Vezi și apelul-manifest *Către concediați și rezerviști*, manifestele lansate de cercul „România muncitoare" și Comisia Generală a Sindicatelor, întrunirile din Galați, Pitești, Pașcani, Cîmpina etc. *(Documente... 1900—1909*, p. 523—540).

[71] *Istoria patriei și Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Edit. militară, București, 1979, p. 165—166.

[72] *Programul Partidului Social Democrat din România*, Cercul de edit. -socialistă, București, 1912, p. 18 22.

[73] Unii reprezentanți ai Partidului Liberal (C. Stere, Spiru Haret, Radu Rosetti), prin intermediul „Vieții românești", au sugerat necesitatea unei reforme agrare, implicit a împroprietăririi țuranilor, prin care s-ar fi redus, dar nu desființat, proprietatea moșierească. Vezi în acest sens și proiectul de reformă agrară a P.N.L. din 1913 („Democrația" an. I, nr. 12 și 13 din 1 octombrie 1913, p. 465—476; 508—510). Mircea Iosa: *Răscoala țăranilor din 1907. Premise și semnificații*, în „Revista de istorie", nr. 2/1977, p. 183—204.

[74] G. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a României*, vol. 2, Edit. ziarului „Universul", București, 1936, p. 386—415; Anastasie Iordache, *Viața politică în România 1910 1914*, Edit. științifică, București, 1972.

[75] Romulus Seișanu, *Take Ionescu — Viața și opera sa*, ... București, 1930, p. 168—192; „Neamul românesc pentru popor" din 8 decembrie 1910; A se vedea G. Tașcă, *Cu prilejul reformelor;* Al. Bădărău, *Exproprierea și proprietatea;* C. Rădulescu-Motru, *Proprietatea ca funcție socială;* Ioan Clinciu, *Exproprierea și împroprietărirea* în „România viitoare", an. IV, nr. 3—4, februarie—martie 1914, p. 145 155; nr. 5 din aprilie 1914, p. 209—224).

www.dacoromanica.ro

prietăți, vizînd în felul acesta schimbarea calitativă a structurii agrare. Este, de altfel, pentru perioada respectivă, punctul de vedere cel mai înaintat din societatea românească în abordarea problemei agrare. Dar nu numai atît. În documentele partidului clasei muncitoare, încă de la sfîrșitul secolului trecut, și cu atît mai mult la începutul secolului nostru, se exprima destul de clar ideea alianței muncitorești-țărănești, a rolului partidului politic al proletariatului în lupta generală a maselor [76]. O contribuție deosebit de prețioasă în această direcție, a adus-o C. Dobrogeanu-Gherea, care, prin lucrarea *Neoiobăgia* (1910) și în studiile *Postscriptum sau cuvinte uitate* și *Asupra socialismului în țările înapoiate*, a elucidat unele aspecte esențiale privind dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultura României, raporturile ce existau între marea și mica proprietate, între agricultură și industrie etc. [77]

Pornind de la analiza științifică a stării de înapoiere economică în care se afla țara, de la rămînerea în urmă a forțelor de producție, socialiștii români au subliniat importanța deosebită a *dezvoltării industriei naționale*, condiție esențială pentru progresul general al țării. Încă din anul 1872 *Asociația generală a lucrătorilor din România* a afirmat pentru prima oară în cadrul mișcării noastre muncitorești, necesitatea dezvoltării industriei, încît aceasta „să devină o putere a statului român, o onoare a națiunii noastre" [78]. Pe bună dreptate releva secretarul Asociației, N. D. Rădulescu, că „Industria națională este esența puternică și producătoare în averea unei țări; ...ea face încă și respectul țării în afară". Ca atare, în documentele Asociației se sublinia că „încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele, pentru ca dînsa să fie la înălțimea și în direcțiunea progresului secolului în care trăim, de unde vom ajunge la un rezultat dorit" [79]. Această poziție și-a găsit o ilustrare din ce în ce mai pregnantă în anii ce au urmat, ilustrată fiind în Programul partidului, în alte documente de seamă ale mișcării [80].

Partidul muncitorilor din România a militat pentru industrializarea țării nu ca un fapt în sine, ci ca un element esențial menit să asigure societății o solidă temelie materială, o bază tehnică-productivă pe care să se sprijine întregul edificiu social, căruia să-i imprime dinamism și vigoare. Industrializarea era privită în legătură directă cu destinele proletariatului, cu creșterea numărului, a gradului de concentrare a muncitorilor în fabrici și uzine, ceea ce facilita dezvoltarea luptelor de clasă, activitatea partidului politic muncitoresc de organizare și conducere a luptei revoluționare a maselor. În viziunea de perspectivă istorică, socialiștii legau

---

[76] „Viitorul social" an I, nr. 2 din septembrie 1907, p. 158—160; vezi și C. Rosovski, *Pentru votul universal, exproprierea totală, republica democratică*, Cercul de edit. socialistă, București, 1914.

[77] C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3 și 4, Edit. politică, București, 1977; Vezi și studiile *Chestiunea agrară în România, Poporanism, socialism sau realitate* de dr. C. Racovski, cît și unele materiale scrise de I. Sion, E. Arbore, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, (C. Racovski *Scrieri social-politice*, Edit. politică, București, 1977, p. 69 87, 140 184; M. Gh. Bujor *Scrieri social-politice*. Edit. politică, București, 1979, p. 126 128, 137 143).

[78] *Documente... 1821—1878*, p. 644.

[79] „Telegraful" an I, nr. 199 din 10 octombrie 1872.

[80] Importante dezbateri au avut loc în jurul legii de încurajare a industriei și a legii meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești din 1912 (Arh. I.S.I.S.P., fond M.M. 1910, doc. 9, inv. 2063; „România muncitoare" din 23 ianuarie, 24 noiembrie, 15 decembrie 1911).

www.dacoromanica.ro

ideea industrializării de făurirea bazei materiale a societății socialiste, atît în ceea ce privește proprietatea asupra mijloacelor de producție, cît și producția și repartiția [81]. În programul partidului din 1893 se cerea „prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt pămîntul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producție socialistă condusă pentru societate și prin societate" [82]. Totodată, se sublinia faptul că numai această prefacere poate face ca producția și rodnicia muncii să fie, în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranță, de înjosire, un izvor de bunăstare și dezvoltare armonioasă în toate privințele, pentru proletariat, și în genere pentru toți membrii societății.

Pe de altă parte, ideea industrializării era indisolubil legată de consecințele sociale imediate, între industrializare și situația economică a proletariatului existînd o strînsă interdependență, desprinzînd concluzia că o adevărată înflorire a industriei române „nu va veni decît după ce se vor ridica economicește țăranii și lucrătorii" [83].

De aceea partidul clasei muncitoare a militat cu hotărîre pentru adoptarea unor reforme economice și politice care vizau interesele imediate și de perspectivă ale clasei muncitoare, cum ar fi scurtarea zilei de muncă, dobîndirea repausului duminical, reglementarea muncii copiilor și femeilor, a tinerilor muncitori. Ca urmare a luptelor muncitorești, a afirmării proletariatului în viața social-politică a țării, clasele dominante au fost nevoite să adopte unele măsuri legislative, cum au fost: paragraful din legea minelor referitor la asigurările muncitorești (1895), legea repausului duminical (1897, modificată în 1910), legea privitoare la munca femeilor și a copiilor din industriile insalubre (1906), legea asigurărilor muncitorești (1912) care, chiar dacă n-au dat decît soluții parțiale deziderateloi muncitorești, au avut meritul de a pune bazele legislației muncii în România și s-au înscris ca niște cuceriri ale clasei noastre muncitoare [84].

Socialiștii și-au expus în repetate rînduri convingerea că industrializarea este o pavăză a independenței economice și, implicit, a celei politice a statului român, arătînd totodată că statele mici trebuie să dispună de o puternică industrie, în stare să reziste tendințelor marilor țări industrializate de a le transforma în surse de materii prime și simple piețe de desfacere rentabilă a produselor lor.

Cunoașterea stadiului de dezvoltare a relațiilor de producție capitaliste i-a ajutat pe socialiștii români la stabilirea tacticii de luptă a partidului clasei muncitoare din România, relevînd faptul că tocmai consecințele de ordin general istoric pe care le generează industrializarea coincid cu năzuințele muncitorimii de eliberare socială și libertate națională, cu misiunea istorică pe care o avea de îndeplinit clasa muncitoare de transformare revoluționară a societății [85]. Aplicînd în mod creator marxismul

---

[81] Ion Iacoș, *Partidul muncitorilor din România în viața social-politică a țării. 1893—1910*, Edit. politică, București, 1973, p. 41—54.

[82] *Documente... 1893—1900*, p. 50.

[83] „Viitorul social", an I, nr. 10, mai 1908, p. 268.

[84] *Mișcarea muncitorească și legislația muncitorească în România. 1864—1944*, Edit. științifică, București, 1872, p. 12 86.

[85] „Lumea nouă" din 15, 27 și 28 iulie, 17 octombrie 1895; „România muncitoare" din 17 și 24 iulie 1905.

www.dacoromanica.ro

la condiţiile specifice României, partidul muncitorilor, militanţii socialişti au desprins concluzia justă că ţara noastră, mult rămas în urma dezvoltării social-economice a ţărilor capitaliste din Occident, nu se afla nemijlocit în faţa revoluţiei socialiste, ci a unor sarcini general democratice ce se cereau grabnic rezolvate în prima fază a dezvoltării capitalismului. Soluţiile preconizate de către mişcarea socialistă pentru rezolvarea principalelor probleme ale epocii de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au fost elaborate din perspectiva scopului final — construirea societăţii socialiste, ceea ce conferea acestei orientări cele mai avansate poziţii. Militanţii revoluţionari s-au ridicat ferm împotriva ideologilor burghezi şi a acoliţilor lor, care încercau „să demonstreze" pretinsa imposibilitate de dezvoltare a mişcării socialiste în România, negînd rolul istoric al proletariatului în prefacerile revoluţionare din societatea românească şi, implicit, a partidului însuşi ca avangardă organizată a muncitorimii. O astfel de campanie s-a desfăşurat în deceniul nouă al secolului trecut, dar mai ales la început de veac, în anii 1901—1902, împotriva foştilor conducători socialişti trecuţi la liberali, care dezlănţuiseră în coloanele presei burgheze atacul împotriva mişcării muncitoreşti lansînd idei despre aşa zisa lipsă a terenului favorabil dezvoltării mişcării muncitoreşti din România [86]. Confruntarea cu poporanismul în anii 1906—1908 s-a înscris, de asemenea, ca o componentă de bază a luptei ideologice desfăşurate de mişcarea noastră muncitorească şi socialistă. Poporanismul, reprezentanţii săi cei mai autorizaţi, şi mai ales C. Stere, susţineau că România, fiind o ţară eminamente agricolă, cu o populaţie formată în majoritate covîrşitoare din ţărani, are şanse minime în dezvoltarea industrială [87].

Împotriva acestei concepţii larg vehiculate prin intermediul revistei „Viaţa românească", mişcarea socialistă a dus o campanie polemică energică, îndeosebi prin revista „Viitorul social", (C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, I. Sion, M. Gh. Bujor), prilej de analiză marxistă temeinică a perspectivelor de dezvoltare social-economică şi politică a României, a rolului clasei muncitoare ca forţa socială cea mai înaintată, chemată să înfăptuiască transformarea revoluţionară a societăţii româneşti pe drumul socialismului [88]. Socialiştii au repurtat o victorie de netăgăduit asupra poporanismului, demonstrînd că mişcarea muncitorească, partidul revoluţionar al proletariatului izvorăsc din realităţile României, că întruchipează noul şi viitorul în viaţa social-politică a ţării. De altfel, însăşi partidele burgheze — Partidul Naţional liberal şi Partidul Conservator Democrat — în şedinţele cercurilor de studii au dezbătut numeroase aspecte de ordin social-muncitoresc, iar în programele lor erau cuprinse paragrafe referitoare la muncitorime, ceea ce demonstra afirmarea tot

[86] Arh. I.S.I.S.P., fond XV, dosar 109, vol. 1, f. 292—296.

[87] A se vedea mai pe larg N. Tertulian *C. Stere — doctrinarul*, în *Eseuri*, Edit. pentru literatură, Bucureşti, 1968; Z. Ornea, *Poporanismul*, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972; Şt. Mihăilescu, *Originile şi evoluţia României moderne în disputa dintre poporanişti şi socialişti*, în „Anale de istorie", nr. 3/1975, p. 79—97.

[88] A se vedea C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia* şi *Asupra socialismului în ţările înapoiate*, în *Opere complete*, vol. 4 şi 5, Edit. politică, Bucureşti, 1977 şi 1978; C. Racovski, *Poporanism, socialism şi realitate*, *Mersul triumfal al capitalismului român*, în *Scrieri social-politice*, Edit. politică, Bucureşti, 1973, p. 140—184, 200—207.

www.dacoromanica.ro

mai puternică a clasei muncitoare și a partidului ei revoluționar în viața social-politică a țării [89]. Pe de altă parte, guvernele burghezo-moșierești au luat, în repetate rînduri, măsuri administrative contra organizațiilor și militanților muncitorești, au fost adoptate legi care îngrădeau sau interziceau dreptul de organizare și de grevă. Așa au fost unele prevederi din Legea minelor (1895), legea meseriilor care crează corporațiile (1902), legea Orleanu (1909), proiectul de contract al muncii (1910) etc. [90]

Pentru răspîndirea ideologiei revoluționare a proletariatului despre lume și societate, socialiștii au desfășurat o bogată activitate culturală, literară și științifică. Totodată, prin importantele publicații socialiste: „Contemporanul" (1881), „literatură și știință" (1893), „Munca științifică și literară" (1894), „Facla" (1910), „Lumea nouă" (1911), prin editarea unor broșuri de popularizare a științei și culturii, înființarea de cercuri culturale, cercuri de studii sociale etc., partidul muncitorilor a reușit să stîrnească interesul unor cercuri largi pentru o cultură avansată, pentru tradiția istorică a înaintașilor [91].

Principiile înnoitoare în numele cărora acționa mișcarea muncitorească au exercitat o puternică forță de atracție asupra unor scriitori și poeți legați nemijlocit de clasa muncitoare, ca Ion Păun-Pincio, Traian Demetrescu, Ștefan Petică, Th. eculuță, I. C. Visarion etc. De asemenea, mulți dintre cei mai de seamă oameni de știință, literatură și artă și-au început activitatea în climatul filozofic materialist creat de publicațiile socialiste, de activitatea partidului muncitoresc [92]; unii au fost colaboratori la presa socialistă, au avut legături cu mișcarea muncitorească sau au activat chiar în rîndurile acesteia: Constantin Istrati, Emil Racoviță, D. Voinov, I. L. Caragiale, C. I. Parhon, Garabet Ibrăileanu, dr. Ion Cantacuzino, Gala Galaction, M. Sadoveanu, N. D. Cocea, Paul Bujor, Octav Băncilă etc.

Unirea Principatelor române în 1859 și întemeierea statului național român modern au reprezentat o etapă de importanță hotărîtoare în procesul de înfăptuire a ideii și aspirațiilor de unitate a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Acest act istoric a impulsionat lupta de eliberare a românilor aflați sub dominația străină, deschizînd calea sigură a desăvîrșirii statului național unitar român — operă a întregului nostru popor.

---

[89] „Buletinul Cercului de studii al P.N.L.", an I, nr. 5—6 din decembrie 1911, p. 283—308; nr. 7 din ianuarie 1912, p. 379—399; „Democrația", an I, nr. 1 din 1 aprilie 1913, p. 60—64; nr. 7 din 1 iulie 1913, p. 302—306; „România viitoare", an I, nr. 8 din septembrie 1911, p. 446—448. „În ce privește țara noastră, ne convingem că trebuie tăiată din vreme buba socialistă și ajutat un nou factor social: *sindicalismul*, nu sindicalismul revoluționar, anarhist, ci sindicalismul național, care... să facă conștiente breslele muncitorești de drepturile lor, precum și de datoriile lor" (*Ibidem*, p. 447). Numeroase articole au apărut în „Economia națională", „Noua revistă română", ca și în ziarele „Adevărul", „Dimineața", „Universul", „Epoca", „Seara", ceea ce reflectă și ele afirmarea partidului muncitoresc.

[90] Arh. C.C. al P.C.R., colecția 50, dosar 6418, f. 65; Arh. I.S.I.S.P., fond XV, dosar 2037, mapa 2, f. 8 11; dosar 2178, f. 4—8, dosar 145, vol. 2, f. 9—14.

[91] *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*, Edit. politică, București, 1980.

[92] *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870—1900)*, ediție, prefață și note de Tiberiu Avramescu, Edit. Minerva, București, 1975; C. Kirițescu *O viață, o lume, o epocă*, Edit. sport-turism, București, 1979, p. 80—107.

www.dacoromanica.ro

Partidul clasei muncitoare a susținut cu vigoare ideea desăvîrșirii unității statului național român, a unirii românilor într-un singur stat național liber și independent, socotind unirea ca pe o necesitate istorică inexorabilă, reclamată de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale. Această idee călăuzitoare a partidului politic al clasei noastre muncitoare, cu vechi tradiții în istoria poporului român, se înscria în conceptul general marxist-leninist privind libertatea, independența și suveranitatea tuturor popoarelor mari sau mici. În numele dreptului sacru al poporului român de a-și hotărî singur soarta, în numele luptei împotriva oricărei discriminări și asupriri naționale, pentru egalitate deplină în drepturi între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, mișcarea socialistă din România a exprimat necesitatea imperioasă a eliberării teritoriilor românești și unirii lor cu Țara. În rezolvarea acestei probleme erau interesate toate clasele sociale, toate partidele și grupările politice, chiar dacă în alte probleme unele dintre ele aveau interese diametral opuse.

De-a lungul anilor, partidul politic al clasei muncitoare, care s-a ridicat împotriva oricărui jug național, a luptat cu hotărîre împotriva asupririi populației românești, aflată sub stăpînire străină [93]. La Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893), delegații au dezvăluit că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic", iar în celelalte provincii aflate sub jug străin, românii „sînt supuși la necontenite vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule" [94]. Împotriva politicii de deznaționalizare forțată a popoarelor din imperiul dualist, cît și a tuturor abuzurilor și silniciilor practicate de autorități, la București, Ploiești, Iași, Galați și în alte orașe ale țării au avut loc, mai ales cu prilejul mișcării memorandiste din Transilvania din anii 1892—1894, puternice manifestări de protest, clasa muncitoare ridicîndu-și glasul său împotriva teroizării militanților mișcării naționale, cerînd eliberarea celor arestați și casarea procesului ce le fusese intentat în mod samavolnic [95].

Reafirmînd dreptul fiecărei națiuni, mari sau mici, la o existență de sine stătătoare, socialiștii români s-au ridicat cu vehemență împotriva aserțiunilor unor ideologi reacționari potrivit cărora socialiștii ar fi pentru desființarea națiunilor. Istoria a demonstrat că socialiștii români au fost apărătorii cei mai consecvenți ai națiunilor, dar în același timp dușmanii cei mai neîmpăcați ai oricărei asupriri și subjugări. În documente și în alte materiale ale mișcării muncitorești se relevă faptul că între caracterul național al mișcării și principiul internaționalismului proletar nu există contradicție, între ele existînd o legătură intimă, de nedespărțit. „Principiul fundamental al socialismului internațional este întemeiat pe lupta

[93] Încă în 1868, organizațiile muncitorești au proclamat principiul libertății și egalității popoarelor. Manifestele Asociației generale a muncitorilor din Timișoara, apărean, în pofida terorii austro-ungare, în limbile română, maghiară, germană și sîrbă. În 1883 revista „Dacia viitoare" a ridicat sus steagul luptei pentru refacerea Daciei străbune, pentru unitatea națională a tuturor românilor. Ziarul „Lucrătorul român" din 12 noiembrie 1872 scria; „În momentul de față nimic nu este mai necesar decît *unirea întregului element român* în contra relelor tendințe străine, tendințe care tind la cotropirea patriei noastre, a căminului nostru, pentru care străbunii noștri au jertfit totul, chiar și sîngele și viața lor".

[94] *Documente... 1893—1900*, p. 140.

[95] „Democrația socială" din 9 august 1892; „Munca" din 8 iunie 1892, 15 și 29 mai 1894.

www.dacoromanica.ro

neîmpăcată împotriva asupritorilor tuturor naţiunilor, avînd simpatie nestrămutată pentru toţi asupriţii, subjugaţii şi exploataţii de orice fel" — scria organul socialist transilvănean [96]. La rîndul său, organul socialiştilor bucovineni [97] scria : „Internaţionalismul în caz de anaţionalism e o utopie pe care nimeni nu o ia în serios. Noi, socialiştii, sîntem internaţionalişti în sensul că vrem ca toate popoarele să trăiască libere". Tocmai de aceea socialismul este „dezrobitor economiceşte, politiceşte, dar şi naţionaliceşte".

Socialiştii au cultivat în permanenţă legăturile fireşti dintre românii de pe ambele versante ale Carpaţilor, spiritul de unitate naţională, căci aceleaşi interese şi dureri îi legau, acelaşi scop le încălzea inimile, acelaşi grai le înlesnea înţelegerea, schimbul de idei, de publicaţii, de scrisori. Intensificarea legăturilor multilaterale între conducătorii mişcării socialiste de pe cele două versante ale Carpaţilor, participarea reciprocă la congrese şi conferinţe, schimbul de publicaţii, ca şi o serie de alte manifestări erau şi ele forme de afirmare a rolului clasei muncitoare, al partidului acesteia în viaţa politică a ţării.

Apărarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti ale maselor populare, indiferent de naţionalitate, a culturii naţionale a constituit o preocupare de bază a socialiştilor români. Presa muncitorească şi socialistă „Dacia viitoare", „Munca", „Lumea nouă", „România muncitoare", „Adevărul", „Lupta", „Viitorul social", „Calendarul muncii", „Lupta zilnică", „Convorbiri sociale" — a luat atitudine împotriva oprimării naţionale a românilor, menţinînd trează conştiinţa de sine a poporului român, a luptei sale pentru desăvîrşirea statului naţional unitar [98]. În acelaşi timp, cultivarea spiritului de solidaritate dintre proletarii de toate naţionalităţile împotriva asupritorilor au constituit unul dintre factorii reprezentativi care au contribuit la subminarea regimului dualist, la afirmarea tot mai deschisă a ideii unirii cu România a provinciilor româneşti aflate sub dominaţia austro-ungară [99].

Prezenţa activă a partidului muncitoresc în viaţa politică a României poate fi observată şi din felul cum partidul a abordat, în lumina socialismului ştiinţific, necesitatea dezvoltării nestingherite a popoarelor în cadrul statelor lor naţionale unitare. Socialiştii români au relevat legitatea procesului constituirii statelor naţionale unitare şi suverane, condamnînd menţinerea stării de dependenţă a unor popoare, a oprimării lor naţionale de către statele cotropitoare. „Noi — se arată în raportul la Congresul P.S.D.R. din 1910 — voim să se păstreze independenţa fiecărei naţiuni, căci altfel nici nu s-ar putea stabili adevăratele legături frăinice între popoare, în care fiecare naţiune să aducă tributul propriu de cultură în concertul civilizaţiei omeneşti" [100]. La rîndul său, C. Dobrogeanu-Gherea, într-unul din studiile sale din 1911, afirma : „O ţară, cu un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice.

[96] „Adevărul" din 9 decembrie 1906.
[97] „Lupta" din 23 iunie 1907.
[98] *Unirea Transilvaniei cu România. 1918.* Ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Edit. politică, Bucureşti, 1978, p. 184—188, 289—300.
[99] I. Cicală, *Mişcarea muncitorească şi socialistă din Transilvania. 1901—1921,* Edit. politică, Bucureşti, 1976, p. 66—194.
[100] *Documente... 1910—1915,* p. 65.

www.dacoromanica.ro

Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad" [101].

Socialiștii au fost întotdeauna pentru apărarea țării, a patriei în care s-au născut, au trăit și luptat pentru prosperitatea ei. „Patriile sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor — scria M. Gh. Bujor în 1916. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu industria ei, cu civilizația ei, elementul prețios și indispensabil în concertul civilizației generale". Tocmai pentru ca popoarele în genere să se poată dezvolta în voie și pe deplin cu toată originalitatea și puterea de creație, socialiștii români s-au ridicat cu toată forța „împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor". Partidul clasei muncitoare „a proclamat întotdeauna dreptul implacabil și inviolabil al tuturor națiunilor la viața liberă și integrală" [102]. Manifestarea activă a P.S.D.R. în apărarea patriei ne este demonstrată și de Congresul extraordinar al partidului și sindicatelor din august 1914 care a exprimat o deplină unitate de vederi în susținerea politicii de neutralitate a României. Subliniem aceiași atitudine principială și în hotărîrile Congresului P.S.D.R. din octombrie 1915, ca și atitudinea patriotică, a Partidului clasei muncitoare față de momentul decisiv al intrării României în război pentru eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominația austro-ungară, participarea activă la lupta întregului popor pentru desăvîrșirea unității statale a românilor.

În condițiile războiului și ale ocupației străine, atît în vechea Românie, cît și în provinciile românești aflate sub dominație străină s-au intensificat mișcările de eliberare socială și națională, care în anul revoluționar 1918, au dus la împlinirea idealului de veacuri, a procesului legic de unire a tuturor provinciilor românești într-un stat liber, democratic și independent.

Făurirea statului național unitar român în anul revoluționar 1918 a constituit un obiectiv major al întregului popor, preocupînd și antrenînd în acțiunea de realizare a acestui deziderat istoric masele largi populare muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercuri ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății românești, a întregii națiuni. Prezența masivă a muncitorimii în cadrul tuturor manifestărilor a imprimat luptei naționale o orientare democratică, urmărind ca, odată cu desăvîrșirea unității de stat, să fie împlinite o serie de revendicări sociale cu privire la îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale maselor muncitoare de la orașe și sate, o radicală reformă agrară și introducerea votului universal. Salutînd cu entuziasm actul istoric al închegării unității noastre statale, Partidul Socialist din România, ca reprezentant al claselor muncitoare, a subliniat într-o declarație, publicată în ziarul „Socialismul" din 13 februarie 1919: „Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legăturile de unire hotărîte... România nouă de azi trebuie să devină România socialistă de mîine".

---

[101] C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Edit. politică, București, 1978, p. 59.
[102] Mihail Gheorghiu Bujor, *Scrieri social-politice* (1905—1961), studiu introductiv, antologie și note de Nicolae Copoiu, Edit. politică, București, 1979, p. 269—270.

www.dacoromanica.ro

În noile împrejurări istorice Partidul clasei muncitoare s-a dezvoltat în mod impetuos, ca de altfel şi sindicatele muncitoreşti, organizaţiile de tineret, munca de propagandă, cu un cuvînt întreaga activitate revoluţionară a cunoscut un avînt nemaiîntîlnit pînă atunci. Noua etapă în care intrase ţara întregită şi mişcarea muncitorească ca atare, impuneau centralizarea tuturor organizaţiilor socialiste la scara României noi, după cum spuneau socialiştii, adoptarea unui program comunist şi a unei tactici unitare în toate marile probleme ale dezvoltării societăţii româneşti. Congresul din mai 1921 a fost forul suprem care a consfinţit unificarea organizatorică a mişcării socialiste şi a adoptat Programul şi tactica comunistă corespunzătoare etapei respective de înnoire a societăţii, de dezvoltare a mişcării revoluţionare a proletariatului din România.

Partidul clasei muncitoare din ţara noastră, creat în 1893, prin programul său revoluţionar, prin soluţiile radicale formulate în marile probleme sociale ale epocii şi prin superioritatea ideologiei sale marxiste, s-a impus drept cel mai democratic şi progresist partid în viaţa social-politică a României, exercitînd o puternică înrîurire asupra contemporaneităţii, precum şi asupra întregii evoluţii a ţării. Întreaga moştenire revoluţionară a partidului clasei muncitoare de pînă la 1921 a fost preluată şi dezvoltată, în noile condiţii istorice, de către Partidul Comunist Român care a condus cu hotărîre lupta poporului român pentru răsturnarea rînduielilor burgheze şi făurirea socialismului în România.

LE PARTI OUVRIER DE ROUMANIE. ASCENDANCE ET CONTINUITÉ RÉVOLUTIONNAIRE (1872—1921)

RÉSUMÉ

Fondée sur une ample information documentaire, l'etude examine les principales caractéristiques du mouvement ouvrier et socialiste, du parti de la classe ouvrière de Roumanie jusqu'en 1918. On relève l'idée majeure du développement unitaire du parti, unité manifestée sur le plan organisationnel, politique et idéologique et qui a permis au parti de triompher de nombreuses difficultés provenant de ses propres rangs ou de l'affrontement avec les représentants de la classe dominante. On souligne que l'Association Générale des Ouvriers de Roumanie (1872) laquelle marque la première union des organisations politiques ouvrières à l'échelon national, a frayé la voie de la lutte pour la création, en 1893, du Parti ouvrier, dont l'objectif fondamental était l'édification du socialisme en Roumanie. Par l'idéologie révolutionnaire, par son organisation aussi bien que par son programme, le parti de la classe ouvrière exprimait les aspirations du prolétariat, de la paysannerie, des intellectuels et d'autres catégories sociales pour le progrès et la démocratie, pour une vie nouvelle. Le parti de la classe ouvrière a exprimé de manière autorisée son opinion quant aux problèmes majeurs du développement de la Roumanie — le parachèvement de l'Etat unitaire, l'industrialisation, la question agraire-paysanne, la democratisation de la vie politique — préconisant des solutions réalistes et agissant vigoureusement pour leur affirmation dans la vie socio-politique du pays.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A CONGRESULUI PARTIDULUI DIN MAI 1921

DE

GHEORGHE UNC, FLOREA DRAGNE

Congresul din mai 1921 se înscrie la un loc de seamă în șirul congreselor partidului clasei muncitoare în cei 88 de ani de existență. El a intrat în istoria mișcării noastre muncitorești ca Marele Congres — cum a fost numit în epocă —, care a statuat organizarea partidului corespunzător noilor coordonate ale istoriei, pe temelia României reîntregite. Totodată, marele forum de la București a reorganizat partidul pe baze comuniste, „astfel încît să-și poată asuma răspunderea conducerii întregii lupte revoluționare din România pentru răsturnarea claselor exploatatoare de la putere, pentru înfăptuirea victorioasă a revoluției proletare și trecerea la făurirea societății socialiste" [1].

După făurirea statului național unitar român — în realizarea căruia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au adus o prețioasă contribuție — în fața organizațiilor muncitorești pe prim plan s-a situat unificarea lor în cadrul unui partid centralizat la scara României reîntregite și înarmarea lui cu un program unic, în concordanță cu spiritul nou al vremii, cu realitățile economico-sociale și politice ale țării. Acest „spirit nou al vremii" — explica organul central de presă al Partidului Socialist — trebuie înțeles „ca realizarea din ce în ce mai hotărîtă a principiilor socialiste izvorîte din studierea științifică a fenomenelor economico-sociale" [2].

O etapă însemnată pe linia unificării la nivel național a organizațiilor socialiste regionale a constituit-o Conferința mișcării socialiste din 23—26 mai 1919 de la București, cu invitați reprezentînd partidele socialiste din Transilvania, Banat și Bucovina, unde s-a adoptat în consens, programul politic și cel electoral, valabil pentru întreaga mișcare muncitorească din țară. Relevînd semnificația acestei reuniuni, ziarul „Socialismul" aprecia că ea a marcat „preludiul unificării mișcării socialiste din întreaga Românie", urmînd ca la viitorul congres, acest act important să fie validat.

Pentru a conferi o putere mai mare unității de acțiune a mișcării socialiste, Conferința partidului socialist ținută la Iași la 7 și 8 decembrie 1919, a hotărît crearea Consiliului general al partidului, organ repre-

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Edit. Politică, București, 1973, p. 274.

[2] „Socialismul" din 17 mai 1919.

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 625—638, 1981

www.dacoromanica.ro

zentativ, format din exponenţi ai tuturor organizaţiilor socialiste din ţară [3]. În prima sa consfătuire de lucru, Consiliul general al Partidului socialist, întrunit la Bucureşti, în zilele de 31 ianuarie — 2 februarie 1920, a lansat, în mod oficial, apelul de convocare a congresului general al partidului, împreună cu ordinea de zi. Pe agenda congresului urmau să fie dezbătute probleme importante şi, în primul rînd, unificarea mişcării politice şi profesionale (Programul, statutul), poziţia mişcării muncitoreşti faţă de problemele fundamentale ale ţării (programul agrar ş.a.) [4].

La o nouă şedinţă a Consiliului general (din 1 august 1920) s-a decis ca, înaintea ţinerii congresului general al partidului, era necesară organizarea congreselor regionale, unde — după cum arăta revista teoretică socialistă „Lupta de clasă" — să se dezbată la faţa locului problemele aflate la ordinea de zi ca apoi marele forum „să le dea formă definitivă şi să proclame în deplină claritate, unificarea" [5]. Dînd curs acestei hotărîri, în a doua jumătate a anului 1920 s-au desfăşurat congresele organizaţiilor socialiste, sindicale şi de tineret din Transilvania, Banat şi Bucovina, care şi-au reafirmat cu putere dorinţa „pentru desăvîrşita lor unificare", cu organizaţiile din vechea Românie, dînd mandat Consiliului general de la Bucureşti, unde ele însele aveau reprezentanţi, de a pregăti congresul general al partidului [6].

Amplul proces de unificare a mişcării muncitoreşti era însoţit de căutări programatice care să corespundă noii etape de dezvoltare în care păşise România după desăvîrşirea unităţii sale statale. Receptiv de fiecare dată la noile împrejurări în care îşi desfăşura activitatea precum şi la aspiraţiile maselor populare, partidul muncitorilor, cu mult înaintea celorlalte partide politice din ţară, şi-a reformulat punctele programatice, în funcţie de noua situaţie internă şi externă. O mărturie în acest sens este „Declaraţia de principii" din decembrie 1918, care a fost întocmită în spiritul „principiilor doctrinei socialiste, pusă în lumina faptelor recente" [7]. Atît acest document, cît şi programul din mai 1919, înscriau ca ţel fundamental al partidului lupta pentru „cucerirea puterii politice" şi trecerea la făurirea socialismului pe pămîntul României. Totodată, partidul clasei muncitoare şi-a spus cuvîntul faţă de problemele majore ale progresului societăţii româneşti în primii ani postbelici, preconizînd soluţii înaintate, în conformitate cu interesele clasei muncitoare, a întregului popor.

Poziţia avansată a partidului clasei muncitoare faţă de rezolvarea marilor probleme ale dezvoltării ţării, rolul său constructiv în societatea românească i-au adus o largă popularitate şi influenţă în rîndul maselor populare. Dovadă în acest sens este faptul că, deşi conducerea partidului a hotărît abţinerea de la alegerile parlamentare din noiembrie 1919, el a întrunit 273 303 voturi, obţinînd 7 mandate în Adunarea Deputaţilor.

---

[3] Ion Popescu-Puţuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie", nr. 5/1980, p. 19.

[4] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România, 1916 1921*, Edit. politică, Bucureşti, 1966, p. 307—308.

[5] „Lupta de clasă" din 1 august 1920.

[6] Gheorghe Unc, *Unificarea organizatorică a mişcării socialiste din România în anii 1918—1921*, în „Anale de istorie", nr. 6/1974, p. 71—72.

[7] „Socialismul" din 9 decembrie 1918.

www.dacoromanica.ro

Succesele au fost sensibil sporite cu prilejul alegerilor din mai 1920, la care partidul clasei muncitoare a luat parte activ. Astfel, la aceste alegeri, Partidul socialist a obținut 21 de mandate pentru Camera Deputaților și 3 mandate pentru Senat [8]. Prezent în primele două legislaturi ale României întregite, Partidul socialist, prin deputații săi, și-a dat concursul, propunînd de pe pozițiile clasei muncitoare, soluții avansate privind consolidarea și dezvoltarea democratică a statului național unitar român [9].

Politica de înnoire a societății românești, promovată de Partidul socialist, a fost susținută, totodată și printr-o amplă luptă de clasă, materializată prin viguroase acțiuni politice și economice, care au culminat prin greva generală din octombrie 1920 — prima acțiune de amploare desfășurată unitar pe teritoriul României reîntregite [10].

Măsurile coercitive luate de autorități împotriva muncitorilor și militanților socialiști participanți la greva generală din octombrie 1920 n-au putut opri cursul mișcării muncitorești spre convocarea congresului partidului care urma să statueze cuceririle sale în noua etapă istorică. Consiliul general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921 a stabilit convocarea congresului pentru ziua de 8 mai 1921, iar, o lună mai tîrziu, a fost dată publicității ordinea de zi a marelui forum muncitoresc. Perioada premergătoare congresului s-a caracterizat printr-o activitate politico-ideologică deosebit de intensă. Potrivit unei tradiții democratice statornicite în mișcarea noastră muncitorească, cu mult înaintea congresului au fost publicate textele documentelor ce urmau a fi supuse spre aprobare congresiștilor. Ziarele socialiste și muncitorești au introdus rubrici speciale de dezbateri, cum au fost „Tribuna liberă", „Discuții libere" în care se confruntau opinii pe marginea proiectelor de documente, propunîndu-se numeroase amendamente și completări. În același timp, secțiunile partidului au organizat adunări de dări de seamă și alegeri de delegați pentru congres.

În această ambianță de puternică efervescență politică, încă din primele zile ale lunii mai 1921 au început să sosească delegații din provincie, care, ajunși la București, s-a întrunit între ei pentru a dezbate ultimele probleme legate de congres. Așa, de pildă, în zilele de 6 și 7 mai, 26 de delegați din diferite localități din Transilvania și Banat, adunați într-o „conferință preliminară", au efectuat un larg schimb de păreri pe marginea problematicii congresului. Toți delegații care au luat cuvîntul la această consfătuire — își informa cititorii gazeta „Socialismul" — erau „însuflețiți de dorul legăturilor de unitate cu mișcarea muncitorească din Țara Românească" [11].

Congresul Partidului socialist, care urma să consfințească, prin documentele și hotărîrile sale, transformarea lui în partid comunist, și-a deschis lucrările la București, într-o atmosferă de mare însuflețire, în dimineața zilei de 8 mai 1921. Congresul a reprezentat, prin cele 540 de mandate, un număr mare de localități de pe întreg cuprinsul țării;

---

[8] Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ed. a II-a completată, Edit. politică, București, 1976, p. 343 și 347.

[9] Ion Popescu-Puțuri, *art. cit.*, p. 19.

[10] Vezi pe larg: *Greva generală din România 1920*. București, 1970, p. 236 și următoarele.

[11] „Socialismul" din 9 mai 1921.

www.dacoromanica.ro

în plus au asistat aproape 100 de invitaţi. Era pentru prima dată, după constituirea statului naţional român unitar, cînd se întîlneau într-un congres oficial delegaţi ai organizaţiilor socialiste de pe ambii versanţi ai Carpaţilor. S-au întrunit cu toţii animaţi de acelaşi ţel de a statua unificarea mişcării muncitoreşti la nivel naţional şi de a reorganiza detaşamentul politic al clasei muncitoare în aşa fel încît să corespundă legămîntului formulat în Declaraţia din februarie 1919 a Partidului socialist şi a Comisiei generale a Sindicatelor, de a lupta pentru ca „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine" [12]. În vederea înfăptuirii acestui obiectiv luminos, una din condiţiile esenţiale era unificarea mişcării muncitoreşti, pe baza unui program şi statut în concordanţă cu ţelul propus. În acest sens, una din gazetele socialiste de dincolo de Carpaţi, relevînd marea importanţă a forumului din Bucureşti, scria că aici „participă pentru prima oară delegaţii muncitorimii din teritoriile unite, spre a se recunoaşte reciproc, pentru a căuta remedii necazurilor şi durerilor comune şi pentru a-şi hotărî împreună noile căi ce urmează să le parcurgă". Articolul se încheia cu un cald îndemn, izvorît din convingerea semnificaţiei evenimentului : „Să mergem la congres, să întindem mîna frăţească muncitorimii din vechea Românie ... Să ne cunoaştem unii pe alţii, să ne unim organizaţiile. Să le facem puternice şi viabile şi să luptăm cu puteri comune împotriva capitalismului, ..., pentru făurirea unei societăţi noi şi mai frumoase" [13].

Congresul, prin marea sa însemnătate, a polarizat atenţia întregii noastre mişcări muncitoreşti, lucrările şi hotărîrile sale fiind urmărite şi de partide ale clasei muncitoare de peste hotare. Pe adresa congresului au fost trimise numeroase declaraţii de adeziune, scrisori, telegrame şi mesaje de salut din partea unor secţiuni ale partidului, a unor grupuri de muncitori, a unor militanţi pe care detenţiunea în temniţele regimului burghez i-a împiedicat să participe la lucrări. Astfel, într-o scrisoare de salut către „primul congres al mişcării muncitoare de la noi după război", semnată de trei militanţi socialişti aflaţi în închisoare, se arăta : „Deşi prizonieri ai burgheziei, ziua aceasta e mult mai frumoasă pentru noi, pentru că ştim că azi reprezentanţii clasei muncitoare din România şi teritoriile alipite încep cea mai rodnică şi cea mai mult dorită muncă pentru consolidarea puterii clasei muncitoare de la noi" [3].

Lucrările congresului au început în sălile redacţiei ziarului „Socialismul" din strada Academiei, deoarece sediul Partidului socialist din strada Sf. Ionică era sigilat de autorităţi încă din octombrie 1920, de la greva generală. Datorită intervenţiei congresiştilor, s-a acceptat, pînă la urmă, ca forumul socialist să-şi transfere lucrările la clubul socialist.

Lucrările marelui forum de la Bucureşti au fost deschise de deputatul socialist în parlament, D-tru Stoiculescu care a propus alegerea organelor de lucru ale congresului — biroul (compus din preşedinte, trei vicepreşedinţi şi secretari), comisia de validare, comisia de rezoluţii. Se constată că, în ceea ce priveşte metoda de procedură, ea se înscria pe linia tradiţiilor democratice ale mişcării noastre muncitoreşti, moştenite de la partidul clasei muncitoare făurit în 1893. Şi atunci, în urmă cu 28 de ani, con-

[12] Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921, p. 167.
[13] „Világosság" („Lumina" — Braşov) din 4 mai 1921.
[3] Documente..., p. 687.

www.dacoromanica.ro

gresul a fost deschis tot de un deputat socialist, iar comisiile de lucru erau aproape identice cu cele alese în mai 1921.

După alegerea organelor de lucru, Congresul a adoptat o serie de moțiuni : „Pentru pace, contra războiului", „Pentru amnistie", „Pentru cei loviți de grevă", „Pentru proletariatul rus", fapt ce reflectă poziția revoluționară, profund patriotică și de solidaritate internațională a mișcării muncitorești din țara noastră.

Începînd cu a doua zi s-a intrat în dezbaterea de fond a problemelor aflate pe ordinea de zi. Pe agenda congresului figurau puncte de maximă importanță pentru stabilirea strategiei și tacticii partidului potrivit cu necesitățile țării, cu interesele imediate și de perspectivă ale clasei muncitoare, al poporului român. Documentele programatice supuse dezbaterii, discuțiile aprofundate purtate în jurul lor oferă o imagine cuprinzătoare a hotărîrii delegaților la congres de a-și înarma partidul cu o strategie și tactică noi, pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică de răsturnare a claselor exploatatoare de la putere și trecerea la făurirea societății lipsite de exploatarea omului de către om. Această orientare spre o linie consecventă revoluționară — ceea ce a și marcat o etapă nouă, superioară, în dezvoltarea partidului — apare cu limpezime în Raportul de activitate al Comitetului Executiv, în Programul partidului, în Statut și în celelalte documente prezentate congresului și amplu dezbătute în timpul lucrărilor sale.

În raportul moral de activitate al Comitetului Executiv, prezentat de Gheorghe Cristescu, secretarul de atunci al Partidului socialist, era jalonat drumul străbătut de mișcarea socialistă din țara noastră de la ultimul ei congres din 1915 [14]. Raportul a evidențiat că Partidul socialist din România prin întreaga sa activitate, s-a situat în rîndurile partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a. El s-a numărat printre inițiatorii conferinței de la Zimmerwald din septembrie 1915, luînd parte activă la desfășurarea lucrărilor acesteia ; de asemenea și-a însușit hotărîrile conferinței de la Kienthal, militînd pentru traducerea în viață a acestor documente.

Un loc important în darea de seamă și în dezbateri l-au ocupat analiza activității organizatorice și politico-ideologice a mișcării socialiste din țara noastră după încheierea primului război mondial. S-a evidențiat contribuția organului central de presă al partidului — „Socialismul" — la educarea politică a maselor de muncitori. S-a insistat, apoi, asupra principalelor bătălii de clasă din România primilor ani postbelici, concluzionîndu-se că în focul acestor lupte mișcarea socialistă „a crescut în adîncime". Trecînd în revistă momentele legate de procesul de centralizare a mișcării socialiste, raportul sublinia că pentru unificarea partidelor clasei muncitoare s-au pronunțat toți membrii.

Evidențiind laturile pozitive ale activității mișcării muncitorești, atît raportorul cît și delegații care au luat cuvîntul pe marginea dării de seamă, au analizat în mod constructiv, în spirit critic și autocritic unele deficiențe manifestate în conduita Comitetului executiv, cu scopul de a

[14] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, p. 688—691.

www.dacoromanica.ro

imprima o mai mare fermitate în acțiunile conducerii de partid. În discuții revenea tot mai des concluzia : „Să schimbăm modul de muncă, să ieșim din acest congres ... mai tari ca oricînd". În noul Comitet executiv se cerea să fie aleși oamenii hotărîți, devotați trup și suflet cauzei poporului român. Pornind de aici, unul din delegați emitea următoarea reflecție : „Luptele grele ce vor urma cer o hotărîre de fier... Să se intre în sînul mișcării ca simpli soldați și să se ajungă la conducere cînd se va dovedi că au meritat-o în luptă ce au dat-o ca simpli soldați" [15].

Darea de seamă a Comitetului executiv a fost aprobată cu o majoritate de voturi.

Un loc central în lucrările congresului a fost consacrat dezbaterilor asupra programului partidului, inclus în raportul lui Gheorghe Cristescu asupra afilierii la Internaționala a III-a. Acest document, publicat și el cu cîteva luni înaintea ținerii congresului, făcea o amplă analiză a celor mai importante etape din lupta clasei muncitoare pe plan intern și internațional. El se deschide cu o privire sintetică asupra evoluției mișcării socialiste internaționale, insistînd asupra delimitărilor intervenite în sînul ei în perioada războiului și în primii ani postbelici. În cadrul procesului de delimitare au început să se afirme tot mai mult forțele socialiste de stînga care se vor înmănunchia în viitoarele partide comuniste din diferite țări.

În acest context programul integrează în mod reușit poziția înaintată a partidului clasei muncitoare din România în istoria mișcării muncitorești internaționale. Astfel făcîndu-se analiza drumului parcurs de mișcarea noastră muncitorească, programul constată cu îndreptățită mîndrie că „Partidul Socialist din România, în toată activitatea sa desfășurată în folosul clasei muncitoare, a căutat să se inspire de la principiile socialismului revoluționar și de la tactica luptei de clasă" [16]. Se exemplifică această apreciere cu activitatea desfășurată de către detașamentul politic al clasei muncitoare din România în anii primului război mondial, evidențiindu-se că „partidul nostru se poate mîndri că a luat, printre altele, inițiativa convocării conferinței ținute la Zimmerwald" [17].

Partea cea mai consistentă din program se referă la sarcinile și obiectivele partidului în noua etapă istorică de dezvoltare a țării. Pe plan strategic, la loc de frunte se situa lupta „pentru înfăptuirea societății viitoare, care nu-i alta decît comunismul". Pentru realizarea acestui obiectiv, programul definea drept sarcină centrală a partidului de a organiza și pregăti masele muncitoare în vederea „cuceririi puterii politice și economice din mîna burgheziei" și instaurarea dictaturii proletariatului, singura în stare să redea adevărata libertate imensei majorități a poporului. Pentru acea vreme, modul în care era înfățișată problema formelor de luptă în revoluție vădea o reală cutezanță de gîndire. „Pentru atingerea acestui scop — se relevă în program — masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistența adversarilor, pînă la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă" [18].

În programul partidului se prevedea că imediat după cucerirea puterii politice, proletariatul va recurge la „exproprierea și socializarea mij-

[15] „Socialismul" din 12 mai 1921.
[16] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, p. 621 622.
[17] *Ibidem*, p. 622.
[18] *Ibidem*.

www.dacoromanica.ro

loacelor de producție și de schimb acolo unde procesul de concentrare capitalistă este mai înaintat" și la trecerea lor în proprietatea socialistă. Precizînd poziția partidului față de masele muncitoare neproletare, în program se arată că „mica proprietate sau simplul meșteșugar, în afară de cîteva unelte, mai mult sau mai puțin primitive, nu posedă nimic. Prin urmare, nici unul nici altul nu pot fi expropriați" [19].

Programul preconiza ca „de aici înainte partidul nostru să se numească partidul Socialist-Comunist din România", titulatură care exprima sintetic voința întregului proletariat conștient din România. Această denumire a fost însușită de toți delegații la Congres.

Raportul pe marginea programului a fost susținut și de un coraport, prezentat de Mihail Cruceanu [20]. Argumentînd pe larg misiunea istorică a partidului în noile împrejurări istorice, problema revoluției socialiste trebuie pusă — nu numai ca un ideal — ci, în termeni de acțiune. Interesul proletariatului — arăta coraportorul — este „de-a scăpa de exploatarea capitalistă". În perioada pînă la primul război mondial partidele socialiste au acționat pentru „pregătirea sufletească a proletariatului" în vederea realizării idealului socialist. „Acestei perioade de extensiune a mișcării trebuie să-i urmeze alta, de înfăptuire" a revoluției socialiste — conchidea coraportul.

Acest obiectiv fundamental al partidului : lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice, pentru transformarea socialistă a societății românești răzbate cu putere și în celelalte documente pregătite pentru congres. Astfel, în Proiectul de statut al Partidului Socialist-Comunist [21], elaborat încă din octombrie 1920, la articolul 1 se specifica ca țelul luptei clasei muncitoare este „cucerirea puterii politice", adică „transformarea societății socialiste capitaliste ... într-o societate socialistă, în care munca este organizată după un plan general cu sforțările tuturor".

Prin statut se stabilea denumirea partidului — Partidul Socialist-Comunist —, structura sa, normele de primire în partid, precum și principiile unitare de organizare și de conducere la nivel central și local. În partid putea fi primită orice persoană de la 20 de ani în sus, indiferent de rasă, de sex, care recunoștea principiile, programul și mijloacele de luptă ale partidului și era hotărîtă să lucreze pentru partid din toate puterile sale. Instanța superioară a partidului era congresul, care valida programul și statutul și alegea forurile conducătoare. Între congrese, partidul era condus de consiliul general și comitetul executiv, ale căror hotăriri erau obligatorii pentru toate organizațiile de partid din țară. Toate organele de partid erau alese, conform principiilor democrației sale interne.

Dezbătînd multilateral aspectele legate de înarmarea partidului cu o strategie și tactică adecvată pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică de transformare socialistă a societății românești, congresul n-a subestimat de fel dezideratele practice imediate, cu conținut general-democratic, care formau obiectul luptei zilnice a clasei muncitoare, a partidului său politic. Dimpotrivă, atît programul partidului, cît și celelalte documente pregătite pentru congres stabileau o serie de revendicări care se refereau

[19] *Ibidem*, p. 623.
[20] *Ibidem*, p. 717—721.
[21] *Ibidem*, p. 627—637.

www.dacoromanica.ro

atît la năzuinţele clasei muncitoare, cît şi la interesele generale ale tuturor oamenilor muncii de la oraşe şi sate, ale poporului român. Totodată s-au preconizat, de pe poziţiile clasei muncitoare, o serie de soluţii avansate, menite să contribuie la progresul şi propăşirea ţării. Realismul acestor deziderate constă în faptul că ele au fost formulate pe baza analizei realităţilor ţării, a mutaţiilor intervenite în structurile sociale şi politice, a schimbărilor survenite în dispoziţia forţelor de clasă şi a partidelor politice.

Un exemplu concludent în această direcţie îl oferă soluţiile preconizate de documentele pregătite pentru congres în problema agrar-ţărănească. Preocuparea faţă de această problemă reprezenta de fapt o constantă a partidului clasei noastre muncitoare. Reflectînd acest fenomen, ziarul „Socialismul" scria înaintea congresului: „De cînd există în ţara românească un partid socialist, el a fost nevoit să se ocupe de această chestiune şi să-i caute atît bazele ei teoretice sociale, cît şi o rezolvare practică" [22]. Atenţia acordată acestei probleme şi în perioada postbelică era firească, deoarece şi în continuare majoritatea populaţiei ţării o constituia ţărănimea. „Deci — conchidea organul socialist central — acest fapt a făcut ca şi de astă dată chestiunea să fie pusă la ordinea de zi a congresului" [23], şi luată în dezbatere în ziua de 12 mai.

Atenţia acordată problemei agrare rezultă şi din faptul că pentru congres s-au elaborat două documente distincte. Raportul asupra problemei agrare şi Programul agrar al Partidului Socialist-Comunist din România.

Primul document — al cărui raportor era Alexandru Dobrogeanu-Gherea — prezenta rezolvarea problemei agrare prin prisma programului maximal, adică după cucerirea puterii politice de către proletariat şi trecerea la construirea societăţii socialiste. În acest cadru raportul îşi exprima punctul de vedere socialist tradiţional în mişcarea muncitorească vizînd ataşamentul faţă de formele organizării colective a producţiei în agricultură. Şi aceasta, sublinia documentul fiindcă „e de neînchipuit o societate comunistă în care un instrument de producţie atît de însemnat ca pămîntul ... să rămînă în proprietatea individuală" [24]. Este deosebit de original pentru acel timp precizarea care se face pe marginea rezolvării problemei agrare în socialism: „Realizarea economiei colective numai în timpul dictaturii proletare prin transformarea mentalităţii maselor agricole şi numai cu învoirea acestora se poate face. Nerăbdarea sau violenţa în această privinţă numai daune ar face cauzei revoluţiei" [25].

Cel de al doilea document consacrat aceleaşi probleme era Proiectul de Program agrar al Partidului Socialist-Comunist, propus de Eugen Rozvan. Acest document era adaptat la necesităţile ţărănimii în etapa istorică dată, oferind soluţiile cele mai avansate şi radicale privind îmbunătăţirea situaţiei materiale „a populaţiei agricole, care compune 85% din populaţia ţării" [26].

În partea sa introductivă, Programul agrar constata că, sub presiunea luptelor populare şi a legităţilor obiective, „factorii politici" ai bur-

[22] „Socialismul" din 15 martie 1920.
[23] Ibidem.
[24] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, p. 662.
[25] *Ibidem*, p. 672.
[26] *Ibidem*, p. 670.

www.dacoromanica.ro

gheziei au fost siliți să recunoască dreptul țăranilor la împroprietărire, la „exproprierea unei părți din marile proprietăți". România — se arăta, în continuare, în document — „se află acum în fața realizării reformei agrare, fapt de care trebuie să ție cont și Partidul socialist-comunist" [27].

Pornind de la experiența satului românesc programul agrar susținea că „economia individuală de secole a lăsat urme atît de adînci în mentalitatea țăranilor noștri, că judecata lor încă nu se poate împăca altfel cu interesele sale economice decît cu posedarea proprietății private". Din această constatare, care ținea seama de psihologia țărănimii la acea epocă, documentul conchidea că, dacă nu vrea să lupte cu morile de vînt, „Partidul socialist-comunist ... trebuie să se așeze și el deocamdată pe baza posedării individuale a pămîntului". Această soluție era preconizată pînă la cucerirea puterii politice de către proletariat.

Corespunzător, se propunea înfăptuirea unei reforme agrare radicale, prin exproprierea tuturor latifundiilor mai mari de 30 ha., a exproprierii integrale a moșiilor bisericești și ale statului, împreună cu clădirile, vitele și uneltele agricole aferente, fără nici o despăgubire pentru marii proprietari. Pămîntul expropriat urma să treacă în mod gratuit în stăpînirea țăranilor, fie pentru a fi lucrat în obștii, fie în proprietatea individuală. Această poziție înaintată în problema agrară țărănească se înscria pe linia procesului desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, în sarcinile căreia la loc de frunte, se situa exproprierea totală a moșierimii și lichidarea ei ca clasă socială și putere economică.

Din conținutul acestui document se degajă cu pregnanță concepția alianței muncitorești-țărănești, consensul acțiunii celor două forțe sociale, căroia le revenea sarcina transformării revoluționare a societății. Pe această linie, programul agrar evidenția că menirea de căpetenie „a celui mai conștient strat al proletariatului — Partidul socialist-comunist — este ... de a conduce spiritul revoluționar al maselor folosindu-se de ele pentru a înfrînge puterea burgheziei și a o pune în mîna proletariatului". În vederea îndeplinirii acestui scop, „prima misiune a Partidului socialist-comunist e pornirea și sprijinirea organizării economice" a micilor proprietari și a muncitorilor agricoli în sindicate, iar cadrele comuniste cele mai experimentate vor fi desemnate a ține „legături permanente între proletarii orașelor cu ai satelor, pentru a cunoaște nevoile satelor", pentru sprijinirea țărănimii „în lupta pentru izbîndă".

În programul partidului precum și în luările de cuvînt ale delegaților s-au abordat în spiritul aspirațiilor poporului muncitor și alte probleme ca : organizarea muncii în întreprinderile industriale, protecția muncii tuturor salariaților, timpul de muncă în fabrici și pe ogoare, asigurarea de locuințe igienice pentru muncitori etc.

Pe agenda congresului, la punctul 8, figura „Chestiunea naționalităților". Partidul clasei noastre muncitoare și-a definit clar poziția față de problema națională, militînd cu fermitate pentru lichidarea oricăror discriminări, pentru egalitatea deplină în drepturi a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate. Prin aceasta, el s-a situat cu consecvență pe principiile democratice ale Rezoluției de la Alba Iulia, la întocmi-

[27] *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

rea căreia și-a adus o contribuție activă. În spiritul acestor principii a fost pregătit pentru congres „Proiectul de program al Partidului socialist-comunist din România în chestia naționalităților" [28], în care se punea accentul pe lupta comună a maselor muncitoare pentru egalitatea deplină între toți cetățenii României, indiferent de naționalitate. Documentul preciza că porțile partidului și sindicatelor din România sînt deschise întregului „proletariat conștient, fără deosebire de naționalitate".

Abordarea de către congres a celor mai importante probleme izvorîte din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului social, cît și a celor privind consolidarea unificării mișcării muncitorești, dar mai ales efortul stăruitor de a le elucida în spiritul tacticii și strategiei comuniste, au insuflat un spirit înnoitor general lucrărilor.

Din luările de cuvînt ale delegațiilor la Congres, din propunerile făcute pe marginea rapoartelor și documentelor puse în discuție, rezultă cu pregnanță că, în unanimitate, ei erau animați de ideea reorganizării partidului pe temelii comuniste, astfel încît detașamentul politic, revoluționar al clasei muncitoare să-și poată îndeplini misiunea istorică de înlăturare a vechii orînduiri și de făurirea societății socialiste. Redînd starea de spirit a participanților la congres, delegatul Iuliu Neagu-Negulescu declara că toți sînt adepți ai adoptării tacticii și metodei de luptă comuniste care se potrivesc „nu numai cerințelor vremii, dar înseși nevoilor și spiritului poporului din toată Țara Românească" [29]. Aceasta presupune, în esență organizarea și conducerea maselor „pentru apropierea zi de zi a momentului dărîmării redutei capitaliste" [30]. În privința acestei tactici — concluzia autorul acestor aprecieri — „nimeni dintre noi, cîți sîntem strînși în acest congres, nu sîntem dimpotrivă. Cu toții sîntem comuniști, nu se află în privința asta deosebire. Singura deosebire fiind oportunitatea afilierii la Internaționala Comunistă" [31]. Era vorba în fond nu de „oportunitate", ci de unele „rezerve" față de cele 21 de condiții (teze) de afiliere la Internaționala Comunistă. „Înțelegem centralismul — declara Teodor Iordăchescu la congres —, însă aplicarea tezelor să fie lăsată în sarcina noastră, care ne cunoaștem... Lupta contra burgheziei o vom da fără rezerve. Vrem însă ca deciziunile să aparțină Comitetului Executiv el fiind autoritatea supremă din țara respectivă" [32].

În această ambianță, la 11 mai, seara tîrziu, s-a trecut la vot. Rezultatul votului a fost : 428 mandate pentru afilierea necondiționată la Internaționala a III-a și 111 cu rezerve. Prin același vot s-a hotărît și schimbarea denumirii Partidului socialist în Partidul Socialist-Comunist din România, consfințindu-se, astfel, unificarea mișcării muncitorești din țara noastră pe baze comuniste.

Titulatura, Partidul Socialist-Comunist, folosită încă înainte de congresul din mai 1921 și utilizată pînă la congresul al II-lea, era menită a sublinia unitatea dialectică, a continuității și saltului calitativ în evoluția mișcării muncitorești, a luptei revoluționare întruchipată în partidul clasei muncitoare.

---

[28] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 675 680.
[29] „Socialismul" din 9 mai 1921.
[30] *Ibidem.*
[31] *Ibidem.*
[32] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 715.

www.dacoromanica.ro

În ziua următoare, adică la 12 mai, în timp ce se discuta problema agrară, în sală au pătruns jandarmi și polițiști, pe delegații care au votat fără rezerve afilierea la Internaționala a III-a, declarîndu-i arestați sub învinuirea de „complot împotriva siguranței statului".

Din cauza întreruperii desfășurării lucrărilor congresului de către autorități, unele documente pregătite, precum și celelalte probleme de pe ordinea de zi (problema sindicală, a tineretului, a cooperativelor, a naționalităților ș.a.) n-au putut fi luate în dezbatere, urmînd a fi validate în perioada următoare. Măsurile întreprinse de autorități n-au putut zăgăzui continuarea și afirmarea Partidului Socialist-Comunist pe scena vieții social-politice românești.

Congresul din mai 1921 se înscrie la loc de frunte în cadrul mișcării noastre muncitorești cu o vechime mai mult decît centenară. El a intrat în istorie ca Marele Congres de unificare a organizațiilor socialiste la scara României reîntregite, de orientare depline a partidului pe temeiul programului și acțiunii comuniste.

Partidul Socialist-Comunist s-a afirmat din primul moment ca unic reprezentant legitim al proletariatului din întreaga țară, ca îndrumător și conducător al tuturor organizațiilor politice muncitorești de pe cuprinsul României. El și-a organizat forțele la nivelul întregii țări, afirmîndu-se și în acest fel ca o forță politică profund patriotică, națională. În același timp Partidul Socialist-Comunist era singurul partid politic din România care întrunea alături de membrii din rîndurile oamenilor muncii români și membrii dintre oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Ziarul „Socialismul" sublinia, în acest sens, că forța partidului rezidă în faptul că el reprezintă „Voința fermă a muncitorimii conștiente din toate colțurile țării, ceea ce îi conferă puterea, capacitatea de luptă pentru realizarea misiunii istorice a clasei muncitoare — înfăptuirea noii societăți, lipsită de exploatarea omului de către om".

Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist s-a manifestat ca exponent fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. Relevînd semnificația istorică a congresului din mai 1921, care a statuat unificarea mișcării muncitorești pe temelii comuniste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare, făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională" [33].

Totodată, Congresul, pornind de la noua etapă în care intrase România după anul 1918, a adoptat la temelia partidului unificat o strategie și tactică corespunzătoare vremii și noilor împrejurări — cea comunistă, care se potrivea atît condițiilor concrete ale țării, cît și nevoilor și aspirațiilor clasei muncitoare, poporului român. Aceasta — relevă Programul Partidului Comunist Român — „a marcat o etapă nouă, superioară, atît pe plan politic și ideologic, cît și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei mun-

[33] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Edit. politică, București, 1973, p. 275.

www.dacoromanica.ro

citoare, a dat un nou şi puternic avînt luptelor politice şi sociale desfăşurate de masele largi populare din ţara noastră" [34].

Sub conducerea partidului comunist, clasa noastră muncitoare a fost prezentă şi şi-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale ţării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social.

Existenţa Partidului socialist-comunist ca un partid unitar, capabil să conducă mişcarea muncitorească pe drumul realizării sarcinilor sale istorice, constituia un imbold pentru unificarea deplină şi a organizaţiilor revoluţionare sindicale şi de tineret de pe cuprinsul României reîntregite. Acest proces se bucura de întregul sprijin al Partidului comunist, care s-a preocupat îndeaproape de îndrumarea organizaţiilor sindicale şi de tineret.

Într-adevăr, la numai cîteva luni după Congresul partidului clasei muncitoare a avut loc Congresul sindicatelor din octombrie 1921 de la Braşov, care a realizat în fapt unificarea majorităţii organizaţiilor sindicale din întreaga ţară, sub cupola Comisiei Generale a Sindicatelor din România, cu sediul în Capitală. Acest eveniment important a fost urmat, în vara anului următor, de Congresul general al Sindicatelor, ţinut la Sibiu, căruia i-a revenit misiunea de a desăvîrşi unificarea tuturor organizaţiilor sindicale — dorinţa unanimă a clasei muncitoare din România. Odată cu înfăptuirea acestui deziderat, proletariatul român a fost „grupat sub scutul unui singur organ central sindical care zi de zi ... conducea destinele organizaţiilor sindicale, către emanciparea economică de sub tutela claselor stăpînitoare" [35].

La aproximativ un an de zile după Congresul partidului şi la cîteva luni după Congresul general al sindicatelor de la Sibiu, Conferinţa generală a tineretului socialist din martie 1922 a pus bazele organizaţiei unice, comuniste, de tineret la scara întregii ţări. Astfel, unificarea şi centralizarea partidului politic al clasei muncitoare la Congresul din mai 1921, a mişcării sindicale, la congresele din octombrie 1921 şi iunie 1922, a mişcării revoluţionare de tineret, martie 1922, au reprezentat încununarea experienţei dobîndite de-a lungul cîtorva decenii de activitate unitară a organizaţiilor revoluţionare politice şi profesionale ale proletariatului român şi, totodată, o continuare, pe noi trepte a tradiţiilor clasei noastre muncitoare care îşi au rădăcinile adînc implîntate în mişcarea muncitorească şi socialistă din a doua jumătate a secolului trecut.

Centralizarea muncitorimii conştiente în organizaţii unice politice şi sindicale la scară naţională a constituit unul din cele mai importante momente din istoria clasei noastre muncitoare în primii ani postbelici. Sub conducerea şi îndrumarea Partidului Socialist-Comunist aceste organizaţii au dobîndit un profund caracter revoluţionar, iar acţiunile lor au fost călăuzite şi însufleţite de spiritul comunist.

Pe scara istoriei, cele şase decenii care au trecut de la Congresul general al partidului din mai 1921 nu reprezintă o perioadă prea îndelungată. Dar prin drumul parcurs de poporul român sub conducerea Partidului Comunist, prin transformările sociale al căror iniţiator şi organiza-

---

[34] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, Bucureşti, 1975, p. 40.

[35] *Documente din istoria partidului comunist şi a mişcării muncitoreşti revoluţionare din România. 1921—1924*, p. 260.

www.dacoromanica.ro

tor a fost, prin uriașa influență pe care a cîștigat-o în societatea noastră, acești ani se înscriu ca o etapă epocală. Sub conducerea partidului comuniștilor, prin lupte necurmate, oamenii muncii au înlăturat în această perioadă dominația claselor exploatatoare, au înfăptuit revoluția populară și pe cea socialistă, trecînd la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și deschizînd perspectivele comunismului în patria noastră. „Niciodată în România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atît de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul; destinul său este strîns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român".

O etapă istorică măreață în viața partidului, a poporului, a patriei noastre o reprezintă ultimul deceniu și jumătate care a trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Prin profunzimea și ritmul transformărilor pe care le-a cunoscut țara în toate domeniile de activitate, prin marile perspective deschise în procesul devenirii noastre istorice, perioada scursă de la Congresul al IX-lea al partidului se înscrie drept cea mai fertilă, mai dinamică și mai cutezătoare în împliniri din întreaga istorie a României.

Aniversarea a șase decenii de la afirmarea Partidului Comunist Român pe arena istoriei patriei este pentru întregul nostru popor un prilej de retrospectivă și, în același timp, de mobilizare a forțelor în jurul partidului și a conducerii sale în vederea înfăptuirii programului de dezvoltare multilaterală a societății socialiste românești și de trecere la comunism.

LA SIGNIFICATION HISTORIQUE DU CONGRÈS DE MAI 1921

RÉSUMÉ

Consacré au 60-e anniversaire du Congrès général du Parti Socialiste de mai 1921, l'article aborde sur de multiples plans l'importance de cet événement majeur dans l'histoire du mouvement ouvrier de Roumanie.

Après avoir défini la signification du Congrès, l'auteur insiste sur certains aspects moins relevés jusqu'à ce jour par l'historiographie, à savoir le mérite historique de ce forum d'avoir statué l'organisation du parti révolutionnaire de la classe ouvrière dans le cadre de l'Etat roumain parachevé. Dans cet ordre d'idées, l'on présente les principaux moments, depuis la Conférence du mouvement socialiste des 23—26 mai 1919 jusqu'au Congrès de mai 1921, qui ont constitué autant d'éléments dans l'action visant à l'unification des organisations socialistes à l'échelon national.

On accorde une attention spéciale au caractère profondément démocratique des travaux du Congrès, au contenu révolutionnaire des documents présentés et adoptés à cette occasion, à l'analyse de l'activité politique et idéologique du mouvement socialiste de Roumanie. Dans ce contexte, l'auteur réserve une place de premier plan au débat des documents à caractère de programme par les délégués au Congrès. Les documents adop-

www.dacoromanica.ro

tés révèlent que durant toute son activité mise au service de la classe ouvrière, le Parti Socialiste s'est inspiré des principes du socialisme révolutionnaire et de la tactique de la lutte de classe. Ils sont axés sur l'idée de la lutte pour la conquête du pouvoir politique, pour la transformation socialiste de la société roumaine. Les desiderata formulés par le Congrès découlaient de l'anaylse des réalités du pays, des mutations survenues dans la structure sociale et politique, des modifications intervenues dans la disposition des forces de classe et des partis politiques.

Parallèlement à la réorganisation du parti à l'échelon national, le grand Congrès de mai 1921 a décidé également de changer la dénomination du Parti Socialiste en celle de Parti Socialiste-Communiste de Roumanie, consacrant de la sorte l'unification du mouvement ouvrier de Roumanie sur des bases comunistes.

www.dacoromanica.ro

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN, INIȚIATORUL, CONDUCĂTORUL ȘI DINAMIZATORUL PROCESULUI DE EDIFICARE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN PATRIA NOASTRĂ

DE

GHEORGHE I. IONIȚĂ

Aniversarea împlinirii a șase decenii de la Marele Congres al unificării mișcării muncitorești la scara României reîntregite — eveniment de o covîrșitoare însemnătate în istoria noastră națională — ne prilejuiește evocarea unora dintre cele mai luminoase pagini și momente care, din adîncimea timpului, ne-au condus, din treaptă în treaptă, spre actuala etapă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării spre comunism. La unele asemenea luminoase pagini și momente ne vom referi în cele ce urmează, în dorința de a înfățișa cititorilor revistei noastre aspecte esențiale ale drumului de muncă și victorii parcurs de poporul român — sub conducerea partidului comunist — în perioada cea mai recentă a istoriei patriei noastre. O facem cu aceiași convingere cu care am pledat și alteori pentru certificarea în plan istoriografic a faptului că evoluțiile noastre spectaculoase din această perioadă foarte recentă se constituie dinamic în pagini remarcabile de istorie autentică a patriei noastre, a poporului român, a Partidului Comunist Român.

POPORUL ROMÂN PE CALEA LARG DESCHISĂ ÎN MEMORABILUL AUGUST 1944 DE REVOLUȚIA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă a poporului român, declanșată în vara fierbinte a anului 1944, prin insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român a reprezentat un proces de covîrșitoare însemnătate al istoriei contemporane a patriei noastre, practic, cel mai important eveniment politic intervenit în viața țării și a poporului român de la Congresul din Mai 1921 încoace ca urmare a acțiunii combatante, hotărîte a mișcării revoluționare și democratice, a concepției clarvăzătoare a partidului clasei muncitoare, care i-a prevăzut iminența, a pregătit-o și a dinamizat forțele sociale și politice care i s-au subordonat din primele momente, pînă la victoria deplină.

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 639—665, 1981

www.dacoromanica.ro

Potrivit judecăților de valoare ce s-au emis pînă acum în istoriografia noastră [1], procesul revoluționar general neîntrerupt din România, în ascensiunea și continuitatea sa a marcat o interferare a revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă cu revoluția și construcția socialistă care, potrivit sublinierilor cuprinse în Programul partidului nostru, cuprinde cîteva etape și anume: a) *anii 1948—1965* în care „s-a realizat economia socialistă unitară, care a marcat victoria deplină a socialismului în toate sectoarele de activitate, lichidarea pentru totdeauna a claselor exploatatoare, abolirea exploatării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste în viața socială" [2]; „Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, cu adoptarea noii Constituții și proclamarea R. S. România — se arată mai departe în Program —, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului. Planul cincinal 1966—1970 a avut rolul de a consolida construcția socialistă a țării, baza tehnico-materială a noii societăți" [3].

Ce a urmat? Se află înscris în același document fundamental al partidului nostru, la p. 61 „ . . . dînd o înaltă apreciere muncii eroice depuse de poporul român, sub conducerea partidului, în anii construcției socialiste, Congresul al X-lea a apreciat că s-au creat condițiile necesare pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a țării, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Această etapă a început odată cu trecerea la realizarea cincinalului 1971—1975 și se va întinde, după cum s-a subliniat la Congresul al X-lea, pe o perioadă de cîteva cincinale".

Aceasta este — după cum se știe — etapa pe care o parcurgem în prezent și la ea ne vom referi în detaliu în acest studiu.

Bilanțuri asupra drumului parcurs de poporul român — într-un interval istoricește relativ scurt, pînă a ajunge în această nouă etapă hotărîtoare — s-au făcut adeseori și se mai pot face. În mod foarte sintetic, Raportul prezentat celui de-al XII-lea Congres al partidului, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, Secretarul general al partidului nostru a surprins problema în următorii termeni: „Marile realizări obținute în anii socialismului în dezvoltarea forței economice a țării sînt rodul activității neobosite, pline de abnegație a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, al eforturilor considerabile, materiale și umane, ale întregului popor pentru ridicarea economico-socială a patriei. Nimic nu am primit din afară în mod gratuit, nimic nu a căzut din cer! Stadiul la care am ajuns este expresia muncii eroice a poporului nostru, a hotărîrii și încrederii cu care toți oamenii muncii urmează și înfăptuiesc neabătut politica partidului, a tăriei și forței socialismului, a capacității noii orînduiri de a asigura întregii națiuni un înalt nivel de civilizație materială și spirituală" [4].

---

[1] Vezi, în primul rînd, valoroasa lucrare *România în anii socialismului (1948 1978)*, apărută în Edit. politică, București, în 1980, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (autori: Gh. Surpat — coordonator, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Gh. I. Ioniță, C. Mocanu, Paraschiva Nichita, Pamfil Nichițelca, Elisabeta Petreanu, Valeria Potop, Aurică Simion).

[2] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 58.

[3] *Ibidem*, p. 59.

[4] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1979, p. 14.

www.dacoromanica.ro

Totodată, după cum este cunoscut, nu o singură dată, partidul nostru a formulat aprecieri cuprinzătoare dificultăților enorme ce au trebuit să fie învinse pe acest drum. S-au constituit toți acești ani într-o perioadă de puternică mobilizare, perioadă în care — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — „... a trebuit să facem față multor dificultăți, inerente unei opere de proporțiile celei pe care am realizat-o. Adesea a trebuit să plătim tribut lipsei de experiență, lipsei de pregătire, precum și unei viziuni simpliste despre socialism, care au dăunat bunului mers al construcției economice și sociale. În activitatea noastră au apărut destule lipsuri și neajunsuri, s-au comis multe greșeli. Se știe că într-o anumită perioadă au fost încălcate normele și principiile concepției noastre socialiste, aceasta avînd consecințe negative în întreaga viață socială. Așa cum este cunoscut, partidul nostru a acționat cu hotărîre împotriva acestor încălcări și abuzuri, a făcut o analiză aprofundată cauzelor care le-au provocat și a luat măsurile cele mai energice pentru evitarea repetării lor în activitatea de partid și de stat, în întreaga noastră societate. Esențial de subliniat este faptul că poporul nostru, partidul comunist au găsit întotdeauna resursele necesare pentru a înlătura greutățile, pentru a îndrepta greșelile, pentru a depăși dificultățile. Linia caracteristică dominantă a epocii construcției socialiste în România este dezvoltarea ascendentă, neîntreruptă, clocotitoare, mersul înainte pe toate fronturile, perfecționarea continuă a activității în toate domeniile" [5].

Luminozitatea unor asemenea realiste aprecieri și recunoașteri — pătrunse de sinceritate și de evidentă deschidere comunistă — ne scutește să dezvoltăm mai mult aceste idei. Cîteva cuvinte le socotim totuși potrivite căci, după cum este cunoscut, pe tema dezvoltării se poartă în lumea de azi interminabile discuții. Mulți dintre aceia care se pronunță în această problematică o fac cu seriozitate, cu obiectivitate, țin seamă de datele reale ale istoriei mai vechi și mai noi și nu le-ncalcă cu nici un preț. Este aci și locul României socialiste care de multă vreme militează pentru întronarea unei noi ordini internaționale în care aceste probleme să fie discutate deschis și mai ales rezolvate.

Există însă și o serie de moraliști, unii comentatori de presă sau de radio care se erijează în deținători ai adevărurilor absolute și chiar ai unor rețete, fapt pentru care-și permit în presa internațională sau în emisiunile unor posturi străine de radio să dea sfaturi, să ofere lecții, să dea chiar verdicte în chestiuni care — din capul locului dorim s-o spunem — le depășesc și competența și — de multe ori — însuși profilul moral. Unii dintre ei, jalnici rătăciți, aflați azi pe post de transfugi politici din unele țări socialiste în lumea „liberă", depășesc orice imaginație prin primitivismul judecăților pe care le emit și nu de puține ori, prin incisivitatea tonului lor antisocialist, anticomunist. În acest sens excelează prin jalnicele lor altercații și năimiții slujbași ai postului de radio „Europa liberă", oficină la care și-au găsit de „lucru" și cîțiva români de altă dată, lepădături de cea mai joasă speță.

Pentru că există în ultima vreme în lume tot mai mulți asemenea rătăciți — dintre care nu puțini se referă cu rea-voință și la unele pro-

[5] Nicolae Ceaușescu, *Semicentenarul glorios al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1971, p. 19 20..

www.dacoromanica.ro

bleme care ne interesează în mod direct —, socotim de a noastră datorie să discutăm problema — nu de dragul de a le răspunde căci nu ar merita atîta osteneală — ci pentru a ne pronunța în legătură cu o serie de probleme dureros de triste care se referă la sălbateca jefuire a avuției noastre naționale în trecutul istoric mai îndepărtat sau mai apropiat de noi. Este ceea ce s-a încercat insistent în ultima vreme prin mijloacele noastre de informare, pornindu-se de la ceea ce ni se cerea în Raportul la cel de-al XII-lea Congres al Partidului în următorii termeni : „Propaganda noastră trebuie să manifeste mult mai multă combativitate față de activitatea de ponegrire a României Socialiste desfășurată de cercurile reacționare de peste hotare. Trebuie să se dea o ripostă hotărîtă celor ce neagă victoriile istorice obținute de poporul nostru, progresul României — realități evidente pentru toată lumea —, celor ce pun sub semnul întrebării esența socialismului. În general — se arată în continuare în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie combătute mai susținut încercările forțelor reacționare de a pune la îndoială capacitatea orînduirii socialiste — dovedită în practică — de a soluționa marile probleme ale dezvoltării sociale în epoca noastră, îndemnul la întoarcerea spre epoci și orînduiri perimate, condamnate de istorie" [6].

Din capul locului, la noi s-a afirmat de mult, că nu poate fi comparat gradul de dezvoltare economică și nivelul de viață din România cu cele existente în țările dezvoltate din punct de vedere economic căci, secole în șir, țara noastră a fost jefuită prădalnic de o serie de puteri străine care și pe spatele nostru au reușit să se îmbogățească.

În al doilea rînd, pentru ca discuția să fie convingătoare, argumentată, nu ne rămîne decît a începe să dezvăluim faptele, să răsfoim dosare ce adăpostesc datele problemei, să citățm din documente valoarea ridicată, uneori nebănuită, a acestui jaf, indiferent din partea cui ar fi venit.

O facem, firește, cu profundă tristețe pentru că, în timp ce nouă ne-au rămas peste secole în arhive doar unele documente atestînd acest jaf, pe căile Europei și ale lumii s-au revărsat continuu cote ridicate din avuția noastră națională, îngroșînd îmbuibarea unor societăți și contribuind la făurirea unor civilizații pentru care — lucru dovedit — banul, aurul și tot felul de alte produse jefuite n-au avut nici o dată miros.

Și dacă lucrurile astfel stau mai poate pretinde oare cineva României să-și compare realitățile prezente cu ale unora dintre țările dezvoltate care, decenii și chiar secole, nu au urmărit decît să-și umple visteriile și cămările pe seama unora și ca noi?

După toate datele problemei, sub orice aspect am privi lucrurile, apare evident că spolierea bogățiilor României i-a frînat imens dezvoltarea. Iar slaba dezvoltare economică —și, înainte de toate, industrială — a țării a expus-o pînă la 23 August 1944 la presiuni de ordin politic din partea investitorilor sau creditorilor străini, la ingerințe de tot felul în politica sa internă și externă, independența sa fiind astfel grav lezată.

În schimb, pe seama României, ca și pe seama altor țări, capitalul străin și țările dezvoltate din punct de vedere economic își asigurau însemnate resurse suplimentare, atît pentru o dezvoltare economică mo-

[6] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1979, p. 84.

www.dacoromanica.ro

dernă, cît și pentru realizarea — dincolo de gravele inegalități sociale din fiecare țară — a unui nivel de trai mediu mult mai ridicat.

Acestea sînt probleme de fond ce trebuiesc discutate astăzi apăsat la toate nivelele, pînă la înalta tribună a Organizației Națiunilor Unite. Discutate într-o așa manieră încît să determine și măsuri. De mimat s-a mimat destul pînă acum din partea factorilor vinovați de producerea acestor stări de lucruri. Popoarele au nevoie de măsuri concrete, nu de promisiuni vagi, de discursuri binevoitoare dar lipsite de perspectivă aplicativă.

Misiunea pe care și-a asumat-o România Socialistă prin cel mai autorizat reprezentant al său, tovarășul Nicolae Ceaușescu de a lupta pentru soluționarea definitivă a acestei probleme în interesul popoarelor care au avut atît de mult de suferit în trecut de pe urma marilor inechități determinate de toți aceia care pe spatele lor s-au înavuțit, este o misiune de înaltă responsabilitate și cinste.

Iată în ce constă actualitatea discuției. Iată pentru ce trebuie să ne pronunțăm răspicat punctul de vedere. Firește, oricît de greu ne-ar fi să ne amintim de asemenea pagini triste ale istoriei, la cotele civilizației socialiste la care am ajuns, discutăm asemenea probleme cu mîndria că fiecare pas înainte, poporul nostru l-a făcut prin truda sa, prin forțele sale.

Așa cum spunea, nu de mult, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la al II-lea Congres al Consiliilor populare, „Fiecare bucată de pîine, fiecare pas înainte pe care l-a făcut, poporul nostru l-a făcut prin truda, prin munca sa ! De aceea prețuim socialismul, pentru că numai el ne-a dus la această înaintare uriașă, într-o perioadă istorică scurtă".

FUNDAMENTAREA TEORETICĂ DE CĂTRE PARTIDUL COMUNIST ROMÂN A NOII ETAPE A EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN PATRIA NOASTRĂ

După cum este cunoscut, conținutul și obiectivele fundamentale ale acestei noi etape au fost profund analizate de partidul nostru în cadrul Congresului al X-lea, în august 1969, al Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și al Conferinței Naționale a partidului din 19—20 iulie 1972.

Trăsăturile caracteristice, definitorii ale acestei noi etape ca și obiectivul ei fundamental au fost stabilite de *Congresul al X-lea al P.C.R.* care a avut loc la București.

Pe temelia de granit a realizărilor pînă atunci obținute, Congresul al X-lea al partidului a schițat și aprobat obiectivele de bază și liniile directoare ale dezvoltării viitoare, economice și social-culturale a României.

Obiectivul fundamental propus de Congres a fost „lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, *făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate*" [7]. Realizarea acestui țel major de perspectivă însemna pentru partid, „în primul rînd, creșterea intensă a forțelor de producție, crearea unei economii avansate, a unei industrii și agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerințele mereu sporite ale societății". În al doilea rînd, aceasta însemna „dezvoltarea susținută a științei, învă-

[7] *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1969, p. 25.

www.dacoromanica.ro

țămîntului și culturii — factori de bază ai culturii și civilizației". Aceasta presupunea „în al treilea rînd, crearea condițiilor în vederea ridicării bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste". În al patrulea rînd, se avea în vedere „perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a organizării societății, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea în sfera vieții sociale a fiecărui cetățean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării, lărgirea libertăților, dezvoltarea democrației socialiste".

Societatea socialistă multilateral dezvoltată — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în congres — „se va înfățișa din toate punctele de vedere superioară orînduirii capitaliste. Se vor pune astfel baze trainice trecerii treptate spre comunism — societatea care va ridica omenirea pe noi trepte de civilizație materială și spirituală" [8].

În conformitate cu obiectivul fundamental stabilit de congres au fost apoi detaliate sarcinile în toate domeniile de activitate. Astfel, atît raportul Comitetului Central cît și dezbaterile au pus un mare accent pe necesitatea continuării în ritm susținut a industrializării socialiste considerată „temelia progresului general al societății, a creșterii bunăstării poporului" [9]. Dezvoltarea intensivă, multilaterală a agriculturii a stat, de asemenea, în centrul atenției congresului. Un mare accent a fost pus pe politica de dezvoltare a acumulărilor, politică ce a fost considerată de congres o „condiție hotărîtoare a întăririi bazei tehnico-materiale a societății noastre, a înfloririi multilaterale a patriei" [10]. Congresul a dezbătut, de asemenea, pe larg problema extinderii relațiilor economice, problema cooperării în producție, considerîndu-le „o necesitate a progresului material, un factor al păcii și colaborării internaționale" [11].

Într-o concepție foarte sistematică a discutat congresul problematica pregătirii cadrelor, a dezvoltării învățămîntului și științei corespunzător exigențelor în continuă creștere ale societății socialiste.

Un loc important s-a acordat analizării modalităților de ridicare în continuare a bunăstării materiale și spirituale a poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru.

Congresul al X-lea al partidului a abordat pe larg problemele perfecționării relațiilor socialiste de producție, a orînduirii noastre sociale și de stat, insistînd în mod special asupra rolului statului în edificarea socialismului în România. Înflorirea națiunii socialiste, dezvoltarea forței și coeziunii ei au fost teme strîns legate în dezbaterea congresului de problematica perfecționării statului socialist.

Congresul al X-lea al P.C.R. a pus un accent deosebit pe adîncirea democrației socialiste pe intensificarea participării poporului la conducerea statului, preconizînd un șir amplu de măsuri în acest scop.

Cu multă atenție și profunzime au fost abordate de congres problemele activității partidului — forța politică conducătoare a națiunii noastre; s-au prezentat o serie de noi măsuri pentru creșterea necontenită a

[8] *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1969, p. 25.
[9] *Ibidem*, p. 26.
[10] *Ibidem*, p. 37.
[11] *Ibidem*, p. 42.

www.dacoromanica.ro

rolului conducător al partidului. Congresul a luat act cu vie satisfacție că numărul membrilor partidului se află în continuă creștere, că fiecare al șaptelea cetățean major al țării se află în rîndurile partidului.

În strînsă legătură cu problemele creșterii rolului conducător al partidului au fost apoi discutate problemele activității ideologice-educative a partidului pentru ridicarea conștiinței socialiste și a nivelului de cultură a maselor, apreciindu-se rezultatele obținute dar semnalîndu-se — în același timp — și o serie de rămîneri în urmă.

Ultimul capitol al raportului prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congres l-a constituit cel privitor la poziția României de factor activ în lupta pentru triumful socialismului și păcii în lume. În acest cadru a fost analizat raportul de forțe mondial, s-a apreciat pozitiv faptul că în centrul politicii noastre externe se află consecvent prietenia și colaborarea cu țările socialiste, s-a reliefat activitatea României pentru coexistență pașnică. O mare importanță a avut-o analiza problematicii întăririi solidarității militante cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele antiimperialiste.

Discuțiile fructuoase din congres și cele 11 secții ale sale atît pe marginea raportului principal cît și a celorlalte documente a scos în evidență unanimitatea de vederi a comuniștilor din România, hotărîrea lor fermă de a păși imediat la îndeplinirea sarcinilor istorice stabilite. Rezoluția Congresului al X-lea al P.C.R. a consemnat magistral toate aceste simțăminte [12].

Răstimpul scurs de la cel de-al X-lea Congres al partidului ne oferă posibilitatea să constatăm pe baza cunoașterii aprofundate a realităților societății noastre că obiectivele istorice atunci stabilite au început să prindă de mult timp viață. Succeselor prestigioase deja obținute pe tărîmul dezvoltării economice a țării li s-au adăugat alte realizări de seamă dobîndite pe planul perfecționării activității partidului. Așa de pildă, Congresul al X-lea a adoptat un nou statut, care cuprinde o serie de prevederi menite să adîncească democrația internă de partid, disciplina de partid, să asigure stimularea inițiativei creatoare a tuturor organizațiilor și membrilor de partid. Statutul prevede sporirea răspunderilor și atribuțiilor ce revin comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul adunărilor și conferințelor de partid de a discuta și propune candidați pentru organele de partid imediat superioare etc. [13].

În lumina hotărîrilor Congresului al X-lea, partidul a desfășurat o vastă activitate și pe plan superior pentru temeinica pregătire politică, ideologică, culturală și de specialitate a membrilor de partid, dezvoltarea spiritului partinic și a simțului lor de răspundere, intensificarea educației comuniste. În acest context se înscriu hotărîrile plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1971 referitoare la pregătirea și reciclarea cadrelor, la creșterea exigențelor față de calitățile moral-politice și profesionale ale comuniștilor, precum și hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din

[12] *Ibidem*, p. 736—748.
[13] *Ibidem*, p. 717—735.

www.dacoromanica.ro

august 1971 cu privire la transformarea Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu" în Academia „Ștefan Gheorghiu" pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat.

Partidul Comunist Român condiționează înfăptuirea rolului său conducător de adîncirea caracterului atotcuprinzător al activității sale. Toate forțele sociale care compun societatea românească, toate organismele, organizațiile și instituțiile economice și sociale ale statului, toate domeniile de activitate (economia, știința, cultura, arta ș.a.m.d.) se află sub conducerea sa politică și acționează în mod unitar în direcția edificării orînduirii noi. Atît la Congresul al X-lea, cît și ulterior, P.C.R. a subliniat și subliniază în mod justificat că nu trebuie să existe nici un domeniu în care să nu se exercite controlul și îndrumarea politică și ideologică a partidului.

O deosebită importanță pentru creșterea rolului conducător al partidului în întreaga viață socială o are împletirea tot mai strînsă a activității partidului cu cea a statului și a celorlalte organisme sociale. În acest sens, partidul nostru a și găsit o serie de soluții concrete printre care crearea unor organisme mixte de partid și de stat. Un asemenea organism este Consiliul Culturii și Educației Socialiste, rezultat în urma reorganizării, prin Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 15 iulie 1971, a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă și însărcinat acum cu atribuții mai largi, avînd drept scop asigurarea înfăptuirii politicii partidului și statului în domeniul culturii și educației socialiste a maselor. De asemenea, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale funcționează, potrivit hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1972, ca organism de partid și de stat pentru a asigura controlul unitar al politicii economico-sociale a partidului.

Un moment esențial în analiza succeselor înregistrate pe baza aplicării hotărîrilor Congresului al X-lea al partidului l-a reprezentat *Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologic și al activității politice și cultural-educative din 9 iulie 1971.* Cu acest prilej au fost dezbătute pe larg realizările obținute în munca politico-ideologică, de educație revoluționară a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, în lumina propunerilor de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, și adoptate în unanimitate de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința din 6 iulie 1971. Analizînd multilateral activitatea din acest domeniu, dezvăluind existența anumitor rămîneri în urmă, a unor lipsuri și neajunsuri care au făcut ca rezultatele în dezvoltarea conștiinței socialiste să nu se ridice la înălțimea cerințelor, conducerea de partid a formulat un ansamblu de propuneri de măsuri care să elimine aceste neajunsuri, să impulsioneze și să ridice întreaga activitate politico-educativă și culturală la un nivel superior. Dezbătute de întregul partid, propunerile din iulie 1971 ale tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost examinate și adoptate de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 — eveniment remarcabil din viața partidului și statului nostru, de la care în acest an se împlinește un deceniu.

Măsurile din iulie 1971 și hotărîrile plenarei din noiembrie 1971 au devenit, în ansamblul lor, programul ideologic al Partidului Comunist Român ca parte componentă a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

www.dacoromanica.ro

Avînd drept scop formarea profilului spiritual al omului societății socialiste multilateral dezvoltate, programul ideologic al partidului, adoptat de plenara din 3—5 noiembrie 1971, a urmărit însușirea de către mase a concepției materialist-dialectice despre lume, promovarea valorilor moralei comuniste, realizarea unei temeinice instrucții științifice și tehnico-profesionale, a atitudinii socialiste, înaintate față de muncă, a unui înalt nivel de cultură și a unui larg orizont umanist [14].

Condiția hotărîtoare a realizării amplului program de educație socialistă a maselor a fost considerată activitatea desfășurată de organele și organizațiile de partid, de organizațiile de masă și obștești, de toate instituțiile cultural-educative. Tocmai de aceea, Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 a stabilit un ansamblu de măsuri în vederea sporirii răspunderii organelor și organizațiilor de partid în conducerea muncii politico-ideologice și cultural-educative, pentru creșterea rolului lor conducător. Printre acestea se numără participarea activă a tuturor comuniștilor, în primul rînd a cadrelor, la activitatea politică-educativă și de propagandă, conducerea unitară a întregii munci politice-educative, desfășurată atît pe linie de partid cît și pe linia organizațiilor de masă și obștești a instituțiilor ideologice, de învățămînt și cultural-educative, întărirea vieții interne de partid și creșterea rolului educativ al adunărilor generale, îmbunătățirea muncii de primire în partid și de educare partinică a membrilor de partid, ridicarea rolului comuniștilor în întreaga viață socială.

În viziunea P.C.R., cea mai importantă latură a conducerii societății noastre în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, o constituie diversificarea modalităților prin care clasa muncitoare, masele largi populare participă la rezolvarea problemelor obștești. Conferința pe țară a cadrelor de conducere din întreprinderi și centrale industriale și de construcții, ca și prima conferință pe țară a secretarilor comitetelor de partid și a președinților consiliilor populare comunale, care au avut loc în anul 1972, se înscriu în linia generală a conducerii partidului și statului nostru de a se consulta cu cadrele de bază de partid și de stat, cu masele largi populare în vederea găsirii celor mai indicate căi pentru soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării societății noastre socialiste. Vizitele de lucru ale conducerii de partid, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, încetățenirea practicii consultării largi a maselor asupra principalelor probleme politico-sociale, consfătuirile, în care cetățenii își exprimă opinia asupra modului de gospodărire a treburilor țării și de înfăptuire a hotărîrilor partidului, propunerile făcute cu aceste prilejuri pentru înlăturarea lipsurilor și alte numeroase forme constituie cadrul în care oamenii muncii din țara noastră participă la conducerea societății. Un asemenea stil democratic de conducere permite să se cunoască realitățile, cerințele vieții și să se elaboreze o politică științifică, realistă, care să corespundă năzuințelor și intereselor poporului.

O strălucită afirmare a capacității partidului nostru de a-și îndeplini rolul de forță conducătoare a societății noastre și de a da noi dimensiuni operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate a constituit-o

[14] Vezi pe larg în volumul *Plenara C.C. al P.C.R., 3—5 noiembrie 1971*, Edit. politică, București, 1971.

www.dacoromanica.ro

Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 19—21 iulie 1972, desfășurată la București.

Dezbaterile din Conferință au fost extrem de fructuoase. Cîteva documente finale ale Conferinței Naționale au sintetizat dezbaterile și au consemnat hotărîrile adoptate; rezoluția generală de aprobare a raportului, rezoluția cu privire la îndeplinirea înainte de termen a planului cincinal (1971—1975), creșterea continuă a eficienței activității economice, dezvoltarea colaborării și cooperării economice internaționale, rezoluția cu privire la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale și la dezvoltarea democrației socialiste, rezoluția cu privire la principalele orientări ale dezvoltării economico-sociale a României în următoarele două decenii, rezoluția cu privire la pregătirea forței de muncă și creșterea nivelului de trai al populației, directivele cu privire la sistematizarea teritoriului, a orașelor și satelor, la dezvoltarea lor economico-socială, rezoluția cu privire la perfecționarea activității politico-organizatorice și ideologice a partidului proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, rezoluția cu privire la înflorirea națiunii socialiste și la problema națională în R. S. România, rezoluția cu privire la politica și activitatea internațională ale P.C.R. și R.S.R. [15].

Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la încheierea Conferinței Naționale a partidului a surprins trăsăturile esențiale ale istoricei dezbateri și a exprimat hotărîrea tuturor celor prezenți, a tuturor comuniștilor, a întregului popor de a duce la îndeplinire cele stabilite. „De fapt, s-ar putea spune că, prin amploarea problemelor la ordinea zilei — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu —, Conferința noastră Națională depășește multe congrese din trecutul partidului nostru. Iată de ce Conferința are o însemnătate istorică pentru partidul nostru".

La încheierea cuvîntării sale, Secretarul general exprima angajamentul solemn al comuniștilor din România, al tuturor oamenilor muncii: „Doresc în încheiere să exprim încrederea Comitetului nostru Central că întregul partid, întregul nostru popor vor face totul pentru a înfăptui neabătut hotărîrile Conferinței Naționale, care corespund pe deplin năzuințelor vitale ale poporului. Aceste hotărîri deschid o cale minunată pentru progresul mai rapid al României, spre un nivel de viață ridicat, spre făurirea unei societăți cu o industrie și o agricultură dezvoltate, cu o știință și cultură corespunzătoare cuceririlor celor mai moderne ale cunoașterii umane contemporane. Vom face totul ca poporul nostru, stăpîn pe destinele sale să ducă o viață îmbelșugată, liberă și fericită" [16].

Conferința Națională a P.C.R. a marcat un nou și important pas înainte în dezvoltarea multilaterală a României, a declanșat un puternic avînt constructiv, creator al poporului român în făurirea viitorului său comunist. Perfecționarea continuă a conducerii societății românești contemporane, întărirea rolului conducător al partidului urmăresc realizarea cît mai largă, deplină a guvernării poporului de către popor, lărgirea democrației socialiste, înflorirea personalității umane, înălțarea patriei pe trepte tot mai înalte de progres și civilizație.

---

[15] *Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 19—21 iulie 1972*, Edit. politică, București, 1972, p. 439—536.

[16] *Ibidem*, p. 544.

www.dacoromanica.ro

Bilanțul însuflețitor al realizărilor obținute în înfăptuirea programului Congresului al IX-lea, contururile luminoase ale evoluției viitoare a României socialiste proiectate de obiectivul strategic al partidului privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate stabilite de Congresul al X-lea și Conferința Națională din iulie 1972 demonstrează justețea liniei politice generale a Partidului Comunist Român, spiritul creator în care abordează fenomenele, în continuă dezvoltare, ale societății românești, capacitatea sa de a conduce cu fermitate și pricepere poporul român pe calea socialismului și comunismului.

O semnificație deosebită au avut lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. din 25—26 martie 1974 în cadrul căreia, dîndu-se expresie voinței și sentimentelor întregului partid, ale tuturor cetățenilor patriei, a fost recomandată instituirea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România și s-a propus alegerea în această calitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

La 28 martie 1974 — dată înscrisă cu litere de aur în istoria contemporană a României — Marea Adunare Națională a consfințit, într-un cadru solemn, crearea înaltei funcții de președinte al Republicii Socialiste România și a proclamat, într-o entuziastă unanimitate, alegerea în această funcție a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Un gînd și un sentiment de dimensiunile unei țări s-a concentrat — profund însuflețitor pentru contemporaneitate, pilduitor pentru generațiile viitoare — în îmbrățișarea eșarfei tricolore peste pieptul în care ard cele mai fierbinți sentimente dăruite țării, demnității și înfloririi ei, viitorului luminos al poporului.

În lumina acestui înalt adevăr, se poate spune pe bună dreptate că, în acel moment solemn, sub cupola Marii Adunări Naționale, s-a aflat prezentă întreaga țară, că votul exprimat a fost votul întregii națiuni, unită în același cuget, în aceeași simțire : dragostea, încrederea față de Partidul Comunist Român, față de conducerea sa, față de întîiul președinte al României, al cărui jurămînt rostit în fața aleșilor poporului, în fața patriei, s-a gravat în conștiința noastră, a tuturor : „Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România".

Un legămînt în a cărei împlinire cred cu nestrămutată convingere toți fiii patriei noastre. Pentru că este propriul lor legămînt de cetățeni ai unei țări puternice și libere, stăpînă pe destinele ei. Pentru că sînt deplin încrezători în forța care le călăuzește drumul spre viitor — Partidul Comunist Român.

Această imagine amplă a încrederii și a unității de granit a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general a fost ilustrată în mod expresiv, emoționant, în miile de mesaje adresate, în acele zile, de pe întreg cuprinsul țării, întîiului președinte al Republicii Socialiste România. Din orașe și sate, din inima țării, Capitala, sau din cătunul ascuns sub cetina Carpaților, din marea uzină sau din micul atelier, de pe șantierul întins peste cinci județe sau din laboratorul omului de știință și de artă, de pretutindeni, oameni de vîrste diferite, de toate profesiunile și de diferite naționalități, români, maghiari, germani, au ținut să-și aștearnă pe hîrtie gîndul de adeziune la marea investitură, sentimentele de prețuire și dra-

www.dacoromanica.ro

goste pentru întîiul fiu al țării, încrederea în înaltele sale calități de patriot și cetățean, de comunist, de eminent om de stat, de proeminentă personalitate a lumii contemporane.

CU TOT ELANUL CONSTRUCTIV, POPORUL ROMÂN SE AVÎNTĂ PE COORDONATELE EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

După Congresul al X-lea al partidului și celelalte împrejurări istorice în care s-a substanțializat concepția P.C.R. privind coordonatele făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, au urmat ani de muncă avîntată pentru traducerea în viață a măreților obiective stabilite.

În istoria patriei noastre vor rămîne înscrise cu litere de aur pentru totdeauna puternicele semnificații ale celui de-al *XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*. Într-o atmosferă de puternic entuziasm și efervescență politică, întregul popor român a întîmpinat cu noi și prestigioase succese în toate sectoarele de activitate deschiderea celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, eveniment care a constituit un nou prilej de efectuare a bilanțului asupra realizărilor obținute și de direcționare a eforturilor viitoare. Congresul al XI-lea a fost așteptat de întregul partid și popor ca o nouă manifestare istorică în care Partidul Comunist Român avea să dea noi contururi — pe coordonatele contemporaneității — operei căreia i se dedică de decenii — făurirea societății socialiste și comuniste în patria noastră — edificiu care va corespunde pe deplin năzuințelor și zbuciumului patriotic, revoluționar al atîtor generații de înaintași, care au militat cu gîndul și cu fapta pentru un trai mai bun, pentru o Românie liberă și independentă.

În această ambianță politică, în ziua de 25 noiembrie 1974 s-au deschis, în Capitala patriei, lucrările celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Întîmpinat cu un deosebit entuziasm de delegați și invitați, tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat Congresului Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al X-lea și Congresul al XI-lea al P.C.R. și sarcinile de viitor ale partidului.

Document de inestimabilă valoare teoretică și practică, Raportul a fost urmărit cu multă atenție de participanți. El a înregistrat de la început, cu multă satisfacție, că „Congresul al XI-lea al partidului își desfășoară lucrările într-o ambianță de entuziasm și muncă avîntată a întregului popor, care obține victorii remarcabile în realizarea înainte de termen a planului cincinal" [17].

Referindu-se la bilanțul anilor trecuți de la al X-lea Congres al partidului, Raportul constata că, în această perioadă, istorice ște relativ scurtă, poporul român a obținut mari succese în toate domeniile de activitate, în dezvoltarea liberă a țării, în ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație socialistă.

---

[17] *Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1975, p. 15.

www.dacoromanica.ro

„Însemnătatea istorică epocală a acestui Congres — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în faptul că el va adopta primul Program al Partidului Comunist Român, carta ideologică fundamentală a partidului, programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării patriei noastre spre comunism" [18].

O parte consistentă a raportului a fost consacrată relevării creșterii și modernizării continue, în cincinalul 1976—1980 a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, ridicării României pe o treaptă superioară de dezvoltare, parcurgerii unei părți însemnate a drumului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. „La baza activității noastre viitoare va sta Programul partidului, care fundamentează teoretic și luminează căile activității practice pentru înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism" [19]. În acest sens, se au în atenție cu precădere : continuarea dezvoltării în ritm înalt a bazei tehnico-materiale a societății noastre, pregătirea forței de muncă, dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, sporirea contribuției cercetării la înfăptuirea revoluției tehnico-științifice în România, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor — țelul suprem al politicii partidului nostru, participarea activă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și spirituale. În acest context au fost amplu analizate schimburile profunde ce se produc în structura societății românești, perfecționarea continuă a activității de conducere a vieții economice și sociale, ridicarea rolului statului în organizarea construcției socialiste.

În consonanță cu întreaga dezvoltare a țării — magistral previzionată în Raportul la Congresul al XI-lea — au fost stabilite căile de întărire a rolului partidului în conducerea întregii noastre națiuni pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România. „Ca rezultat al activității sale consacrate fericirii poporului, al încrederii de care se bucură în masele largi ale celor ce muncesc — a subliniat Raportul —, rîndurile partidului au crescut continuu, numărînd astăzi aproape 2 480 000 de membri — cu peste 500 000 mai mult decît la Congresul al X-lea. Datorită creșterii rîndurilor clasei muncitoare, sporirii rolului ei în societate, ponderea muncitorilor în partid a crescut de la 42,6 la sută în 1969, la 48,37 la sută în prezent. Numărul membrilor de partid proveniți din rîndurile țărănimii cooperatiste este de circa 22 la sută, iar din rîndul intelectualității de peste 21 la sută. Merită subliniat că peste 71 la sută din efectivul total al partidului lucrează nemijlocit în sfera producției materiale. Din numărul total al membrilor de partid, aproape 25 la sută îl reprezintă femeile. În ce privește compoziția națională, peste 89 la sută din membrii partidului sînt români, circa 8 la sută maghiari, iar restul de naționalitate germană și alte naționalități" [20].

Raportul a înfățișat pe larg sarcinile deosebite ce revin organelor și organizațiilor de partid în noua etapă și a precizat, totodată, căile de intensificare a eforturilor organizațiilor de masă obștești, componente ale

[18] *Idem.*
[19] *Ibidem*, p. 44.
[20] *Ibidem*, p. 69.

www.dacoromanica.ro

Frontului Unității Socialiste, la perfecționarea continuă a construcției socialiste în țara noastră.

Consecvent preocupărilor sale pentru necontenita îmbunătățire a activității politico-ideologice pentru educarea oamenilor muncii în spiritul concepției revoluționare despre lume și viață a partidului, pentru promovarea normelor și principiilor comuniste de etică și echitate, Partidul Comunist Român și-a stabilit la cel de-al XI-lea Congres — în însuși cuprinsul Raportului — un amplu plan de continuare a muncii în acest domeniu. Menținînd în centrul analizei întreprinse pe acest tărîm programul de activitate ideologică adoptat de istori ca plenară a C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, Raportul a apreciat că „rezultatele muncii politico-educative de formare a omului nou, constructor al socialismului, se evidențiază în mod elocvent în entuziasmul cu care întregul popor înfăptuiește politica internă și externă a partidului și statului" [21].

Reluînd în contextul preocupărilor și sarcinilor partidului nostru, ampla dezbatere întreprinsă de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, Raportul la Congresul al XI-lea a realizat o amplă analiză a cerințelor sub care „la baza întregii activități teoretice, politice, cultural-educative vor trebui să stea Programul Partidului Comunist Român, documentele partidului nostru, care au un caracter marxist-leninist creator, exprimînd concepția revoluționară a materialismului dialectic și istoric, legitățile generale, universal valabile aplicate la condițiile istorice, sociale, naționale concrete din țara noastră. În felul acesta — a subliniat Raportul la Congres — se va asigura unirea eforturilor întregului popor în înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism" [22].

În încheierea sa, Raportul la cel de-al XI-lea Congres a analizat pe larg problematica Programului Partidului Comunist Român — carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului — Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării patriei noastre spre comunism. „Congresul al XI-lea va rămîne în istoria milenară a patriei noastre în primul rînd prin faptul că el va adopta Programul Partidului Comunist Român" — s-a arătat în Raport. Această strălucitoare apreciere se bazează pe faptul că Programul „deschide perspective unei epoci noi în dezvoltarea economico-socială a României, trasează linia strategică generală și orientările tactice pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism" [23].

Amplu dezbătut de masele largi în perioada premergătoare Congresului, Programul — exprimînd voința și interesele întregii națiuni române — a fost pe drept cuvînt denumit în Raport „Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste" [24].

După cum este cunoscut, la cel de-al XI-lea Congres al partidului nostru au participat — mai multe decît oricînd în trecut — delegații ale unor partide comuniste și muncitorești, mișcări de eliberare națională, partide de guvernămînt dintr-o serie de țări ș.a.m.d.

---

[21] *Ibidem*, p. 75.
[22] *Ibidem*, p. 78—79.
[23] *Ibidem*, p. 79.
[24] *Ibidem*, p. 80.

www.dacoromanica.ro

Dincolo de aspectul unor asemenea participări însă dimensiunea internațională a Congresului al XI-lea al P.C.R. a conturat-o și ecoul larg, amplele relatări ale presei mondiale, ale marilor agenții de informații, posturi de radio și televiziune, prin știrile și comentariile consacrate acestui eveniment. „Un Congres al viitorului"; „Dezbateri deschise, constructive oglindind participarea maselor la conducerea treburilor țării"; „Programul P.C.R. — o contribuție originală la tezaurul mișcării comuniste internaționale"; „România are o politică externă care suscită stimă și prietenie" — asemenea citate sînt concludente pentru interesul suscitat de lucrările forumului suprem al comuniștilor români.

Dezbaterile care au avut loc la congres au fost de natură să reliefeze interesul major cu care participanții s-au angajat încă în acele momente la traducerea în viață a cuvîntului de ordine a partidului.

Încheindu-și lucrările într-o atmosferă de puternic entuziasm al întregului popor, de strînsă unitate a acestuia în jurul partidului, al Comitetului Central, al Secretarului general al Partidului, Congresul al XI-lea — istoricul forum al comuniștilor români — a deschis largi perspective construcției socialiste și comuniste a patriei, stabilind direcțiile pe care vom evolua în anii ce vor urma. Rămîn în acest sens călăuză a noastră de fiecare zi chemările vibrante adresate de tovarășul Nicolae Ceaușescu întregului popor în cuvîntul de încheiere a Congresului al XI-lea al partidului: „Am adoptat în aceste zile hotărîri de importanță istorică. Avem o linie generală politică, marxist-leninistă, justă, verificată în focul unei lupte și munci îndelungate. Acum este necesar să trecem cu hotărîre la muncă în toate domeniile de activitate, pentru realizarea în cele mai bune condiții a tuturor hotărîrilor care vor asigura ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație socialistă...

Dorim să spunem deschis, dragi tovarăși și prieteni, că nu pornim la plimbare, pornim la un drum de muncă! În această ascensiune vom avea și greutăți de învins, va trebui să trecem și obstacole. Dar, așa cum în milenara sa istorie poporul nostru a știut să meargă victorios înainte — avem toată garanția că, în frunte cu comuniștii, vom înfrînge toate greutățile, că națiunea noastră va merge tot mai ferm spre comunism!

Vă chem, dragi tovarăși și prieteni, cetățeni ai României Socialiste, la muncă și la luptă hotărîtă! Vă chem să nu precupețiți nimic, pentru ca, într-o deplină unitate, să facem din România o țară înbelșugată, mai puternică, un detașament activ al luptei pentru socialism, pentru pace în lume!" [25]

Prin toate hotărîrile sale, Congresul al XI-lea a răspuns intereselor poporului român, a dat glas voinței națiunii. Și este, fără îndoială, un izvor de reală satisfacție convingerea fermă, întemeiată pe fapte, că, o dată cu îndeplinirea mandatului încredințat de poporul român, Congresul a răspuns întrutotul intereselor fundamentale ale tuturor popoarelor lumii, s-a înscris ca un moment de seamă în marea luptă a popoarelor pentru făurirea unei lumi noi, mai bune și mai drepte, pentru triunful socialismului și cauzei păcii, libertății și progresului.

Este motivul fundamental care permite să se spună că prestigiul Partidului Comunist Român și autoritatea României socialiste în lumea

[25] *Ibidem*, p. 847 848.

www.dacoromanica.ro

contemporană au crescut prin întreaga desfășurare a lucrărilor Congresului. Iar întreaga orientare internă și internațională adoptată de Congres sub steagul patriotismului fierbinte și al internaționalismului militant consecvent va duce mai departe acest proces, situînd la loc de cinste partidul, poporul și patria în concertul națiunilor.

În perioada care s-a scurs de la cel de-la XI-lea Congres al P.C.R. s-a încheiat cu succes cincinalul 1971—1975 și s-a trecut la înfăptuirea noului plan cincinal, a tuturor istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea al partidului. Cincinalul 1971—1975 a marcat o perioadă de măreţe realizări și profunde transformări înnoitoare în întreaga viață economico-socială a țării. În decursul acestor ani au fost obținute progrese remarcabile în dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, în creșterea potențialului economic al țării, în sporirea avuției naționale. Dezvoltarea industriei într-un ritm de peste 13 la sută anual a avut drept urmare realizarea, în anul 1975, a unei producții globale egale cu cea creată în întreg deceniul 1951—1960. Față de anul 1970, producția industrială a țării noastre a crescut, pe întregul cincinal 1971—1975, cu aproape 85 la sută, iar venitul național, cu peste 70 la sută. A continuat procesul de dezvoltare intensivă a agriculturii, ramură de bază a economiei noastre naționale — care, în ciuda unor condiții climatice nefavorabile, a realizat o producție cu peste 25 la sută mai mare decît în perioada cincinalului precedent. Au fost înregistrate mari progrese în dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, în toate ramurile economiei naționale și vieții sociale.

Au fost înfăptuite prevederile cincinalului 1971—1975 în domeniul creșterii nivelului de trai, material și spiritual al poporului. S-a dezvoltat în continuare construcția de locuințe, realizîndu-se pe întregul cincinal, din fondurile și cu sprijinul statului, peste 512 000 apartamente și aproape 240 000 case în regie proprie din fondurile populației. S-a lărgit și îmbunătățit rețeaua instituțiilor social-culturale și de ocrotire a sănătății publice.

Marile victorii obținute în anii cincinalului 1971—1975 au demonstrat, încă odată, cu putere, realismul orientărilor partidului nostru în toate domeniile de activitate, capacitatea sa de a asigura progresul neîntrerupt al României pe calea luminoasă a socialismului, a prosperității și fericirii întregului popor. Aceste remarcabile succese au confirmt încă odată justețea politicii sale, care are la bază aplicarea creatoare la realitățile și în condițiile concrete ale României, a legităților socialismului, a adevărurilor universal-valabile, preocuparea constantă pentru dezvoltarea în ritm înalt a economiei, pentru industrializarea intensă a țării, pentru înflorirea științei și culturii, pentru ridicarea gradului de civilizație a întregii noastre națiuni. Toate aceste măreţe înfăptuiri demonstrează capacitatea clasei muncitoare de a asigura ridicarea întregii națiuni pe o treaptă nouă de dezvoltare. Ele sînt rodul activității intense, al muncii pline de abnegație desfășurate de clasa muncitoare, de țărănime, intelectualitate, de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, care aplică neabătut politica partidului nostru comunist, al cărui țel suprem este slujirea intereselor întregului nostru popor, făurirea unei vieți demne și îmbelșugate, întărirea independenței și suveranității patriei noastre socialiste.

Făcînd bilanțul strălucit al cincinalului 1971—1975, întregul nostru popor s-a angajat cu toate forțele sale la înfăptuirea obiectivelor însuflețitoare stabilite de cel de-al XI-lea Congres, a prevederilor noului cincinal,

www.dacoromanica.ro

1976—1980, care a marcat intrarea patriei noastre într-o etapă nouă, superioară, de propășire economică și socială, etapă caracterizată prin accentuarea procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. În acest cincinal s-a continuat politica de dezvoltare în ritm înalt a forțelor de producție, de modernizare a întregii economii.

Producția globală a industriei a crescut într-un ritm mediu anual de 10,2—11,2 la sută. A căpătat o extensiune puternică industria constructoare de mașini — îndeosebi de mașini-unelte și utilaje tehnologice —, industria metalurgică și industria chimică, precum și celelalte ramuri promotoare ale progresului tehnic în întreaga economie. De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită dezvoltării și modernizării industriei bunurilor de consum, industriei ușoare și alimentare, în vederea satisfacerii în condiții superioare a nevoilor de viață ale întregii populații.

Cincinalul 1976—1980 a prevăzut, de asemenea, dezvoltarea intensivă a agriculturii și, ca urmare, creșterea cu 28,44 la sută a producției globale agricole, față de perioada 1971—1975. Paralel cu sporirea culturilor vegetale, un accent special s-a pus pe asigurarea progresului rapid al zootehniei. S-a prevăzut înfăptuirea unui vast program de irigații și amenajări funciare, care a permis și permite gospodărirea cît mai rațională a fondului funciar, precum și accelerarea procesului de mecanizare și chimizare a producției agricole.

Înfăptuirea planului de investiții, care a însumat 1 000 miliarde lei, a avut o importanță deosebită pentru accelerarea dezvoltării economice în perioada cincinalului 1976—1980; aceasta a asigurat creșterea puternică și repartizarea rațională pe tot cuprinsul țării a forțelor de producție, ridicarea economico-socială substanțială a tuturor județelor țării.

S-a acționat pentru aplicarea programului național de sistematizare a localităților urbane și rurale, realizîndu-se în acest cadru, concomitent cu dezvoltarea în continuare a actualelor orașe, transformarea treptată în orașe agricole sau agro-industriale a unui număr de circa 120 de centre comunale. Acțiunea de sistematizare a contribuit, într-o măsură însemnată, la apropierea condițiilor de muncă și de viață de la sate de cele de la orașe, la ridicarea gradului de civilizație a întregii noastre societăți.

Au cunoscut în continuare un puternic avînt știința, învățămîntul, cultura — factori de bază ai progresului societății noastre socialiste.

În cincinalul 1976—1980 a crescut potențialul economic al României socialiste, bogăția noastră națională, care se cifrează în 1980 la aproape 2 000 miliarde lei. Venitul național a sporit, de asemenea într-un ritm anual de 10—11 la sută.

Pe baza dezvoltării în continuare în ritm înalt a economiei socialiste, a creșterii produsului social și a venitului național, în cincinalul 1976—1980 s-a înfăptuit un vast program de ridicare a nivelului de trai material și cultural al poporului, de sporire a gradului de civilizație și bunăstare a tuturor celor ce muncesc. Retribuția reală a sporit cu aproape 29 la sută. Pe întreaga economie au fost create încă 1—1,2 milioane de noi locuri de muncă. Începînd din anul 1978 s-a trecut la reducerea treptată a săptămînii de lucru de la 48 de ore la 44 de ore. Totodată, s-au mărit cu peste 46 la sută cheltuielile social-culturale ale statului, ajungînd în 1980 la circa 10 000 lei pe o familie, față de 7 400 lei în 1975. În această perioadă au fost construite din fondurile statului 1 milion de apartamente; totodată,

www.dacoromanica.ro

populația și-a construit, în regie proprie, încă circa 400 000 locuințe noi. S-a asigurat, de asemenea, lărgirea bazei materiale a învățămîntului, științei și culturii, a sănătății publice.

Ca rezultat al continuării ferme a politicii de industrializare, al dezvoltării puternice a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, în 1980 peste 70 la sută din forța de muncă activă lucrează în sectoarele neagricole, iar din acestea, aproape 50 la sută în industrie și construcții. Aceasta constituie o schimbare fundamentală în structura forțelor de producție și în cea socială a țării noastre, marcînd transformarea României într-o țară industrial-agrară, în care rolul preponderent îl are industria.

Toate realizările de pînă acum, precum și prevederile privind dezvoltarea patriei în noua etapă demonstrează justețea politicii partidului nostru de repartizare a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare. Datorită acestei politici a alocării unei treimi din venitul național pentru dezvoltare, s-a putut asigura progresul accelerat al economiei și, ca urmare, creșterea în ultimii 10 ani de circa 2,5 ori a venitului național.

Odată cu creșterea forțelor de producție, a avut loc și va avea loc o continuă perfecționare a relațiilor de producție și sociale. Ca urmare a schimbărilor economico-sociale și a aplicării politicii partidului și statului, continuă procesul de omogenizare a societății socialiste românești. Se realizează apropierea tot mai accentuată dintre clasele și categoriile sociale ce compun societatea noastră, se întărește unitatea și coeziunea întregului nostru popor, sub conducerea Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii noastre societăți. Una din cele mai importante schimbări o constituie creșterea în continuare a rîndurilor clasei muncitoare, ridicarea nivelului său profesional, politic și ideologic, creșterea ponderii sale în dezvoltarea avuției naționale, întărirea poziției sale conducătoare în opera de făurire a noii orînduiri, în asigurarea progresului general al României. Crește necontenit rolul conducător al clasei muncitoare în societate și, totodată, se întărește unitatea între muncitori, țărani și intelectuali, între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, asigurîndu-se astfel forța socială capabilă să determine programul neîntrerupt al României pe calea comunismului.

Acționînd în această direcție pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1977, plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978 a adoptat un ansamblu de măsuri menit să asigure întărirea și perfecționarea autoconducerii muncitorești, exercitarea plenară de către clasa noastră muncitoare, de oamenii muncii, a atributelor ce le revin, în calitate de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari. Un loc important îl ocupă măsurile privind perfecționarea conducerii planificate a economiei, sporirea participării întreprinderilor, a consiliilor oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea planurilor de producție, luarea în calcul a producției nete a producției fizice la acordarea retribuției.

Paralel cu o serie de măsuri privind întărirea autogestiunii întreprinderilor, creșterea răspunderii colectivelor din unitățile economice față de felul cum sînt administrate și gestionate fondurile materiale și bănești, s-a hotărît — în scopul realizării unei mai mari cointeresări în rezultatele producției — participarea nemijlocită a oamenilor muncii la beneficiile realizate de întreprinderile în care lucrează.

www.dacoromanica.ro

Toate aceste măsuri — inițiate și elaborate sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu — au scopul de a pune în concordanță cadrul organizatoric democratic cu mecanismul economico-financiar, astfel ca metodele de planificare și conducere a activității economice să deschidă drum larg manifestării neîngrădite, active, a tuturor organelor colective pe care le avem, a inițiativei maselor de oameni ai muncii. Aplicarea lor a dat un și mai puternic avînt activității de înfăptuire a prevederilor actualului cincinal 1976—1980, a impulsionat și mai puternic munca întregului nostru popor pentru transpunerea în viață a măreților prevederi ale Programului partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Conducînd și organizînd eforturile întregii națiuni în marea ctitorie a poporului și civilizației moderne, partidul nostru asigură condițiile pentru dezvoltarea continuă a democrației socialiste în cadrul întregii societăți, pentru perfecționarea formelor organizatorice de participare nemijlocită a întregului popor la conducerea statului — considerînd că aceasta este o necesitate obiectivă a însăși înaintării pe calea socialismului și comunismului, un factor determinant al întăririi orînduirii noastre noi.

Un moment deosebit de important în istoria patriei noastre l-a constituit hotărîrea din 17 martie 1975 a Marii Adunări Naționale prin care, în numele întregii noastre națiuni, exprimînd voința fierbinte a partidului, a întregului popor, a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al Republicii Socialiste România.

Abordînd într-o largă perspectivă probleme fundamentale ale operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării noastre spre comunism, în perioada ce a urmat Congresului al XI-lea al partidului au avut loc o serie de congrese și consfătuiri naționale care, prin analizele efectuate și măsurile stabilite, au contribuit la aprofundarea pe coordonatele lor specifice a istoricei dezbateri angajate de Congresul al XI-lea al P.C.R. în problema făuririi noii societăți românești.

Între aceste evenimente deosebite, o însemnătate covîrșitoare pentru activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, a avut-o *Congresul educației politice și al culturii socialiste* (1976). Magistrala expunere făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu acest prilej constituie un amplu plan de acțiune după care ne călăuzim și ne vom călăuzi în întreaga muncă politico-ideologică și cultural-educativă.

După cum este cunoscut, eforturile creatoare ale poporului român au suferit o grea lovitură în urma cutremurului catastrofal din 4 martie 1977. În acele momente grele, în această aspră încercare cu stihiile naturii, poporul român s-a dovedit, ca în atîtea rînduri în trecut, ferm, hotărît să facă față tuturor greutăților. El și-a strîns și mai mult rîndurile în jurul partidului și a dat dovadă de maturitate politică, de o înaltă ținută cetățenească, de un adînc umanism, atitudinea întregului popor caracterizîndu-se prin eroism, abnegație, hotărîre, calm, unitate, capacitate de organizare și mobilizare.

În împrejurările tragice create de cutremurul catastrofal, Partidul Comunist Român și-a confirmat, la cea mai înaltă cotă de responsabilitate și eficiență, rolul său de forță politică conducătoare.

www.dacoromanica.ro

În încercarea la care a fost supusă, țara noastră nu s-a simțit singură. Alături de noi, manifestîndu-și solidaritatea și compasiunea, dorința de a ne veni în sprijin și de a-și dovedi prietenia și spiritul de întrajutorare tovărășească s-au aflat popoarele celorlalte țări socialiste. Totodată, numeroși oameni de bună credință și numeroase instituții din alte țări au ținut să sprijine eforturile poporului român pentru înlăturarea urmărilor cutremurului.

Prin muncă neobosită, prin unirea tuturor eforturilor sale creatoare, poporul român a depășit toate greutățile, planul de dezvoltare a României, mărețele sarcini trasate de Congresul al XI-lea al partidului, prevederile planului cincinal au fost integral și la timp îndeplinite. Astfel au fost risipite și toate prezicerile halucinante ale unor inamici ai dezvoltării socialiste a României, care se străduiau — în acele zile de grea încercare pentru noi — să convingă opinia publică internațională că apăsătorul moment intervenit asupra noastră ne va stopa pentru multă vreme îndeplinirea cutezătoarelor planuri constructive pe care le aveam.

Sub conducerea Partidului comunist și al celui mai distins bărbat al României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, poporul nostru a demonstrat cu vigoare și de această dată că nici o stavilă apărută în calea sa nu-l poate demobiliza ci, dimpotrivă, îl oțelește și mai mult.

O semnificație deosebită păstrează prin hotărîrile sale Conferința Națională a Partidului Comunist Român desfășurată în zilele de 7—9 decembrie 1977. Cuprinzătoarea analiză cuprinsă în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, obiectivele noi și importante pentru dezvoltarea în ritm mai rapid a operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, precum și programul suplimentar adoptat în vederea ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc au făcut din Conferința Națională a partidului un moment remarcabil pe drumul înfăptuirii măreților sarcini puse de cel de-al XI-lea Congres în fața partidului și a întregului popor român [26].

Analiza importantelor realizări obținute pe linia traducerii în viață a istoricelor hotărîri ale celui de-al XI-lea Congres al partidului evidențiază, cu pregnanță, faptul că succesele înregistrate au confirmat și confirmă rolul de primă însemnătate al activității secretarului general al partidului nostru, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în elaborarea și aplicarea liniilor directoare ale politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru, în întreaga activitate de conducere a poporului nostru pe calea luminoasă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism.

Legătura strînsă cu poporul și realitățile țării, capacitatea remarcabilă de aplicare creatoare a învățămintelor socialismului științific la condițiile noastre specifice, dinamismul și spiritul novator, înaltele calități de militant și conducător comunist — clarviziunea, pasiunea și principialitatea revoluționară, devotamentul nețărmuit față de patrie și popor, internaționalismul consecvent — fac ca numele tovarășului Nicolae Ceaușescu să fie indisolubil legat de toate marile transformări petrecute în anii aceștia în societatea românească. Activitatea prodigioasă a

[26] Vezi volumul *Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 7—9 decembrie 1977*, Edit. politică, București, 1978.

www.dacoromanica.ro

secretarului general al partidului nostru, președintele Republicii Socialiste România, se dovedește un puternic factor de accelerare a mersului înainte al patriei.

CONGRESUL AL XII-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — MOMENT REMARCABIL ÎN VIAȚA PARTIDULUI, A ÎNTREGULUI POPOR ȘI A ROMÂNIEI SOCIALISTE. NOI COORDONATE STABILITE PROCESULUI DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

Succesele remarcabile obținute de poporul român în toate domeniile de activitate în primii patru ani ai cincinalului 1976—1980, precum și creșterea continuă a prestigiului intern și internațional al Partidului Comunist Român au fost puternic puse în evidență în acțiunea de pregătire a celui de-al XII-lea Congres al partidului. Istoricul forum al comuniștilor din patria noastră a fost precedat de o largă și însuflețitoare dezbatere a documentelor sale programatice, dezbatere desfășurată la nivelul tuturor organelor și organizațiilor de partid, în rîndul tuturor oamenilor muncii, la scara întregii țări, expresie a profundului democratism ce caracterizează societatea noastră. Aceste documente au fost aprobate de oamenii muncii, de întregul popor, cu deplină satisfacție, cu înaltă răspundere civică și patriotică, congresul fiind întîmpinat, totodată, cu succese de seamă în toate domeniile construcției socialiste.

Lucrările congresului s-au desfășurat la București, în zilele de 19—23 noiembrie 1979.

Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Secretarul general al partidului — înalt model de abordare creatoare a aspectelor fundamentale ale dezvoltării societății românești în prezent și în perspectivă, a problemelor actuale ale vieții internaționale, a politicii interne și externe a partidului și statului nostru — a fost urmărit cu deosebită atenție, cu profundă satisfacție și deplină aprobare, el fiind subliniat, în repetate rînduri, cu vii și puternice aplauze.

În prima parte a Raportului au fost trecute în revistă și profund analizate marile realizări obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, în înfăptuirea planului cincinal 1976—1980 — prima etapă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Analiza obiectivă întreprinsă, punerea în evidență cu toată luciditatea atît a împlinirilor cît și a rămînerilor în urmă în unele privințe a avut la bază aprecierea realistă conform căreia marile realizări obținute „în dezvoltarea forței economice a țării sînt rodul activității neobosite, plină de abnegație a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, al eforturilor considerabile, materiale și umane, ale întregului popor pentru ridicarea economico-socială a patriei. Nimic nu am primit din afară, în mod gratuit, nimic nu a căzut din cer ! Stadiul în care am ajuns este expresia muncii eroice a poporului nostru, a hotărîrii și încrederii cu care toți oamenii muncii urmează și înfăptuiesc neabătut politica partidului, a țării și forței socialismului, a capacității noii orînduiri de a asigura întregii națiuni un înalt nivel de civilizație materială și spirituală” [27].

[27] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1979, p. 14.

www.dacoromanica.ro

În cea de-a doua parte a Raportului au fost înfățișate obiectivul fundamental și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României în perioada cincinalului 1981—1985, punîndu-se un accent deosebit pe aprofundarea următoarelor probleme fundamentale : lărgirea bazei proprii de materii prime și energie, accelerarea procesului de restructurare a industriei prin creșterea prioritară a ramurilor de prelucrare avansată, înfăptuirea unei profunde revoluții agrare, dezvoltarea și modernizarea susținută a producției agricole, dezvoltarea puternică a bazei tehnico-materiale a societății, continuarea fermă a politicii de amplasare rațională pe teritoriu a forțelor de producție, determinarea unei calități noi, superioare, în întreaga activitate economică, a unei creșteri puternice a productivității muncii, a unei gospodăriri cu maximă eficiență a resurselor materiale și financiare, afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, în asigurarea progresului multilateral al patriei, înfăptuirea unei judicioase politici demografice, asigurarea și pregătirea forței de muncă, dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, participarea activă și eficientă a României la diviziunea internațională a muncii, accentuarea cooperării cu alte state în domeniul producției, științei și tehnologiei, creșterea continuă a bunăstării întregului popor și crearea unei noi calități a vieții — scopul esențial al politicii partidului nostru ș.a.m.d.

Se află în Raportul Comitetului Central prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în celelalte documente adoptate în unanimitate de Congresul al XII-lea — ansamblu coerent și armonios de directive și soluții științifice pentru cea mai stringentă problematică a deceniului următor în care România urmează să ajungă în stadiul țărilor cu dezvoltare medie — o reală dezvoltare creatoare a Programului partidului adoptat la cel de-al XI-lea Congres, în 1974.

Pornind de la însemnătatea majoră a unei asemenea preocupări, Raportul a apreciat că deceniul 1981—1990 devine prin toate implicațiile sale, deceniul realizării în linii mari a sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. „Pentru a asigura în continuare o perspectivă clară a dezvoltării economico-sociale a țării — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu —, apare necesar ca în cursul viitorului cincinal să se elaboreze Programul partidului pînă în anul 2 000 sau 2 010. De aceea, propun Congresului nostru să împuternicească noul Comitet Central al partidului să întocmească acest program pînă la Congresul al XIII-lea. Pornind de la faptul că în deceniul următor vom asigura realizarea în linii mari a sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, noul Program va trebui să traseze căile și direcțiile consolidării în continuare a acesteia, ale trecerii treptate la înfăptuirea principiilor comuniste de muncă și viață în țara noastră" [28].

Raportul la Congres a insistat apoi asupra marilor schimbări petrecute în structura socială a țării, asupra perfecționării activității statului, promovării largi a formelor colective de conducere, a democrației socialiste în toate sferele de activitate, asupra întăririi conducerii muncitorești. Excepționale judecăți de valoare pun în evidență în toate aceste planuri,

[28] *Ibidem*, p. 46.

www.dacoromanica.ro

valoarea rezultatelor care au fost obținute datorită principialității și consecvenței activității desfășurate de partidul comunist.

O semnificație deosebită a avut-o în continuare dezbaterea rolului și locului Partidului Comunist Român în etapa actuală în acțiunea de creștere a rolului său în conducerea vastei opere de transformare revoluționară a societății românești. Prezentînd această parte din Raport, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat că rolul partidului comunist de centru vital al întregii națiuni, precum și puternica unitate a rîndurilor sale se sprijină temeinic pe cei peste 2 900 000 membri din rîndurile celor mai înaintați muncitori, țărani, intelectuali, reprezentînd 25 la sută din populația activă a țării. Importante aprecieri de substanță au fost făcute cu privire la creșterea calitativă a rîndurilor partidului nostru în anii revoluției și construcției socialiste.

Activitatea ideologică și politico-educativă pentru formarea omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, pentru educarea patriotică și revoluționară a maselor largi, pentru afirmarea plenară în societatea noastră a principiilor eticii și echității socialiste a format în Raportul Comitetului Central prezentat la Congresul al XII-lea obiectul unei atenții deosebite, constituind pentru partidul nostru — după cum se știe — o preocupare majoră pe întregul flux al istoriei sale glorioase. În acest context au fost abordate și răspunderile în continuă creștere ce revin învățămîntului de toate gradele, tuturor slujitorilor școlii, elevilor și studenților. Un obiectiv esențial al planului cincinal pe anii 1981—1985, s-a subliniat în Raportul la Congres, este „dezvoltarea în continuare a învățămîntului pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a politehnizării și integrării strînse cu producția și cercetarea, organizarea temeinică a calificării forței de muncă, generalizarea procesului de reciclare a cadrelor, perfecționarea pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii" [29].

După cum este cunoscut, în calitate de Secretar general al partidului, cel de-al XII-lea Congres a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. În acest fel a fost exprimată dorința fierbinte a întregului partid, a întregii noastre națiuni, care și-au manifestat într-o impresionantă unitate hotărîrea neclintită de a-l avea în continuare în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai strălucit fiu al clasei muncitoare, simbolul de libertate, pace și progres al poporului român, personalitate proeminentă a mișcării comuniste și muncitorești mondiale, a vieții politice internaționale.

Hotărîrile istorice ale celui de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român au fost întîmpinate cu ample manifestări de entuziasm și satisfacție pe cuprinsul întregii țări de către întregul nostru popor. În acest context, oamenii muncii — fără deosebire de naționalitate — s-au angajat cu întreaga lor capacitate creatoare și cu întregul lor elan patriotic, revoluționar să participe la înfăptuirea tuturor obiectivelor propuse.

O înaltă apreciere a fost dată și pe plan extern însemnătății Congresului al XII-lea al partidului nostru, necontenind șirul sublinierilor ce au fost date istoricei manifestări în presa internațională, în emisiunile posturilor de radio și televiziune transmise în diferite țări, în declarațiile făcute de o serie de personalități ale vieții politice de peste hotare.

[29] *Ibidem*, p. 46.

www.dacoromanica.ro

Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, eveniment grandios trăit într-o emoționantă și deplină comuniune sufletească de către delegații comuniștilor din întreaga țară, împreună cu milioanele de cetățeni ai României socialiste, s-a înscris ca un eveniment de excepțională însemnătate în istoria României socialiste. El va fi pe drept cuvînt evocat drept Congresul unui strălucit bilanț de învățături, care au deschis drum larg spre o etapă nouă, superioară în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Este Congresul unor cutezătoare planuri de viitor, care, îngemănate într-un tot unitar, armonios, vor călăuzi eforturile comuniștilor, ale poporului întreg în anii ce vin, Congresul unei puternice afirmări și manifestări a capacității partidului de a-și îndeplini cu cinste misiunea istorică de conducător al partidului spre împlinirea aspirațiilor sale cele mai înalte, spre comunism.

Întreaga desfășurare a Congresului, începînd de la pregătirea și pînă la încheierea lucrărilor sale, a ilustrat cu o deosebită forță legătura strînsă, intimă, unitatea indestructibilă dintre partid și popor. Firește, însuși rolul Partidului Comunist Român de forță politică conducătoare a societății face ca orice eveniment din viața partidului să fie urmărit cu atenție de întregul popor; această caracteristică a vieții noastre sociale s-a afirmat, cu prilejul Congresului al XII-lea, cu o vigoare fără precedent. Mai mult ca oricînd nu numai întregul partid, ci întregul popor au participat intens, au trăit acest eveniment din tot sufletul, cu întreaga conștiință. Așa cum se știe, delegații la Congres au fost nu numai purtătorii mandatului de voință al comuniștilor, ci și al colectivelor largi de oameni ai muncii. Pe drept cuvînt, Congresul a binemeritat denumirea de Congres al partidului și Congres al întregului popor, hotărîrile sale întruchipînd aspirațiile tuturor comuniștilor și ale tuturor cetățenilor patriei. Își găsește astfel o semnificativă expresie întărirea rolului politic conducător al partidului, care se realizează nu prin situarea sa deasupra societății, ci prin integrarea cît mai profundă în viața socială.

Unitatea dintre partid și popor s-a afirmat în mod pregnant prin însuși modul în care au fost adoptate documentele supuse dezbaterii Congresului. Hotărîrile Congresului al XII-lea au fost adoptate prin votul unanim al participanților — și cînd spunem participanți îi avem în vedere nu numai pe delegați, pe cei ce au fost prezenți fizic în sala Congresului, ci și milioanele de comuniști, întregul popor, prezent cu cugetul și sufletul la Congres. Astfel, prin Raportul Comitetului Central, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin ansamblul documentelor adoptate de Congres —documente privind deopotrivă direcțiile dezvoltării economico-sociale în cincinalul următor și în perspectivă, afirmarea plenară în economie și în viața întregii societăți a cuceririlor revoluției tehnico-științifice, rezolvarea originală a uneia din cele mai spinoase probleme ale lumii contemporane — problema energiei —, repartizarea armonioasă, echilibrată a forțelor de producție pe întreg teritoriul național, creșterea nivelului de trai și continua ridicare a calității vieții — dispunem acum de obiective concrete, mobilizatoare pentru toate domeniile de activitate, caracterizate printr-o profundă rigoare științifică. Vedem în aceste programe-directivă, ca într-o oglindă, imaginea României anilor viitori — a României tot mai puternică și prosperă, ajunsă în rîndul țărilor cu o dezvoltare medie, ocupînd un loc tot mai demn în rîndul popoarelor

www.dacoromanica.ro

lumii, așa cum merită, așa cum i se cuvine minunatului nostru popor pentru hărnicia, tenacitatea și abnegația cu care muncește pentru înflorirea patriei socialiste, libere și independente.

Aspectele cele mai impresionante, cele mai înălțătoare ale unității de gîndire, de simțire și de voință a comuniștilor și întregului popor, atît de viu manifestată în timpul Congresului, au fost prilejuite de realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului. Mai mult ca oricînd realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului a fost privită de fiecare cetățean, de toți fiii pămîntului românesc ca o cauză proprie ; realegerea secretarului general al partidului s-a înfăptuit într-o ambianță de un entuziasm și o înflăcărare fără precedent, dovedindu-se a fi emanația voinței — categorice, ferme și unanime — a întregii națiuni.

Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului reprezintă pentru toți comuniștii, pentru întregul popor garanția continuării unei politici interne și externe deopotrivă realiste, științifice, novatoare, în deplină concordanță cu aspirațiile și interesele vitale ale întregii țări, reprezintă certitudinea drumului mereu ascendent, convingerea fermă că victoriilor de pînă acum li se vor adăuga altele, mereu și mereu mai bogate, că România va înainta neabătut pe calea jalonată de Programul partidului, calea socialismului și comunismului. Au găsit de aceea un larg ecou, o profundă rezonanță în conștiința tuturor cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu în încheierea lucrărilor Congresului : „Asigur Partidul și întregul popor că voi face totul pentru a îndreptăți încrederea acordată și pentru a-mi îndeplini misiunea ce mi s-a încredințat de către partid, de către Congres, de către popor. Ca și pînă acum, voi acționa pentru a înfăptui socialismul în adevărata lui lumină, pe baza principiilor umanitare, socialismul și comunismul de omenie ! Aceasta este condiția esențială pentru ca socialismul să se afirme drept cea mai umană, superioară societate din lume" [30].

Se poate astfel spune că, după încheierea Congresului al XII-lea, Partidul Comunist a devenit mai unit, mai puternic, mai bine pregătit pentru marile sarcini de viitor. Se poate spune totodată că poporul întreg este mai strîns unit în jurul partidului, mai puternic, mai hotărît în voința sa dîrză de a munci necontenit și neobosit pentru progresul patriei.

*

În intervalul scurs de la cel de-al XII-lea Congres al partidului noi și importante realizări și evenimente au fost înscrise în hronicul timpului. Astfel s-a încheiat cu succes planul cincinal 1976—1980 și — din primele zile ale acestui an — s-a pornit desfășurat la înfăptuirea noului plan cincinal 1981—1985. Au avut loc o serie de evenimente cu adînci implicații pentru dezvoltarea economico-socială și politică a patriei noastre (Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Congresul Educației și Învățămîntului, Forumul tinerei generații și, în cadrul acestuia, Congresul Uniunii Tineretului Comunist, alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare ș.a.m.d. Într-o ambi-

[30] „Scînteia" din 24 noiembrie 1979.

www.dacoromanica.ro

anță de deplină unitate și satisfacție populară a fost reales tovarășul Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de Președinte al României Socialiste.

Sub semnul unui avînt politic remarcabil, în această luminoasă primăvară a anului 1981, omagiem împlinirea a șase decenii de la făurirea Partidului Comunist Român.

Succesele obținute pînă în prezent pe drumul construcției socialiste oferă perspectiva și garanția că anii care vor veni vor fi anii unei și mai puternice afirmări a României socialiste — atît pe plan intern cît și pe plan internațional — în toate domeniile de activitate, ani în care, sub conducerea partidului nostru comunist, oamenii muncii de pe întreg cuprinsul țării — români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități — vor dobîndi noi realizări, vor înscrie noi și noi pagini de eroism nepieritor în istoria scumpei noastre patrii.

Este de datoria noastră a tuturor să muncim fără preget pentru a înfăptui hotărîrile celui de-al XII-lea Congres al partidului, prevederile celorlalte documente de partid, astfel încît România socialistă să se înalțe tot mai puternică, demnă, liberă, între țările lumii, iar poporul nostru să se bucure din plin de roadele socialismului.

Încheind acest studiu, nu socotim decît foarte potrivit să adăugăm faptul că dezbaterea subiectului, pe care l-am propus aici se poate constitui și într-o contribuție importantă la elucidarea unei probleme cu totul deosebite și anume cea privitoare la *caracterul revoluționar permanent* al străduințelor spre mai bine ale poporului român — din adîncimea timpului și pînă azi, pe coordonatele activității constructive destinate edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

LE PARTI COMMUNISTE ROUMAIN, INITIATEUR ET DIRIGEANT DU PROCESSUS D'ÉDIFICATION DE LA SOCIÉTÉ SOCIALISTE MULTILATÉRALEMENT DÉVELOPPÉE DANS NOTRE PATRIE

RÉSUMÉ

S'appuyant sur un ample matériel documentaire, l'auteur de la présente étude fait ressortir les moments importants de la vie du Parti Communiste Roumain où l'on a élaboré la conception concernant la nouvelle étape de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée en Roumanie.

On examine amplement le débat de cette problématique lors du X-e Congrès du P.C.R. (1969) et du Plénum des 3—5 novembre 1971 du C.C. du P.C.R.

L'auteur présente ensuite la manière dont furent appliquées les décisions adoptées à ces deux occasions ainsi que les nouvelles dimensions fixées à cette exceptionnelle oeuvre dans le cadre des XI-e et XII-e Congrès du Parti Communiste Roumain (1974 et 1979).

On analyse sur de multiples plans les efforts constructifs du peuple roumain, les difficultés que l'on a dû surmonter et l'on formule — sur cette base seulement — les conclusions concernant la valeur exceptionnelle des succès remportés jusqu'à ce jour aussi bien que les lumineuses perspec-

www.dacoromanica.ro

tives qui s'ouvrent à présent sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée en Roumanie.

Publiée par „Revista de istorie" dans son numéro consacré au 60-e anniversaire du Parti Communiste Roumain, l'étude constitue un véritable corollaire de la longue route de lutte, de sacrifices et de victoires parcourue par les communistes de Roumanie depuis le mois de mai 1921 jusqu'à ce jour. Les lecteurs pourront discerner clairement l'image réelle d'une finalité digne d'être soulignée dans une telle circonstance et conclure que les lourds sacrifices de plusieurs générations de devanciers qui ont aspiré à l'avenir socialiste et communiste de la Roumanie n'ont pas été vains.

L'étude présente dans son ensemble le précieux apport du sécrétaire général du P.C.R., président de la Roumanie Socialiste, Nicolae Ceaușescu, à l'élaboration des bases théoriques de la stratégie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée, son rôle et ses mérites exceptionnels dans la mobilisation des énergies créatrices du peuple roumain tout entier en vue de l'accomplissement de cette oeuvre de dimensions historiques.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ROLUL PARTIDULUI ÎN ELABORAREA POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI SOCIALISTE

DE

ALEXANDRU BOLINTINEANU

Partidul Comunist Român a acordat problemelor politicii externe o deosebită importanţă în cursul celor 60 de ani de la înfiinţarea sa. Este binecunoscută acţiunea hotărîtoare a Partidului Comunist Român în realizarea revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă materializată, actul istoric de la 23 August 1944.

În declaraţia Comitetului Central al Partidului Comunist Român din noaptea de 23/24 August 1944 se arăta : „consecvent cu punctul său de vedere că aruncarea României în războiul antisovietic a însemnat o adevărată catastrofă naţională şi primejduieşte grav interesele vitale ale poporului român, Partidul Comunist din România a participat activ, din prima zi, la pregătirea şi răsturnarea dictaturii lui Antonescu, instrument sălbatic al hitlerismului" [1]. Partidul chema muncitorimea, ţărănimea, intelectualii şi pe toţi cetăţenii României la luptă fără cruţare, cu toate armele, împotriva duşmanului de moarte al poporului român, Germania hitleristă, pentru asigurarea viitorului poporului român [2].

Datorită acţiunii perseverente, de mare amploare, a Partidului Comunist Român cu sprijinul maselor populare din ţara noastră, România s-a putut afirma treptat, tot mai puternic, pe planul relaţiilor internaţionale, reuşind să contracareze încercările unor cercuri occidentale de a o izola şi de a împiedica dezvoltarea relaţiilor sale cu celelalte state.

Grăitoare pentru rezultatul politicii externe a României socialiste elaborate de Partidul Comunist Român şi realizată sub conducerea şi îndrumarea partidului o constituie dinamica relaţiilor diplomatice ale Republicii Socialiste România. În 1947, ţara noastră avea asemenea relaţii cu 24 de state, pentru ca în 1965 ele să atingă cifra de 67, în 1968 cifra de 90, în 1975, cifra de 126, iar în 1980 România avea relaţii diplomatice cu 137 de state.

Lichidarea urmărilor războiului, intrarea României în Organizaţia Naţiunilor Unite în 1955, afirmarea suveranităţii şi independenţei ţării noastre, a unei politici interne şi externe proprii, obţinerea unui prestigiu internaţional pe care România nu l-a avut niciodată în trecut — sînt rezultate ale faptului că Partidul Comunist Român, aplicînd în mod crea-

[1] „România liberă" nr. 11 din 24 august 1944.

[2] Vezi pentru detalii, Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944—1947*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 15—35.

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 667—680, 1981

www.dacoromanica.ro

tor materialismul dialectic și istoric și înfăptuind interesele vitale ale poporului, a jucat și joacă un rol hotărîtor în politica externă a țării noastre.

Rolul conducător al Partidului în domeniul politicii interne și în domeniul politicii externe a fost ridicat pe o nouă treaptă în cursul ultimilor 15 ani. Secretarul general al Partidului Comunist Român și președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin activitatea creatoare și neobosită pe planul relațiilor internaționale, a devenit o personalitate marcantă a lumii contemporane. Datorită participării directe, hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și realizarea politicii externe a României, țara noastră și-a amplificat, mai mult ca oricînd, colaborarea cu alte state, are prieteni pe toate meridianele, se bucură de un binemeritat prestigiu pe arena mondială, iar politica sa este apreciată și respectată ca o contribuție majoră la cauza independenței popoarelor, a destinderii și păcii în lume.

Dinamismul și amplitudinea acțiunilor de politică externă desfășurate personal de președintele țării pot fi ilustrate prin faptul că în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut 159 de vizite în 71 de țări ale lumii; în aceeași perioadă au vizitat România și au avut convorbiri cu tovarășul Nicolae Ceaușescu șefi de state și de guverne din 64 de țări, numărul total al acestor vizite ridicîndu-se la 138. Cu prilejul întîlnirilor la nivel înalt au fost semnate 19 tratate de prietenie și cooperare, 36 declarații solemne comune și 33 declarații comune. În diferite țări din Europa, Asia, Africa și America au apărut 80 de volume în 19 limbi cuprinzînd texte alese din scrierile tovarășului Nicolae Ceaușescu sau dedicate personalității sale.

Una din coordonatele fundamentale ale esenței politicii externe a României Socialiste, care determină rezultatele sale deosebite o constituie unitatea dialectică dintre politica internă și politica externă, elaborate și înfăptuite sub aceeași conducere înțelepte și clarvăzătoare a partidului.

Astfel, politica externă a țării noastre exprimă aspirațiile profunde ale poporului român angajat cu toate forțele în opera de dezvoltare economică și socială a patriei noastre și fiind de aceea profund interesat în asigurarea păcii și securității, ca o cerință de prim ordin pentru desfășurarea cu succes a acestei opere. „Succesele obținute de țara noastră în activitatea pe plan internațional sînt nemijlocit legate de rezultatele dobîndite de poporul român în dezvoltarea economico-socială a țării, în făurirea noii orînduiri sociale socialiste, în ridicarea patriei noastre spre noi culmi de progres și civilizație" [3].

Această unitate dialectică între politica internă și externă este asigurată de faptul că Partidul Comunist Român, la fel ca în domeniul vieții interne, trasează linia politică directoare în politica externă a statului, îndrumă întreaga activitate a României pe arena mondială.

Politica și activitatea externă a partidului nostru prezintă, ca o altă coordonată fundamentală, îmbinarea necesităților țării cu interesele generale ale socialismului, ale cauzei progresului și păcii în lume și întemeierea acestei politici pe studierea și cunoașterea realităților vieții internaționale,

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Edit. politică, București, 1975, p. 200.

www.dacoromanica.ro

călăuzindu-se în mod constant după concepția materialist dialectică și istorică.

În acest cadru vor fi înfățișate aici, ca elemente esențiale ale elaborării politicii externe a țării noastre de către Partidul Comunist Român fundamentarea științifică, materialist-dialectică a acestei politici, principalele obiective ale sale, ca și mijloacele folosite pentru atingerea acestor obiective.

1. *Cunoașterea științifică a realităților vieții internaționale, analiza materialist dialectică a fenomenelor care se petrec în acest cadru.* — Politica Partidului Comunist Român, atît în domeniul intern, cît și în domeniul extern nu este o politică ale cărei coordonate să fie lăsate la voia întîmplării. Dimpotrivă, elaborarea politicii partidului se întemeiază pe studierea și aprofundarea legităților vieții sociale interne și internaționale, pe o înțelegere aprofundată a realităților istorice noi, a caracteristicilor economice, politice și sociale ale epocii în care trăim.

Însăși instaurarea noii orînduiri creează premisele pentru folosirea conștientă a legilor sociale, pentru cunoașterea temeinică a acțiunii acestor legi, a realităților din diferite țări, a fenomenelor și proceselor specifice epocii contemporane. Datorită faptului că Partidul Comunist Român acționează pe această bază în elaborarea politicii sale interne și externe, această politică și-a dovedit întotdeauna justețea, s-a bucurat de sprijinul unanim al poporului, exercitînd o importantă influență în lume. Fundamentarea științifică a politicii externe a țării noastre a făcut ca România să fie apreciată ca una din țările care are un rol deosebit de activ în viața internațională, în direcția orientării ei spre făgașul pozitiv al cauzei păcii și cooperării între popoare [4].

Ca urmare a acestui fapt, în documentele Partidului Comunist Român, ale congreselor sale se găsesc analize pătrunzătoare, de mare valoare teoretică și practică cu privire la situația internațională, la raporturile de forțe pe arena mondială, la caracteristicile fundamentale ale epocii contemporane, ca parametrii în care se înscrie politica țării noastre.

Se cuvine reamintită în acest context analiza schimbărilor petrecute în raportul de forțe și perspectivele dezvoltării internaționale în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Sînt înfățișate și prezentate în adîncime marile transformări revoluționare, sociale și naționale, care schimbă radical raportul de forțe pe plan mondial în favoarea forțelor progresiste: victoria socialismului într-un șir de țări din Europa, Asia și America, accentuarea rolului noilor state independente în viața internațională, faptul că vechile relații interne și internaționale create de orînduirea capitalistă nu mai pot oferi soluții corespunzătoare în interesul tuturor popoarelor, problemelor complexe, demonstrat de actuala criză mondială, care cuprinde toate laturile vieții economico-sociale.

O asemenea analiză științifică nu se mărginește la diagnoza prezentului, ci își învederează caracterul științific și printr-o analiză prospectivă. În acest sens se arată că, în viitor, procesul de așezare a relațiilor dintre state pe baze noi se va intensifica. În același timp vor avea loc noi încercări

[4] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 7, 1973, p. 32—33.

www.dacoromanica.ro

ale forțelor reacționare, imperialiste de a împiedica sau întîrzia procesul transformării revoluționare a lumii, a înfăptuirii politicii de colaborare și pace între națiuni. În concluzia acestei analize se subliniază necesitatea unei lupte unite a popoarelor pentru asigurarea unei noi ere de pace și colaborare internațională [5]. Este astfel evidențiată o idee fundamentală a analizei situației internaționale care servește drept platformă politicii externe a partidului nostru, obiectivelor sale: posibilitatea înlăturării războiului din viața societății [6].

Realismul, luciditatea, clarviziunea cu care sînt studiate procesele care au loc în viața internațională poate fi ilustrată prin aprecierea făcută în documentele de partid în legătură cu problema destinderii internaționale. Se știe că destinderea, ca o politică destinată să înlăture politica de „război rece" a început să se manifeste spre sfîrșitul anilor '60 și îndeosebi în cursul deceniului care s-a încheiat.

Astfel, de la tribuna Congresului al XI-lea al partidului, referindu-se la perioada 1969—1974 tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că s-a produs o trecere de la politica „războiului rece" la o politică de colaborare. Aceasta a fost posibil datorită schimbărilor în raportul de forțe pe plan mondial, soluționării unor probleme complexe pe calea tratativelor, începerea negocierilor și îmbunătățirea relațiilor între diferite state ale lumii cu orînduiri sociale diferite, organizarea și desfășurarea cu rezultate pozitive a Conferinței general europene, precum și creșterea avîntului luptei maselor populare de pretutindeni. În acest fel s-a inaugurat un curs nou în relațiile internaționale, un început de destindere.

În raport s-a subliniat însă că acest curs este încă destul de fragil deoarece în lume sînt încă multe probleme de soluționat, mai există încă zone de încordare, conflicte care pot duce la ciocniri militare, la războaie cu consecințe grave pentru întreaga omenire [7].

Analiza situației internaționale care stă la baza elaborării politicii externe de către partid urmărește îndeaproape toate mutațiile care au loc în viața internațională. Elocventă în această privință este analiza făcută în Raportul la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 7—9 decembrie 1977. În acest raport, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că după cel de-al doilea război mondial „asistăm pentru prima oară la intensificarea puternică a luptei pentru o nouă reîmpărțire a lumii, a zonelor de influență, pentru cîștigarea de noi poziții dominante de către diferite state și grupări de state. Fără îndoială, această luptă nu a încetat niciodată, ea constituind o trăsătură definitorie a epocii imperialiste. Dar se poate afirma că ea a intrat acum într-o etapă nouă, ducînd la ascuțirea extremă a contradicțiilor dintre diferite state și grupări de state, agravînd situația internațională și creînd pericole pentru noi conflicte și războaie" [8].

[5] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 185 190.

[6] Vezi de exemplu, *Congresul al III-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1960, p. 101. În raportul C.C. al P.C.R. la Congresul al IX-lea al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că unitatea dintre țările socialiste, clasa muncitoare, noile state independente are capacitatea de a apăra pacea și de a salvgarda civilizația umană *(Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București 1965, p. 100).

[7] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1974, p. 17—18.

[8] *Conferința Națională a Partidului Comunist Român 7 9 decembrie 1977*, Edit. politică, București, 1977, p. 63.

www.dacoromanica.ro

Acestei tendințe i se opune, ca o tendință diametral opusă, politica forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor care se pronunță cu hotărîre împotriva politicii de reîmpărțire a lumii, a zonelor de influență și dominație, manifestîndu-și voința fermă de a-și apăra prin toate mijloacele independența și suveranitatea, dezvoltarea proprie, independentă.

De o deosebită importanță sînt și constatările din același raport în sensul că lupta pentru reîmpărțirea lumii, precum și contradicțiile dintre state legate de aceasta se vor înteți, creînd grave pericole pentru pacea și securitatea întregii omeniri. În aceste condiții, apare în mod evident faptul că cursul spre destindere nu a devenit ireversibil [9].

Această analiză făcută în anul 1977 a fost confirmată de desfășurarea situației internaționale care s-a deteriorat necontenit, de tendințele tot mai accentuate de subminare a cursului destinderii. În același context se cuvine reținută sublinierea că lupta maselor populare, a forțelor progresiste împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, la realizarea de noi succese în mișcarea de eliberare națională, în apărarea și consolidarea independenței popoarelor. Pe această bază războiul poate fi împiedicat, se poate asigura o pace trainică în lume [10]. „Sîntem convinși că întărirea unității tuturor forțelor progresiste antiimperialiste, activitatea hotărîtă a tuturor popoarelor care doresc pacea și independența vor asigura triumful politicii de dezarmare, de pace, vor pune capăt politicii imperialiste de forță și dictat, vor asigura realizarea unei lumi mai drepte și mai bune, a unei lumi a colaborării și păcii mondiale" [11].

Se poate astfel conchide că fără a ascunde sau minimaliza pericolele care amenință pacea lumii, însăși civilizația modernă, datorită contradicțiilor și crizei mondiale, analiza din documentele de partid îndeamnă nu la pasivitate, ci la sporirea eforturilor forțelor progresiste pentru afirmarea unei noi politici internaționale, care să asigure pacea și securitatea popoarelor.

Iată de ce o trăsătură esențială a politicii externe a țării noastre, așa cum este ea elaborată și înfăptuită sub conducerea și îndrumarea partidului, o constituie dinamismul și caracterul ei deosebit de activ, pornind de la încrederea că în lumea de astăzi există forțe foarte puternice care să orienteze viața internațională pe un făgaș nou, de colaborare pașnică și înțelegere între popoare.

2. — *Obiective.* — Partidul Comunist Român a stabilit obiective precise politicii externe a țării noastre pe care aceasta să le urmărească în mod consecvent. Sînt obiective cu un înalt conținut principial, care exprimă înaltul simț de răspundere al partidului față de destinele poporului nostru, ale tuturor popoarelor lumii. Obiectivele politicii externe

---

[9] *Ibidem*, p. 64—65. Această analiză a fost dezvoltată și adîncită în expunerea la ședința activului central de partid și de stat din 3 august 1978 (Edit. politică, București, 1978, p. 6—8), precum și la expunerea la Sesiunea Solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, 1 decembrie 1978, Edit. politică, București, 1978, p. 36—37.

[10] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1979, p. 92—93.

[11] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consiliul Național al oamenilor muncii*, „Scînteia" nr. 11948 din 21 ianuarie 1981.

www.dacoromanica.ro

românești, așa cum au fost ele elaborate de partid, sînt impregnate de un profund umanism. Chintesența lor o reprezintă introducerea unor înalte principii de etică, echitate și dreptate în relațiile dintre toate statele, garantarea prin mijloace concrete a păcii și colaborării între popoare, a suveranității și independenței acestora, edificarea unei lumi mai bune și mai drepte.

A. — *Afirmarea noilor principii de drept și de justiție în viața internațională.* — Pentru țările mici și mijlocii, apărarea legalității internaționale, respectarea dreptului, au fost din totdeauna obiective și aspirații exprimînd interese vitale ale acestor țări, pentru menținerea ființei naționale în rivalitățile dintre Marile Puteri. În același timp, experiența istoriei demonstrează cu prisosință că războaiele, dominația, politica de forță și de dictat, a sferelor de influență sînt consecința disprețului față de reguli de conduită întemeiate pe egalitate, pe echitate, pe recunoașterea reciprocă a personalității și identității fiecărui stat și popor.

Cu atît mai mult, în lumea contemporană apare tot mai pregnant faptul că respectarea riguroasă a independenței și suveranității naționale, a egalității în drepturi, a neamestecului în treburile interne, a nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța constituie condiția *sine qua non* a înfăptuirii unei politici de pace și colaborare, a realizării unui climat de destindere și înțelegere între popoare. Orice știrbire a acestui tot dialectic, inseparabil de norme internaționale poate determina convulsii grave în relațiile internaționale, poate genera conflicte inclusiv confruntări armate [12].

Sînt motivele pentru care Partidul Comunist Român a afirmat cu consecvență, în repetate rînduri [13], însemnătatea acestor principii și le-a așezat cu fermitate la baza relațiilor României cu toate țările lumii, indiferent de orînduire socială.

Astfel, la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia următoarele : „Cauza progresului și civilizației omenirii impune respectarea dreptului fiecărui popor, fie el mare sau mic, de a-și alege nestingherit calea dezvoltării politico-sociale și economice, de a-și afirma ființa națională, de a-și rezolva singur treburile proprii ; aceasta constituie totodată o cerință esențială a menținerii și consolidării păcii" [14].

În același timp, țara noastră, acționînd pentru înfăptuirea politicii elaborate de partid militează în mod constant ca principiile de drept internațional să se generalizeze în relațiile dintre state. Făurirea unui nou sistem de relații internaționale, ca element component al edificării unei noi ordini mondiale, înseamnă înrădăcinarea acestor principii în întreaga viață internațională. În acest sens, în raportul la cel de-al XI-lea Congres al Parti-

---

[12] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, 1970, p. 582.

[13] În Raportul politic al Comitetului Central la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 1945, subliniindu-se necesitatea de a se renunța la politica de „echilibru al forțelor", de împărțire a lumii în blocuri se arăta că o condiție esențială pentru făurirea unei păci durabile „este respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social, respectarea independenței naționale și neamestecul în afacerile interne ale altor popoare" („Scînteia", seria III, anul XVI, nr. 366 din 31 octombrie, 1945).

[14] *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1965, p. 100.

www.dacoromanica.ro

dului Comunist Român, era pus cu putere în lumină faptul că noua ordine economică și politică internațională presupune înlăturarea hotărîtă a vechilor relații de inechitate și de asuprire, lichidarea politicii imperialiste, coloniste și neocolonialiste. Noile relații trebuie bazate pe deplina egalitate în drepturi între toate națiunile lumii, pe respectarea dreptului fiecărui popor la dezvoltare economico-socială independentă [15].

B. — *Asigurarea păcii și securității în Europa și în întreaga lume.* — După cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, angajat cu toate forțele în vasta operă de construire a societății socialiste și comuniste „poporul român ca, de altfel, toate popoarele, are nevoie în mod vital de liniște și pace. Iată de ce obiectivul central al politicii noastre externe îl constituie lupta neabătută împotriva oricăror pregătiri de război, împotriva cursei înarmărilor, pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii de astăzi pe cale pașnică, prin tratative, pentru accentuarea cursului destinderii și instaurarea unei reale securități internaționale și a unei păci trainice în lume" [16].

În urmărirea acestui obiectiv Partidul Comunist Român a imprimat politicii externe a României importante direcții de acțiune. Printre acestea, un loc de seamă îl ocupă eforturile statornice pentru înfăptuirea securității și păcii în Europa. În această privință partidul pornește de la faptul că în Europa există cea mai complicată situație a vieții internaționale, deoarece pe acest continent s-au acumulat în proporții nemaiîntîlnite pînă în prezent arme din ce în ce mai perfecționate, inclusiv arme nucleare. În Europa există cea mai mare densitate de arme și trupe și se află față în față cele două blocuri — blocul N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia.

Pornind de la analiza științifică a evenimentelor, considerînd că acestea se desfășoară în favoarea forțelor care se pronunță pentru o politică de independență, colaborare, securitate și pace, pentru excluderea războiului și înfruntărilor armate din viața societății, partidul nostru a asigurat impulsionarea procesului care a dus la semnarea Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa din 1975. Tot astfel, România a continuat eforturile sale perseverente pentru aducerea la îndeplinire a prevederilor Actului final ca un singur tot, pentru ca reuniunile ulterioare Conferinței să contribuie la realizarea unor progrese în această direcție. Importante propuneri au fost făcute în acest scop de România la reuniunea de la Madrid, aceste propuneri îmbrățișînd domeniile importante ale dezangajării militare și dezarmării pe continent, cooperării în diferite domenii, economice, tehnico-științifice și culturale, combaterii recrudescenței neonazismului ș.a.

Este unul din marile merite ale Partidului nostru, ale secretarului său general, de a fi elaborat un concept românesc al securității europene [17], ca un sistem care reclamă angajamente clare din partea tuturor statelor, precum și măsuri concrete care să ofere fiecărui stat garanția deplină că

---

[15] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1974, p. 34—35.

[16] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, 1979, p. 35 36.

[17] Romulus Neagu, *Securitatea europeană, un nou concept*, Edit. politică, București, 1976.

www.dacoromanica.ro

se află la adăpost de orice primejdie de agresiune și care să asigure dezvoltarea lor pașnică într-un climat de destindere, înțelegere și colaborare [18].

Se vădește îmbinarea în politica externă a României, datorită conducerii ei de către partid, a formulării unor concepte științifice, profund elaborate cu acțiuni practice, perseverente, în scopul transformării lor în realitate.

Un accent deosebit în acțiunile hotărîte de Partidul Comunist Român în scopul sporirii continue a contribuției României la salvgardarea păcii în lume este pus pe asigurarea rezolvării oricăror probleme litigioase dintre state numai și numai pe calea *tratativelor*, prin *mijloace pașnice*.

În concepția partidului nostru, tratativele între părțile interesate constituie, așa cum o demonstrează viața, singura cale de soluționare a problemelor în spiritul principiilor de egalitate, de respect al independenței și suveranității internaționale.

În valoarea deosebită pe care o atribuie metodei tratativelor, partidul nostru pornește de la experiența țării noastre, de la activitatea neobosită desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu în scopul de a impulsiona și sprijini rezolvarea conflictelor internaționale pe cale pașnică, prin tratative, precum și soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane prin negocieri la care să participe pe picior de egalitate toate statele lumii.

Un obiectiv major consecvent urmărit de politica externă a României elaborată de partid îl constituie înfăptuirea *dezarmării generale* și în primul rînd a *dezarmării nucleare*, imperativ de importanță vitală pentru progresul și existența întregii umanități. Participantă activă la negocierile de dezarmare în diferitele lor cadre instituționale, România socialistă a prezentat programe de dezarmare și numeroase alte inițiative, concepute de Partidul Comunist Român în spiritul realist și constructiv care caracterizează întreaga politică externă a României, elaborată și înfăptuită sub conducerea partidului.

C. — *Garantarea și apărarea libertății și independenței popoarelor.* — Acțiunile ferme și consecvente ale României socialiste pentru afirmarea de sine stătătoare a poporului român, de sprijinire pe plan moral, material și diplomatic al mișcărilor de eliberare națională, a luptei popoarelor de pretutindeni pentru apărarea și consolidarea independenței lor naționale se întemeiază pe o profundă fundamentare materialist dialectică și istorică cuprinsă în documentele partidului nostru, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Este astfel respinsă cu tărie teza cosmopolită, nihilistă îndreptată împotriva independenței naționale, care susține că statele naționale n-ar mai reprezenta o necesitate istorică.

O asemenea teză ignorează realitățile cele mai pregnante ale epocii contemporane, faptul că peste 100 de state și-au cucerit independența în ultimii 30 de ani. Aceste state sînt într-un proces de consolidare a independenței, urmăresc să se afirme plenar, în mod liber, de-sine-stătător. De aceea „este evident că tocmai recunoașterea independenței naționale și a

[18] Vezi *Răspunsul Republicii Socialiste România la scrisoarea Secretarului General al O.N.U. privind întărirea securității internaționale*, în *România în sistemul Națiunilor Unite*, colectiv de coordonare: N. Ecobescu (redactor responsabil), I. Voicu și N. Roșu, Edit. politică, București, 1974, p. 185.

www.dacoromanica.ro

necesității respectării ei constituie factorul cel mai progresist al zilelor noastre, garanția întăririi solidarității internaționale în lupta împotriva politicii imperialiste, a afirmării unor relații noi, de egalitate între toate națiunile de pe planeta noastră. Aceasta constituie un factor esențial și pentru victoria socialismului în alte state, pentru instaurarea noii ordini economice, pentru pacea internațională" [19].

Lupta perseverentă a Partidului Comunist Român pentru dezvoltarea și consolidarea independenței țării noastre își are adînci rădăcini în istoria României. Experiența acestei istorii a demonstrat că numai asigurîndu-se o independență reală, poporul poate duce o viață liberă, poate participa la o largă colaborare internațională. În același timp, garanția independenței o constituie dezvoltarea economico-socială, creșterea bunăstării generale a poporului [20].

Înfăptuirea unei politici de independență națională corespunde unor legi obiective de dezvoltare social-istorice contemporane ilustrată cu toată puterea de afirmare tot mai viguroasă a dorinței popoarelor de a trăi libere. În aceste condiții, problema autonomiei și neatîrnării fiecărei națiuni, a dreptului suveran al fiecărui popor de a fi stăpîn în propria țară este expresia acestor legi obiective.

Cu deosebită putere se subliniază în documentele de partid universalitatea principiului suveranității, conținutul său unic pentru toate statele, indiferent de mărimea sau de orînduirea lor socială, imperativul de a aplica și interpreta acest principiu în același fel și nu în mod diferit față de o țară sau alta [21].

De asemenea, se învederează faptul că este „dreptul fiecărui stat de a stabili cît de largă să fie suveranitatea sau la ce poate renunța din suveranitatea sa. În definitiv, însăși colaborarea internațională înseamnă că, pînă la urmă, statele, națiunile se înțeleg să-și facă între ele anumite concesii. Principalul este însă ca fiecare națiune să poată hotărî în deplină libertate, fără nici o constrîngere formele și căile de colaborare internațională. Aceasta înseamnă pînă la urmă însăși o manifestare a independenței și suveranității" [22].

În aceste coordonate se înfăptuiește politica de solidaritate a României cu lupta popoarelor pentru afirmarea ființei lor naționale, pentru dreptul de a fi stăpîne în propria lor țară, împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste a oricăror forme de dependență. Contribuția României la această luptă atît în cadrul Organizației Națiunilor Unite cît și pe planul relațiilor bilaterale este unanim recunoscută și apreciată de noile state, țări în curs de dezvoltare și nealiniate. Dovezi elocvente în această privință constituie faptul că România este membră în „grupul celor 77", ca țară în curs de dezvoltare, și participă de asemenea în calitate de invitată la activitățile mișcării țărilor nealiniate.

D. — *Făurirea unei noi ordini economice și politice internaționale.* — O contribuție inestimabilă este adusă de Partidul Comunist Român, de președintele Nicolae Ceaușescu în elaborarea concepției și strategiei de

[19] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, 1976, p. 556—557.

[20] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 9, 1974, p. 745; *Ibidem*, vol. 15, 1978, p. 472.

[21] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, 1976, p. 301—302.

[22] *Ibidem*, vol. 8, 1973, p. 568.

www.dacoromanica.ro

promovare a unei noi ordini mondiale. Se cuvine reținută sublinierea că noua ordine presupune o schimbare revoluționară a raporturilor internaționale, întemeierea colaborării pe principii noi, asigurînd participarea tuturor națiunilor, în deplină egalitate la soluționarea tuturor problemelor care preocupă lumea contemporană. Un asemenea proces revoluționar se înscrie în înfruntarea dintre asupritori și asupriți, dintre bogați și săraci pe arena mondială, în fond o oglindire a luptei de clasă pe plan internațional [23].

Este astfel puternic pus în lumină faptul că România, ca țară socialistă și totodată o țară în curs de dezvoltare se situează în mod ferm de partea țărilor care militează în scopul de a lichida împărțirea țărilor în bogate și sărace, subdezvoltarea, vechile relații care au generat-o și de a instaura o nouă ordine economică și politică internațională, singura în măsură să asigure condițiile necesare pentru progresul mai rapid al tuturor popoarelor și în primul rînd al celor rămase în urmă.

O contribuție deosebită în fundamentarea conceptului unei noi ordini internaționale, a acțiunilor perseverente desfășurate de țara noastră în vederea luării unor măsuri concrete pentru edificarea acestei ordini constă în demonstrarea caracterului obiectiv al făuririi ei. Instaurarea unei noi ordini internaționale corespunde cerințelor progresului istoric, legităților dezvoltării sociale, constituie un proces determinat de însăși dialectica dezvoltării social-istorice [24].

Dezvoltarea istorică a lumii contemporane impune nu numai edificarea unei noi ordini internaționale ca o necesitate obiectivă, ci ea creează totodată posibilitatea realizării acestui obiectiv, datorită ponderii crescînde a forțelor progresiste, și ținînd seamă de faptul că ne aflăm într-o eră nouă, era eliberării popoarelor de sub orice dominație socială și națională. Lupta popoarelor pentru făurirea noii ordini, cu toate greutățile pe care le întîmpină „istorice ște va învinge. Nu există forță în lume care să oprească mersul triumfal al popoarelor spre eliberarea deplină de sub orice asuprire — socială și națională — spre o societate de națiuni egale, de oameni egali !" [25]

Totodată, fundamentarea teoretică a necesității făuririi unei noi ordini internaționale este însoțită de indicarea obiectivelor, căilor și mijloacelor pentru realizarea acestei ordini noi. Toate acestea au fost înfățișate cu deosebită pregnanță în cele 10 puncte ce le-au fost consacrate în *Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român la cel de-al XI-lea Congres al Partidului*. În aceste puncte, tovarășul Nicolae Ceaușescu a înfățișat în mod pregnant atît măsuri de ordin politic cît și măsuri de natură economică ca absolut necesare pentru edificarea unei ordini noi care nu poate fi, în concepția țării noastre, decît o ordine atît economică cît și politică internațională [26].

[23] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 13, 1977, p. 108.

[24] Vezi pentru detalii T. Georgescu, *Argumente ale istoriei pentru o nouă ordine internațională*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 280, 329; C. Moisuc, *Aportul României socialiste la elaborarea unei viziuni prospective și avansate asupra conceptului de nouă ordine economică internațională*, în *Concepția președintelui Nicolae Ceaușescu despre noua ordine economică internațională*, Edit. politică, București, 1976, p. 190.

[25] Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, vol. 10, 1975, p. 860.

[26] Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, 1974, p. 34 35.

www.dacoromanica.ro

Importante propuneri au fost dezvoltate în documentul de o deosebită însemnătate supus celei de a XXX-a Sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. din 1975 „Poziția României cu privire la instaurarea unei noi ordini economice internaționale" [27]. Se cuvine relevat și faptul că acordînd întreaga atenție dimensiunii economice a unei noi ordini internaționale, dimensiune corelată cu cea politică, concepția partidului nostru, a secretarului său general scoate în evidență și dimensiunea ei socială. „Realizarea unui spirit de înaltă echitate în raporturile de schimb și cooperare economică între state — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este de natură să favorizeze și cauza justiției sociale pe plan național, să influențeze pozitiv procesul dezvoltării progresiste a societății umane, înfăptuirea aspirațiilor de bunăstare și fericire ale maselor populare de pretutindeni" [28].

Concepția atotcuprinzătoare și științific fundamentată a Partidului Comunist Român asupra noii ordini internaționale străbate toate acțiunile perseverente și sistematice pe care le întreprinde țara noastră pentru transpunerea ei în realitate. Sprijinul larg și creator acordat tuturor inițiativelor pe linia trecerii la măsuri concrete în vederea realizării unor progrese pe calea edificării noii ordini internaționale se îmbină cu numeroase propuneri avansate de țara noastră în variate foruri internaționale și în primul rînd în cadrul Organizației Națiunilor Unite.

3. *Metode și căi de realizare a politicii externe a României socialiste.* — Elaborind un sistem coherent al coordonatelor fundamentale și obiectivelor permanente ale politicii externe a României socialiste, partidul nostru a stabilit, totodată și căile de realizare a acestei politici. Chintesența acestor căi constă într-o largă colaborare a țării noastre cu toate statele lumii.

Și din acest punct de vedere, participarea activă a României socialiste la colaborarea internațională își găsește o amplă fundamentare științifică în documentele partidului nostru. Astfel, în Programul Partidului Comunist Român se arată că : „În actuala etapă a revoluției tehnico-științifice, colaborarea, participarea la diviziunea internațională a muncii sînt o necesitate. Nici un popor nu se poate izola, nu poate renunța la colaborarea internațională fără grave urmări în dezvoltarea sa economico-socială" [29]. Ca urmare, toate statele și mai cu seamă țările mici și mijlocii, sînt chemate să participe la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și culturale care are un rol important în progresul economic și social al fiecărei țări [30].

În concepția partidului nostru dezvoltarea și diversificarea continuă a colaborării internaționale de către România socialistă își are un fundament dublu, atît în necesitățile țării noastre, ca factor de promovare a progresului ei economic și social, cît și în imperativele lumii contemporane, ale interdependenței crescînde dintre state, ale indivizibilității păcii, progresului și bunăstării popoarelor.

---

[27] *Contribuții ale României la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane*, Edit. politică, București, 1975, p. 7 18.

[28] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, 1975, p. 704.

[29] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 181.

[30] *Ibidem*, p. 174.

www.dacoromanica.ro

În acest cadru general al colaborării internaţionale cu celelalte ţări ale lumii, Partidul Comunist Român a pus şi pune neabătut în centrul politicii externe a României dezvoltarea continuă a relaţiilor de prietenie şi colaborare multilaterală cu toate ţările socialiste, militînd pentru depăşirea divergenţelor şi întărirea solidarităţii lor.

Partidul Comunist Român, secretarul său general, au elaborat cadrul principial al desfăşurării raporturilor dintre România cu celelalte ţări socialiste. Ţinînd seama de faptul că ţărilor socialiste le revine misiunea istorică de a promova noul nu numai în construcţia internă ci şi în viaţa internaţională, aceste ţări au o răspundere deosebită în făurirea unui nou tip de relaţii internaţionale. Prin aceste relaţii de colaborare de tip nou „ţările socialiste vor demonstra superioritatea incontestabilă a socialismului ca mod de organizare a societăţii şi a raporturilor internaţionale, vor face să sporească prestigiul şi autoritatea socialismului în lume, oferind un model nou de convieţuire a statelor prefigurînd imaginea zilei de mîine, cînd noi şi noi popoare vor trece pe calea edificării orînduirii socialiste" [31].

Partidul Comunist Român acordă de asemenea o importanţă deosebită colaborării României cu ţările în curs de dezvoltare. Prin lărgirea continuă a acestei colaborări se exprimă solidaritatea în lupta comună pentru dezvoltarea economică-socială independentă a fiecărui popor, aducîndu-se o contribuţie însemnată la întărirea luptei antiimperialiste şi anticolonialiste, pentru abolirea vechii politici de dominaţie şi asuprire şi pentru promovarea politicii noi în lume de egalitate şi respect între naţiuni.

Totodată, în elaborarea politicii externe a ţării noastre, partidul a imprimat un curs ascendent şi relaţiilor României cu ţările capitaliste dezvoltate, pe baza principiilor coexistenţei paşnice dintre state cu sisteme sociale diferite, cît şi a necesităţii obiective de participare la diviziunea internaţională a muncii.

Pe baza tuturor acestor relaţii politica externă a României elaborată de partid situează ferm principiile deplinei egalităţi în drepturi, respectării independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne, renunţării la forţă şi la ameninţarea cu forţa, ca singurele pe baza cărora se pot dezvolta o colaborare fructuoasă între naţiuni, un climat de pace şi securitate internaţională [32].

Manifestarea deosebit de activă a României socialiste în cadrul diplomaţiei multilaterale pe plan universal şi regional se înscrie ca o altă modalitate însemnată de realizarea raporturilor de colaborare cu statele lumii, exprimă concepţia partidului nostru cu privire la rolul organizaţiilor internaţionale în lumea contemporană. În această concepţie, organizaţiile internaţionale oferă un cadru adecvat pentru participarea activă a tuturor statelor la rezolvarea complexelor probleme ale epocii noastre care nu mai pot fi soluţionate numai de cîteva ţări. „Organizaţiile inter-

---

[31] Nicolae Ceauşescu, *Raport la cel de al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 96.

[32] Vezi pentru detalii, A. Bolintineanu, *Funcţia de dezvoltare a unor relaţii noi de colaborare cu celelalte state şi de promovare a edificării unei noi ordini internaţionale*, în *Funcţiile statului socialist român dinamică şi perspective*, coordonatori Ioan Ceterchi, Sofia Popescu, A. Bolintineanu, Edit. Academiei, 1983, p. 140 şi urm.

www.dacoromanica.ro

naţionale — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — pot aduce o contribuţie de preţ la realizarea destinderii în lume, la stimularea schimburilor de valori materiale şi spirituale între naţiuni, la afirmarea şi respectarea principiilor independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc" [33].

În înfăptuirea acestei concepţii, Partidul Comunist Român a pus un accent deosebit pe o participare activă a României cu toate organizaţiile internaţionale din care face parte, pe iniţiativele ei destinate să le îmbunătăţească activitatea în special să sporească rolul Organizaţiei Naţiunilor Unite în viaţa internaţională.

În legătură cu aceasta este semnificativ că în Raportul la Congresul al IX-lea al Partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia: „Luînd parte la activitatea O.N.U., România s-a pronunţat consecvent pentru îmbunătăţirea activităţii acestui for internaţional încît să oglindească necesităţile lumii de azi" [34], pentru ca într-o rezoluţie a Conferinţei Naţionale a Partidului Comunist Român din 1972 să se decidă iniţierea unor acţiuni de mare anvergură de către România în scopul îmbunătăţirii şi democratizării activităţii O.N.U. şi sporirii rolului acestei organizaţii în viaţa internaţională.

Cea de a 60-a aniversare de la înfiinţarea Partidului Comunist Român se înscrie ca o dată memorabilă în istoria poporului nostru, nu numai prin măreţele realizări ale poporului român ca urmare a traducerii în viaţă a politicii partidului, ci şi prin înaltul prestigiu al României în lume, făurit prin elaborarea de către partid a politicii externe a ţării noastre care i-a asigurat un loc de prim ordin în concertul naţiunilor lumii, fără precedent în istoria ei milenară.

LE RÔLE DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN DANS L'ÉLABORATION DE LA POLITIQUE EXTÉRIEURE DE LA ROUMANIE SOCIALISTE

RÉSUMÉ

L'auteur souligne que le Parti Communiste Roumain a accordé une importance spéciale aux problèmes relevant de la politique extérieure au cours des 60 années qui se sont écoulées depuis sa création. Après l'acte historique du 23 Août 1944 et l'accomplissement de la révolution socialiste, l'élaboration de la politique extérieure de la nouvelle Roumaine, la direction et l'orientation de son application apparaissent comme un élément fondamental du rôle dirigeant du Parti dans la vie de la société roumaine, dialectiquement reliée à l'action du parti dans le domaine de la politique intérieure.

Parmi les principaux traits caractéristiques du rôle du parti dans l'élaboration de la politique extérieure roumaine on analyse l'établissement de la politique extérieure roumaine sur la connaissance scientifique

[33] Nicolae Ceauşescu, *op. cit.*, vol 6, 1972, p. 9.
[34] *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, p. 102.

www.dacoromanica.ro

des réalités de la vie internationale, l'examen approfondi des mutations intervenues dans la vie internationale.

On présente ensuite les principaux objectifs fixés par le Parti Communiste Roumain à la politique extérieure de la Roumanie socialiste, à savoir : l'affirmation des nouveaux principes de droit et de justice dans la vie internationale, la garantie de la paix et de la sécurité en Europe et dans le monde entier, la garantie et la défense de la liberté et de l'indépendance des peuples, ainsi que la création d'un nouvel ordre économique et politique international.

En conclusion de l'étude, l'auteur présente les aspects les plus importants des méthodes employées dans la politique extérieure de la Roumanie, telles qu'elles ont été élaborées par le parti. Ces méthodes consistent dans une large collaboration internationale sur le plan bilatéral avec les autres pays du monde par un dialogue permanent au sommet ainsi que par la participation active à la diplomatie multilatérale dans le cadre de l'O.N.U. et de maintes autres organisations internationales.

L'étude illustre le rôle déterminant du parti dans l'élaboration et l'accomplissement de la politique extérieure roumaine par la mise en lumière des contributions et de la participation décisive et personnelle du président de la Roumanie, Nicolae Ceaușescu, à l'établissement des lignes directrices de cette politique et à leur réalisation.

www.dacoromanica.ro

CRONOLOGIA MONUMENTELOR DE LA CURTEA DE ARGEȘ (sec. XII—XIV) SEMNIFICAȚIA LOR ISTORICĂ

DE

NICOLAE CONSTANTINESCU

Ansamblul arhitectural păstrat în ruină în jurul bisericii Sf. Nicolae Domnesc de la *Curtea de Argeș* [1] constituie, neîndoielnic, nu numai locul principalelor vestigii păstrate din veacul întemeierii Țării Românești — un simbol ilustru al vieții de stat medievale românești —, ci și un pasionant (dacă nu chiar controversat) subiect de discuție. Căci de aproape un secol istoriografia înregistrează studii, note, recenzii, răspunsuri și contra-lămuriri (multe din ele *ab irato*) — toate justificînd interesul manifestat în rîndurile specialiștilor (istorici, arhitecți, istorici de artă ș.a.) pentru monumentele din vatra fostei Curți domnești din Argeș. Interes sporit mai cu seamă după 1911, cînd arh. Grigore Cerchez s-a „încumetat" să restaureze Biserica domnească, amenințată cu prăbușirea, iar apoi după descoperirile din anul 1920 și publicarea volumului dedicat cercetărilor de aici (1923)[2], sau, cum este bine știut, după ivirea replicei masive din partea istoricului de artă Orest Tafrali [3].

De fapt, pentru a preciza mai bine lucrurile, discuțiile au fost purtate îndeosebi în legătură cu Biserica domnească, lăsîndu-se pe un plan secundar, oricum în umbră, Curtea propriu-zisă și rolul acesteia în decursul veacurilor. Mai mult, investigația istorică și arheologică din anul 1920 (prelungită și în cel următor), datorată lui Virgil Drăghiceanu și îndrumată de savantul istoric Dimitrie Onciul (atunci președinte al Academiei Române și președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, sub egida căreia aveau loc cercetările), nu și-a propus abordarea unor probleme esențiale — de pildă de cronologie —, altele au fost atinse în treacăt sau rezolvate expeditiv și generînd, în consecință, o seamă de concluzii eronate, al căror ecou încă se resimte în istoriografia românească. Un exemplu în acest sens este cît se poate grăitor și se referă la celebrul grafit slavonesc, descoperit

---

Notă adițională. Autorul se simte obligat să precizeze că acest articol reprezintă versiunea originală a traducerii în l. germană, apărută în *Dacoromania. Jahrbuch f. östliche Latinität*, 4 (1977 1978), Freiburg München, 1980/, p. 257 282.

[1] De precizat că topicul ca atare e menționat prima oară la 24 aprilie 1510 (vezi *Documenta Romaniae Historica* /DRH B, vol. II, p. 143 144) și se va impune abia în epoca modernă.

[2] Cf. *Curtea domnească din Argeș*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* /BCMI/, X XVI (1917 1923), București, 1923.

[3] O. Tafrali, *Les monuments byzantins de Curtea de Argeș*, 2 vol. Paris, 1931.

www.dacoromanica.ro

în anul 1920 pe peretele nordic al naosului, sunînd în traducere : „În anul 6860/1351 —1352/ la Cîmpulung a murit marele Basarab voievod". Descoperitorii au tras desigur concluzia că în momentul însemnării edificiul era încă în lucru — ceea ce era adevărat ; dar au mers mai departe cu interpretarea, afirmînd că însemnarea s-a făcut chiar în anul indicat pe perete, de unde concluzia că Biserica domnească a fost începută de Basarab I, care moare fără a-şi vedea opera împlinită, acest lucru întîmplîndu-se sub urmaşii săi în scaunul de la Argeş. Este teza, aproape curentă, din istoriografia noastră. Că faptele s-au petrecut cu totul altfel — vom vedea în cele următoare.

Pe de altă parte, în pofida efervescenţei publicistice în jurul monumentului argeşean, este uimitor de constatat că discuţiile purtate nu au ţinut seama de *ipoteza existenţei unui locaş de cult anterior pe locul Bisericii domneşti* — ipoteză lansată în 1935 de regretatul prof. Aurelian Sacerdoţeanu şi admisă, *cum grano salis*, doar de cîţiva reprezentanţi ai istoriografiei, inclusiv de Nicolae Iorga [4], confirmată apoi de cercetările noastre arheologice (1967—1973). Cîteva lămuriri privind topografia vetrei voievodale de care ne ocupăm se impun cu necesitate.

Ce vedem, aşadar, la Curtea domnească din Argeş ?

Sîntem pe o terasă de pe malul stîng al rîului Argeş, la poalele colinei cu ruinele cunoscute sub denumirea de Sîn Nicoară (o bisericuţă de dată mai tîrzie, c. sec. XV). Se disting azi două incinte contigue — una foarte încăpătoare, incinta *1*, fiind un patrulater (vag trapezoidal), cu laturi măsurînd între 81 şi 98 m, pe cînd cealaltă este incinta *2* — lipită de colţul NE al celei dintîi (în parte şi suprapusă acesteia), caracterizată prin traseul arcuit al laturilor de est şi sud. În cuprinsul ultimei există şi o a treia incintă, pe care o numim incinta *A*, cu planul în formă de trapez ; aparent, stă în legătură funcţională cu Biserica domnească în realitate însă adăpostind odinioară tocmai biserica intuită de A. Sacerdoţeanu. De aceea, spre a distinge mai lesne monumentele de referinţă, vom folosi aici termenii : Argeş I (pentru vechea biserică dispărută) şi Argeş II (pentru actualul locaş păstrat în picioare). De asemenea, vom devansa aici o parte din reperele cronologice stabilite pe cale arheologică (fig. 1).

Incinta *1* — datează din veacul al XIV-lea, cu refaceri şi adaosuri din veacurile XVI—XVIII. Astăzi, imaginea ruinelor din cuprinsul ei ne apare oarecum uniformă, datorită consolidărilor (plombe, înălţări etc.) din anii '20. Zidurile patrulaterului (cu o suprafaţă interioară apreciabilă : c. 7300 mp) erau groase de 1 —1,20 m şi lucrate după model bizantin, folosindu-se piatra de rîu în alternanţă cu asise de cărămizi. Iniţial (şi aceasta înseamnă *c. 1340*, cum vom vedea), a existat o singură *casă domnească* şi anume pe latura de sud, precum şi un turn de intrare (nr. 1), ancorat de latura de est. Ambele construcţii au fost ridicate în aceeaşi tehnică. Ulterior, în veacul al XVI-lea (c. 1517), casei amintite i se adaugă o largă prispă la nord, iar în partea opusă a incintei se construieşte o a doua casă domnească ; tot atunci se înlocuieşte turnul de intrare cu acela păstrat şi azi în ruină (nr. 2), se refac zidurile incintei etc. În sfîrşit, mici adaosuri au loc la cele două case domneşti în cursul veacului al XVIII-lea (c. 1750).

[4] C. Grecescu, în *Revista istorică română*, V VI (1935 1936), p. 530; N. Iorga, *op. cit.*, p. 220 (cf. şi BCMI, XXXII (1939), p. 141).

www.dacoromanica.ro

Cît privește incinta *2* — a Bisericii domnești —, datarea ei într-o fază tîrzie (c. 1750) este indiscutabilă; în afară de monumentul menționat, se păstrează aici și fundamentele unei clădiri din veacul al XVI-lea (c. 1517), iar latura de sud este marcată de actualul turn de intrare — o clopotniță zidită în anul 1838 (vezi desenul lui Michel Bouquet din 1840) [5].

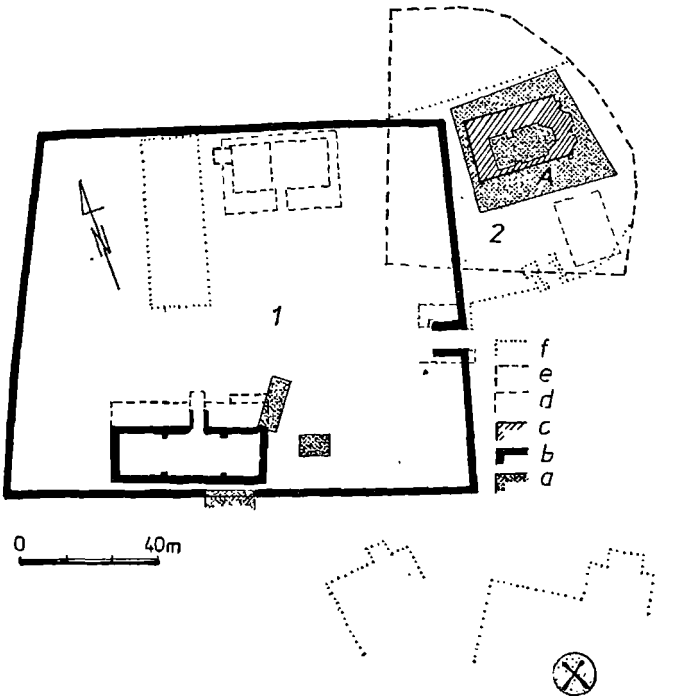

Fig. 1. Curtea domnească din Argeș, schița de plan (se indică incintele: *A*, *1* și *2*; semnul *X* înscris în cerc = locul probabil al nucleului *Curții vechi*). Cronologia construcțiilor: *a* c. 1200—1280); *b* (c. 1340); *c* (c. 1365—1369); *d* (c. 1517); *e* (c. 1750); *f* (sec. XIX—XX).

Dar în cuprinsul acestei incinte se găsesc și construcții mult mai vechi. Care a fost rolul acestora?

Începuturile și tradiția istorică. Din nefericire, nu avem cunoștință de vreo descriere veche a acestui așezămînt — chiar fantezistă, care să fi însufleţit manuscrise sau tipărituri medievale. Prima menține a locului, a unui '*castrum Argyas*', datează din anul 1336 și se leagă de invazia regelui Carol Robert de Anjou al Ungariei (1330) în Țara Românească [6], iar o mențiune *expressis verbis* a reședinței argeșene o avem din timpul voievodului Vladislav I sau Vlaicu Vodă (1364—1377), respectiv într-un

[5] Vezi *Albume Valaque. Vues et costumes pittoresques de la Valachie dessinés d'après nature par Michel Bouquet et lithographiés par Eug. Cicéri, Férogio et M. Bouguet*, Paris, 1843.

[6] DRH, D, vol. I (Relații între țările române), p. 58.

www.dacoromanica.ro

document latinesc datat 16 iulie 1372 : „*datum in Argies, in nostra residencia*" [7].

Dacă oraşul însuşi, Argeş (sau *Arghiş*), a fost totuşi ocolit de tăcere — în pofida faptului, că în comparaţie cu alte aşezări de acelaşi rang nu a depăşit vreodată condiţiile unui tîrgşor provincial —, aceasta se datorează împrejurării de care am amintit : de la bun început a fost sortit să fie scaun voievodal, unic pentru întreaga Ţară Românească, pînă la apariţia centrului rezidenţial de la Tîrgovişte, sub voievodul Mircea cel Bătrîn (c. 1400). De asemenea, dacă putem vorbi de faima acestui oraş, ea va surveni mult mai tîrziu şi anume odată cu Neagoe Basarab (1512—1521), restauratorul Curţii domneşti (c. 1517), ctitorul Mănăstirii Argeşului, o splendoare arhitectonică desăvîrşită care a înaripat minţile celor ce au vizitat-o, nu mai puţin şi osatura populară a tradiţiei noastre istorice, aceea care o va atribui mai tîrziu miticului 'Negru Vodă'. Căci, fapt semnificativ, în veacul trecut încă se mai făcea confuzia între ctitoria lui Neagoe din 1517 şi Biserica domnească de la Curte, prima fiind pusă pe seama lui 'Radu Negru' [8].

Într-adevăr, în decursul timpului s-a cristalizat o *tradiţie* în legătură cu oraşul Argeş şi cu reşedinţa voievodală de aici totul grefîndu-se pe ideea apariţiei spontane a statului feudal dintre Carpaţi şi Dunăre, datorat — se credea — unui '*descensus*' din Făgăraş, aşadar din Transilvania. Datele tradiţiei (exceptînd haina populară a lor, filonul folcloric) se găsesc într-o schemă anume în compilaţiile cronicilor munteneşti, schemă fixată deja în cursul veacului al XVII-lea şi redată prin cele două principale versiuni ale letopiseţelor : cel denumit *Letopiseţul Cantacuzinesc*, iar în replică — *Cronica Bălenilor* [9].

De subliniat în această privinţă, că prima cronică evocă mai întîi un alt 'descălecat' — acela al românilor despărţiţi de *romani*, care ajung la Severin, apoi în Transilvania („pre apa Morăşului şi pre apa Tisei ajungînd şi pînă la Maramureş") — temă speculată apoi de adversarii continuităţii noastre, în speţă de Robert Roesler [10]. Noii veniţi, zice aceeaşi cronică, s-au întins apoi peste tot ; şi-au ales *boierii*, iar dintre aceştia pe *banoveţii* de neam mare — respectiv *Basarabii*, în Oltenia, cu 'scaune' succesive la Severin, Strehaia şi în sfîrşit la Craiova. „Iar cînd au fost cursul anilor de la Adam 6798 /1290 — continuă *Letopiseţul Cantacuzinesc* —, fiind în Ţara Ungurească un voevod ce l-au chiemat Radul Negru voevod, mare herţeg pre Almaş şi pre Făgăraş, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui şi cu mulţime de noroade : rumâni, papistaşi, saşi, de tot

---

[7] DRH, B, vol. I, p. 15.

[8] Este cazul scrierii din tinereţe a marelui bărbat de stat şi istoric român Mihail Kogălniceanu cf. Michel de Kogalnitchan, *Histoire de Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie*, I, Berlin, 1854, p. 114 115. De notat că R. Roesler, corectîndu-l pe M. Kogălniceanu în privinţa confuziei dintre Mănăstirea lui Neagoe Basarab şi Biserica domnească *(de care însă Roesler nu aflase absolut nimic)*, scria în 1867: „weil es in der Walachei kein Gebäude gibt, das nachweisbar älter ist, als das 15. Jahrhundert" vezi *Die Anfänge des walachischen Fürstenthums*, Viena, 1867, p. 13 14.

[9] Vezi în această privinţă P. P. Panaitescu, *Începuturile istoriografiei în Ţara Românească*, în *Studii şi materiale de istorie medie* SMIM , V (1962), p. 195 255; idem, în *Istoria literaturii române*, I, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 275 293, 414 432.

[10] R. Roesler, *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens*, Leipzig, 1871, p. 268 şi urm.

www.dacoromanica.ro

féliul de oameni, pogorîndu-se pre apa Dîmboviţii, *început-au a face ţară nouă* /subl. ns./. Întăi au făcut oraşul ce-i zic Cîmpul Lung. Acolo au făcut şi o biserică mare şi frumoasă şi înaltă. *De acolo au descălecat la Argeş şi iar au făcut oraş mare şi s-au pus scaunul de domnie făcînd curţi de piiatră şi case* domneşti şi o biserică mare şi frumoasă /subl. ns./. . . . Atunce şi Băsărăbeştii cu toată boerimea ce era mai nainte preste Olt, s-au sculat cu toţii de au venit la Radul Vodă, închinîndu-se să fie supt porunca lui şi numai el să fie preste toţi. . . " [11].

Cealaltă compilaţie cronicărească, a adversarilor Cantacuzinilor, a redat lucrurile întrucîtva altfel : ignoră cu totul primul 'descălecat' şi, evident, problema Basarabeştilor de la apus de Olt (deşi admite că Radu voievod din Făgăraş se trage din „moşii strămoşii rumânilor, carii venise de la Roma, în zilele lui Traian împăratul Romii. . . "); data descinderii din Făgăraş este aceeaşi, iar ordinea faptelor descălecătorului — la fel. *Cronica Bălenilor* preciza totuşi : „Şi au început a-şi tocmi şi a-şi îndrepta ţara cu judeţe, cu judecători (cu boierii) şi cu altele ce era de folosul domniei şi a ţării" [12] — neţinînd seama de informaţia transmisă de prima cronică şi anume, că Radu Negru voievod, după o domnie de 24 de ani (acceptată de cronicarul Bălenilor), a fost îngropat *„la biserica lui din Argeş"* [13] /subl. ns./.

Istoriografia noastră s-a ostenit îndelung cu descifrarea şi interpretarea elaboratelor acestei tradiţii istorice (să precizăm aici că există şi tradiţii ca să zicem aşa 'regionale', cazul celei din chiar oraşul Cîmpulung, cristalizată înainte de domnia voievodului Matei Basarab, originar din Oltenia : pisaniile din 1636 ale Bisericii domneşti de aici dau altă dată a 'descălecatului' lui Radu Negru : *anul 1215*, aşadar una mai timpurie cu 75 de ani decît a cronicilor amintite [14]). Ilustrul medievist care a fost D. Onciul, a dedicat problemei două studii fundamentale, propunînd o rezolvare pentru un aspect al problemei, prin ecuaţia Radu Negru = Radu I (voievodul Ţării Româneşti din anii 1377—1383, frate cu Vlaicu Vodă şi tatăl lui Mircea cel Bătrîn); ar fi vorba deci de confuzia făcută de tradiţie între un personaj închipuit de aceasta şi unul existînd realmente. Onciul a relevat magistral sensul contradictoriu al tradiţiei : „totul, afară de data cronologică, este, în oarecare înţeles, adevărat în ea, nimic însă în legătura în care a dat" [15]. Este lesne de explicat poziţia pe care acelaşi istoric o va avea mai tîrziu cu două decenii : cînd, la 31 iulie 1920, Virgil Drăghiceanu descoperea faimosul mormînt voievodal (nr. 10) din Biserica domnească — cine putea fi prinţul îngropat în sarcofag decît acelaşi Radu I (alias 'cel Negru'), ctitorul acestei biserici? Sau, mai

---

[11] *Istoria Ţării Româneşti, 1290 1690*, ed. C. Grecescu şi D. Simonescu, Edit. Academiei, Bucureşti, 1960, p. 1 3.

[12] Radu Popescu, Vornicul/, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ed. C. Grecescu, Edit. Academiei, 1963, p. 3—5, 7.

[13] Ed. cit., p. 3. Vezi şi Giaccomo di Pietro Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Rausa libri quatro*, Veneţia, 1605, p. 49: „/Negro Voevoda . . ./ Il quale morendo fu sepelito in Argis".

[14] N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, I, Bucureşti, 1905, p. 128—129 şi consideraţiile de la p. 130—132.

[15] D. Onciul, *Radul Negru şi originile principatului Ţării Româneşti* (1891—1892) — în *Scrieri istorice*, I, ed. A. Sacerdoţeanu, Bucureşti, 1968, p. 428; idem, *Originile Principatelor Române* (1899), *ibid.*, p . 572.

www.dacoromanica.ro

corect spus, acela care desăvîrşise opera începută de bunicul său Basarab I, potrivit interpretării grafitului amintit [16]. Tradiţia era astfel corectată prin chiar descoperirile făcute în interiorul monumentului argeşan.

Dealtfel, ceea ce evidenţiaseră şi istoricii din timpul lui D. Onciul şi de după el, tradiţia istorică este infirmată de alte izvoare pe care aceasta nu a avut de unde să le cunoască. Cu peste două veacuri în urmă, în 1774, Georgius Pray scotea la lumină acel document de inestimabilă valoare pentru istoria medievală a românilor — Diploma Ioaniţilor din 2 iunie 1247, prin care regele ungur Bela IV conceda cavalerilor Ioaniţi drepturi peste 'ţara Severinului' împreună cu cnezatele *(kenezatus)* lui Ioan şi Farcaş, exceptîndu-se 'ţările' (terrae) ce aveau atunci în frunte — una, pe voievodul Litovoi, la apus de Olt, iar alta pe voievodul Seneslau, la răsărit de acest rîu */terra Szeneslai woiavode Olatorum, quam eisdem relinquimus, prout iidem hactenus tenuerunt/* [17]. Or, este azi aproape unanim acceptat, că voievodul Seneslau se afla în fruntea formaţiunii teritoriale din bazinul Argeşului superior — formaţiune care se sprijinea pe munţii Făgăraşului, întinzîndu-se şi pe versanţii de nord, în 'Ţara Făgăraşului' sau 'Ţara Oltului'. Nu întîmplător, cum ne încredinţează cronicarul persan Rašid-ed Din, în anul 1241 oastea tătară condusă de Bugek ajunge „la hotarele lui Mishelav */behudūd — e Mišelāv/*", luptîndu-se cu acesta (i.e. *Seneslau*), distrugînd totodată mănăstirea cisterciană de la Cîrţa (în Ţara Oltului) şi apoi Sibiul [18]. Şi unde putea să fie centrul voievodatului lui Seneslau — dacă nu la Argeş, unde arheologia a demonstrat cu limpezime că au existat o biserică şi „curţi de piiatră" nu numai anterioare anului 1290, ci şi vremii voievodului Seneslau?

Curtea veche. Cercetările arheologice recente, într-adevăr, au permis în bună parte elucidarea multiplului evantai de probleme şi aspecte care privesc vatra voievodală din Argeş, inclusiv fazeologia construcţiilor păstrate azi în ruină sau în picioare, şi relevîndu-ne totodată un *nivel de locuire* cu mult anterior epocii lui Basarab I (c. 1310 —1351/52).

Astfel, referitor la începuturile locuirii medievale, este în afară de îndoială că aşezarea de pe Argeş exista în cursul veacului al XII-lea, deşi sîntem lipsiţi încă de cercetări speciale şi metodice în această direcţie (şi avem în vedere cuprinsul însuşi al oraşului de azi). Oricum, *a existat o veche Curte feudală* la circa 100 m sud de actuala Biserică domnească, din nefericire distrusă (total sau în cea mai mare parte), întrucît pe locul respectiv s-au ridicat clădirile care alcătuiesc astăzi Spitalul orăşenesc Curtea de Argeş, ale căror amplasamemnte împiedică deocamdată explorarea arheologică. De asemenea, se cuvine menţionat şi faptul că terenul — un mamelon — a fost în parte afectat de lucrările din veacul trecut, cînd s-a trasat actuala arteră principală a oraşului.

Dacă *nucleul* Curţii vechi ne-a rămas încă necunoscut (în ce priveşte dimensiunile şi planul construcţiilor; altminteri, o casă de locuit, eventual

---

[16] Idem, *Studii de istorie*, ed. A. Sacerdoţeanu, Edit. Albatros, 1971 (col. *Lyceum*), p. 267 271.

[17] Georgius Pray, *Dissertationes historico-criticae in Annales veteres Hunorum, Avarum et Hungarorum*, Vindobonae, 1774, p. 134—137; DRH, B, vol. I, p. 3 11.

[18] A. Sacerdoţeanu, *Marea invazie tătară şi sud-estul european*, Bucureşti, 1933, passim; Aurel Decei, *L'invasion des Tatars de 1241/1242...*, in *Revue Roumanie d'Histoire*, XII (1973), 1, p. 118—119.

www.dacoromanica.ro

împrejmuită cu zid, trebuia să existe) — știm însă cu certitudine că anumite *anexe gospodărești* existau la NV de acest nucleu. Este vorba în principal de o construcție cu temelii de piatră, a cărei latură de nord măsura cel puțin 10 m lungime și pe al cărei traseu s-a suprapus ulterior tocmai zidul de sud al incintei *I*; pavaje și cărări pietruite erau în legătură cu această construcție. Nivelul arheologic respectiv este relativ bogat în urme materiale — ceramică, obiecte diverse și mai ales monede; dintre acestea din urmă, cea mai veche piesă este o *nomisma* de bronz emisă probabil de împăratul bizantin Alexios III Angelos (1195—1203) [19], iar următoarea în ordine cronologică — tot o monedă din mediul bizantin, provenind de data aceasta de la despotul din Thessalonic, Theodor Angelos Komnenos Dukas (1224—1230) [20].

Dar cea mai importantă noutate adusă de investigația noastră arheologică privește locașul de închinare al Curții vechi — biserica Argeș I, ale cărei fundații se păstrează parțial în interiorul bisericii Argeș II. De dimensiuni mijlocii — 14 × 8 m, cu fundații măsurînd grosimi între 0,60—0,80 și 1—1,20 m —, vechiul edificiu a fost lucrat din piatră locală de carieră, un șist cenușiu-vînăt și cărămizi (inclusiv cărămizi romane, provenind dintr-un castru al *limes*-ului alutan sau transalutan — ambele străbătînd și zona Argeșului); liantul folosit constă din mortar de nuanță roșietică, datorită faptului că alături de var, nisip și prundiș s-a folosit în compoziție și praful de cărămidă. La talpa fundațiilor și în miezul acestora se aflau tiranți de stejar, care serveau la stabilitatea zidurilor (făcînd față deci și solicitărilor provocate de șocurile seismice). Fațadele, desigur cu registre de piatră alternînd cu șiruri de cărămizi, erau împodobite și cu elemente ceramice smălțuite în verde, galben și brun, iar în interior pereții au fost acoperiți cu o frumoasă și variată, coloristic, pictură.

De reținut planul acestei biserici: tipic bizantin, cu o încăpere dreptunghiulară la vest *(pronaos)*, unită cu încăperea centrală de plan cruciform *(naos)*, terminată la est cu o absidă de contur arcuit în interior și poligonală, cu trei laturi, în exterior *(altar)*. O particularitate a planului se referă la chipul cum se realizează în exterior legătura dintre pronaos și naos și anume, prin decroșarea laturilor de nord și de sud. În acest fel, imaginea cruciformă din interior apare limpede și din exterior. Indiscutabil, prin biserica Argeș I se documentează o variantă a tipului de locaș bizantin în cruce liberă, fără puncte interioare de sprijin pentru boltirea naosului, oricum un *unicat tipologic* în vechea arhitectură din spațiul carpato-danubian [21].

Cît privește datarea, este de precizat că aceasta se referă tocmai la incinta *A*, ale cărei rosturi se deslușesc acum cu claritate, și numai în legă-

---

[19] W. Wroth, *Catalogue...*, II, Londra, 1908, tipul 4 (determinare de Octavian Iliescu).

[20] W. Wroth, *Catalogue...*, /III/, Londra, 1911, tipul 2 (determinare de Octavian Iliescu).

[21] N. Constantinescu, *La résidence d'Argeș des voïvodes roumanies des XIII-e et XIV-e siècles. Problèmes de chronologie à la lumière des récentes recherches archéologiques*, în *Revue des Études Sud-Est Européennes* /RESEE/, VIII (1970), 1, p. 28—29; I. Barnea, *Monumenti bizantini in Romania fra il VII ed il XIII secolo*, Extras din *Corsi di cultura sull'arte revennate e bizantine, Ravenna, 1971*, Faenza, /1972/, p. 91 și fig. 4; R. Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, Edit. Academiei, București 1974, p. 270—274.

www.dacoromanica.ro

tură cu biserica Argeș I. Într-adevăr, *deasupra stratului de construcție* al incintei *A* am găsit o altă monedă de bronz (emisă probabil de același Alexios III Angelos), ceea ce ne-a determinat să admitem că vechiul locaș religios datează *din jurul anului 1200*. Din aceeași vreme datează și construcția-anexă descoperită în sectorul sudic al incintei *I*, de unde concluzia că ipoteticul nucleu al Curții vechi din Argeș este mai timpuriu cu cel puțin un deceniu-două, ridicîndu-se eventual prin anii '80 ai veacului al XII-lea. Cercetările viitoare vor contura desigur mai limpede această importantă problemă pentru istoria vetrei argeșene.

În sfîrșit, și tot pe cale arheologică, mai știm astăzi că microzona de anexe gospodărești a Curții vechi a fost amplificată în a doua parte a veacului al XIII-lea (cum indică plasamentul stratigrafic al unei monede de bronz de la împărații Paleologi Andronic II și Mihail IX, 1295 1320 — monedă ce reprezintă un *terminus ante quem*) [22]. Nu este exclus ca tot atunci să fi avut loc și o refacere a picturii din biserica Argeș I, deoarece unele fragmente de frescă prezintă straturi suprapuse de pictură ; o monedă de la Ladislau IV Cumanul (1272—1290), găsită în interiorul bisericii domnești [23], ar putea sugera că o asemenea sub-fază de construcții s-ar încadra în anii '70—80 ai veacului al XIII-lea.

Așadar, în funcție de aceste precizări în legătură cu cronologia celor mai vechi monumente argeșene cunoscute, ne putem acum pronunța asupra semnificații lor istorice.

Am văzut că Diploma Ioaniților din 1247 înregistrează deja morcelarea teritoriului din jurul cununii Carpaților în 'țări' — *terrae*, structuri social-politice teritoriale românești întemeiate pe viața în obști sătești, în *cnezate* și *voievodate*, despre ale căror origine și rosturi istoriografia românească s-a pronunțat încă din secolul trecut [24], nu mai puțin și în timpul de față [25]. Nu putem insista în această privință, reținînd în schimb un aspect esențial și anume privitor la *vechimea* acestor formațiuni teritoriale românești. Într-adevăr, chiar documentul amintit evoca acest aspect prin formularea *„prout iidem hactenus tenuerunt"*, ceea ce înseamnă că stăpînirile românești lipite de Carpați, de o parte și de alta, dăinuiau acolo din adîncă vechime și erau recunoscute ca atare de regele arpadian. Vechile monumente de la Curtea de Argeș vin să confirme acest adevăr istoric.

Din nefericire, istoria nu a înregistrat numele voievozilor care — pe rînd, sau poate unul și același — înalță Curtea veche și apoi locașul de stil bizantin reprezentat de biserica Argeș I (c. 1200). Nu e nevoie însă de socoteli prea complicate pentru a trage concluzia că Seneslau, voievodul din anii 1241—1247, nu putea fi fondatorul primului nivel de construcții de acolo ; alții au fost cei care ridică primele ziduri cu mai bine de două generații înainte de Seneslau. Cel puțin doi sau trei voievozi îl vor fi precedat pe acesta în 'scaunul' de pe Argeșul superior.

---

[22] W. Wroth, II, nr. 49 (determinare de Octavian Iliescu).

[23] C. Moisil, în *Cartea domnească din Argeș* (1923), p. 150, nr. 16.

[24] D. Onciul, *op. cit.* (1891 1892, 1899), cu bibl. respectivă.

[25] Pe larg la P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală*, Edit. Academiei, 1964 (Biblioteca istorică, X); idem, în scrierea postumă *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 156 și urm ; p. 174—184 (Feudalismul, Formarea clasei stăpînitoare).

www.dacoromanica.ro

Oricum, vechile monumente de la Argeş oglindesc prefacerile petrecute în sînul societăţii româneşti, angajarea acesteia pe calea feudalismului încă de la finele primului mileniu şi întărirea noilor structuri feudale în primele veacuri ale mileniului nostru. Pe de altă parte, ele sînt expresia palpabilă a *afirmării elementului românesc* în contextul european, pe planurile culturii şi civilizaţiei, cu efecte nemijlocite pe planurile politic şi militar. În vremea cînd exista deja o Curte de rang voievodal la Argeş — de cealaltă parte a Dunării, în Balcani, mocnea şi izbucnea apoi (1186) revolta Asăneştilor de pe urma căreia va lua naştere Imperiul româno-bulgar. În luptele purtate cu bizantinii, aşa cum ne informează cronicarul Nicetas Choniates, Asăneştii vor primi sprijin armat de la cumani şi de la români, ca în 1199 de pildă [26]. Dealtfel, ne putem întreba dacă nu cumva însăşi construcţia bisericii Argeş I să fi avut loc cu sprijinul ţarului Ioniţă Caloianul (1197—1207), ca semn al bunelor raporturi statornicite între românii de pe ambele maluri ale Dunării [27]. Să mai amintim că prin 1210, cînd izbucneşte o revoltă în Vidin împotriva ţarului Boril, în oastea trimisă în ajutor de regele ungur Andrei II (condusă de comitele sibian Joachim) se aflau şi românii : „*asociatis sibi Saxonibus, Olacis, Siculis et Bissenis*" [28]. În sfîrşit, se cuvine evidenţiat şi conţinutul scrisorii pe care papa Grigore IX o adresa în 1234 prinţului Bela al Ungariei, viitorul rege, din care rezultă limpede nu numai influenţa românilor asupra neamurilor din jur, ci şi faptul că exista atunci o înaltă ierarhie ortodoxă — este drept socotită de papă necanonică, fiind vorba de „pseudoepiscopi care ţin de ritul grecilor /*pseudo episcopis Grecorum ritum tenentibus*/" [29], ceea ce îl îngrijora pe suveranul pontif, întrucît era în cumpănă soarta fantomaticului 'episcopat al cumanilor' organizat de catolici la cotul Carpaţilor. Indiscutabil, un asemenea ierarh ortodox trebuia să existe şi în părţile Argeşului, alături de voievodul care cîrmuia 'ţara' de care am amintit [30].

Fapt este că această 'ţară' a putut să reziste invaziei mongole din 1241 (să notăm aici că arheologia nu a sesizat urme de distrugere la Argeş corespunzătoare epocii), dovadă că acelaşi voievod este înregistrat de documente la 1241 şi 1247 — Seneslau. Ce s-a întîmplat după acesta, cît a durat stăpînirea lui — nu putem preciza. Ştim în schimb că tocmai în perioada cînd Curtea de la Argeş suferea prefaceri, în anii '70—80 ai veacului al XIII, un şir de evenimente importante se petreceau la apus de Olt — iar în centrul acestora a stat tocmai voievodul Litovoi, aşa cum ne informează documente din anii 1285 şi 1288.

---

[26] N. Choniates, *Historia*, I — 5 — în *Fontes Historiae Daco-Romanae*, III. *Scriptores Byzantini, saec. XI—XIV*, ed. Al. Elian şi Şerban Tanaşoca, Edit. Academiei, Bucureşti, 1975, p. 290 291.

[27] Bineînţeles, este vorba de o ipoteză de lucru şi aceasta nu are nimic comun cu teoria dominaţiei Imperiului româno-bulgar la nord de Dunăre, al cărei promotor a fost istoricul D. Onciul. Teorie dezmînţită de izvoare, cum au arătat apoi N. Iorga, P. P. Panaitescu ş.a.

[28] DRH, D, vol. I, p. 28—29. Interpretări la Ilie Minea, *Românii înainte de 1222. Noi contribuţiuni*, în *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie* /RIAF/, XIII (1912), p. 222—229; P. P. Panaitescu, *Introducere* (1969), p. 258—259.

[29] DRH, D, vol. I, p. 20 21.

[30] N. Iorga, *Histoire*, III (1937), p. 137—138. Mai nou, Radu Constantinescu, *Note privind istoria bisericii române în secolele XIII—XV*, în SMIM, VI (1973), p. 173 192 (cu interpretări discutabile în ce priveşte localizarea 'episcopatului cuman', pe care autorul îl consideră a fi fost în Ţara Bîrsei).

www.dacoromanica.ro

Într-adevăr, 'rînduielile' statornicite în 1247 de regalitatea maghiară au lovit în interesele economice şi politice ale masei româneşti, ceea ce a generat — de prisos a fi demonstrat — o permanentă stare de nemulţumire şi chiar de împotrivire făţişă. Ecoul acestei împotriviri respiră dealtfel din însuşi conţinutul Diplomei Ioaniţilor şi va avea un prim efect însăşi dispariţia, *pe tăcute*, a cavalerilor din zona Severinului. Să nu scăpăm din vedere că regatul Ungariei trecea atunci printr-o perioadă de criză (internă şi externă), catolicismul însuşi, al cărui stîlp era în Europa centrală, suferind răsunătoarea înfrîngere de pe urma căreia va renaşte Bizanţul, odată cu alungarea latinilor din Constantinopol şi instaurarea dinastiei Paleologilor (1261). Criza internă din regat pătrunsese chiar în sînul casei regale — dovadă luptele dintre Bela IV şi fiul său Ştefan, amplificată apoi după 1272, cînd pe tronul Arpadienilor se afla minorul Ladislau IV Cumanul. Or, exact în domnia tumultoasă a acestuia (socotit de istoriografia ungară că a desăvîrşit ruinarea regatului) are loc mişcarea românească condusă de voievodul Litovoi, în ale cărui aspiraţii se pot deja distinge germenii unei mari idei ce-şi făcea loc : *tendinţa de unificare politică a 'ţărilor' româneşti*. Dar acţiunea întreprinsă de Litovoi şi de fratele său Bărbat a eşuat, primul căzînd pe cîmpul de luptă iar ultimul acceptînd „restaurarea" tributului faţă de coroana Ungariei, semnul relaţiei dintre vasal şi suzeran [31].

Cu toate acestea, ca fapt istoric real, procesul de unificare politică îşi va urma cursul spre sfîrşitul veacului al XIII-lea, evidenţiind totodată *rolul coagulant al Argeşului* în constituirea statului feudal care se va numi *Ţara Românească*. Nu multă vreme după evenimentele legate de numele lui Litovoi, în cuibul voievodal de la Argeş, stăpînit de voievodul Tihomir, vedea lumina zilei fiul său *Basarab*. Oricum, un 'Radu Negru' de după 1290, admiţîndu-se aserţiunea tradiţiei istorice, nu numai ca trebuia să-l întîlnească la Argeş pe Tihomir — şi să-l scoată pe acesta din scenă, luîndu-i locul — dar nu mai avea nevoie să mai facă „curţi de piiatră" şi o biserică, de vreme ce acestea existau deja în vîrstă seculară.

Desigur, a rămas încă obscură pentru istoriografie dimensiunea rolului pe care l-a avut Tihomir în făurirea statului feudal de la sud de Carpaţi. În orice caz, dacă acesta şi-ar fi asumat dirijarea procesului de unificare politică a formaţiunilor teritoriale româneşti — împrejurările externe îi erau favorabile la cumpăna dintre veacurile XIII şi XIV : stingerea dinastiei arpadiene, dispariţia ambiţiosului han tatar Nogai, decăderea statului bulgar al Terterizilor etc. [32]. Cert este că desăvîrşirea procesului amintit are loc sub Basarab fiul lui Tihomir *(Bazarab, filium Thocomerii* — cum preciza un document angevin din anul 1332) [33], voie-

[31] DRII, D, vol. I, p. 30 34 (1285) şi p. 34 35 (1288). Interpretări la A. Sacerdoţeanu, *Comentarii la diploma din 1285 privind pe magistrul Gheorghe*, în *Analele Universităţii Bucureşti*, Ştiinţe soc'ale, 9 (1957 , p. 27 43; P. P. Panaitescu, *Introducere* (1969), p. 306 307.

[32] Cf. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 292 şi urm. (Întemeierea statelor româneşti. Trecerea de la 'ţară' la stat).

[33] DRH, D, vol. I, p. 50, în context evocîndu se invazia din 1330 şi zdrobirea ei : „... cum exercitum nostrum, regio edicto convocatum, movissemus, et quedam confinia regi nostri, que in terra Transalpina, per Bazarab, filium Thocomerii, scismaticum, in nostrum et sacre corone non modicum derogamen detinebantur...".

www.dacoromanica.ro

vodul cu domnie îndelungată, *de numele căruia se leagă făurirea deplină a Ţării Româneşti*. În chip firesc, Argeşul devine şi capitala tînărului stat apărut în sud-estul Europei.

Noua Curte din veacul al XIV-lea. Aşadar, creaţia de stat dintre Carpaţi şi Dunăre, indiscutabil de caracter feudal, nu a fost nici spontană şi nici nu a urmat un curs fără oprelişti. Recunoaşterea lui Basarab I ca *voievod unic* peste o singură şi cuprinzătoare ţară va fi fost obţinută în general pe cale paşnică, deşi putem presupune că pe alocuri a fost impusă cu forţa. Izbînda finală a fost însă a voievodului din Argeş — şi acesta este sensul tradiţiei istorice tîrzii care, răsturnînd lucrurile, vorbeşte de 'închinarea' Băsărăbeştilor de peste Olt în faţa miticului Radu Negru, adică de supunerea celorlalţi voievozi. De asemenea, trebuie spus că noua creaţie de stat — ca expresie pe plan suprastructural a bazei economice de caracter feudal în continuă dezvoltare — s-a consolidat pe tot parcursul veacului al XIV-lea. Dacă am compara-o cu elementele unei clădiri, atunci putem afirma: cnejii şi voievozii din veacurile XII—XIII pregătesc materialul de construcţie, Basarab I (eventual şi Tihomir) aşază temeliile şi înalţă clădirea, dar abia urmaşii în scaunul din Argeş îi fixează acoperişul.

Bineînţeles, părăsind termenii figuraţi, este neîndoielnic că o bună parte din pîrghiile mecanismului vieţii de stat acţionau ca atare în timpul domniei lui Basarab I şi ne referim la funcţiile interne şi externe. *Meritul primordial al lui Basarab I a fost acela că a gîndit şi a ştiut să folosească mijloacele pentru a se recunoaşte identitatea istorică a noului stat apărut în sud-estul Europei.* Şi aceasta s-a realizat cu mijloace politice, diplomatice, economice, dar mai ales a fost consfinţită pe cîmpul de luptă. Neîmpăcîndu-se cu noile realităţi politice de la sud de Carpaţi şi voind să le curme, regele Carol Robert de Anjou întreprinde cunoscuta expediţie armată împotriva lui Basarab I, al cărei deznodămînt se cunoaşte: cumplita înfrîngere din preajma Argeşului (9—12 noiembrie 1330) — 'La Posada', cum s-a încetăţenit (fără temei documentar) în istoriografia românească [34]. Basarab I repurta acum 650 de ani nu numai o strălucită biruinţă, dar cucerea libertatea de acţiune, desprinderea de suzeranitatea ungară sau *dreptul la existenţa de-sine-stătătoare a Ţării Româneşti.* Unul din atributele titlurilor voievodale româneşti, acela de *autokrator* sau *samoderzavnyi*, îşi trage originea şi din victoria obţinută în 1330 de Basarab I.

Revenim însă la vatra voievodală de la Argeş, despre care putem spune acum că întruchipează deopotrivă *treapta voievodatului prestatal* şi *treapta domniei autocrate statale*, într-atît sînt de încrustate în cuprinsul ei — absorbindu-le — acele coordonate de substanţă care au putut contura, în final, fenomenul statal de la sud de Carpaţi. Întrucît vom ajunge la încheieri cu totul diferite de cele care marchează cadrul istoriografic actual, ne vedem obligaţi să stăruim şi aici asupra probelor arheologice şi istorice pe care ne sprijinim.

---

[34] Cf. *Chronicon Pictum Vindobonense*, ed. G. Popa-Lisseanu, în *Fontes Historiae Daco-Romanorum*, XI, Bucureşti, 1937, p. 108 şi urm. (text) şi p. 233 şi urm. (traducere). Vezi interpretările de la Maria Holban, *Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină şi despre reflectarea campaniei din 1330 în diplomele regale şi în „Cronica pictată"*, în *„Studii". Revistă de istorie* 20 (1967), 1, p. 3—43.

www.dacoromanica.ro

Un prim aspect se referă la soarta Curții vechi.

Evenimentele din 1330, cum rezultă din izvoarele vremii, au gravitat topografic în jurul capitalei lui Basarab I : către aceasta s-au îndreptat oștile conduse de Carol Robert (*supra*, n.6), iar reședința voievodului Țării Românești (la care ajung solii regelui, spre a primi indicații asupra drumului de întoarcere [35]) nu putea fi decît Curtea veche din Argeș. Or, datele arheologice înregistrate în microzona de anexe gospodărești ale acesteia dovedesc că a avut loc atunci un puternic incendiu, ceea ce înseamnă că însăși reședința voievodului fusese atacată — de unde și riposta zdrobitoare a acestuia.

Firește, nu putem ști în ce măsură a suferit distrugeri și nucleul propriu-zis al Curții vechi ; oricum, admițîndu-le, presupunem că efectele invaziei angevine au fost repede remediate, de vreme ce abia peste circa un deceniu se decide Basarab să construiască *Curtea nouă* (= incinta *1*), pe care o vedem azi în ruină. Într-adevăr, datarea *c. 1340* se sprijină pe determinări stratigrafice și îndeosebi pe materialul numismatic găsit în stratul de construcție aferent incintei *1* și casei voievodale de sud : monede bulgărești emise de țarii bulgari Ivan Alexandru și Mihail (1331 — 1355) ; de asemenea, principalul reper cronologic *post quem* îl reprezintă un obol de la Carol Robert emis în anul 1338, găsit în condiții stratigrafice cu totul clare (respectiv sub o masivă lentilă de pămînt provenind din săparea pivniței casei de sud) [36].

Al doilea aspect se referă la data construirii bisericii Argeș II.

Dacă Basarab a renunțat la Curtea veche (deși putea foarte bine să o păstreze, problemă pe care tot arheologia o va lămuri), nu același lucru se poate afirma despre biserica Argeș I. Cercetările arheologice au demonstrat că vechiul edificiu religios nu a avut de suferit de pe urma invaziei angevine din 1330, el dăinuind atît în restul domniei lui Basarab, cît și sub urmașul său Nicolae Alexandru. În legătură cu această problemă se cuvine evidențiat un amănunt de ordin topografic, și anume referitor la amplasarea incintei *1* (c. 1340) și la componentele ei morfologice.

Astfel, e de reținut mai întîi poziția în teren a turnului nr. 1 de intrare : acesta se afla nu 'centrat' (pe mijlocul laturii răsăritene), ci mai aproape de colțul SE al incintei *1* — mai exact, cam la jumătatea distanței dintre acest colț și acela de SV al incintei *A*. Faptul, în sine, și-ar afla explicația prin amplasarea casei de sud — intrarea fiind mai aproape de aceasta. Dar trebuie observat și traseul *întregii* laturi de est ; or, segmentul de nord al acesteia prezintă o abatere pronunțată începînd tocmai de a turnul nr. 1 de intrare, altfel amintita latură *s-ar fi proiectat exact în colțul NV al incintei A*. Ceea ce înseamnă că în momentul construirii incintei *1* (c. 1340) încă exista obstacolul reprezentat de incinta *A*. Așa

---

[35] Versiunea din *Chronicon Pictum* în *ed. cit.*, p. 234. Că oastea regală a ajuns la Argeș rezultă și din documentul de la Ludovic I de Anjou, din 30 iunie 1347 : „ Carolus . . . / cum valido suo exercitu accedendo, ante castrum Argyas castra metatus fuisset etc." cf. DRH, D, vol. I, p. 65.

[36] Date ample în lucrarea noastră *Curtea de Argeș (1200—1400). Începuturile și consolidarea Țării Românești* (în pregătire pentru tipar). Determinările monedelor amintite aparțin de asemenea lui Octavian Iliescu precum și d-nei Elena Isăcescu.

www.dacoromanica.ro

se explică şi configuraţia planului incintei *1*, a cărei latură de nord este mai scurtă cu 16 m în raport cu cea sudică [37].

Dar există şi alte dovezi că incinta ridicată de Basarab I şi incinta bisericii Argeş I au convieţuit, ca să zicem aşa, şi ne referim la existenţa acelor *registre stratigrafice care se sprijină simultan pe cele două incinte.* Desigur, asemenea situaţii arheologice ar putea fi interpretate şi în sensul tezei care susţine contribuţia lui Basarab la edificarea Bisericii domneşti (Argeş II) : era normal ca ambele incinte să coexiste, de vreme ce ctitorirea ultimei are loc către 1351 —1352. În realitate lucrurile s-au desfăşurat altfel şi aportul investigaţiei istorico-arheologice recente rămîne decisiv.

Astfel, contrar afirmaţiilor celor care recunosc totuşi existenţa unui edificiu anterior Bisericii domneşti — dar consideră că primul a fost distrus cu totul în 1330, odată cu Curtea, impunîndu-i-se astfel lui Basarab strămutarea scaunului voievodal la Cîmpulung [38] — admiţînd deci o pauză relativ îndelungată, un *vacuum*, în vatra voievodală argeşeană — cercetarea arheologică din anii 1969 —1971 ne-a permis să deslušim o evoluţie mai logică a lucrurilor, inclusiv cu privire la momentul ridicării bisericii Argeş II. La aceasta contribuie din plin şi datele informative pe care ni le oferă monumentul însuşi.

Primul postulat : *demolatorul bisericii Argeş I este acelaşi cu constructorul (ctitorul) bisericii Argeş II.*

În această privinţă trebuie subliniat că *demolarea vechii biserici şi a incintei sale s-a desfăşurat sistematic* — molozul rezultat fiind în prealabil triat, recuperîndu-se o parte din materialul de construcţie spre a servi la ridicarea noului edificiu, iar grosul molozului fiind apoi transportat de pe locul fostei biserici şi servind la umplerea unor viroage, în general la nivelarea terenului. Cinci asemenea microzone au fost depistate — trei situîndu-se chiar în interiorul incintei *1*. Nicăieri nu s-a putut observa o depunere arheologică oarecare, chiar sterilă, care să îngăduie concluzia că între operaţia de demolare şi ridicarea noii biserici s-ar fi scurs un timp îndelungat. Dimpotrivă, în preajma bisericii Argeş II, unde se aflau de asemenea mari cantităţi de moloz, stratul de construcţie aferent acesteia fie că zace peste pungi de moloz, fie că este încadrat de astfel de pungi. Rezultă că demolarea vechii biserici şi construirea celeilalte au avut loc într-o succesiune firească, dar fără pauză între cele două activităţi.

Dar constructorul bisericii Argeş II nu poate fi Basarab, cum s-a afirmat în istoriografie şi încă se mai stăruie, pe temeiul greşitei interpretări a datei *cînd* s-a zgîriat celebra însemnare de pe peretele nordic, ci, *în afară de orice îndoială, un voievod de după anul 1360.* Într-adevăr am avut şansa ca sub o lentilă de moloz provenit de la biserica Argeş I, să găsim o monedă de argint emisă de ţarul bulgar din Vidin, Ioan Sracimir (1360 —1365 ; 1369 —1396). Monedă care reprezintă *unul din prin-*

[37] O primă observaţie în acest sens la Pavel Chihaia, *Din cetăţile de scaun ale Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1974, p. 78 79 (cu o interpretare eronată: „Prin urmare incinta „curţii domneşti" a fost gîndită ca o entitate separată de cele două biserici care s-au succedat lîngă zidul ei estic şi de împrejmuirile acestor biserici. Explicaţia acestei separări ale celor două incinte poate fi dată, pornindu-se postulativ de la faptul că biserica Sf. Nicolae Domnesc a îndeplinit funcţia de biserică a Mitropoliei", p. 79).

[38] Vezi V. Drăghiceanu *Curtea domnească din Argeş* (1923), p. 16.

www.dacoromanica.ro

cipalele repere cronologice de referință (căci cel de-al doilea îl aflăm chiar în interiorul bisericii Argeș II). Monedă care face parte din *primele emisiuni* ale țarului din Vidin, respectiv dinainte de 1365 — data alungării sale din scaunul dunărean de către regele Ungariei Ludovic I de Anjou. O dovadă în acest sens este și faptul că piese similare s-au găsit în tezaurul ascuns pe malul jugoslav al Porților de Fier, la Padina-Gospodijn Vir, și anume chiar în anul abia amintit [39].

Al doilea postulat: *ctitorul unic al bisericii Argeș II.*

Bineînțeles, o monedă bătută între 1360 și 1365 putea oricînd să ajungă la Argeș în acest interval de timp, de unde poate rezulta interpretarea: construcția bisericii Argeș II începe fie sub Nicolae Alexandru fie sub Vladislav I — Vlaicu, ambii contemporani cu prima parte a domniei lui Sracimir. Din nefericire, numismatica încă nu a stabilit cronologia exactă a emisiunilor acestui țar (detalii importante fiind cîștigate totuși prin cercetarea românească), deoarece dacă s-ar dovedi că tipul monetar amintit [40] a fost emis după 16 noiembrie 1364 — data morții lui Nicolae Alexandru — nici numele acestuia din urmă nu ar putea fi invocat în legătură cu edificarea bisericii Argeș II.

Ce indicii ne oferă acest monument?

Este un locaș religios de linii pur bizantine [41] cu planul în cruce greacă înscrisă, cu o remarcabilă acurateță a plasticii fațadelor, la care alternanța cărămizii și a pietrei îi dau un plăcut colorit, iar frescele din interior sînt printre cele mai reprezentative din întreaga arie de cultură bizantină din veacul al XIV-lea [42].

Analiza structurii monumentului, a tehnicii de lucru, ne arată că acesta a fost ridicat în decursul unei singure *faze de construcție* (facem abstracție, bineînțeles, de modificările și adaosurile survenite în veacurile următoare — cazul tîmplei de zid din veacul XVIII, al contraforților exteriori din veacul XIX ș.a.). Totuși, nu putem ignora că încă în faza ei *de roșu* biserica suferă o inserție, aspect care a scăpat îndeobște atenției specialiștilor; ne referim la adăugarea unui zid de cărămidă — fără fundație proprie — care a obturat accesul naos-diaconicon, modificîndu-se astfel structura planimetrică a colțului NE al naosului. Fresce originale acoperă însă și suprafața acestui zid [43], o dovadă în plus că modificarea amintită s-a făcut din mers.

De asemenea, o inserție se dovedește a fi și inscripția pictată în slavonește, situată deasupra tabloului votiv de pe peretele de vest al nao-

---

[39] Cf. Svetozar Dušanić, *Nalaz srednjevekovnog novca u Djerdapu*, în *Starinar*, XXI (1970), Belgrad, 1972, p. 112; D. M. Metcalf, *Some comments on the metrology of coins of Ivan Alexandru and of Ivan Stratsimir*, în *Studii și cercetări de numismatică* SCN, VI (1975), p. 135 („The Gospodijn Vir hoard is plausibly dated to Lajos attack on Vidin in 1365").

[40] Ileana Băncila, *Din numsimatica lui Sracimir*, în SCN, II (1958), tipul sau clasa I, varianta I, grupa D legendele 17, 19: 'sub tron nimic'.

[41] În afară de lucrarea lui O. Tafrali, cf. N. Ghika-Budești, *L'ancienne architecture religieuse de la Valachie. Essai de synthèse*, Bucarest, 1942, p. 16; Gr. Ionescu, *Histoire de l'architecture en Roumanie. De préhistoire à nos jours*, Bucarest, 1972, p. 143—145. Pe larg și la V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, I, București, 1959, p. 141—143 (arhitectura) și p. 340—391 (pictura).

[42] Ch. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, Paris, 1910, p. 709: „par son plan en forme de croix et son parement, un édifice de style purement byzantin".

[43] *Curtea domnească din Argeș* (1923), fig. 201/78 86; 241 243, 245 și 248.

www.dacoromanica.ro

sului : sub slovele ei se distinge şi azi un brîu ornamental cu motive geometrice [44]. În tabloul votiv (din păcate refăcut radical în anul 1827) îi vedem reprezentaţi pe ctitori : în dreapta (privitorului) un voievod, iar în stînga soţia sa — ambii ţinînd în mîini modelul bisericii, desigur aşa cum părea a fi aceasta în momentul refacerii (aşadar la 1827, iar apoi către 1851). Întrucît inscripţia originală se păstrează fragmentar, pe trei rînduri, îi redăm aici conţinutul întreg reconstituit (în traducere) : „[+ Io Vladislav, cel întru Hristos Dumnezeu] binecredinciosul voievod şi singur stăpînitorul domn al Ţării Româneşti, al Vidinului şi al întregii cîrmuiri a Vidinului [+ Singură stăpînitoarea Kera/An]a, întru Hristos Dumnezeu binecredincioasa doamnă a Ţării Româneşti şi a întregii [cîrmuiri a Vidinului]" [45].

Aşadar, chiar fragmentar, acest important izvor de epocă ne indică un *moment politic* din domnia unui voievod muntean — faptul că acesta tocmai stăpînea cetatea şi ţinutul Vidinului, ale lui Sraţimir ! *Astăzi ştim bine că acest lucru s-a petrecut numai în timpul voievodului Vladislav I — Vlaicu şi anume în anul 1369* (pînă în plină toamnă) [46].

Să rezulte din aceste probe — arheologice, artistice şi istorice — că biserica Argeş II a fost începută de Nicolae Alexandru (desigur după 1360), terminată *de roşu* dar încă nepictată, situaţie care a fost moştenită de Vladislav I — Vlaicu, care adaugă zidul de la diaconicon şi realizează pictura (înainte de 1369), pentru ca tot în timpul său, în 1369, să se aştearnă inscripţia amintită ? Dacă aşa ar fi stat lucrurile — nu se explică de ce în tabloul votiv nu ar fi fost reprezentat şi voievodul Nicolae Alexandru, ca unul care ar fi avut indiscutabil meritul principal dacă ar fi iniţiat opera de ctitorire Argeş II. Cînd a fost cazul, de pildă cu ctitoria românească de la Cutlumus-Athos — Vlaicu a recunoscut contribuţia anterioară a tatălui său (vezi documentul-ciornă din septembrie 1369) [47]. De ce nu ar fi făcut-o şi la Argeş ?

De fapt, deşi era admis postulatul : doi ctitori, unul cu zidăria şi altul cu pictura — echipa de cercetare din anii '20 nu şi-a pus problema dacă şi *ctitorul zidăriei* este cumva redat în frescele argeşene. Abia mai tîrziu se iveşte această problemă, respectiv identificarea personajului princiar redat în scena *Deisis* din pronaos — *un personaj tînăr*, trebuie precizat —, şi cine putea fi cel prosternat în faţa tronului lui Hristos decît, se crede, voievodul Nicolae Alexandru, acela care termină opera începută de tatăl său dar o lasă încă nezugrăvită ? [48]. Totuşi, pe bună dreptate, restauratorul principal din 1911, arh. Grigore Cerchez observa în această privinţă, cu referire desigur la Radu I : „Astfel, în contra obiceiurilor din bisericile noastre, ctitorul /din *Deisis*, n.ns./ în loc să fie reprezentat în picioare, ţinînd în mînă biserica ce o clădise, este desemnat în genunchi, rugîndu-se lui Isus Christos, întocmai cum este reprezentat Metokites la Kharié-Djami. Ceea ce mai învederează că personajul zugrăvit la intrare, ca ctitor, *nu este cel care a zidit biserica, ci cel care a zugrăvit-o, precum*

[44] *Ibidem*, fig. 37, 39 (cu o transliteraţie greşită), 264.

[45] Pe larg (pe baza lecturii aproape corecte a lui St. Nicolaescu, 1922 şi cu alte precizări) în lucrarea noastră — *supra* n. 36.

[46] Vezi mai jos, n. 58, 60.

[47] Paul Lemerle, *Actes de Kutlumus*, Paris, 1945, nr. 26, p. 103—105.

[48] Este teza — aproape curentă — din istoriografia noastră de azi.

www.dacoromanica.ro

a fost înfăţişat Metokites care a făcut mozaicurile de la Kharié-Djami" [49]. La fel credea şi V. Drăghiceanu [50], la fel credem şi noi — cu corectivul că atît scena în *Deisis*, cît şi în tabloul votiv din naos altul este voievodul reprezentat şi anume *Vladislav I — Vlaicu*.

Într-adevăr, *monumentul trebuie privit integral*, căci toate datele de referinţă înfăţişate mai sus — rezumativ — ne îndreaptă spre *unica soluţie logică* : a existat un singur ctitor al bisericii Argeş II şi acela a fost voievodul care s-a înfăţişat pe sine, de două ori, în frescele bisericii Argeş II. Dealtfel, este unanim admis astăzi ca şi în trecut, că există o unitate intimă, ca spaţiu şi volume, între zidărie şi pictură, fapt care nu ar mai ieşi atît de pregnant în evidenţă dacă se admite un atît de mare interval (peste două decenii) între echipele care au realizat zidăria şi pictura (ipotezele Basarab I, Nicolae Alexandru — Radu I). Dimpotrivă, lucrurile ni se deslușesc cît se poate de firesc dacă încercăm să eliminăm tezele preconcepute sau aparenţele prezentate drept realităţi aievea. Este şi cazul celebrului grafit cu ştirea morţii lui Basarab I — cheia de boltă, în ultimă privire, a întregului eşafodaj de interpretări, *inclusiv de ordin istoric*, care au făcut ca un monument de importanţa celui de la Argeş să nu fie perceput în adevăratul context al vremii sale. Căci, în pofida tuturor părerilor exprimate, însemnarea de pe peretele nordic a fost făcută nu pe mortarul cu care s-a clădit, ci pe tencuiala sau 'sclivisirea' ulterioară — *operaţie, care oriunde, premerge aşternerii frescelor*. Ceea ce înseamnă că ştirea — un reper cronologic esenţial pentru istoria românilor, căci abia în 1920 s-a aflat de data exactă a morţii Întemeietorului — a fost făcută mai aproape de momentul realizării picturii, *aşadar nu este strict contemporană cu evenimentul relatat.*

Aşa încît, după aceste puneri la punct, rezumăm (fig. 2) :

Noua biserică o înlocuieşte pe cea veche, şi anume în deceniul al 7-lea al veacului al XIV-lea : după 1365 (reper : moneda Sracimir) şi înainte de 1369 (primăvară-toamnă, cînd Vladislav I — Vlaicu era stăpîn peste Vidin ; reper cronologic : inscripţia slavonă de deasupra tabloului votiv din naosul Argeş II). Întrucît nimic nu se opune interpretării că pictarea monumentului era *pe terminate* în momentul cînd se realiza inscripţia amintită, justificîndu-se astfel inserţia ei — sau chiar terminată cu totul, încadrarea cronologică în perioada *1365 1369* este singura care se impune de la sine. Un monument de proporţiile bisericii Argeş II a putut fi realizat aşadar în decurs de *circa cinci ani* şi în toate articulaţiile sale interioare (inclusiv zidul de la diaconicon, inclusiv pictura). Este, în întregime, opera voievodului Vladislav I — Vlaicu şi a soţiei sale Ana Doamna. În consecinţă, şi în mormîntul nr. 10 a fost îngropat ctitorul bisericii Vladislav I — Vlaicu, ale acestuia fiind splendidele bijuterii găsite în 1920, la loc de frunte situîndu-se celebra pafta de aur. Dealtfel, multă vreme cei vechi au ştiut să distingă realităţile petrecute la Argeş — o vreme cînd nimeni şi nimic nu au împiedicat ca Vlaicu Vodă să fie socotit, aşa cum a şi fost, ctitorul frumosului locaş bizantin. O probează cît se poate de limpede şi pomelnicul Bisericii domneşti, căci pînă şi redacţia sa tîrzie (copia de pe la 1863) începe cu „*Vădislav Vo :[evod] Kerana Do :[amna]*",

[49] *Curtea domnească din Argeş* (1923), p. 42 94.
[50] *Ibidem*, p. 46 şi legenda fig. 36.

www.dacoromanica.ro

şi nu cu „Radul Vvd Neagoe Vvd Ana Doamna Despina Doamna" — cum a crezut V. Drăghiceanu, ultimii fiind interpolaţi după 1863 ! [51]

De reţinut forma onomasiologică 'Kerana Doamna', de fapt o tautologie; sursa acestei erori provine tot din interiorul Bisericii domneşti

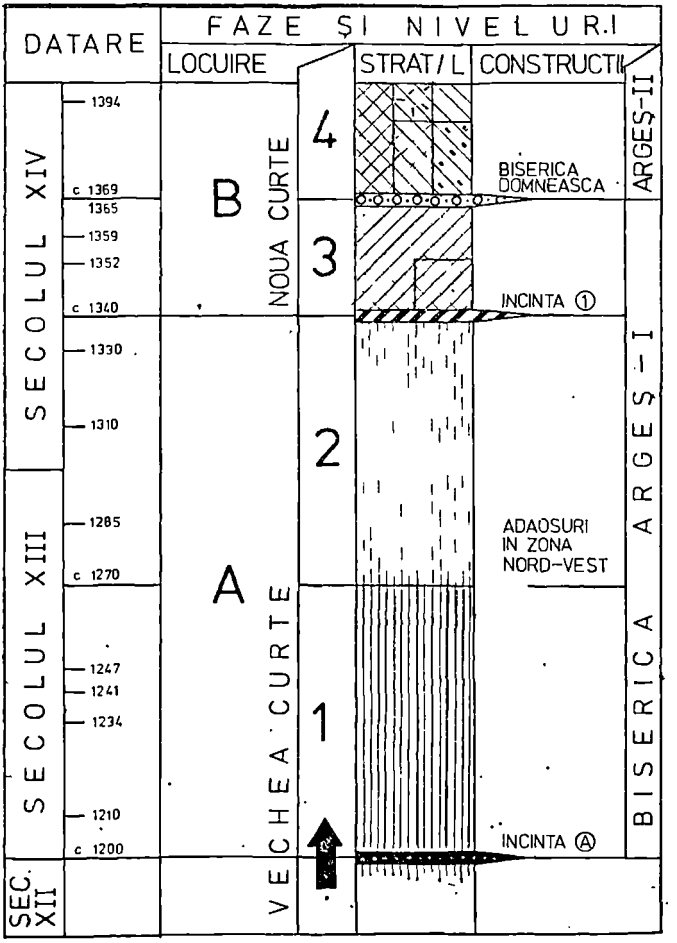

Fig. 2. Tabel cronologic.

şi anume din citirea greşită a inscripţiei slavone pictate deasupra tabloului votiv, unde *Kera* (Doamna) se afla la finele rîndului 2, iar *Ana* la începutul rîndului 3; cu timpul, s-a crezut că numele soţiei ctitorului a fost '*Kerana*' [52].

În sfîrşit, este semnificativ că acelaşi tablou votiv din naos a inspirat alte reprezentări — fie ale aceluiaşi cuplu voievodal, cum o dovedeşte

[51] *Ibidem*, p. 46 şi fig. 35. Vezi şi P. Chihaia, *op. cit.*, p. 20.

[52] Forma greşită 'Cherana' de la V. Drăghiceanu *(op. cit.*, p. 44) este preluată de Ilie Minea, *Cherana sau Cheraţa?*, în *Cercetări istorice*, I, Iaşi, 1925, p. 412—414.

www.dacoromanica.ro

cizelura de argint a icoanei Sf. Athanasie, danie pentru Marea Lavră din Athos din partea lui Vladislav I — Vlaicu și a Doamnei Ana (unde domnul este figurat în dreapta, iar doamna în stînga, ca în tablou [53]), fie — ca efect al substituirii numelui ctitorului cu acela al miticului descălecător 'Radu Negru' — în reprezentarea acestuia din urmă. Așa se explică asemănarea izbitoare dintre figurile și ținuta personajelor din tabloul votiv de la Biserica domnească și acelea din interiorul bisericii Mănăstirii Argeșului (distruse în bună parte prin restaurarea lui Lecomte du Noüy, dar copiate în 1860 de G. Tattarescu, care consemna pe un desen : „Radu Negru Vv 1290" [54]).

În lumina celor de mai sus se ridică întrebarea : ce l-a determinat pe Vladislav I—Vlaicu să dărîme vechea biserică și să înalțe alta, impunătoare, pe același loc?

Credem că răspunsul trebuie să țină seama de personalitatea marcantă a acestui voievod român, de rolul pe care l-a jucat în ansamblul vieții politice și economice, culturale și religioase din sud-estul Europei în anii 60—70 ai veacului al XIV-lea, cînd la loc de frunte se situa înfruntarea dintre ortodoxie și catolicism.

Absorbit în mare măsură, în cei aproape 13 ani ai domniei lui, de împrejurările externe, cu care a fost din plin confruntat, Vladislav I — Vlaicu a știut totuși să se ocupe de treburile interne ale țării sale. Există o strînsă legătură între politica sa externă și cea din interior — fapte și fenomene din mediul extern declanșînd reacții prin politica voievodului în interiorul Țării Românești, și invers. Desigur, penuria documentară ne împiedică să deslușim în amănunte întreaga sa activitate internă. Oricum, însă, clișeul mai vechi cu care sîntem obișnuiți — 'prima mănăstire, primul document de cancelarie, prima monedă românească' — trebuie părăsit, căci Vlaicu nu a fost neapărat un inovator, ci un *continuator care a desăvîrșit*, cît i-a stat în putere și în limitele orînduirii feudale, opera înaintașilor săi în creația de stat, în viața economică și culturală. Este drept, și-a propus țeluri noi și a izbutit în chip strălucit — de pildă cu moneda sa, prima din spațiul extracarpatic bătută de români. Și-a dat silința să pună ordine în viața de stat, a aparatului de stat, amplificînd instituții și probabil creînd altele — dar a beneficiat și de experiența voievozilor dinainte de el [55]. Una din principalele instituții moștenite era Mitropolia, recunoscută ca atare încă în 1359, în urma demersurilor întreprinse de Nicolae Alexandru pe lîngă patriarhul din Constantinopol, Calist ; al doilea scaun metropolitan al Țării Românești, se știe, a fost obținut tocmai prin străduințele lui Vlaicu pe lîngă patriarhul Filotei [56]. Dar pînă a obține

[53] Vezi legendele inscripțiilor (în grecește), datarea (1372 1374) și alte considerații istorice la P. S. Năsturel, *Aux origines des relations roumano-athonites: l'icône Saint-Athanase de Lavra du voïvode Vladislav*, în *Actes du VI-e Congrès International des Études Byzantines* (1948, Paris), Paris, t. II, 1951, p. 307—314. O reproducere, din păcate parțială, a cizelurii de argint la A. Xyggopoulos, *The Holy Mountain Athos (963—1963). Edited by G. Varlamos*, Introduction, Athens, 1963, p. 24.

[54] P. Chihaia, *op. cit.*, p. 131 și urm., fig. 37.

[55] Pe larg în lucrarea noastră *Vladislav I*, Edit. militară, 1979, p. 35 și urm.

[56] N. Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintîi mănăstiri din țară*, București, 1906; N. Iorga, *Condițiile de politică generală în cari s-au întemeiat Bisericile românești în veacurile XIV și XV*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice* [ARMSI], s. II, t. XXXV (1912—1913), p. 387—411 (și Extras, 1913); C. Marinescu, *Înființarea Mitropoliilor în Țara*

www.dacoromanica.ro

aceasta, în 1370, voievodul nostru a trebuit să facă față unui complex de evenimente importante — în care el a fost unul din principalii protagoniști.

Astfel, deși din sud se contura tot mai amenințător pericolul otoman, totuși pe primul plan al relațiilor externe s-a situat confruntarea cu puternicul vecin din nord-vest — regele Ludovic I al Ungariei. Monarhul angevin a urmat și chiar a lărgit politica de expansiune a tatălui său Carol Robert, neîmpăcîndu-se cu realitățile statornicite la sud de Carpați. Dealtfel, raporturile politice dintre rege și voievodul Vlaicu au debutat cu proclamația de război din partea primului (5 ianuarie 1365) și ce este mai semnificativ în această proclamație — în afară de felurite încriminări aduse voievodului, între altele și aceea că el urma „relele deprinderi" ale tatălui său — decît pretenția de a stăpîni Țara Românească: „ce ni se cuvine nouă după dreptul și rînduiala nașterii */que iure et ordine geniture nobis debetur/*" ?[57]

Nu vom insista asupra evenimentelor ce au urmat, ci le vom aminti pe scurt. Se știe, invazia plănuită s-a revărsat totuși în cu totul altă direcție și anume asupra țaratului din Vidin; Sracimir, ruda voievodului român (Ana, soția țarului, era sora lui Vlaicu) cade prizonier, iar la Vidin regele Ludovic organizează efemerul 'Banat al Bulgariei', condus mai ales de frații Benedict și Petru Himfy [58]. Abia în anul 1368 are loc și invazia asupra Țării Românești — dar, întocmai ca odinioară, la 1330 — ea este zdrobită de oștile lui Vlaicu Vodă, deși acesta a luptat pe două fronturi, în bazinul superior Ialomița-Dîmbovița și la cetatea Severinului [59]. Ca urmare a strălucitei victorii obținute și, de reținut, *la chemarea vidinenilor*, profund nemulțumiți de vexațiile cuceritorilor și de penetrația forțată a catolicismului —, Vlaicu trece Dunărea și cucerește Vidinul cu ținutul înconjurător (primăvara anului 1369) [60], punînd capăt astfel aventurii angevine. Așa se explică istoricește inserția inscripției slavone din biserica Argeș II, *singurul izvor intern care menționează evenimentul din 1369.*

Așadar, prin cele de mai sus am schițat și condițiile specifice în care se edifică biserica Argeș II. Nu sînt și singurele de luat în considerare.

Românească și Moldova, ibidem, s. III, t. II (1924), p. 247—268 (și Extras, 1924). Mai nou Pr. Gh. Moisescu, Pr. St. Lupșa și Pr. Al. Filipescu, *Istoria Bisericii Române*, I, București, 1957, p. 144 și urm. Nu am socotit necesar să stăruim asupra interpretării Curții voievodale de la Argeș și a Bisericii domnești (Argeș II) *drept reședință a Mitropolitului Iachint* — în general ca sediu metropolitan (tează susținută de N. Iorga, iar apoi de o serie întreagă de specialiști — ca E. Lăzărescu, P. Chihaia, M. A. Musicescu, R. Theodorescu), pentru bunul motiv că opiniile pornesc tot de la grafitul cu data 1351—1352. O discuție amplă întreprindem în monografia noastră. Vom menționa aici opinia autorilor *Istoriei Bisericii Române*, I (1957): „În nici un caz, Mitropolia de la Argeș n-a fost în biserica Sf. Nicolae Domnesc. Acolo era palatul domnesc și de aceea biserica se numește așa. Între curtea domnească și Mitropolie trebuia să fie o oarecare distanță. Așa era obiceiul pentru ca să se poată desfășura alaiul în zilele de sărbătoare" (p. 151).

[57] DRH, D, vol. I, p. 78 80.

[58] Bibliografia și considerațiile istorice la Maria Holban, *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină. (Rolul lui Benedict Himfy în legătură cu problema Vidinului)*, în SMIM, I (1956), p. 7—62.

[59] *Joannis de Thwrocz Chronica Hungarorum ab origine gentis, inserta simul chronica Ioannis Archidiaconi de Kikullew ad annum usque Christi MCCCCLXXIV*, ed. J. G. Schwandtner I, Vindobonae, 1766, p. 239—240; importante precizări cronologice asupra evenimentelor ulterioare de la Severin *(unde cade în luptă și Vlaicu Vodă, ptnă la urmă, 1377)* la M. Holban (1956), p. 42, n. 2 și p. 55—56.

[60] M. Holban (1956), p. 43—44. Pe larg, în lucrarea noastră *(supra*, n. 55).

www.dacoromanica.ro

Căci Vladislav I—Vlaicu, în afară de orice îndoială, nu numai că a ştiut să lupte pentru apărarea ţării sale dar a dat şi un răspuns limpede intensei propagande catolice, îndrumată cu străşnicie de papa Urban V şi sprijinită de însuşi regele Ludovic I. Mai mult această propagandă căpăta un puternic sprijin chiar din interiorul casei voievodale de la Argeş, prin catolica Doamnă Clara, văduva lui Nicolae Alexandru şi mama vitregă a voievodului Vlaicu, dovadă desele scrisori pe care i le trimite papa. Ofensiva catolică în ţinuturile româneşti îmbrăcase haine diverse şi se accentuase după izbînda militară a regelui Ludovic la Vidin, căpătînd dintr-o dată forme deosebit de brutale — cum rezultă din măsurile luate de Ludovic în Transilvania şi Banat, în 1366, cînd a ordonat reprimarea 'schismaticilor' şi în special a românilor. Pe de altă parte, în aceeaşi vreme căzuse în mrejele catolicismului şi nefericitul împărat din Bizanţ, Ioan V Paleologul, al cărui Imperiu era deja ciuntit de turci, de unde speranţa că îşi va redobîndi posesiunile cu sprijinul papei şi al regilor catolici. Aşa se explică voiajul său la Buda (1365—1366), plin de peripeţii şi infructuos totodată, ca şi uniaţia sa personală cu biserica Romei (1369) [61].

În Bizanţ, însă, se cristalizase o puternică forţă potrivnică catolicismului: era aşa-numita "opoziţie ortodoxă", condusă de patriarhul Filotei şi cu largă aderenţă în masele populare. Or, *opţiunea* voievodului Vladislav I—Vlaicu a fost, în astfel de circumstanţe, fără echivoc: el a intrat în legătură tocmai cu 'opoziţia ortodoxă', sprijinind-o şi fiind sprijinit de ea prin patriarhul amintit, acordînd ajutoare Athosului şi mai ales clădind la Argeş noua biserică a Curţii domneşti. Indiscutabil, alături de celelalte fapte realizate de voievodul român, acest edificiu exprimă cum nu se poate mai concret programul *politic* conceput şi pus în practică de Vladislav I—Vlaicu [62]. De unde şi prestigiul său şi al Ţării Româneşti în conştiinţa contemporanilor.

Nu vom trage cuvenitele încheieri în legătură cu problemele înfăţişate mai sus, ci vom evidenţia doar un adevăr pe care demersul ştiinţific îl impune: indiferent de natura lor, controversele nu se pot rezolva decît eliminîndu-se prejudecăţile. Considerăm că investigaţia istorică şi arheologică de la Curtea de Argeş a îngustat mult cîmpul acestora din urmă acordînd ce se cuvine veacurilor şi personalităţilor care au marcat existenţa istorică a vetrei voievodale de acolo.

---

[61] Cf. Oskar Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome. Vingt ans de travail pour l'union des églises et pour la défense de l'empire d'Orient (1355 1375)* Varşovia, 1930.

[62] Idee exprimată limpede încă de N. Iorga, cu referire la lucrarea amintită a lui N. Dobrescu (care trebuia — considera marele savant — *să fie pusă în acord cu timpul şi cu ordinea politică a timpului)*: „E necesar — scria N. Iorga — a se stabili legături în acest sens şi pentru că întemeierile de Mitropolii şi de episcopate nu erau, pe departe, acte curat religioase, avînd a face numai cu o veche orînduire canonică. Nu, ci totdeauna, şi în acest veac al XIV-lea mai ales cînd formele politice cari se schimbă aşa de mult, tinzînd spre mari concentrări monarhice, spre unităţi militare ofensive, îşi supun, de la Roma Papalităţii în Avignonul regilor Franciei pînă la prezidarea de Paleologi a vieţii bisericeşti în Bizanţul recîştigat la 1261 pentru ortodoxie, organizările clerului, — *elementul politic e totdeauna amestecat şi el domină uneori*" *Condiţiile* (1913), p. 388. Subl. ns. Bineînţeles, cele de mai sus sînt întru totul valabile şi în ce priveşte ctitorirea unui locaş religios de proporţiile celui de la Argeş.

www.dacoromanica.ro

CHRONOLOGIE DES MONUMENTS DE CURTEA DE ARGEŞ (XII-e—XIV-e SIÈCLES). LEUR SIGNIFICATION HISTORIQUE

RÉSUMÉ

Par suite des découvertes faites dans l'ancienne Cour princière d'Argeş, découvertes communiquées et publiées en 1923 — l'auteur a entrepris durant l'intervalle — 1967—1973, d'amples recherches archéologiques. Les principales conclusions (qui diffèrent dans une grande mesure de celles qui ont cours dans l'historiographie) sont présentées dans la présente étude. En raison des divergences existantes, l'accent porte sur la chronologie des constructions, la signification de chacune d'elles cherchant à être définie.

Ainsi, il est question avant tout de l'enregistrement d'un niveau d'habitation plus ancien, représenté par des constructions en pierre et en briques : une ancienne *Cour*, datant de la fin du XII-e siècle (son noyau n'a pu être encore dégagé, en raison des édifices modernes qui la recouvrent), avec des annexes — y compris un lieu de recueillement (église Argeş-I, app. 1200). Se trouvait là-bas, sur la vallée de l'Argeş, la résidence d'un chef politique — un *voïévode* — héritée par Seneslau, comme l'atteste une source de 1241, et surtout le document bien connu de 1247 *(terra Szeneslai woiavode Olatorum)*, puis par le voïévode Tihomir (à la fin du XIII-e siècle) et par Basarab I-er, considéré à juste raison en tant que *Fondateur* de la Valachie (app. 1310—1352).

Dix ans après l'invasion (1330) du roi Charles Robert de Hongrie, Basarab I-er fait construire une nouvelle *Cour* (= enceinte *I*), vers 1340, en conservant toutefois l'ancienne église Argeş-I, situation qui restera inchangée sous le règne de son fils et successeur, Nicolas Alexandre (1352 1364). C'est seulement sous Vladislav-Vlaïco (1364—1377) que sera démolie l'église Argeş-I et édifiée l'imposante Église princière (Argeş-II, app. 1365—1369) — lors des combats acharnés (politiques et militaires) contre le roi Louis I-er d'Anjou, ce qui témoigne que ces événements ont trouvé un écho direct dans le contenu de l'inscription figurant au-dessus du tableau votif due naos (où est mentionée la possession de Vidin par Vlaïco ; on sait que ces événements se sont passés au cours de l'été — automne 1369).

En d'autres termes, les monuments d'Argeş illustrent de façon prégnante l'histoire de la constitution de l'État féodal de Valachie, la lutte pour son existence autonome, la consolidation et l'affirmation de ce pays dans le Sud-est de l'Europe.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

RELAȚIILE ECONOMICE ALE DACIEI ROMANE

DE

CONSTANTIN C. PETOLESCU

După cum se știe, una din cauzele cuceririi Daciei a fost atracția bogățiilor sale. Nu numai aurul Munților Apuseni, care lua calea tezaurului imperial, ci mai cu seamă posibilitățile materiale rezultate din ocupațiile agricole, au atras numeroși oameni de afaceri spre noua provincie *[1]. De altfel, ca simbol al bogățiilor sale, *Dacia* apare personificată, pe una din emisiunile monetare ale lui Traian, alături de doi copii ținînd strugure și spic de grîu [2].

Pămîntul Daciei putea asigura cu prisosință existența populației rurale (autohtoni și colonişti), precum și locuitorilor orașelor (o parte din ei antrenați tot în activități agricole), trupelor și aparatului funcționăresc al provinciei. Fără a avea atestarea directă, este posibil ca o parte a cerealelor provinciei să fi fost exportate [3]; la fel vitele, despre care știri epigrafice lasă să se întrevadă locul important ce-l ocupau în economia provinciei [4]. Se exportau desigur și unele bogății ale subsolului (ca sarea, spre exemplu în Pannonia vecină lipsită de acest produs, sau în Moesia Superior) [5].

Fără îndoială că economia Daciei păstra în măsură însemnată un caracter autarhic. Dar construirea unei rețele importante de drumuri existența Dunării — acel „drum fără pulbere" al tuturor timpurilor —

---

* Comunicare prezentată la simpozionul internațional cu tema *Forme de schimb economic în antichitate*, Santander (Spania), 1 5 septembrie 1980.

[1] Pentru diversele aspecte ale vieții economice a Daciei romane, vezi V. Pârvan, *Die Nationalität der Kaufleute im römischen Kaiserreiche*, Breslau, 1909; V. Christescu, *Viața conomica a Daciei romane*, Pitești, 1929; D. Tudor, în *Istoria României*, I, București, 1960, p. 369 și urm.; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969 p. 290 și urm.

[2] E. A. Sydenham H. Mattingly, *The Roman Imperial Coinage*, II (Vespasian — Hadrian), Londra, 1926, 621—622. Cf. M. Macrea, *Viața...*, p. 34.

[3] Ca termen de comparație poate servi afirmația din cunoscuta inscripție-elogiu al lui Ti. Plautius Silvanus Aelianus, fost guvernator al Moesiei, în care se afirmă că acesta a trimis grîne din provincia sa pentru aprovizionarea populației Romei — *primus ex ea provincia magno tritici modo annonam p(opuli) R(omani) adlevavit: Corpus Inscriptionum Latinarum* (abreviat: CIL), XIV, 3608 *Inscriptiones Latinae Selectae* (abraviat: ILS), 986; cf. D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*[3], București, 1967, p. 309. Cu atît mai mult cîmpia roditoare din sudul provinciei putea crea disponibilități de export.

[4] Vezi astfel atestările epigrafice ale unor *conductores pascui et salinarum:* CIL, III, 1209 (Apulum); 1363 (Micia); Année épigraphique, 1957, nr. 273 (Domnești).

[5] Exploatarea sării este atestată fie și numai de toponimul latinesc *Salinae* (azi Ocna Mureșului).

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 703—713, 1981

www.dacoromanica.ro

au înlesnit şi stimulat în mare măsură schimburile economice [6]. Mărturie sînt datele despre sistemul vamal al Daciei romane [7].

Datorită caracterului produselor sale de export, schimburile dinspre Dacia în imperiu ne sînt cunoscute numai într-o mică măsură. Că vor fi fost deosebit de intense, stă mărturie de exemplu şi faptul că un papir consemnează produse dacice (necunoscute mai precis, datorită stării lacunare a documentului) tocmai în Egipt [8]. Sumele importante realizate din vînzarea produselor Daciei, soldele militarilor şi veniturile funcţionarilor imperiali reprezentau disponibilităţi băneşti însemnate, în măsură să atragă spre Dacia produse variate: fie de uz curent, ieşite din mari *officinae* — de aceea mai ieftine şi de bună calitate —, fie de lux. Analiza acestora pune în lumină caracterul schimburilor provinciei, intensitatea lor, direcţiile legăturilor economice şi implicaţiile acestui proces. Ele vor reieşi din prezentarea surselor noastre de informare: datele epigrafice, circulaţia unor produse de uz curent, circulaţia monetară.

I. Inscripţiile conţin — aproape în exclusivitate — ştiri despre activitatea negustorilor în viaţa economică a Daciei romane [9]; ele provin fie din provincia noastră, fie din afara ei.

Astfel, la Sarmizegetusa apar, într-o dedicaţie către Iupiter Optimus Maximus Dolichenus, *Gaius G[a]ianus e[t] Proculu[s] Apollofan[es], Suri neg(otiatores)* [10]. Tot aici, negustorii din întreaga provincie apar grupaţi într-un fel de asociaţie: *negotiatores provinciae Apul(ensis)* [11].

Alţi *Suri negotiatores* apar într-o dedicaţie de la Apulum către divinitatea menţionată mai sus, pusă de doi fraţi, *Aurelii Alexander et Fla[vi]us* [12]. Oriental era desigur *T. Aur(elius) Narcissus*, şi el negustor, menţionat de o altă inscripţie de la Apulum [13]. Mai este atestat de o inscripţie *T. Fabius Ibliomarus, domo Augus(ta) Treve[r](orum), quon(dam) dec[ur(io) k]anabar(um)*, mort la 60 de ani; de ridicarea monumentului s-au îngrijit copiii săi (minori) *Fabii* Pulcher, Romana şi Aquileiensis *(per tutores suos)* [14]. Chiar dacă nu se menţionează calitatea de negustor, aceasta se poate presupune cu destulă certitudine, căci trevirii erau cunoscuţi ca negustori [15].

Alt negustor de acest neam, *L. Samognatius Tertius Trever*, este cunoscut şi la Drobeta [16]. În acest oraş situat pe Dunăre avem şi o atestare

---

[6] Despre acestea, V. Christescu, *op. cit.*, p. 96—130; M. Macrea, *Viaţa*, p. 149—158.

[7] N. Gostar, SCIV, II, 1951, p. 165—181; M. Macrea, *Viaţa*, p. 161—164; A. Dobo, în „Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis", X—XI, 1971—1975, p. 145—150.

[8] V. Pârvan, *op. cit.*, p. 72. Cf. N. Gostar, *Thebtunis Papyrus II 686*, în „Cercetări istorice" (Iaşi), IX—X, 1978—1979, p. 277—280.

[9] Despre această problemă, *ibidem*, passim (v. p. 129 — index); M. Macrea, *Viaţa* p. 321—325.

[10] CIL, III, 7915 (= *Inscripţiile Daciei Romane* abreviat: IDR, III 2, nr. 203).

[11] CIL, III, 1500 (= IDR, III 2, 109).

[12] CIL, III, 7761.

[13] CIL, III, 1068.

[14] CIL, III, 1214.

[15] Aceeaşi afirmaţie se poate face şi despre un alt personaj originar din Trever dintr-un fragment de inscripţie de la Ulpia Traiana: IDR, III 2, 127; cf. CIL, XIII, 542 *(civis Treverus* şi V. Pârvan, *op. cit.*, p. 53.

[16] CIL, III, 8014 (= IDR, III 2, 22).

www.dacoromanica.ro

precisă a unui negustor, *Prim(us) Ael(ius) Ion(icus)*, un greco-oriental [17]. Probabil negustor era și *Aurelius Longinianus, dec(urio) col(oniae) Drobetens(ium)*, mort la Tragurium în Dalmația [18]; că este așa, se poate invoca și o altă inscripție din Dalmatia, de la Salona, în care apare *Aur(elius) Aquila, dec(urio) Patavisensis, neg(otiator) ex pro(vincia) Dacia* [19] — deci decurion al coloniei Potaissa.

Altfel exprimată, ocupația de negustor în Dacia apare și într-o inscripție din Aquileia: *D(is) M(anibus) M. Secundi Genialis domo Cl(audia) Agrip(pina), negotiat(ori) Dacisco* etc. [20]. Originar de la Rhin, ca și trevirii menționați de inscripțiile de la Apulum și Drobeta, el se stabilise probabil la Aquileia, în nordul Italiei, de unde făcea comerț cu Dacia *(negotiator Daciscus)*. Această inscripție explică și cognomenul unuia din copiii lui T. Fabius Ibliomarus de la Apulum, menționat ceva mai sus — *Aquileiensis*, făcînd probabil aluzie la locul unde s-a născut. Se vede că mai mulți negustori din orașele de pe Rhin exercitau comerțul dintre Italia de nord și Dacia.

În schimb, indicația *Suri negotiatores* din inscripțiile de la Sarmizegetusa și Apulum nu face aluzie la zona cu care aceștia făceau comerț, ci la originea etnică — fapt sprijinit și pe dedicația către Baal din Doliche. În acest sens se poate invoca și inscripția dedicată aceleiași divinități la Augusta Traiana [21] (Thracia) de către Aurelius Sabinus Theophilus Syrus ἱερεύς καὶ ὑνέμπορος τῆς Δακίας — un sirian deținînd monopolul de vinuri în Dacia; în aceeași inscripție mai apare și Aurelius Primus β(ου)λ(ευτής) τῆς Δακίας Σεπτιμία Πορολίσσου — desigur și el negustor. Relațiile cu provinciile orientale sînt documentate însă prin inscripția greacă din Mytilenae (Lesbos) a lui P. Aelius Arrianus Alexander, βουλευ(τής) Δακίας κολονείας Ζερμιζεγ[ε] Θούσης dedicată lui *Theos Hypsistos* [22]; probabil și el era un negustor, ajuns în arhipelagul grecesc cu afaceri.

La Apulum, o inscripție atestă existența unui *collegium Ponto-Bithynorum*, cu ocazia refacerii unui templu [23] — dar probabil că el grupa coloniști din provincia *Pontus et Bithynia*, ocupați în activități miniere [24]. La Germisara mai apare un *collegium Gallatarum* [25] de adoratori ai lui Hercule, în calitatea sa de protector al izvoarelor termale (ei erau probabil cei ce trăiau la Alburnus Maior [26]), iar la Napoca sînt menționați *Galatae consistentes municipio* [27]; galații erau cunoscuți în antichitate îndeosebi ca negustori de sclavi [28]. Nu avem însă nici o dovadă că *Asiani* dintr-un *album* de la Napoca erau tot negustori [29].

---

[17] CIL, III, 14216 [11] (IDR, II, 47).
[18] CIL, III, 2679.
[19] CIL, III, 2086.
[20] CIL, V, 1047 (= ILS, 7526).
[21] G. Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae*, III/2, nr. 1590.
[22] *Inscriptiones Graecae*, XII, nr. 125; R. Cagnat, *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*, IV 1, nr. 47.
[23] Vezi C.C. Petolescu, în „Dacia", N.S., XXII, 1978, p. 214.
[24] *Ibidem*, p. 215 216.
[25] CIL, III, 1394. (= ILS, 7152).
[26] Cf. C. C. Petolescu, *loc. cit.*, p. 214.
[27] CIL, III, 960.
[28] V. Pârvan, *op. cit.*, p. 109—110.
[29] CIL, III, 859 (ILS, 4083).

www.dacoromanica.ro

II. Cea de-a doua sursă pentru studierea relaţiilor economice ale Daciei romane o reprezintă diferitele produse pătrunse pe calea schimbului. Între acestea, un loc de seamă ocupă obiectele din categoria *instrumentum* cu ştampilă : amfore, *terra sigillata*, opaiţe şi *mortaria*.

1. Astfel, de pe întreg cuprinsul Daciei se cunosc numeroase descoperiri de amfore, cele mai multe fragmentare, dintre care unele poartă inscripţii : ştampile şi *tituli picti* [30].

Cea mai veche databilă este o ştampilă de la Porolissum : IMP NERVAE AVG ; s-a stabilit că ea provine dintr-o *officina* imperială din Peninsula Istria, fiind adusă în Dacia probabil îndată după cucerire [31]. Aceasta este totodată cea mai nordică descoperire de amforă ştampilată din Dacia şi printre puţinele cu ştampile latineşti din această provincie [32].

Celelalte ştampile sînt în limba greacă ; la fel, numele producătorilor *(Ephebos, Hermippos, Herakles, Manteios, Stratoneikos, Sozon, Synetos, Tatianos, Philippos)* sînt în mare parte greceşti. Concluzia este că aceste amfore au venit în Dacia din zonele de limbă greacă ale imperiului. Chiar dacă numele unor producători sînt latineşti, maniera greacă în care sînt redate (MAPKOY, POYΦOY, ΠAYΛOY) indică aceeaşi zonă de proveniență. Această părere este întărită şi de faptul că ele s-au descoperit aproape în exclusivitate în Dacia sudică (Oltenia) ; dincolo de munţi se cunosc se pare doar cîteva exemplare [33].

Demn de relevat este că în Pannonia nu au apărut pînă acum amfore cu ştampile greceşti. Căci calea de pătrundere a acestor amfore erau gurile Dunării ; în cazul Daciei, prima mare escală se făcea la Sucidava, de unde cele mai multe luau drumul Romulei (unde s-au descoperit 8 exemplare ştampilate, faţă de 5 în zona Sucidavei şi numai 3 la Drobeta). Cu o singură excepţie, ele nu trec dincolo de Porţile de Fier [34].

Multe din aceste ştampile găsesc analogii în descoperirile de pe ţărmul de nord al Mării Negre. S-a stabilit că acestea din urmă proveneau la rîndu-le din insula Cos din Marea Egee — aceeaşi origine presupunîndu-se şi pentru cele din Dacia [35]. Pe baza observaţiilor stratigrafice, s-a tras concluzia că ele au pătruns în Dacia începînd de la sfîrşitul secolului al II-lea [36].

Pe unele fragmente de amfore se întîlnesc inscripţii executate cu vopsea — latine, numai una sau două sînt greceşti [37]. Cum ştampile ale

---

[30] D. Tudor, în „Apulum", VII 1, 1968, p. 391 399 ; G. Popilian, în „Dacia", N.S., 18, 1974, p. 137 146 ; idem, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976, p. 37 46.

[31] M. Macrea şi colab., în „Materiale şi cercetări arheologice", VII, 1961, p. 378, fig. 15. Cf. M. H. Callender, *Roman Amphorae*, Londra, 1965, p. 268.

[32] Vezi şi ştampilele descoperite la Ulpia Traiana Sarmizegetusa : *Atteniae Cytonidis* (CIL, III, 12 640 = IDR, III 2, 573 a ; cf. CIL, III, 6 007, 4 şi M. H. Callender, *op. cit.*, p. 76, nr. 150) şi *CEMEIO F.* (IDR, III 2, 574) — eventual din officina lui *Gemellus* (cf. Callender, *op. cit.*, p. 96, nr. 294 a). Un git de amforă cu ştampila *OFF.OCLO* (IDR, III 1, nr. 4) a fost scoasă din apele Dunării, la Banatska Palanka ; dar apartenenţa ei la istoria economică a Daciei este îndoielnică.

[33] D. Tudor, *loc. cit.*, p. 393, nr. 2 ; N. Gudea, în „Acta Musei Napocensis", 10, 1973, p. 591, fig. 13 11 şi 17/6.

[34] Cf. G. Popilian, *Ceramica...*, p. 43 ; vezi şi N. Gudea, *loc. cit.*

[35] E. A. Staerman, în „Kratkie soobscenija" (Moscova), 36, 1951, p. 42 ; cf. şi G. Popilian, *Ceramica...*, p. 42. Pentru legăturile cu zona Egeei şi coastele Asiei Mici se poate invoca şi inscripţia citată mai sus, vezi nota 22.

[36] G. Popilian, *Ceramica*, p. 44.

[37] *Ibidem*, p. 40—41.

www.dacoromanica.ro

producătorilor occidentali (italici) sînt deocamdată abia atestate în Dacia [38], se poate presupune că ele proveneau dintr-o provincie mai apropiată, de limbă latină; avînd în vedere că pe o asemenea amforă era scris cuvîntul *oleum*, s-a emis părerea că ar fi eventual vorba de Dalmatia (unde exista și fenomenul de bilingvism) [39].

Probabil că asemenea recipiente erau destinate transportului ulciului de măsline și vinului; pentru comerțul cu cel de-al doilea produs se poate invoca inscripția de la Augusta Traiana amintită mai înainte [40], precum și menționarea unui vin de calitate superioară *(merum)* într-o tăbliță cerată de la Alburnus Maior [41].

2. Un loc important au deținut între produsele de import vasele ceramice de lux *(terra sigillata)* [42].

În stadiul actual al cunoștințelor, se poate preciza că aceste produse nu au pătruns în Dacia înainte de cucerirea romană. Apariția unui vas cu ștampila Q.S.P. la Drobeta, porvenind dintr-un atelier din nordul Italiei din secolul I e.n., ca și a unor fragmente ieșite din ateliere din sudul Galliei, active pînă în secolul al III-lea (La Graufesenque, Banassac), au fost explicate prin faptul că aceste vase au o viață lungă — fiind probabil aduse în bagajele soldaților [43].

Începutul provinciei romane Dacia corespunde cu cel al activității atelierelor din Gallia centrală și în special cel de la Lezoux, cînd aceste vase sînt importate în mare număr [44].

Spre sfîrșitul secolului al II-lea, apar produsele atelierelor de la Rheinzabern; se pare că numărul acestora este mai redus decît cele anterioare [45]. Cam în același timp (primele decenii ale secolului al III-lea) apar și produsele atelierelor de la Westerndorf [46].

Pe la mijlocul secolului al II-lea și-au început activitatea și atelierele de *terra sigillata* din Pannonia, în special din centrele de la Aquincum și Siscia, ale căror produse au circulat în număr mare și în Dacia [47].

Lipsa unor repertorii complete ale descoperirilor de sigillate din Dacia nu permite încă a se trage concluzii în legătură cu locul deținut de provincia noastră în importul acestor produse. Se pare totuși că numărul descoperirilor este mai mic decît în Pannonia (situația este asemănătoare în Moesia), fapt explicabil prin depărtarea mai mare față de centrele de producție [48].

În Dacia au circulat și alte categorii de vase de import — unele provenind din centrele ceramice din Moesia Inferior (Butovo, Hotnița, Pavlikeni) [49]. S-au găsit de asemenea fragmente ceramice cu glazură, probabil

---

[38] Mai sus și nota 32.
[39] D. Tudor, *loc. cit.*, p. 398; G. Popilian, *Ceramica*, p. 41.
[40] Vezi nota 21.
[41] CIL, III, p. 933, tab. cer. XV; cf. IDR, I, 46.
[42] V. Christescu, *op. cit.*, p. 58, 72; G. Popilian, *Ceramica*, p. 23—37; idem, *Nouvelles découvertes de sigillés d'importation en Dacie*, în „Dacia", N.S., 21, 1977, p. 343—350.
[43] G. Popilian, *Ceramica*, p. 24 25.
[44] *Ibidem*, p. 27 și urm.
[45] *Ibidem*, p. 32 33.
[46] *Ibidem*, p. 33 34; D. Isac, în „Acta Musei Napocensis", XV, 1978, p. 169—174.
[47] Vezi G. Popilian, *Ceramica*, p. 34 35.
[48] *Ibidem*, p. 36 37.
[49] Bibliografia problemei: G. Popilian, *op. cit.*, p. 51—52.

www.dacoromanica.ro

venite din Pannonia, deşi această categorie se cunoaşte şi în Gallia şi în provinciile orientale. Tot în seria vaselor de import pot fi amintite unele vase cu figuri în relief [50] (decorate cu figuri, şerpi sau avînd medalioane), multe găsind analogii ca subiect sau manieră de tratare în provinciile dunărene şi chiar mai îndepărtate (de exemplu, vase cu medalioane aplicate, frecvente îndeosebi în valea Rhônului) [51].

3. Cele mai răspîndite produse ceramice de import au fost însă opaiţele; un număr important poartă ştampila producătorului [52]. Studiul ştampilelor arată că opaiţele care au circulat în Dacia provin din Italia sau Pannonia; dar unele au fost produse şi în Dacia.

Cele mai numeroase sînt piesele de factură nord-italică [53]; se pare că ele au pătruns în Dacia încă înainte de cucerirea romană (de exemplu ştampila FORTIS, la Grădiştea Muncelului). Îndată după cucerire, au pătruns lămpi de un tip mai vechi (ATIMETI, FORTIS, LITOGENES, STROBILI) care au circulat în general în epoca Flaviilor, dar şi la începutul secolului al II-lea. Epoca de înflorire a acestui comerţ este cea a Antoninilor. Pe teritoriul Daciei s-au găsit un număr foarte mare de opaiţe, conţinînd circa 40 de nume şi ştampile diferite.

În Dacia se cunoaşte şi un opaiţ de factură central-italică, ieşit din *officina* lui Annius Serapiodorus de la Ostia [54].

În secolul al III-lea, circulaţia opaiţelor italice este mai slabă în Dacia. Faptul se poate datora şi prezenţei unor tipuri din Pannonia, a căror pătrundere datează încă din secolul al II-lea; ele erau produse în special de atelierele de la Aquincum şi Poetovio. Numărul acestora este însă mult mai redus decît al celor italice [55].

Au pătruns şi unele opaiţe din ţinuturile de limbă greacă [56].

4. În cuprinsul aşezărilor şi îndeosebi castrelor romane apar deseori fragmente de buze de vase, mai rar recipiente întregi, cunoscute în literatura de specialitate cu numele de *mortaria* sau *pelves*; datorită formei şi utilizării lor, ele mai poartă numele de *jattes* sau *terrines* în limba franceză sau *Reibschalen* în germană [57]. Se pare că erau mult folosite de sol-

[50] Vezi G. Popilian Gh. Poenaru Bordea, SCIV, 24, 1973, 2, p. 239 259; Doina Benea, în „Drobeta", II, 1976, p. 59 60.

[51] Pentru aceasta, vezi P. Wuilleumier — A. Audin, în „Annales de l'Université de Lyon" (IIIe série, lettres), XXII, Paris, 1952; H. Vertet, în „Gallia", XXVII, 1969, 1, p. 93—133. Vezi şi A. Alföldi, *Tonmodel und Reliefmedallions aus den Donauländern* („Dissertationes Pannonicae", II, 10), Budapesta, 1938.

[52] N. Gostar, *Inscripţiile de pe lucernele din Dacia romană*, în „Arheologia Moldovei", I, 1961, p. 149—202; D. Alicu, *Die Firmalampen von Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, în „Dacia", N.S., 20, 1976, p. 205 220; D. Alicu E. Nemeş, *Roman Lamps from Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Oxford, 1977; Cl. L. Băluţă, *Lămpile romane din Muzeul judeţean Hunedoara-Deva*, în „Sargetia", 13, 1977, p. 209 228 (cu bibliografie).

[53] N. Gostar, *op. cit.*, p. 175 189.

[54] *Ibidem*, p. 188 189.

[55] *Ibidem*, p. 189 190.

[56] De exemplu, P. Ω MANIISIS: IDR, II, 126; un exemplar şi la Tomis: C. Iconomu, *Opaiţe greco-romane*, Bucureşti, 1967, p. 57, nr. 166. Cf. Iudith Perlzweig, *Lampes of the Roman Period* (The Athenian Agora, VII), Princeton, 1961, nr. 105; Gerald Heres, Forschungen und Berichte, 10, 1968, p. 185 211 (pentru aria de răspîndire).

[57] Despre acestea, a se vedea: Ch. Daremberg Edm. Saglio, *Dictionnare des antiquités grecques et romaines*, s.v. *pelves;* CIL, XIII, pars III, fasc. 1, p. 77; CIL, X, p. 864; W. Deonna, în „Anzeiger für schweizerische Altertumskunde", XXXI, 1929, p. 18 19; D. Baatz, *Reibschale und Romanisierung*, în *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, XVII XVIII, 1977, p. 147 158.

www.dacoromanica.ro

dați, din ale căror bagaje făceau parte. Aceasta ar explica, de fapt, spațiile mari pe care sînt răspîndite : spre pildă, exemplare originare din Siria de nord se întîlnesc în Cipru, sud-estul Asiei Mici, Egipt, Grecia, Dalmatia, Italia, Gallia și Britannia ! [58]. Ele s-au răspîndit însă și pe calea schimburilor comerciale.

Pe cuprinsul Daciei s-au descoperit pînă acum circa 50 de ștampile de *mortaria*, conținînd numele a 16 producători [59], numărul lor este destul de mare în comparație cu provinciile vecine, de exemplu Moesia Inferioară — unde se cunosc pînă acum doar 15 exemplare. Desigur, această situație este provizorie, reflectînd stadiul descoperirilor și situația publicării lor [60].

Nu putem ști cu siguranță zonele de unde provin aceste produse. Analogiile ar arăta pe unii ceramiști originari din Italia sau din provinciile occidentale ale imperiului [61]. Nu este exclus ca unele *mortaria*, cu ștampile care nu-și găsesc analogii în altă parte, să fie produse locale [62] sau din provinciile dunărene vecine [63]; spre zonele de limbă greacă ne îndreaptă și unele nume ca Philemon, Stephanos sau Theotimus [64].

5. În afară de obiectele ceramice ștampilate, în Dacia au circulat numeroase alte produse de import, cele mai revelatoare sub raportul analogiilor fiind cele de bronz.

În acest sens sînt de amintit numeroase statuete și figurine, majoritatea de caracter religios, care își găsesc analogii în Italia și provinciile occidentale ale imperiului [65]. Cum ele încă nu au fost strînse într-un volum, fiind împrăștiate prin diverse publicații, nu se pot trage concluzii cu privire la centrele de producție.

Un loc important dețin vasele de bronz; în Dacia s-au descoperit numeroase fragmente de vase, precum și unele recipiente întregi [66]. Unele observații în problema ce ne interesează au fost prilejuite mai recent de

---

[58] J. W. Hayes, în „Hesperia", XXXVI, 1967, 4, p. 341, fig. 4 (harta).

[59] G. Popilian, *Ceramica*, p. 46 49; Cl. L. Baluță, în „Apulum", 15, 1977, p. 243 255; C. C. Petolescu, SCIVA, 31, 1980, 3, p. 458—460, nr. 3—7.

[60] O primă încercare de adunare și interpretare a acestora am făcut-o în comunicarea *Inscriptions des mortaria de Dacia et Scythia Minor*, prezentată la cel de-al doilea seminar internațional *Terra antiqua Balcanica*, Veliko Tîrnovo, septembrie 1979.

[61] Cf. C. C. Petolescu, SCIVA, 31, 1980, 3, p. 460, notele 32 33.

[62] Astfel, din thermele de la Micia se cunoaște un fund de vas cu ștampila *Fortes (sic)* (G. Popilian, în „Dacia", N.S., 21, 1977, p. 344 și fig. 5/42), iar recent, în săpăturile din castru (1980; informație Liviu Petculescu) un fragment de mortarium cu ștampila *Fortis;* credem că ele au ieșit din atelierul unui meșter local, căci la Ulpia Traiana Sarmizegetusa se cunoaște o caramida cu ștampila *Figlina Vict(oriï) Fortis* (IDR, III 2, nr. 581).

[63] Astfel, numele unuia dintre producătorii de opaițe cunoscut în Dacia Porolissensis (CIL, III, 8077, 3 4) ne duce cu gîndul la un ceramist din Tomis, *Marcus Tomitanus*, producător de opaițe din primul sfert al secolului al II-lea (C. Iconomu, *Opaițe greco-romane*, p. 70, nr. 235; ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΜΕΙΤΗϹ ΕΠΟΙΕ[Ι]).

[64] Cf. IDR, II, p. 261); la nr. 470, numele producătorului este pus la genitivul grec, deși este scris cu litere latine (STEF/ANOV, cu V în loc de Y).

[65] Vezi de exemplu statuia zeului Lar de la Sucidava, care găsește analogii foarte apropiate într-o reprezentare din Muzeul Saint-Germain-en-Laye (D. Tudor, în „Dacia", 11 12, 1945—1947, p. 192, nr. 33); vezi și A. Rusu — E. Nemeș — C. Pop, *Bronzuri figurate romane în muzeul de arheologie din Sarmizegetusa*, în „Sargetia" 11 12, 1974 1975, p. 101—109.

[66] Cele mai multe sînt inedite; vezi totuși, D. Tudor, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", XXVIII, 1935, 85, p. 117 și urm.; Al. Bărcăcilă, *Une ville daco-romane: Drubeta*, București, 1938, pl. XXVIII/59.

www.dacoromanica.ro

descoperirea în castrul de la Gilău a unui vas mic de bronz cu figuri în relief [67] — care găsește analogii pe un exemplar aflat în Muzeul de Antichități Naționale din Saint-Germain-en-Laye [68]. Deosebit interes prezintă imitarea în lut a unui asemenea vas de către un meșter ceramist de la Romula — unde s-a descoperit un fragment de tipar de lut [69]; repertoriul figurat găsește analogii perfecte pe un vas de bronz cu figuri din muzeul Kam din Nijmegen [70]. De altfel, în Dacia mai avem și alte dovezi despre copierea în lut a unor vase de bronz [71].

Vase de bronz cu figuri în relief de tipul celor de la Gilău sau Romula se cunosc în provinciile occidentale [72]; un asemenea vas a apărut și în Dobrogea, într-un mormînt din teritoriul orașului Noviodunum [73]. Din maniera de redare a subiectelor, rezultă că exemplarele din Dacia și Moesia Inferior erau originare din provinciile occidentale ale Imperiului roman.

6. Un alt articol de import în Dacia l-au reprezentat vasele de sticlă, de diferite forme : căni, boluri, *unguentaria* etc. Pînă acum, numai sticlăria din Dacia Superior a format obiectul unui studiu general [74]; altfel, asemenea produse au fost menționate doar incidental.

Din punct de vedere tipologic studiul amintit arată că aceste materiale cuprind aproape 1 3 din totalul tipurilor, formelor și variantelor cunoscute în imperiu ; din punct de vedere cronologic, ele se cunosc începînd din primele decenii ale secolului al II-lea e.n. Probabil că multe produse de acest fel erau originare din provinciile occidentale ; unele date arată legăturile cu Aquileia [75].

În provincia vecină Scythia Minor [76], sticlăria se află în cantitate mai mare și este mai bine păstrată. Exemplarele descoperite provin fie din Orient (Siria și Egipt), fie din Italia. Probabil că și în Dacia, cel puțin în provincia sud-carpatică, au pătruns asemenesa produse din Orient, în special sticla colorată.

Un loc important trebuie să fi deținut sticlăria originară din Pannonia, despre a cărei producere există date încă din secolul al II-lea e.n. [77]. De asemenea, există indicii și despre producerea sticlei în Dacia [78].

---

[67] D. Isac, comunicare la sesiunea Muzcului de istorie al Transilvaniei, Cluj Napoca, mai 1980.

[68] Suzanne Tassinari, *La vaisselle de bronze, romaine et provinciale, au Musée des antiquités nationales*, Paris, 1975, p. 75, nr. 204, pl. XXXIX.

[69] G. Popilian — Gh. Poenaru-Bordea, în SCIV, 24, 1973, 2, p. 255 (identificare greșită).

[70] Maria H.-P. der Boesterd, *The Bronze Vessels in the Rijksmuseum G. M. Kam at Nijmegen*, Nijmegen, 1956, p. 89, nr. 311 și pl. XVII.

[71] Oct. Floca, în „Materiale arheologice privind istoria veche", I. 1954, p. 768 772.

[72] În afară de lucrările citate la notele 68 și 70, vezi *Römisch-Germanisches Museum der Stadt Köln*, 1974, p. 138, fig. 269.

[73] G. Simion, în „Peuce". 6, 1977, p. 129 130, pl. IX.

[74] Cl. L. Băluță, *Considérations sur la production et la diffusion du verre, dans la Dacie Supérieure*, în *Annales du 7e Congrès international d'études historiques de la verre, Berlin-Leipzig, 15—21 août 1977*, Liège, 1978, p. 97—109.

[75] *Ibidem*, p. 108.

[76] C. Bucovală, *Vase antice de sticlă de la Tomis*, Constanța, 1968.

[77] Cl. L. Băluță, *op. cit.*

[78] Idem, p. 108—109; idem, comunicare la Muzeul de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca, mai 1980.

www.dacoromanica.ro

III. Date importante privind relațiile economice ale Daciei romane reies din studiul monedelor de tip așa-zis colonial [79]. Ele au fost emise de orașele din Moesia Inferior, Thracia, Macedonia; multe altele provin din Asia Mică și chiar din Siria și Alexandria Egiptului.

Desigur, multe din aceste monede au pătruns în Dacia și pe alte căi decît prin schimb (aduse de soldați, funcționari imperiali, coloniști). Pentru ideea pătrunderii și pe cale comercială pledează descoperirea a o serie de asemenea monede în teritoriile *extra provinciam* ale Daciei; de exemplu, în Muntenia s-au descoperit o serie de monede emise de orașele din provinciile sud-dunărene vecine sau chiar mai îndepărtate (Niceea și Alexandria) [80]. Se constată și de această dată o anumită orientare a Daciei, în special a părții ei meridionale, spre provinciile sud-dunărene și orientale; de remarcat, astfel, că descoperiri de asemenea monede s-au făcut cu precădere în provincia sud-carpatică.

Desigur, nu trebuie a exagera importanța valorică a schimbului cu aceste monede — bătute din bronz, folosind pentru schimbul mărunt; căci majoritatea monedelor care au circulat în Dacia (din metal prețios ori bronz) au fost emise de monetăriile imperiale.

*

Expunerea de mai sus a pus în lumină în măsură suficientă, credem noi, relațiile economice ale Daciei cu lumea romană. Acestea fuseseră, de altfel, deosebit de active încă înainte de cucerirea romană [81]. Odată cu intrarea Daciei în sfera politică și administrativă a Romei, aceste legături au căpătat o amploare fără precedent; ele au fost stimulate de dezvoltarea rețelei de drumuri a provinciei. Mai mult, în vremea lui Traian, pentru prima dată, Oceanul Atlantic a fost legat de Marea Neagră printr-un drum [82]. Deși Dacia avea o poziție oarecum excentrică față de marele drum ce lega apusul imperiului cu răsăritul (Lugdunum — Mediolanum — Verona — Emona — Singidunum — Serdica — Byzantium — Ancyra — Tarsus — Antiochia), întregul sistem al căilor de comunicație ale provinciei noastre se racorda la acest drum, prin Viminacium — punctul de greutate al circulației comerciale căzînd pentru Dacia spre vest [83].

Implicit însă, din punctul de vedere al studiului nostru, problemele devin de acum mai dificile: multe produse pînă nu de mult importate au început a fi confecționate și în Dacia [84] — ceea ce îngreunează diferențierea între ceea ce este produs de import și ceea ce este producție (imitație) locală. De aceea ne-am străduit a prezenta numai datele sigure și în același timp semnificative.

Pe de altă parte, trebuie avute în vedere și relațiile Daciei cu lumea barbară. În acest context, locul principal îl dețin schimburile cu dacii

---

[79] B. Mitrea *Le monete urbiche e coloniali dell'Imperio Romano trovate in Dacia*, în *Atti del Congresso nazionale di studi romani* 1940 (extras); M. Macrea, *Viața*, p. 324.

[80] C. C. Petolescu, în „Apulum", X, 1972, p. 191 206.

[81] Vezi I. Glodariu, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974; idem, *Dacian Trade with the Hellenistic and Roman World*, Oxford, 1976.

[82] M. P. Charlesworth, *Les routes et le trafic commercial dans l'Empire romain*, Paris, 1938, p. 177.

[83] V. Chrîstescu, *Viața economică*, p. 100.

[84] Cf. G. Popilian, *Un quartier artisanal à Romula*, în „Dacia", N.S., 20, 1976, p. 221—250.

www.dacoromanica.ro

liberi, cei necuprinşi în provincia romană. Prin intermediul acesteia s-au răspîndit, dincolo de graniţele ei, produse variate şi în special monede [85]. Astfel, s-a iniţiat osmoza între daco-romani şi dacii liberi — care va continua cu expansiunea romanităţii dincolo de limitele fostei provincii în secolele de după Aurelian.

Intensitatea acestor schimburi a variat după epocă şi evenimente. Ca şi în alte domenii ale vieţii economice, perioadele de cea mai mare înflorire au fost reprezentate de domniile Antoninilor (pînă la războaiele marcomanice) şi Severilor.

Studiul relaţiilor economice ale Daciei romane scoate în evidenţă integrarea provinciei Dacia în circuitul valorilor materiale şi culturale ale lumii romane. Acest fenomen a avut rolul unui stimulent în procesul de romanizare, deopotrivă în provincie şi în teritoriile dacice nesupuse autorităţii romane.

LES RELATIONS ÉCONOMIQUES DE LA DACIE ROMAINE

RÉSUMÉ

Comme on le sait, les grandes richesses du sol et du sous-sol de la Dacie ont constitué l'une des causes de la conquête romaine de cette province. Et ce ne fut pas seulement l'or des Monts Apuseni, qui était dirigé vers le trésor impérial, mais aussi et surtout les produits agricoles qui ont attiré de nombreux négociants vers la nouvelle province.

Certes, l'économie de la Dacie conservait dans une grande mesure un caractère autarchique. Mais la construction d'un important reseau routier et l'existence du Danube ont considérablement facilité et stimulé les échanges économiques; la preuve en sont les données concernant le système douanier de la Dacie romaine.

Vu la nature de ses produits d'exportation, les échanges de la Dacie avec le monde romain ne sont qu'imparfaitement connus. Mais leur importance est révélée, entre autres, par un papyrus consignant la présence de produits daces jusqu'en Égypte. Les sommes considérables réalisées par la vente des produits daces, les soldes des militaires et les revenus des fonctionnaires impériaux créaient de sérieuses disponibilités financieres, permettant de drainer vers la Dacie des marchandises variées, soit d'usage courant, produites par les grandes *officinae* — et, partout, meilleur marché et de meilleure qualité que la production locale —, soit de luxe.

Ces différents aspects sont mis en lumière par les sources épigraphiques (presque exclusivement des informations sur l'activité des commerçants), par les différents produits qui y sont entrés par voie d'importation (notamment les objets estampillés de la catégorie *instrumentum*: amphores, sigillés, lampes et *mortaria*) et par l'étude de la circulation des monnaies du type dit colonial (émises dans les villes de la Mésie Inférieure, de Thrace et de Macédoine; beaucoup proviennent d'Asie Mineure et même de la Syrie et d'Alexandrie).

[85] R. Vulpe, în „Dacia", N.S., V, 1961, p. 381, nota 77; V. Mihăilescu-Bîrliba, *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, Bucureşti, 1980 (în special cap. VII: *Le commerce romain à l'est des Carpates*, p. 222—234).

www.dacoromanica.ro

Ces relations avaient d'ailleurs été fort actives même avant la conquête romaine. Après l'entrée de la Dacie dans la sphère politique et administrative de Rome, elles ont acquis une ampleur sans précédent, à laquelle a contribué en grande mesure le développement du réseau routier de la province. Bien que notre province occupât une position excentrique par rapport à la grande artère reliant l'Occident à l'Orient, le centre de gravité des communications de la Dacie se situait vers l'ouest.

Il nous faut tenir compte, en outre, des relations de la Dacie avec le monde barbare, et en premier lieu avec les Daces libres; c'est ainsi qu'a commencé l'osmose entre Daco-Romains et Daces libres, qui se poursuivra au cours des siècles suivants.

L'intensité des échanges économiques a varié suivant les époques et les circonstances. De même que dans d'autres domaines de la vie économique, les périodes d'essor maximum se sont situés à l'époque des Antonins et des Sévères.

L'étude des relations économiques de la Dacie romaine met en évidence l'intégration de la province carpato-danubienne dans le circuit général des valeurs du monde romain. Ce phénomène a constitué un puissant stimulant dans le processus de romanisation, aussi bien dans la province elle-même que sur les territoires daces restés en dehors de l'autorité romaine.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

D O C U M E N T A R

ȘTIINȚA ROMÂNEASCĂ ÎN ANII REVOLUȚIEI POPULAR DEMOCRATICE

DE

ION ȘERBĂNESCU

Aniversarea a 60 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român ne îndeamnă spre o retrospectivă istorică a drumului parcurs, spre relevarea acelor momente cruciale din istoria țării noastre în care P.C.R. s-a afirmat ca forța politică fundamentală în lupta pentru progresul societății românești, în elaborarea acelor obiective strategice care să catalizeze cele mai diverse categorii sociale în jurul clasei muncitoare, al partidului. Un astfel de moment de răscruce l-a constituit revoluția de eliberare națională și socială, declanșată prin victoria insurecției din august 1944, care a deschis calea pentru o puternică afirmare a forțelor creatoare ale poporului român. Înlăturînd ocupația hitleristă și dictatura militaro-fascistă, care au adus întreaga viață social-economică și spirituală a națiunii la limita unei catastrofe, lupta revoluționară a dat un puternic imbold aspirațiilor spre progres care străbat istoria țării noastre, precum și patriotismului maselor populare, afirmat cu deosebită forță în perioade de răscruce ale existenței naționale. Este binecunoscut faptul că lupta pentru progres, suveranitate, existență liberă și demnă a poporului român a beneficiat de aportul intelectualității române, reprezentanți străluciți ai acesteia situîndu-se în fruntea marilor bătălii pentru dreptate socială și eliberare națională. „În decursul timpului, din rîndul poporului nostru — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-au ridicat personalități remarcabile care și-au închinat întreaga viață, talentul, energia, puterea de creație științei românești, propășirii țării, eliberării sociale și naționale a poporului, îmbunătățirii condițiilor sale de viață" [1].

După cum se știe, mișcarea muncitorească, ideile socialismului științific au trezit un amplu răsunet în conștiința a numeroși oameni de cultură, savanți, scriitori, pictori, oameni politici, cadre didactice ș.a. Unii dintre ei și-au menținut pînă la capătul vieții adeziunea la idealul revoluționar al clasei muncitoare, alții s-au îndepărtat de el păstrîndu-i respect, o parte l-au combătut. Dar ideile socialiste, lupta clasei muncitoare pentru progres, democrație și independență națională au constituit permanent în viața politică și ideologică a țării un punct de referință.

---

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, Edit. politică, București, 1968, vol. I, p. 221.

www.dacoromanica.ro

Dar în decursul deceniilor, s-au constituit tradiții bogate ale raporturilor dintre intelectuali și clasa muncitoare, exprimate în asemenea momente complexe ale luptelor sociale și politice cum au fost crearea P.C.R., mișcările greviste din anii 1929—1933 și cu deosebire în confruntarea cu fascismul autohton și extern în perioada 1934—1944.

Revoluția popular-democratică din anii 1944—1947 a constituit o continuitate cu aceste tradiții înaintate ale intelectualității românești. Întîi de toate Partidul Comunist Român a considerat *atragerea păturilor largi ale intelectualității în revoluție ca una din sarcinile strategice esențiale* în procesul făuririi și consolidării alianței cu toate clasele și categoriile sociale revoluționare, democratice și patriotice. În această optică se impune o precizare a unui element specific al luptei revoluționare din țara noastră. Este cunoscut că în mișcarea comunistă internațională, datorită absolutizării unor experiențe istorice din perioada celei dintîi revoluții socialiste victorioase, se adoptase o atitudine de neîncredere față de intelectuali. Este un adevăr că în Rusia, marea majoritate a intelectualității, provenită din mediul nobiliar sau alte pături avute ale populației, a manifestat, cu unele excepții, adversitate față de idealul socialist, s-a situat pe poziții contrare politicii partidului comunist.

În România, datorită faptului că revoluția a avut și obiective cu caracter național fiind o continuare a luptei împotriva fascismului, a cotropitorului hitlerist, o parte importantă a intelectualității a sprijinit lupta partidului clasei muncitoare, a putut cunoaște chiar prin propria experiență poziția patriotică a comuniștilor. De aceea, a transpune mecanic în condițiile României anilor 1944—1947, fenomene petrecute în alte țări în anii 1917—1920, ar fi fost o greșeală, cu implicații grave. Chiar dacă partidul nostru nu a putut evita întrutotul aceste erori, mai ales după 1947, el nu a acceptat fără discernămînt asemenea poziții, ceea ce a permis antrenarea considerabilei majorități a intelectualității, animată de spirit patriotic, în transformările social-politice și culturale ce-au avut loc după 23 august 1944.

Încă din primele luni ale revoluției a început să se contureze atitudinea patriotică a numeroși savanți, care fără a avea o atitudine politică total comprehensivă față de prefacerile sociale radicale ce aveau loc, doreau să-și pună capacitățile lor creatoare în slujba luptei pentru independență, democrație și refacerea țării noastre. Tendințele lor erau desigur contradictorii și se cerea desfășurată o muncă intensă pentru a facilita dezvoltarea atitudinilor favorabile luptei de eliberare națională și socială din partea intelectualității. Era necesar să fie convinsă această categorie socială că numai împreună cu clasa muncitoare și sub hegemonia acesteia se puteau soluționa problemele fundamentale ale României.

Una din sarcinile esențiale ale perioadei — a cărei soluționare cerea eforturi considerabile din partea tuturor claselor și categoriilor sociale — era *refacerea economiei distruse de război și de jaful hitlerist*, concomitent cu trasarea perspectivelor de dezvoltare a României în viitor.

Partidul Comunist Român avea ferma convingere că rezolvarea problemelor refacerii și reconstrucției țării cerea antrenarea tuturor acelora care doreau, dintr-un motiv sau altul, să participe la această operă de însemnătate vitală.

www.dacoromanica.ro

Astfel la Consfătuirea activului central de partid, care a avut loc în 25 iulie 1945, în pregătirea Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie același an, se sublinia că perspectiva spre care se îndreaptă țara în perioada ce urmează fiind refacerea economiei de pe urma jafului hitlerist, este necesară în primul rînd mobilizarea resurselor proprii, punerea în valoare cît mai largă a tuturor capacităților poporului român. În acest scop, alături de eforturile clasei muncitoare, ale țărănimii, ale unor cercuri cu orientare democratică și patriotică din rîndurile burgheziei, se impune *antrenarea intelectualității*, îndeosebi a celei tehnice. „În acest plan de reconstrucție trebuie (acordată) o atenție deosebită intelectualilor, specialiștilor, constructorilor, arhitecților, agronomilor, veterinarilor, silvicilor, tuturor oamenilor de specialitate și tuturor, nu numai specialiștilor, dar tuturor forțelor intelectuale, pentru ridicarea nivelului cultural al maselor" [2]. Pornind de la faptul că transformările revoluționare implică participarea tot mai conștientă a celor mai largi mase, intelectualii erau chemați să desfășoare nu numai o muncă de specialitate tehnico-științifică ci să participe și la clarificarea maselor [3]. Tot cu același prilej, Miron Constantinescu atrăgea atenția asupra necesității de a da specialiștilor tehnicieni posibilitatea de a-și pune în valoare cunoștințele și capacitățile de creație, aceasta fiind cea mai bună cale de a-i mobiliza în opera patriotică și revoluționară de refacere a economiei naționale. Abordînd problema într-un spirit realist, prin luarea în considerare a faptului că inginerii și tehnicienii au lucrat și continuă să lucreze în întreprinderi capitaliste, deci erau într-o anumită măsură dependenți de patronii acestora, el arăta că „dacă vor vedea că partidul comunist, care este promotorul luptei pentru reconstrucție, le vor da posibilitatea să-și dezvolte capacitatea creatoare în producție și în industrie... îi legăm prin aceasta (de cauza clasei muncitoare — I.Ș.), căci fiecare om este legat de ceea ce construiește, de creația sa și dacă le dăm posibilitatea să desfășoare o activitate constructivă, se vor atașa de clasa muncitoare și de partidul nostru" [4].

Deoarece pe primul plan se situa antrenarea inginerilor și tehnicienilor, considerați drept un factor deosebit de important în consolidarea politică și economică a regimului democratic, în refacerea economiei naționale, în septembrie 1944 a fost creat „Comitetul de acțiune al inginerilor", avînd în frunte pe N. Profiri și Gh. Nicolau. Este demn de relevat că conducerea partidului atrăgea atenția asupra necesității de a consolida legăturile dintre ingineri și muncitori, de a combate orice tendință de izolare a unora de ceilalți. Din inițiativa Comitetului Central al P.C.R., membri de partid și din rîndul Asociației Generale a Inginerilor și Tehnicienilor (A.G.I.R.) au organizat, încă în decembrie 1944, cercuri de studii care discutau problemele refacerii economice a țării [5]. S-a creat un Comitet Central al Cercurilor de studii, cu sarcina de a organiza asemenea activități nu numai în București, ci și în alte centre importante ale țării. Președinte al Comitetului Central a fost desemnat prof. ing. I. S. Gheorghiu.

---

[2] Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, dosar 4, f. 47.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Arh. CC al P.C.R., fond 1, dosar 450, f. 124.

www.dacoromanica.ro

Au fost create secţii de : Urbanism, Edilitate, Construcţii, Căi şi mijloace de comunicaţie, Energie şi Electrificare, Industrială [6]. Comitetul Central al Cercurilor de Studii A.G.I.R. îşi propunea să prezinte cît mai grabnic factorilor de guvernămînt propuneri concrete cu privire la soluţionarea problemelor urgente şi serioase ce se pun în faţa ţării. Aceste propuneri ţinteau la mărirea imediată a producţiei pentru susţinerea efortului României în războiul antihitlerist, la planificarea şi coordonarea cu efect *imediat* a activităţii economice în vederea refacerii industriei, precum şi propuneri pentru o planificare de perspectivă pentru a asigura o dezvoltare raţională din punct de vedere tehnic, economic şi social. În legătură cu aceste din urmă propuneri, Comitetul Central al cercurilor de studii preciza că ele trebuie să aibă un caracter principial, dat fiind stadiul în care se afla România în acea perioadă [7].

După 6 martie 1945, cînd problemele refacerii au devenit deosebit de acute, conducerea partidului comunist a cerut intensificarea eforturilor pentru antrenarea inginerilor şi tehnicienilor la activitatea economică. Programul elaborat de Conferinţa Naţională a P.C.R. din octombrie 1945 privind reconstrucţia pe baze noi a economiei, punerea în valoare a potenţialului propriu de resurse materiale şi energetice, orientarea dată spre industrializarea ţării constituiau un cadru deosebit de favorabil pentru afirmarea forţei creatoare a specialiştilor din diferite ramuri ale tehnicii şi ştiinţei. În octombrie 1945 a avut loc Congresul al XVI-lea al A.G.I.R., care a dezbătut probleme deosebit de importante ale refacerii potenţialului economic al ţării, fiind abordate probleme legate direct de hotărîrile Conferinţei Naţionale a P.C.R. — valorificarea resurselor naturale ale României, electrificarea, dezvoltarea reţelei de căi de comunicaţii etc.

Un rol important în mobilizarea inginerilor l-au avut membrii de partid din rîndul acestei grupări profesionale. Ei erau sufletul cercurilor de studii, militau pentru dezvoltarea legăturilor dintre ingineri şi muncitori. În 1946 erau circa 800 de membri de partid în rîndurile inginerilor din întreaga ţară (circa 9 000) [8].

Este semnificativă pentru starea de spirit şi atitudinea intelectualităţii din acei ani, schimbarea de orientare ce şi-a făcut loc în rîndurile oamenilor de ştiinţă grupaţi în cadrul Academiei Române. Marele avînt generat de revoluţia populară a trezit un ecou puternic printre numeroşi savanţi, cercetători, cadre didactice universitare care în trecut se limitau la o activitate de laborator, fără a se preocupa prea mult de impactul acestor cercetări asupra economiei. Sentimentul patriotic al savanţilor, responsabilitatea socială faţă de popor şi ţară, i-au îndemnat pe numeroşii membri ai Academiei Române să reia ideea — avansată pentru prima dată în 1934 — a formării unui *Consiliu Naţional de Cercetare Ştiinţifică*. Acest organism era menit a îndruma şi coordona activitatea de cercetare în raport cu necesităţile refacerii ţării, ale dezvoltării puterii economice a României. S-a mai discutat şi scris despre această iniţiativă în legătură cu reconsiderarea activităţii lui Dimitrie Gusti [9]. Cercetarea documentelor

[6] Ibidem, f. 129.
[7] Ibidem, f. 152.
[8] Ibidem, f. 208.
[9] Vezi, O. Bădina, *Dimitrie Gusti*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1965.

www.dacoromanica.ro

existente la Biblioteca Academiei arată că privitor la acest Consiliu s-a desfăşurat o largă acţiune, care a căpătat chiar forme concrete. La puţin timp după eliberarea ţării (3 noiembrie 1944) membrii Academiei Române iau în discuţie crearea unui *Consiliu Naţional de Cercetări*. Comisia existentă încă din 1934, creată din iniţiativa lui L. Mrazec şi altora menită a lua măsurile concrete în vederea constituirii acestui for, este completată, în această şedinţă, prin alegerea a doi noi membrii : academicienii C. I. Parhon şi Traian Săvulescu [10]. Această comisie primeşte sarcina de a elabora proiectul de hotărîre pentru înfiinţarea Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice [11], care este pus în discuţia conducerii Academiei cu o deosebită promptitudine, ceea ce demonstrează interesul pentru o asemenea acţiune. Trebuie să menţionăm că dezbaterile (desfăşurate în cîteva şedinţe începînd de la 24 noiembrie 1944) au fost destul de vehemente. S-au înfruntat poziţiile înaintate ale unor savanţi animaţi de patriotism, de dorinţa de a se alătura efortului general de scoatere a României din situaţia dificilă creată de perioada dictaturii militaro-fascistă, ocupaţia germană şi război, unii dintre aceştia stînd pe poziţii politice care veneau în contradicţie cu cele ale forţelor revoluţionare, dorind să menţină forul academic departe de problemele majore cu care era confruntat atunci poporul român.

Constantin Rădulescu-Motru, înţelegînd comandamentele superioare ale acelor ani, sprijină constituirea Consiliului Naţional de Cercetare Ştiinţifică, considerînd că prin această acţiune, Academia va interveni pentru propăşirea ştiinţei, va realiza scopurile acestei instituţii de a servi interesele majore ale naţiunii. Motru se pronunţă pentru crearea acestui consiliu în interiorul Academiei, care să-i dea creditul ei moral [12]. Această atitudine întîmpină însă rezistenţa unor elemente conservatoare, care vor să păstreze Academia în afara unor rosturi practice, legate de viaţa şi nevoile imediate ale poporului român. Astfel, D. Caracostea consideră că proiectul de lege privind Consiliul Naţional de Cercetări Ştiinţifice ar schimba fundamental structura, tradiţia, caracterul şi menirea Academiei şi face o serie de obstrucţii privind crearea acestui Consiliu [13]. El socotea că „votarea unei atari legi este împotriva legii şi statutului nostru constitutiv care hotărăşte că Academia este şi rămîne o persoană morală şi independentă în lucrările sale de orice natură [14].

O asemenea poziţie întîmpină riposta a numeroşi academicieni, preocupaţi de a servi interesele generale ale ţării, de a situa savantul în miezul problemelor vitale ale naţiunii. Astfel, Andrei Rădulescu unul dintre juriştii eminenţi ai ţarii, cu orientare democratică, răspunzînd aserţiunilor lui D. Caracostea, argumentează că Academia urmăreşte să asigure progresul ştiinţei româneşti „şi aceasta o putem face numai printr-un organ de coordonare atît pentru darea directivelor cît şi pentru aflarea şi adunarea fondurilor". Vorbind despre raporturile dintre Academie şi Consiliu, A. Rădulescu precizează că trebuie făcut apel şi la persoane din afară, care, ca şi institutele ştiinţifice, nu vor fi puse la dispoziţia Academiei, prin acest

[10] Analele Academiei Române, Seria Dezbateri, tom LXIV, 1943—1945, p. 141.
[11] Ibidem, p. 148.
[12] Ibidem, p. 149.
[13] Ibidem, p. 151.
[14] Ibidem, p. 151 152.

www.dacoromanica.ro

Consiliu, ci vor primi argumentele de aici" [15]. D. Gusti respinge şi el acele poziţii care se opuneau creării Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice. Gusti răspunde lui I. Nistor care pretindea că istoria nu poate intra în vederile acestui Consiliu deoarece nu ar fi o ştiinţă.

O bogată argumentare în sprijinul creării Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice dezvoltă Traian Săvulescu, care, făcînd istoricul discuţiilor în jurul acestor probleme, începute încă în 1934, arată că hotărîrile adoptate în trecut nu au avut eficienţă. În continuare, el arată că prin crearea acestui organism de coordonare a activităţii ştiinţifice, autonomia institutelor de cercetări nu va fi prejudiciată [16]. În afară de problemele de care se ocupă fiecare institut sau personalitate ştiinţifică, arata acad. Traian Săvulescu, „sînt însă o serie de probleme de bază ale poporului român, care nu pot fi rezolvate decît printr-o colaborare într-un sistem coordonat, fie între diferitele instituţii fie cu ajutorul diferitelor personalităţi ştiinţifice. Unele dintre aceste probleme privesc viaţa materială a poporului: hrana, sănătatea, reconstrucţia satelor şi oraşelor, transporturile, apărarea naţională etc. Altele privesc viaţa sa spirituală" [17]. Referindu-se la vitregia condiţiilor impuse activităţii ştiinţifice în trecut, cînd nu s-a reuşit să se creeze o adevărată atmosferă de emulaţie a cercetării ştiinţifice, el continuă: „De ce să nu mărturisim cu curaj că omul de ştiinţă nu a fost folosit cum trebuie pentru binele obştesc. Omul de ştiinţă nu numai că nu a fost folosit cum trebuie, şi creaţiunea sa apreciată cum se cuvenea, dar a fost silit adesea să ducă o viaţă umilită, în privaţiuni. De aceea, activitatea oamenilor noştri de ştiinţa s-a desfăşurat la întîmplare şi în raport cu virtuţile şi cu puterea de sacrificiu a celor devotaţi cercetărilor. Este acum ultimul moment în care avem datoria să dăm poporului nostru ceea ce îi lipseşte şi ceea ce Academia Română are dreptul să ceară, anume *integrarea ştiinţei în organizaţia noastra de stat şi coordonarea muncii noastre ştiinţifice pentru creaţiuni spirituale ce depăşesc eforturile izolate*" [18].

Aceste cuvinte pline de patos patriotic, de simţul responsabilităţii istorice a omului de ştiinţă pentru destinul poporului şi al ţării erau semnificative pentru noua stare de spirit ce-şi facea loc în acest for. Datorita unor savanţi care au înţeles tendinţele majore ale epocii în care trăiau, se integrau elanului revoluţionar al poporului, Academia era tot mai mult îndreptată spre necesităţile vitale ale ţării.

Traian Săvulescu susţinea cu insistenţă ideea că activitatea de cercetare ştiinţifică trebuie să se răsfrîngă în viaţa economica a ţării. „Noul organism va trebui, deci, să dea soluţii care vor fi necesare pentru progresul societăţii. El va trebui nu atît să se preocupe de formularea problemelor despre nevoile ţării, cît de a îndruma activitatea ştiinţifica, strîngînd la un loc munca diferitelor institute şi a persoanelor care lucrează individual pe teren ştiinţific" [19].

După pledoaria înflăcărată, logică şi plina de miez a lui Traian Săvulescu, proiectul de constituire a Consiliului Naţional de Cercetări Ştiin-

[15] Ibidem, p. 150.
[16] Ibidem, p. 156.
[17] Ibidem.
[18] Ibidem, p. 172.
[19] Ibidem, p. 183.

www.dacoromanica.ro

ţifice este votat în unanimitate [20]. Demn de subliniat este faptul că la votarea pe articole a proiectului, se iscă o discuţie dacă secţiile istorică şi literară să fie cuprinse în activitatea Consiliului, reluîndu-se de către unii vorbitori obiecţia anterioară a lui Nistor. Disputa este rezolvată în favoarea includerii acestor secţii în activitatea Consiliului, după ce iau cuvîntul în sprijinul acestei soluţii Rădulescu-Motru, Andrei Rădulescu, Mihai Sadoveanu [21].

Din Comitetul Executiv al Consiliului — ales în şedinţa din 26 ianuarie 1945 — fac parte Dimitrie Gusti, C. Rădulescu-Motru, C. I. Parhon, Dimitrie Pompeiu şi Dimitrie Voinov [22].

Merită aici să relevăm un aspect, care ni se pare semnificativ pentru orientarea şi poziţia politico-ştiinţifică a membrilor Academiei. Acei dintre ei care se distinseră în trecut printr-o atitudine mai înaintată, a căror activitate ştiinţifică servise interesele poporului român, militau pentru crearea acestui consiliu. (D. Gusti, Andrei Rădulescu, Traian Săvulescu, C. I. Parhon, ş.a.). Alţi membri ai Academiei, care se raliaseră unor forţe politice reacţionare în trecut, ca expresie a unor concepţii conservatoare, se găseau şi acum pe poziţiile respingerii unei orientări progresiste, patriotice a Academiei. Desigur, clasificarea nu poate fi luată în mod mecanic, absolutizant, deoarece au fost şi unii oameni de ştiinţă care, pe poziţii politice conservatoare, începeau să înţeleagă necesitatea unei orientări mai aproape de cerinţele vieţii sociale, de problemele acute puse de dezvoltarea ţării.

Odată rezolvate problemele de principiu şi cele organizatorice, trece pe prim plan acţiunea pentru *stabilirea orientării* activităţii de cercetare şi pentru procurarea fondurilor financiare necesare cercetării. Spre a integra activitatea ştiinţifică în viaţa statului, aşa cum s-a subliniat în discuţiile privind sarcinile Consiliului, membrii Comitetului Executiv iau legătura cu forurile guvernamentale — Ministerul Educaţiei Naţionale şi Preşedinţia Consiliului de Miniştri.

Din informările care au fost prezentate în şedinţele ordinare ale Academiei rezultă că iniţiativa aceasta a fost primită cu interes de către forurile de stat. Astfel, comunicîndu-se rezultatele audienţei la ministrul educaţiei naţionale, se arată că, ministrul, reprezentînd Frontul Naţional Democratic în guvernul Rădescu, a asigurat că Ministerul Educaţiei Naţionale va recunoaşte C.N.C.S., drept organ consultativ pentru activitatea ştiinţifică şi că va mări subvenţia financiară pentru munca de cercetare.

Dimitrie Gusti şi Al. Lepădatu au informat despre audienţa la primul ministru, generalul Rădescu, care, consultîndu-se cu unul dintre reprezentanţii P.C.R. în guvern, L. Pătrăşcanu, a manifestat un mare interes pentru activitatea Consiliului, căruia se vor strădui să-i dea un statut legal [23]. La sesiunea generală a Academiei Române, din mai 1945, D. Gusti, vorbind despre rolul Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice, arata că acest organism îşi va îndrepta atenţia atît spre problemele ştiinţifice naţionale, cît şi inspre problemele ştiinţei mondiale. „Prin

[20] Ibidem, p. 181.
[21] Ibidem, p. 172.
[22] Ibidem, p. 181.
[23] Ibidem, p. 184.

www.dacoromanica.ro

aceasta rolul pe care Academia Română l-a avut în timpul renașterii României moderne, cu toate timpurile grele prin care se va desăvîrși, Academia Română devenind, mai mult decît pînă acum un centru activ, coordonator și stimulator al vieții științifice românești și în același timp un centru de confruntare cu activitatea științifică a celorlalte țări contribuind astfel la progresul științei mondiale" [24].

Sesiunea generală extraordinară din decembrie 1945, după cum rezultă din Analele Academiei, discută pe larg despre activitatea Consiliului. Cu acest prilej, D. Gusti face o expunere despre rezultatele audienței pe care o delegație a Academiei Române a avut-o la președinția Consiliului de Miniștri, pentru a expune scopul și problemele Consiliului Național de Cercetări Științifice. „În urma acestei audiențe arată D. Gusti — acest consiliu și, implicit, Academia Română au ajuns la o importantă cotitură din viața lor"...

În această audiență noi am avut îndoita misiune: 1) de a arăta d-lui președinte al Consiliului de Miniștri (dr. Petru Groza — n.n.) nevoile urgente ale Academiei Române; 2) de a-i prezenta cererea de sprijin din partea Consiliului Național de Cercetări Științifice, așa cum acest Consiliu a hotărît într-o recentă ședința a sa" [25]. Delegația Academiei era alcătuită din D. Gusti, A. Rădulescu, Gh. Spacu, Tr. Săvulescu, dr. C. I. Parhon, S. Stoilov, Gh. Macovei, dr. D. Danielopolu; Gusti relevă faptul că delegația a fost primită nu numai de primul ministru, ci de întregul guvern, convocat în mod special la Consiliul de Miniștri. El arăta că pentru prima oară o delegație academică participă la ședința guvernului. Aici, Gusti a făcut o expunere despre rolul Consiliului Național de Cercetări Științifice, stăruind asupra problemelor pe care vrea să le rezolve, „mai toate urmărind refacerea țării și organizarea Statului după război" [26].

Vorbind în cadrul acestui consiliu de miniștri, dr. Petru Groza a subliniat tradițiile valoroase ale cercetării științifice în România, precizînd însă că acum este necesară o strînsă legătura între știința și producție [27]. Consiliul de Miniștri a aprobat ca în bugetul statului să se acorde o subvenție pe seama acestui Consiliu, nu de 500 milioane, cît s-a cerut de către Academie, ci un miliard de lei. Aceasta arata că, în condițiile financiare extrem de aspre ale anului 1945, cînd erau necesare fonduri imense pentru refacerea economiei, statul democrat-popular a dovedit o deosebită înțelegere pentru rolul științei, făcînd chiar eforturi pentru a spori contribuția științei în rezolvarea problemelor de bază ale economiei și culturii țării. Gusti era impresionat, ca de altfel și alți membri ai Academiei, de solicitudinea și interesul pe care le-au găsit la forurile de conducere a statului. „Trebuie să adăugăm, spunea el, că înființarea Consiliului Național de Cercetări Științifice și publicitatea ce s-a făcut în ultima vreme în jurul rostului său au creat o atmosferă din cele mai bune pentru Academia Română și pentru Consiliul însuși" [28].

---

[24] Ibidem, p. 232.
[25] Ibidem, Tomul LXV, 1945—1946, p. 69.
[26] Ibidem.
[27] Stenograma Consiliului de Miniștri din 30 nov. 1945, Arh. C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8399, f. 26.
[28] Ibidem, p. 71.

www.dacoromanica.ro

În şedinţa Consiliului de Miniştri au fost făcute unele propuneri privind apartenenţa C.N.C.S., unii considerînd că el ar trebui să fie înlăuntrul Universităţilor, unde se desfăşoară în principal cercetarea ştiinţifică. Gusti a relevat că ministrul de interne, Teohari Georgescu, reprezentant al P.C.R. în guvern, „s-a declarat în mod hotărît pentru menţinerea şi funcţionarea Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice ca organ al Academiei Române. Aceeaşi atitudine a adoptat-o şi dl. Prim-Ministru, Petru Groza, care a cerut ca din subvenţia ce se va atribui C.N.C.S. o sumă să fie rezervată pentru satisfacerea nevoilor Academiei, iar în ce priveşte instituţia Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice i-a apreciat rostul înalt şi funcţiunea sa în problemele de stat".

„Scînteia", „România liberă" şi alte ziare democratice au relatat pe larg despre şedinţa Consiliului de Miniştri la care a participat delegaţia Academiei; au fost publicate, de asemenea, interviuri ale unor personalităţi ştiinţifice, articole, declaraţii; a început în presă o discuţie asupra rosturilor ştiinţei în condiţiile revoluţionare de atunci, asupra raportului între cercetarea fundamentală şi aplicativă.

Într-o declaraţie făcută ziarului „Scînteia", D. Gusti schiţa programul Consiliului Naţional de Cercetări Ştiinţifice şi sublinia că ideia colaborării dintre toţi oamenii de ştiinţă „s-a născut din necesitatea timpului de azi de a socializa ştiinţa, din necesitatea ca ştiinţa să îmbogăţească natura şi pe om, oferind astfel reconstrucţiei sociale o bază solidă. Această colaborare este un produs al atmosferei timpului de reînnoire socială". Referindu-se la colaborarea cu regimul democrat-popular, Gusti spunea că participarea membrilor Academiei Române, alături de membrii guvernului, la o şedinţă comună înseamnă într-adevăr un eveniment unic atît în analele Academiei cît şi în analele guvernelor ţării româneşti, căci pentru întîia oară un guvern a adus această solemnă recunoaştere ştiinţei, în mod atît de impresionant, atît pentru academicieni cît şi pentru toţi intelectualii ţării [30].

Elocventă pentru preocuparea statului democrat popular de a sprijini ştiinţa este cuvîntarea rostită de Preşedintele Consiliului de Miniştri, dr. Petru Groza, cu ocazia vizitei făcute de el la Academia Română la 31 mai 1946. „Eu — spunea primul ministru — sînt alături de strădania acestei înalte instituţii pe linia progresului, prin etică şi cultură, progres care îi reclamă să se încadreze în ritmul vremurilor, spre a constitui o parte de conducere a vieţii publice în sectorul culturii. Acest ritm nou de care unii se tem se prezintă cu elanuri şi rezerve. Noi trebuie să aflăm un compromis între aceste rezerve şi elanuri din care să rezulte încadrarea venerabilei instituţii în ritmul vremii" [31].

În dezbaterile care au avut loc la Academie, pe marginea organizării activităţii Consiliului, s-a ridicat o problemă interesantă pentru orientarea activităţii ştiinţifice: raportul dintre teoretic şi aplicativ în cercetare, D. Pompei şi D. Danielopolu pronunţîndu-se pentru a stabili un raport just între aceste două tendinţe. Regulamentul de funcţionare a Consiliului, prevedea la punctul 2: „Consiliul va contribui la progresul ştiinţelor

[29] „Scînteia", an XVI, din 14 decembrie 1945.
[30] Analele Academiei Române, seria Dezbateri, Tomul LXV, p. 323.

www.dacoromanica.ro

prin coordonarea activității instituțiilor existente, care se ocupă cu problemele științei în activitatea persoanelor care lucrează și creează în domeniul științific" [31].

În ședința Academiei din 25 mai 1946, se ia în discuție Raportul asupra activității Consiliului Național de Cercetare Științifică de la înființare pînă la 15 mai 1946, prezentat de Ion Atanasiu. Cu acest prilej sînt precizate domeniile de activitate ale Consiliului pe comisii [32].

---

[31] Analele Academiei Române, seria Dezbateri, Tomul LXV, p. 116.

[32] Pentru a vedea orientarea largă a acestei activități, dăm mai jos în extenso, direcțiile de cercetare:

Comisiunea I Oficiul central pentru cercetarea vieții poporului român:
— Studiile Institutului social român;
— Studii de folclor;
— Studii de biopolitică;
— Cercetări de psihometrie;
Comisiunea II a, pentru studii juridice. Publicarea izvoarelor de drept vechi românesc.
Comisiunea III a, pentru cercetarea pămîntului românesc;
— Studiul eroziunii solului si al repunerii în valoare a solurilor erodate;
— Studiul apelor subterane ce pot fi folosite ca ape potabile;
Comisiunea IV-a, pentru problemele energetice:
— Inventarierea cît mai completă a disponibilităților hidraulice din România în ordinea de preferință a posibilităților de realizare;
Comisiunea V a, pentru chimie pură și industrială:
Obținerea sulfului elementar și a sulfurii de carbon din materii indigene.
— Găsirea unei surse abundente de benzen și utilizarea benzenului pentru fabricarea de materii colorante și produse farmaceutice;
— Utilizarea gazului metan pentru obținerea acetilenei, a hidrocarburilor clorurate etc.;
— Cercetări pentru punerea bazei unei industrii de dizolvanți sintetici prin utilizarea gazelor de petrol...
— Obținerea de rășini metalice pe baza de fenoli (bachelită).
Cercetări în direcția noilor fibre complet sintetice, de tip nylon (poliamide ale acidului adipic);
— Obținerea de substanțe și materii tanante.
Comisiunea VI-a, pentru biologie:
— Studiul tifosului exantematic;
— Studiul gușei endemice;
Studiul alimentației populației rurale;
— Economia internă a organelor și țesuturilor;
Biologia virstelor, bătrînețea și problema întineririi;
Studiul sistemului nervos vegetativ ș.a.
Comisiunea VII-a, pentru Fizică;
Studiul pilelor electrice;
— Studiul ultra-sunetelor;
— Studiul descărcărilor în gaze;
— Studiul propagării undelor electromagnetice.
Comisiunea VIII-a, pentru studiul materialelor de construcție și refacerea cladirilor și monumentelor istorice:
— inventarierea materialelor indigene de construcție și studiul lor;
introducerea metodelor noi de încărcare a materialelor;
— probleme în legătură cu refacerea construcțiilor distruse de razboi;
Comisiunea IX—a, pentru probleme tehnice și militare:
— folosirea efectului de rachetă la armamentul modern terestru si la torpile;
— studiul mijloacelor de apărare în contra bombei atomice ș.a.
Comisiunea a X-a, a limbii române:
— Dicționarul toponimic român.
Comisiunea a XI-a, a științelor matematice:
— Problema tunelului de experiențe aerodinamice.
Comisiunea a XII-a, pentru sistematizarea orașelor, satelor:
— Studii statistice asupra situației actuale.
Comisiunea a XIII-a, pentru cercetări istorice și arheologice.

www.dacoromanica.ro

Din enumerarea aceasta, se pot desprinde o serie de concluzii interesante pentru orientarea activității științifice din țara noastră în primii ani ai revoluției popular-democratice : *preocuparea majoră pentru științele nemijlocit legate de economie, de practică*, ceea ce constituie un element radical nou pentru forul de cultură academică. În trecut prioritatea era acordată lingvisticii, istoriei, literaturii, cercetarea în domeniul științelor naturii și al tehnicii fiind lăsată la inițiativa unor savanți sau forurilor universitare, ceea ce a îngreunat foarte mult — datorită lipsei mijloacelor materiale și financiare — activitatea științifică în aceste domenii.

Oamenii de știință români activau și în cadrul instituțiilor de învățămînt superior, unde desfășurau o intensă muncă de cercetare. Astfel, în acea perioadă ființa, în afară de Academia Română și ca o completare a acesteia, Academia de Științe din România, care grupa mai ales cadre didactice universitare, cu precădere din domeniul fizicii, chimiei, medicinii, matematicii. Președintele acesteia era dr. Constantin Angelescu, vicepreședinte fizicianul Dragomir Hurmuzescu, iar secretar general era prof. Costin Kiriței escu. Dintre oamenii de știință care lucrau în cadrul acestei Academii citățm pe Horia Hulubei, Victor Vâlcovici, Constantin Motaș, Aurel Avramescu, George Cartianu, Ion Zamfirescu, C. Narly, Iosif Gabrea și alții. Preocupați de cerința îmbinării științei cu practica, membrii acestui for de cercetare, au solicitat includerea lor în activitatea Consiliului Național al Cercetării Științifice, dorind să contribuie la refacerea economică a țării. În acest scop, au propus să se includă în planul general de cercetare asemenea teme ca studiul gazelor naturale din Banat, perspectivele radioactive ale subsolului românesc, extragerea radiumului din apele puțurilor petrolifere ș.a. [33] Nu putem lăsa de o parte nici poziția, semnificativă pentru cele demonstrate în acest studiu, a savantului matematician și totodată filozof care a fost Grigore Moisil. Astfel referindu-se la lucrarile Congresului matematicienilor români care a avut loc în 1947, el arata că „Matematicile sînt unitare, de la logica matematică și pînă la matematicile aplicate. Pentru a avea o mișcare matematică puternică trebuie să nu neglijăm nici filozofia matematică, nici contactul matematicii cu tehnica și fizica, nici matematica modernă, nici cea clasică, nici ideile, nici calculele."

Facultățile de științe trebuie să colaboreze cu Politehnicile pentru crearea unor centre de colaborare a științei pure cu tehnica și pentru înființarea unor licențe mixte în acest scop ; cu facultățile de litere pentru crearea unor licențe mixte în filozofia științelor ; cu Academiile Comerciale pentru introducerea cercetărilor de economie matematică, cu facultățile de medicină și agronomie pentru studiul biologic matematic" [35].

Oamenii de știință din domeniul *istoriei* au fost și ei prezenți în viltoarea evenimentelor social-politice din acei ani, au luat parte activă la viața publică, au deținut funcții de răspundere în organizațiile de partid, de masă, în organele de conducere ale statului, ale instituțiilor de învățămînt. Astfel, prof. Petre Constantinescu-Iași a fost ministru în guvernele ce s-au succedat între anii 1944—1947, prof. Constantin Daicoviciu, de

[33] Buletinul Academiei de științe din România, nr. 14/1947, p. 77.

[35] „Scînteia", din 22 februarie 1947.

www.dacoromanica.ro

asemenea a fost membru în guvernul democratic; prof. Andrei Oţetea a fost rector al Universităţii din Iaşi, prof. Vasile Maciu a fost secretar al unui comitet judeţean de partid şi deputat în Adunarea Deputaţilor aleasă în 1946.

Mulţi cercetători şi cadre didactice din domeniul ştiinţelor istorice au luat parte activă la confruntările de idei din perioadă, adoptînd, cei mai mulţi dintre ei poziţii înaintate. Am în vedere pe Andrei Oţetea, Mihail Berza, P. P. Panaitescu, Dumitru Bodin, Gh. Georgescu-Buzău, care prin studii şi lucrări au afirmat rolul concepţiei materialist-istorice în orientarea cercetării ştiinţifice, au combătut empirismul plat şi factologia, au subliniat rolul maselor în istorie. În aceşti ani istoriografia bazată pe concepţia materialist-dialectică şi istorică se afirmă tot mai puternic, în primul rînd prin lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu („Un veac de frămîntări sociale"; „Sub trei dictaturi"); Petre Constantinescu-Iaşi, care îşi deschide cursul la Facultatea de litere şi filozofie din Bucureşti, Mihail Roller, Gh. Georgescu-Buzău, şi alţi istorici care elaborează un manual de istorie a României (cu erori de interpretare datorate unor concepţii dogmatice şi unor tendinţe conjucturiste, dar cu meritul de a fi prima încercare mai amplă de a introduce interpretarea materialist-istorică în analiza evoluţiei istorice a poporului român).

Evenimentele revoluţionare din anii 1944—1947 au avut ecou în gîndirea istorică românească. Astfel, Mihail Berza vorbind despre opera istorică a lui Nicolae Iorga, al cărui discipol a fost, face consideraţiuni semnificative cu privire la modul în care trebuie cercetată istoria, sublinniind că trebuie văzută conexiunea faptelor şi evenimentelor istorice, fără a transforma istoriografia într-un repertoriu de fapte. Istoricul trebuie să generalizeze, să interpreteze, această metodă de abordare a fenomenelor trebuind să ocupe un loc esenţial în activitatea ştiinţifică a omului de ştiinţă din acest domeniu [36].

După opinia lui Berza, istoricul trebuie să cunoască nu numai epoca pe care o studiază, ci întreaga istorie a omenirii, să fie părtaş la evenimentele cu care el este contemporan, să părăsească masa de lucru pentru a intra în vîltoarea evenimentelor actuale. Acesta era un îndemn de semnificaţie majoră în acei ani revoluţionari, mai ales că alţi istorici considerau că cercetătorul din acest domeniu trebuie să stea în afara politicii, a evenimentelor ce se derulau în acele vremuri pe scena istoriei.

Semnificativă pentru orientarea lui Berza în acei ani este atitudinea pe care o ia el, în polemică cu alţi istorici, privitor la raportul între teorie şi eveniment în istorie. Referindu-se la regresul istoriografiei din perioada 1938—1944, el scria în „Revista Istorică" sub titlul „Metodă istorică şi falsă erudiţie" că de la lucrări istorice de ansamblu elaborate de Iorga, Xenopol, Onciul, Bogdan s-a ajuns la „drumul înecat de praf al vrafului de amănunte" [37], insistînd mai ales asupra necesităţii de a aborda o problematică majoră a istoriei naţionale şi asupra unei concepţii de ansamblu, teoretice. Fără a contesta utilitatea cercetărilor de amănunt, ele dînd te-

[36] M. Berza, *Ştiinţă şi metodă istorică în gîndirea lui Nicolae Iorga*, în „Analele Academiei Române", Memoriile secţiunii istorice. 1944—1945, p. 248.

[37] M. Berza, *Metodă istorică şi falsă erudiţie*, în „Revista istorică" XXX, ianuarie—decembrie 1944, p. 96.

www.dacoromanica.ro

meinicie sintezei, amănuntul poate prezenta interes pentru istorie cînd oglindește un adevăr general, pe care să-l descifreze, să folosească la dezlegarea unei probleme. Dar, în locul acestora „ni se servesc din belșug, pînă la oboseală și dezgust, cum ar spune Nicolae Iorga, fapte, fapte brute, lipsite de interes și semnificație" [38], referindu-se la „Istoria Românilor" de C. C. Giurăscu. Formarea viitorilor cercetători trebuie orientată spre dobîndirea unei culturi cît mai largi. Istoricul trebuie să dobîndească o pregătire filosofică și să cunoască marii clasici ai istoriografiei avînd astfel posibilitate mai amplă de a reflecta asupra evenimentelor istorice, a le încadra în fluxul general, obiectiv al evoluției societății umane. „Pregătirea filosofică nu va fi luată în sensul de acumulare de cunoștințe despre probleme sociale — scrie M. Berza. Ea va da istoricului ceea ce-i trebuie mai ales, acea obișnuință de a gîndi lucrurile serioase, de a fugi de detaliile inutile, de a zăgăzui întreg materialul erudit într-o concepție generală a lumii, din care acesta să nu mai iasă o uscată îmbinare de documente materiale, o săraca și agravată cronică, ci momentul unei drame, a cărei întreaga împletire să fie îmbrățișată cu înțelegere critică..." [39]. Acest studiu a stîrnit nemulțumirea unor istorici care i-au răspuns, însă poziția lui M. Berza se înscria pe linia ce se contura tot mai mult în activitatea de cercetare în științele sociale din anii revoluției populare.

În acest sens, se înscrie și poziția lui D. Bodin, profesor la Universitatea din București, care în lecția de deschidere din anul școlar 1944—1945 releva rolul maselor în istorie. Pornind de la teza că este greșit de a pune pe prim plan domniile și a caracteriza prin ele istoria unui popor, Bodin afirma că istoria națională constituie un tot în care membrii obștei se manifestă în comun, după aptitudini și imperative generale. „Anonimatul celor mulți — scrie D. Bodin — a ușurat ignorarea lor din istorie, după cum aspectele sociale și economice ale vieții trecute, desgropînd amărăciunea și nedreptatea care au stăpînit gloata, au determinat în mare măsură îngroșarea întunericului și susținerea tăcerii asupra lor ... Cine avea timp și interes să vorbească despre sate și viața lor, „cine își aducea de ele aminte decît birarii, numbașirii, slugile domnești și cochinții, care nu aduceau nimic și totdeauna cereau? Rumânii, vecinii și chiar mazilii din moșneni — oamenii din țară — pînă în veacul XIX nu aveau altă menire decît a munci pentru bunastarea și huzurul boierimii; *cartea nu era pentru ei*, ci numai plugul și vitele... iar *politică* nu trebuiau să facă decît bogătașii... Ce căi de a-și striga păsurile se rezerva, în aceste împrejurări, lumii satelor noastre; ce posibilități de învățătură și spor material? *Pribegia și revoluția*. Abia atari întîmplări fac să se rezerve țăranimii rînduri în cronica vremurilor trecute, și în acest caz cu mare grijă și zgîrcenie și cît se poate de întunecate rînduri" [40]. Merită de semnalat, de asemenea, concepția lui P. P. Panaitescu, care considera factorul economic ca un element esențial în analiza fenomenelor istorice, așa cum rezulta din culegerea „Interpretări românești", apărută în acei ani.

Înfățișarea acestor poziții de principiu, a acestor atitudini înaintate ale oamenilor de știință față de problemele majore ale unei perioade fundamentale în istoria țării noastre trebuie înțeleasă în întreaga ei complexi-

[38] *Ibidem*, p. 102.
[39] *Ibidem*, p. 106—107.
[40] *Revista Istorică Română*, M.C.M.L.V., vol. XV, fasc. I, p. 17.

www.dacoromanica.ro

tate. Din cele arătate aci nu trebuie trasă concluzia, nereală, că în anii 1944—1947, dealtfel un răstimp istoric extrem de restrîns, s-ar fi produs o cotitură esențială spre practică a cercetării științifice românești. Precaritatea bazei tehnico-materiale a societății în ansamblu, a cercetării științifice în particular, contactele restrînse cu știința mondială, inerente acelei perioade deosebit de frămîntate, lipsa unei politici generale a regimului democratic în domeniul științei nu au permis obținerea unor rezultate imediate și de anvergură. Ulterior s-au adăugat și alți factori care au frînat dezvoltarea tendințelor pozitive în știință — subaprecierea unor ramuri moderne ale științei și tehnicii (genetica, fizica atomică, cibernetica ș.a.), ignorarea voită a rezultatelor cercetărilor pe plan mondial, îndeosebi din țările capitaliste dezvoltate, subaprecierea capacităților proprii în cercetare deși știința românească a demonstrat mari valențe creatoare în perioada anterioară. Dar aceste probleme nu intră în tema studiului nostru.

Ceea ce am vrut să evidențiem este, pe de o parte, înțelegerea de către Partidul Comunist Român a rolului tot mai important al intelectualității în general, al oamenilor de știință în particular, în procesul transformărilor revoluționare; pe de altă parte starea de spirit, disponibilitățile patriotice, democratice și revoluționare ale unor categorii largi de intelectuali, după eliberarea țării, dorința acestora de a-și servi prin mijloace specifice poporul din rîndurile căruia s-au născut și față de care se simțeau îndatorați.

Este un fapt că numeroși oameni de știință și cultură s-au aflat din primele zile ale revoluției, și rîndurile lor s-au lărgit pe măsura consolidării influenței forțelor democratice, la posturi de înaltă responsabilitate politică și culturală în guvern și în alte instituții publice. Avem în vedere asemenea personalități ca: Petru Groza, C. I. Parhon, Lucrețiu Pătrașcanu, Traian Săvulescu, Petre Constantinescu-Iași, Emanoil Teodorescu, Mihail Sadoveanu, Radu Cernătescu, Dimitrie Bagdazar, Gh. Nicolau, Simion Stoilov, Grigore Moisil, Iorgu Iordan, N. Profiri, Ștefan S. Nicolau, Mihail Ralea, Const. Daicoviciu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Zaharia Stancu, Vasile Mîrza ș.a.

În aprecierea poziției P.C.R. față de intelectuali se cere avută în vedere aprecierea făcută de plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968, cînd, pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea al partidului, s-a întreprins o analiză aprofundata a unor greșeli grave ce s-au manifestat față de unii intelectuali comuniști și fără de partid, mai ales între anii 1948—1954. Germeni ai acestor erori au apărut încă din anii anteriori, dar au luat dezvoltare sub impactul unei atmosfere de suspiciune față de intelectuali alimentată de încălcări grave ale democrației socialiste.

Aceste erori au fost definitiv înlăturate dupa Congresul al IX-lea al partidului, conducerea sa, în mod deosebit tovarășul Nicolae Ceaușescu, manifestînd permanent grijă pentru crearea celor mai bune condiții de muncă și creație pentru toate categoriile de intelectuali. Faptul ca pentru prima data la Congresul al XII-lea al partidului -a dezbătut și aprobat programul directiva pentru dezvoltarea cercetării științifice și tehnologice exprimă rolul pe care știința si slujitorii acesteia îl au în condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

www.dacoromanica.ro

SIGILII ȚĂRĂNEȘTI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA (1600—1650)

DE

MARIA DOGARU

Preocupați să demonstreze că heraldica n-a constituit un privilegiu al elaselor nobiliare, heraldiștii au evidențiat faptul că aproape în toate țările din centrul și apusul Europei, țăranii, ca și alte categorii aflate pe treptele de jos ale ierarhiei sociale, au utilizat, încă din secolul al XIV-lea, sigilii avînd gravate în emblemă reprezentări variate [1].

Acordînd importanța cuvenită acestor mărturii istorice Comitetul Internațional de Sigilografie a dezbătut, în reuniunea sa din octombrie 1979, problema sigiliilor țărănești.

În ceea ce privește bibliografia de specialitate românească constatăm faptul că deși aceasta însumează lucrări cu o arie tematică largă, în cadrul cărora sînt analizate sigiliile emise de diverși posesori, impresiunile sfragistice țărănești n-au reținut încă atenția cercetătorilor.

Cele trei lucrări generale abordînd evoluția sigilografiei românești, datorate profesorului Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești* [2], cercetătorului Sigismund Jakó, *Sigilografia cu referire la Transilvania pînă în secolul XV* [3] și Mariei Dogaru, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric* [4], se ocupă de aproape toate categoriile de posesori de sigilii însă nu menționează aproape nimic referitor la sigiliile țărănești.

Unele precizări în privința „dreptului de sigiliu" și a rolului acestuia, inserate în publicațiile la care ne-am referit, lasă totuși să se înțeleagă faptul că și această categorie socială a utilizat sigilii [4bis]; întrucît țăranii, fiind proprietarii unor loturi de pămînt erau interesați să asigure autentificarea contractului pe care-l încheiau cu o anume parte.

---

[1] Charles Samaran, *L'Héraldique et ses méthodes*, capitolul *Héraldique*, Paris, 1976, p.747; Paul Adam, *De l'acquisition et du port des armoiries. Études d'héraldique comparée*, în „Recueil du IV Congrès International de sciences généalogique et héraldique", Bruxelles, 1958, p. 86; Havier de Ghellinck Vaernewxck, *L'héraldique phenomène humaine permanent*, inclus în culegerea menționată mai sus; Michel Pastoureau, *Les Armoires*, Edition Brepols, Belgi ue, 1976, p. 29 30.

[2] Studiul acesta a fost inclus în Introducere la „Documente privind istoria României", vol. I, București, 1956, p. 333 537.

[3] Loc. cit., p. 561 619.

[4] Publicată în cadrul Edit. științifice și enciclopedice, București, 1976. Menționăm de asemenea că nici în recenta lucrare *Știința și arta heraldică în România*, semnată de Dan Cernovodeanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, bazată în mare parte pe izvoare sigilare, nu s-a tratat această categorie de sigilii.

[4bis] Cum se știe prof. Emil Vîrtosu a arătat că în Țara Românească și Moldova orice persoană avea dreptul la sigiliu. *Despre dreptul de sigiliu*, în „Studii și cercetări de numismatică", III, 1960, p. 333—346.

www.dacoromanica.ro

Faptul că între categoriile sociale care aveau dreptul să deţină sigilii s-au numărat şi ţăranii este însă numai unul din aspectele problemei, cel de al doilea, la care trebuie să răspundem, este să determinăm în ce măsură ei au uzitat de dreptul acesta, respectiv dacă ţăranii au folosit sau nu matrice sigilare pentru autentificarea actelor la emiterea cărora participau.

Înainte de a expune rezultatul cercetărilor noastre menţionăm că în obiectul studiului de faţă au intrat numai ţăranii liberi, respectiv răzeşii şi moşnenii.

Menţionăm totodată că, deşi am avut în vedere în ansamblu evoluţia sigiliilor ţărăneşti, pentru întocmirea studiului de faţă ne-am oprit în special la cercetarea documentelor din prima jumătate a secolului al XVII-lea din Ţara Românească şi Moldova.

Următoarele considerente ne-au determinat să optăm pentru perioada menţionată : 1) în această epocă s-au adîncit contradicţiile sociale, fapt ce a dus la accentuarea procesului de destrămare a obştilor săteşti, la intensificarea procesului de aservire a ţăranilor liberi ; 2) ca urmare a deselor schimburi de proprietăţi se înmulţesc contractele de vînzare-cumpărare (zapise), fapt ce determină o mai mare frecvenţă a impresiunilor sigilare.

IDENTIFICAREA SIGILIILOR ŢĂRĂNEŞTI

Depistarea sigiliilor proprii ţăranilor ridică probleme deoarece persoanele care iau parte la emiterea actului sînt specificate de obicei prin nume, funcţie (dregătorie), localitate şi numai uneori şi prin categoria socială din care făceau parte.

Ca atare, pentru studierea sigiliilor ţărăneşti trebuie să procedăm la eliminarea, din categoria largă a sigiliilor personale, a celor care aparţin unor persoane ce pot fi feudali (boieri), negustori, orăşeni sau meseriaşi.

Analiza documentelor particulare ne permite să constatăm următoarele : ţăranii liberi interesaţi în apărarea drepturilor obştii, parte care urmărea cu viu interes schimbările de proprietate, au participat deseori la emiterea unor astfel de contracte de schimb putînd fi emitenţi, destinatari sau martori. Analiza atentă a terminologiei folosite în cadrul diferitelor părţi componente ale formularului diplomatic, ne permite să-i identificăm pe ţăranii liberi. Între emitenţii individuali din mediul rural, ţăranii liberi sînt menţionaţi prin nume şi filiaţie (Ion fiul lui...), uneori prin localitate. În cazul emiterii de acte în nume colectiv, această categorie socială este desemnată cu termenul generic „megiaşi" sau prin indicarea numelui reprezentanţilor lor în formula „Stoia cu cetaşii lui".

Cît priveşte martorii menţionaţi în protocolul final constatăm că aceştia pot fi : 1) dregători din sfatul domnesc [5] ; 2) boieri [6] ; 3) megiaşi

[5] În documentul păstrat la Arh. St. Buc., (fond Episcopia Buzău, XXXVII 3) întîlnim o astfel de precizare : („şi această tocmeală fostau făcut dinaintea dregatorilor boieri ai divanului") ; în actul din 1626 mai 23 (Arh. St. Buc., colecţia Manuscrise, nr. 725, condica mănăstirii Segarcea, f. 275 v.) cît şi actul din 1626 septembrie 12 (Muzeul regional Oltenia, nr. 43) se specifica „dinaintea tuturor dregătorilor domnii nostre de divan anume...".

[6] Vezi în acest sens documentele: 1626 aprilie 28, Biblioteca Academiei R.S.R., CCCCXVIII 19; Episcopia Rîmnic, LIX 16 („şi am adeverit noi aceşti 6 boieri") ; 1626 iulie 10 (Arh. St. Buc., Colecţia Manuscrise, nr. 34, condica mănăstirii Slobozia lui Enache, f.80

www.dacoromanica.ro

desemnaţi uneori cu formula oameni buni şi bătrîni [7]; 4) alte categorii sociale (orăşeni, negustori etc.).

Informaţiile transmise de documente probează că scriitorii actelor (şi prin ei societatea în general), erau foarte atenţi la susceptibilitatea diferitelor persoane, fapt pentru care cei care participau la emiterea zapiselor erau menţionaţi cu numele şi dregătoria lor, iar uneori, în special pentru feudali, cu termenul *boier*, atestînd categoria socială din care făceau parte.

Ţinînd seama de această constatare, apreciem că persoanele din mediul rural, individualizate doar prin nume şi localitate sau prin termenul generic „megiaşi", posesoare ale unor suprafeţe de teren arabil, sînt în general ţărani liberi. Faptul că cei menţionaţi în documente cu termenul megiaşi sînt ţărani liberi şi nu locuitori care se învecinau cu casa (putînd fi feudali, ţărani liberi şi ţărani dependenţi) este dovedit de numeroasele zapise în care se aminteşte de „megiaşii judeci" [8] (megiaşii liberi) căzuţi în stare de dependenţă.

Neîndoielnic „unchiaşul Vintilă" din Sateani, unul din martorii actului prin care la 24 iulie 1627, Dobra vinde lui Hrizea logofăt, partea sa de ocină din Voineşti, individualizat printr-un sigiliu oval, nu poate fi decît ţăran liber [8bis].

Conţinutul unor documente de acest gen ne permite, de asemenea, să-i identificăm pe răzeşii şi moşnenii posesori de sigilii. Astfel actele sigilate de emitenţi care îşi vînd proprietatea datorită unor condiţii grele (plata birului [9], îngrijirea la bătrîneţe [10], vreme de foamete [11]), confirmă că numiţii posesori de pămînt sînt ţărani. De asemenea unele documente validate cu sigilii particulare prin care cele două părţi se „înfrăţesc"

(în care s a specificat „şi acest zapis a fost făcut dinaintea a mulţi boieri care şi-au pus mai jos peceţile"). La fel în actul din 1627 ianuarie 5 (Cotroceni, IX 7); 1626 martie 16, (Arh. St. Buc, fond Episcopia Rîmnic, XLVI 1).

[7] Uneori aceştia sînt martori alături de boieri, vezi documentul din 1626 iulie 6 (Arh. St. Buc., fond Mitropolia Ţării Româneşti, C. IX/3) în care întîlnim următoarea precizare „şi la tocmala noastră au fost mulţi oameni buni şi boieri".

[8] Vezi în acest sens actele din 1629 februarie 27; au fost megiaşi judeci pînă în zilele lui Alexandru voievod cînd s-au vîndut rumânii . . ." (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Bistriţa, XXIV 10); 1629 aprilie 23. (Loc. cit., colecţia Manuscrise, nr. 721, f. 836 v, — 836); 1629 aprilie 27 (Loc. cit., nr. 327 f. 5 v 7); 1629 iunie 6 (Arh. St. Craiova, Colecţia documente CCXVI 4); 1630 mai 5; „adeca noi moşnenii satului din Negreşti ot sud Vlaşca, scrim şi mărturisim să se ştie că am fost toţi judeci cu moşiile noastre" (Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti, nr. 27132); 1630 decembrie 11 (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Bistriţa LXI/100). Documentele reflectă totodată lupta celor care au căzut dependenţi pentru a-şi recîştiga libertatea. În 1629 ianuarie 13, în divanul domnului Alexandru Iliaş (Ţara Românească) a avut loc o judecată pentru vecinii mănăstirii Cotmeana. În actul încheiat s-a menţionat că „unii vecini nu s-au învoit a-i fie vecini ce au venit cu cei doi egumeni, zicînd că n-au fost niciodată vecini ce au fost cnezi cu ocine" (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Cozia, L/2).

[8bis] Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Radu Vodă, XVI, 9.

[9] În 1602 iunie 8, Dima, fiul lui Pascul din Plăcicoi dă lui Preda stolnic şi fiilor lui jumătate de ocină pentru o sumă de bani şi pentrucă „l-a scos de la birul de roşii aleşi şi din toate dajdiile" (Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XV/7).

[10] În 1623 aprilie 4, Vasile, fiul lui Dumitru dăruieşte lui Dumitrescu Ştefan, mare vornic de Ţara de Jos, partea sa din satul Blejani pentru ca „l-a plătit capul la pieire" (Arh. St. Buc., fond M-rea Tazlău, VIII/15).

[11] Două documente cu aceeaşi dată, 1628 mai 25, atestă că anumite persoane vînd suprafeţe de pămînt „pe vremea foametei". (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Bogdana, XVI 1, 2).

www.dacoromanica.ro

angajîndu-se să se răscumpere în caz de ducere în robie de către năvălitorii turci sau tătari se referă, după părerea noastră, tot la această categorie socială [12].

Cum am amintit mai sus, există unele documente, în care participanţii la act sînt remarcaţi şi prin categoria socială. Deşi de cele mai multe ori această remarcă îi priveşte pe feudali, am depistat unele documente validate cu sigilii în care şi ţăranii sînt desemnaţi prin categoria socială din care făceau parte. Menţionăm că fiind deosebit de concludent zapisul dat de locuitorii din Slănicul de Jos la 24 septembrie 1626 referitor la datoria pe care o au faţă de jupînul Tudoran sluger care i-a ajutat să se răscumpere din rumânie atestînd că cei care nu vor întoarce banii să fie rumâni acestuia[13]. Documentul acesta este validat cu 6 sigilii, 5 din ele individualizate prin numele emitenţilor respectiv Stoica, Vladislav, Şerban, Manea şi Erca. Datele transmise de un alt zapis din 6 iulie 1626 [14] relatînd despre situaţia slănicenilor, ne permit să constatăm că aceştia erau, încă de la acea dată, ţărani liberi.

De asemenea, un act din 21 ianuarie 1765 este validat cu mai multe sigilii printre care întîlnim şi pe cel al lui Panaitie Ştefan menţionat a fi răzeş, ot Doljişti, „care şi eu, asămenea am dat partea mea din Doljeşti şi mi-am pus şi pecetea" [15].

TEHNICA DE CONFECŢIONARE

În privinţa tehnicii de confecţionare a sigiliilor ţărăneşti se impune în primul rînd a preciza că acestea sînt sigilii inelare, respectiv au fost realizate cu ajutorul inelelor avînd o montură pe care se grava reprezentarea menită a-l individualiza pe posesor.

Sub aspectul formei întîlnim sigilii rotunde, ovale (oval-orizontale şi oval-verticale), pătrate, rombice, octogonale. În general dimensiunile acestora sînt mici, variază între 10 —19 mm.

Imprimările s-au realizat prin introducerea suprafeţei metalice în tuş negru sau fum şi aplicarea ei pe suport. Impresiunile sigilare obţinute în tuş sînt în general bune, au imaginea clară, iar textul sau literele inserate sînt lizibile. Se constată însă că unele din sigiliile confecţionate din acest material, datorită calităţii inferioare a tuşului şi modului defectuos de aplicare a matricei sigilare, sînt necorespunzătoare, în sensul că pe document a rămas doar o pată din care nu se poate distinge nimic. De asemenea, în unele cazuri s-a folosit un tuş foarte diluat ceea ce a făcut ca sigiliul să fie, astăzi după trecerea veacurilor, abia perceptibil. Fumul, folosit desigur datorită faptului că era uşor de procurat şi ieftin, constituie sub-

[12] Maria şi Tudora din Negreasa, la 1603 septembrie 5, se înfrăţesc cu Ioan fiul lui Apostol căci ele rămînînd singure „în vreme de nevoie, de robie şi de jale s-au înfrăţit cu acesta, dacă unul din ei va fi înrobit să-l răscumpere cel ce va rămînea, iar cei care vor muri să-l pomenească" (Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XXXIII/8). În 1650 Costin, ginerele lui Giosan vinde partea sa de moşie din Orzeşti pentru a-şi răscumpăra o soră cu doi copii din robia tătarilor. (Arh. St. Buc., Episcopia Roman, IV/6).

[13] Arh. St. Buc., fond Mitropolia Ţării Româneşti, CIX/1.

[14] Ibidem, CIX/4.

[15] Ibidem, colecţia Manuscrise, nr. 648, f. 94.

www.dacoromanica.ro

stanța din care au fost realizate numeroase vestigii sigilare țărănești. Deseori însă substanța aceasta s-a întins pe suport iar alteori, în urma plierii actului, s-a imprimat și în dreapta sau stînga acestuia, creînd impresia unei sigilări repetate.

REPREZENTĂRILE DIN EMBLEMĂ

Din punct de vedere al naturii elementelor gravate în cîmp, impresiunile sigilare țărănești se pot grupa în următoarele categorii :

1) sigilii avînd în emblemă o compoziție heraldică sau emblematică ;

2) sigilii avînd gravate motive geometrice ;

3) impresiuni sigilare al căror cîmp este ocupat de un text sau de siglele definind numele posesorului.

1. Prima categorie, cea mai cuprinzătoare, însumează reprezentări diverse putînd reuni figuri naturale, himerice sau artificiale.

Cel mai des întîlnite sînt figurile naturale. Printre acestea remarcăm, prin frecvența cu care apar, plantele și elementele din domeniul cosmosului. Plantele sînt reprezentate în sigiliile țărănești în diverse forme : frunze, spice, ramuri și mai ales diferite specii de flori [16]. Aștrii zilei și ai nopții, soarele stelele și luna, ocupă de asemenea un loc aparte, fiind înfățișați singuri sau completînd emblema cu diverse reprezentări [17]. Alte sigilii cuprind în cîmp personaje umane sau un braț ținînd diferite obiecte [18]. Întîlnim, de asemenea, animale domestice și unele făcînd parte din fondul cinegetic (lei, vulpi) [19]. Numeroase sigilii au gravate în imagine felurite soiuri de păsări, deseori înfățișate stilizat [20].

Neîndoielnic, prezența acestor figuri în cîmpul sigiliilor țărănești dovedește faptul că posesorii și realizatorii matricelor sigilare au transpus în imaginea gravată în sigilii elemente luate din mediu lor de viață, simbolurile cele mai apropiate muncii lor.

Menționăm că acestea sînt uneori gravate direct în cîmpul sigilar, alte ori sînt cuprinse într-un scut timbrat de o coroană.

Dintre figurile himerice specifice compozițiilor heraldice, în emblema sigiliilor țărănești am întîlnit doar acvila bicefală [21].

Din categoria figurilor artificiale remarcăm diferitele obiecte plasate în brațul amintit mai sus, o sabie [22], desigur aluzie la vechea obligație a

---

[16] Vezi sigiliile existente pe documentele 1646 (Arh. St. Buc., fond Mitropolia Moldovei CXLVI 7); 1645 fără lună, 26, sigiliul lui Toader; (Ibidem, fond Mănăstirea Neamț, XXXVII/1); 1640 1645 ; (Ibidem fond Episcopia Roman, IV/15, etc.).

[17] Vezi sigiliile ce autentifică zapisele din 1636 octombrie 25, (Arh. St. Buc., fond Episcopia Argeș, XXXVII 5); 1627 septembrie 14. (Ibidem, fond M-rea Dintrunlemn, IV/6).

[18] Vezi unul din sigilii de pe actul din 24 septembrie 1626 (Ibidem fond Mitropolia Țării Românești, CIX/1); și 1635 iunie 12 (Ibidem, colecția AN MDCCCLXI 2; Neamț LXXXVI/1), etc.

[19] Vezi actele din 1627 sept. 14 (Ibidem fond M-rea Dintrunlemn, IV/6).

[20] Întîlnim păsări în sigiliul lui Stănilă prezent pe zapisul menționat mai sus (Dintrunlemn, IV/6); în impresiunea sigilară care-l desemnează pe Drăguș (Ibidem, fond M-rea Tazlău, VIII/15); de asemenea pe actul din 1638 iulie 2. (Ibidem, fond M-rea. Soveja, III/1).

[21] Arh. St. Buc., colecția AN, MDCCCLXI/2; Ibidem fond Mitropolia Moldovei, VIII/5 (1639 aprilie 9).

[22] Este elementul întîlnit în unul din sigiliile ce validează actul din 21 iunie 1635 (Arh. St. Buc., colecția AN, MDCCCLXI/2).

www.dacoromanica.ro

acestei pături sociale de a sluji în oastea țării [22bis]; în unele sigilii s-a gravat o cruce latină sau greacă [23].

2. Sigiliile țărănești avînd gravate în cîmp motive geometrice însumează forme variate compuse din linii drepte și curbe sau puncte [24].

3. Sigiliile țărănești a căror suprafață este ocupată parțial sau total de sigle sau de un text, redînd desfășurat ori prin abreviere numele posesorului, sînt interesante atît din punct de vedere sigilografic cît și din punct de vedere al evoluției scrierii. Sub aspectul științei sfragistice constatăm că prezența acestor elemente ne permite uneori în cazul în care sigiliul nu este însoțit de un nume, să-l identificăm pe posesorul matricei sigilare. Pentru scrierea numelui s-au folosit de obicei slovele chirilice. Un exemplu îl constituie sigiliul lui Dumitru autentificînd actul din 17 octombrie 1634, de formă octogonală cuprinzînd slovele constituind numele posesorului) (дѧмитрѡ) [25].

De asemenea, unul din martorii care, în 1627, a asistat la vînzarea unui „bătrîn", Stănilă, este individualizat printr-un sigiliu în care este scris, cu caractere chirilice, numele său (стнилѧ).

Uneori în cîmpul acestor sigilii numele posesorului a fost redat prin litere din alfabetul latin. Astfel în sigiliul lui Luca — martor în două documente din 1631 (ianuarie 22, octombrie 12)[26], compoziția heraldică este însoțită, în partea superioară, de literele I.L. probabil I<ON>L<UCA> [27].

Printre sigiliile țărănești, în general printre sigiliile personale, un număr relativ mare a aparținut femeilor. Desigur acest lucru se datorește faptului că și acestea aveau proprietăți și participau la emiterea actelor [28].

Faptul că pentru validare se utiliza inelul sigilar, instrument aflat mai frecvent între obiectele de podoabă feminine, explică, de asemenea, intensa folosire a sigiliului de către femei. Reprezentările din cîmpul acestor izvoare sînt asemănătoare cu cele descrise mai sus.

Deși multe din impresiunile sigilare reproduc în cîmp elemente din natură așa cum și le-a imaginat posesorul și cum le-a putut realiza creatorul matricii sigilare, (desigur o greutate constituind-o suprafața redusă în care trebuia să înscrie reprezentarea) apreciem că această categorie de izvoare sfragistice are o importanță specială și din punct de vedere cultural-artistic. Ele exprimă, pe de o parte, gradul de cultură al societății, pe de alta, dovedesc mentalitățile acestei clase.

[22bis] Se știe că steagurile de ținut, formații militare dependente de domnul țării, erau alcătuite din țărani liberi.

[23] Vezi sigiliile ce validează documentele din 1646 (Ibidem Răchițoasa, VII 22); și 1634 oct. 14 (Ibidem fond Dintrunlemn, IV/18).

[24] Sigilii cu astfel de motive se întîlnesc pe actele din 1652, f.l.z. (Ibidem, fond Episcopia Roman, IV 18), 24 septembrie 1626 (Ibidem, fond Mitropolia Țării Românești, CIX 1), 1638 iulie 2 (Ibidem fond M-rea Soveja, III 1) etc.

[25] Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Dintrunlemn, IV 18.

[26] Ibidem, fond Mănăstirea Neamț, LXXXVI/1, 10.

[27] Faptul că inițialele gravate în cîmpul unor sigilii nu corespund numelui celui care îl poseda la data emiterii actului, ne face să credem că se foloseau sigilii inelare moștenite de la părinți.

[28] Astfel Dobra emitentul zapisului din 1627 iulie 24, are un sigiliu oval; de asemenea, între martorii actului din 11 martie 1642 o întîlnim și pe Anita care își pune și pecetea (Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Cașin, IV/2).

www.dacoromanica.ro

Se impune a remarca faptul că, din punct de vedere al gravării, creatorii matricelor sigilare au o tehnică deosebită, mobilele reprezentate fiind redate de obicei doar prin conturul lor [29].

Unele reprezentări sigilare ţărăneşti sînt interesante prin faptul că înfăţişază elementele din emblemă stilizat, probînd capacitatea de abstractizare a realizatorilor matricei sigilare.

Unele vestigii de acest fel atestă dragostea pentru frumos, dovedită fie prin zugrăvirea unei mîini care prinde un buchet, fie prin înfăţişarea a numeroase flori, ori prin alcătuirea unei reprezentări armonioase.

Surprindem, din modul de înfăţişare al altor embleme, imaginaţia bogată a celui care a săpat matricea. Astfel unele animale sînt redate cu o formă nedefinită, parcă plutind, amintind o lume de basme.

Emblemele în care întîlnim ornamente vegetale sau geometrice pot fi comparate cu diversele reprezentări de pe obiectele de artă populară. Unele motive, în special cele constituite din flori şi păsări stilizate, pot fi asimilate celor întîlnite pe vasele de ceramică şi pe scoarţele populare.

Uneori reprezentarea din cîmpul unor sigilii de acest fel pare să fie o primă etapă în dezvoltarea picturii naive.

LOCUL PE DOCUMENT

Validarea zapiselor s-a făcut după procedeul cunoscut, respectiv inelul sigilar a fost aplicat în partea inferioară a suportului, imediat după text. În privinţa ordinii inserării impresiunilor sigilare pe zapisele în care apar mai mulţi martori se constată următoarele: 1) cînd posesorii matricelor respective erau de ranguri sociale diferite, respectiv unii erau boieri alţii ţărani liberi, sigiliile primilor erau plasate mai sus, de cele mai multe ori însoţite de semnătură şi cu specificarea dregătoriei, în timp ce amprentele ţăranilor sînt aşezate în partea inferioară [30]; 2) cînd toţi posesorii de sigilii sînt egali din punctul de vedere al poziţiei sociale, impresiunile sigilare sînt aşezate una lîngă alta, de obicei în ordinea menţionării emitenţilor şi martorilor. Astfel pe zapisul din 1623 mai 18 prin care megiaşii, oameni buni din Berindeşti (Oana şi Muşat al Dumei, Şerban, Pădurean şi Dragul), adeveresc că Bădilă Armaş a cumpărat de la Opriş nişte ocine, conservă 4 impresiuni sigilare plasate una lîngă alta, specificîndu-se că aparţin lui Oana, Muşat, Şerban şi Pădurean [31].

EXEMPLIFICĂRI

Trecînd la descrierea unor sigilii ţărăneşti ne oprim în primul rînd la prezentarea celor conservate pe zapisul locuitorilor din Slănicul de Jos din 1626 septembrie 24, foşti rumâni [32].

[29] Desigur pe lîngă priceperea meşterilor a contat şi preţul pe care-l puteau oferi posesorii. Înfăţişarea lor denotă că posesorii, ţărani liberi, urmăreau să-şi procure inelele sigilare la preţuri modeste.

[30] Ibidem, AN. MDCCCLXI/2.

[31] Ibidem, fond Episcopia Buzău, XXV/5.

[32] Ibidem, fond Mitropolia Ţării Româneşti, CIX/1, Documentul a fost publicat în Documenta Romaniae, Historica B. Tara Românească, vol. XXI, 1965, p. 274—275.

www.dacoromanica.ro

1) Sigiliul lui Stoica: formă oval-orizontală (13/16 mm), cuprinde în cîmp o pasăre cu aripile desfăcute însoţită în partea superioară de o ramură; în dreapta pasărea este flancată de un soare, în stînga de o cruce.

2) Impresiunea sigilară reprezentîndu-l pe *Vladislav* este rotundă (diametrul 13 mm) şi are întreaga suprafaţă ocupată de un ornament geometric.

3) Sigiliul lui *Şerban* de aceeaşi formă (diametrul 12 mm), are gravat, de asemenea, un motiv geometric.

4) În sigiliul ce-l reprezintă pe *Manea*, avînd formă octogonală, (9/13 mm), întîlnim în partea superioară două personaje flancînd o sabie, iar în partea inferioară două slove chirilice.

5) Sigiliul lui *Erca* (octogonal, 11/14 mm), cuprinde în centru un scut cu o mobilă neidentificată, iar în partea superioară un spic şi cîteva slove chirilice.

Un alt document pe care se conservă sigilii ţărăneşti este zapisul scris la 12 iunie 1635 [33] în satul Hălăştiani, prin care Isac, fiul Stanei din Paşcani, Dumitraşco, fiul preotului Vasile din Romăneşti şi Precopie, fiul Dinei din Ţigăneşti, nepoţii Toflei, vînd lui Lupul Prăjescul, mare clucer pe ţiganul Lupul cu fii săi. Între martori, alături de mari dregători se află şi unele persoane individualizate doar prin nume şi localitate: Vasilie Benei, Petre din Miclăuşeni, Gheorghe Vatămanul din Lăţcani. Sigiliile dregătorilor însoţite de iscăliturí şi titlul posesorului sînt plasate mai sus. Urmează un alt nivel în care descifrăm impresiunea sigilară ce-l individualizează pe popa Ştefan, iar alături un sigiliu al cărui posesor este neidentificat.

În ultimul rînd se află alte sigilii pe care le atribuim oamenilor simpli, martorilor menţionaţi mai sus. Primul dintre aceştia, aparţinînd lui Lazăr Moţoc, are formă rotundă (12 mm) şi cuprinzînd în cîmp un motiv geometric.

Altă impresiune sigilară, tot rotundă (15 mm) are în imagine un braţ care prinde un buchet de flori; următorul sigiliu octogonal (16/15 mm), are gravat un braţ care poartă o sabie, între braţ şi sabie se află în partea superioară o stea, iar sub aceasta slova н. Ultima impresiune sigilară, octogonală (11/12 mm) prost imprimată are în cîmp, de asemenea, un motiv geometric.

Sînt interesante sigiliile, imprimate în fum pe zapisul din 1638 mai f.z. [34], prin care Dronţa, nepoata lui Gavrilă Ciucea, Apostol, nepotul Ţigănoaiei, Dumitru *diac* din Clipiceşti şi alţii din Ivăneşti, Timpeşti, Drăgoeşti, Spineşti, Tifeşti şi Găgeşti vînd mănăstirii Pîngăraţi două vaduri de moară pe apa Putnei, la Ivăneşti, cu cîte 60 de lei fiecare. La vînzare au stat mărturie, în afară de vătaful Scînteie din Porcioleşti, Ureche din Mogeşti cît şi Ionesco, Costachi, Manea, Vasile, Constantin din aceeaşi localitate şi Iacov din <I> văneşti, Trifu Lazor, tot de acolo, şi Dumitru.

Documentul conserva 10 impresiuni sigilare. Ele pot aparţine emitenţilor sau martorilor, după cum se vede şi unii şi alţii fiind ţărani (cu excepţia vătafului Scînteie). Formula din protocolul final ne face să cre-

[33] Arh. St. Buc., colecţia Achiziţii Noi, MDCCCLXI/2.

[34] Ibidem, fond Mănăstirea Pîngăraţi, III/55.

www.dacoromanica.ro

dem că vestigiile sfragistice prezente pe act îi reprezintă pe martori („aceştia noi toţi ne-am pus peceţile pre acest zapis ca să hie mare mărturie").

Sigiliile ce validează actul sînt:

1) forma octogonală (16/15 mm); în cîmpul sigilar, mărginit de o bordură, o vulpe.

2) rotund (16 mm); în emblemă, un patruped alergînd (probabil un cal).

3) octogonal (18/16 mm); cîmpul sigilar cuprinde un ornament geometric.

4) patrat (13/13 mm); în cîmpul sigilar, mărginit de un brîu şnurat, o pasăre însoţită de două stele.

5) oval (19/14 mm); în emblemă două păsări afrontate flancînd o plantă.

6) octogonal (14/13 mm); în cîmp un motiv geometric.

7) oval (15/14 mm); o plantă cu trei flori şi trei spice.

8) oval — orizontal (18/15 mm); motiv geometric.

9) oval (14/12 mm); indescifrabil.

10) rotund (13 mm); indescifrabil.

Un alt document pe care dorim să-l prezentăm în ansamblu, este datat 1639 aprilie 9 [35]. Este scrisoarea prin care Hărăbor şi Dumitru din Dumbrăviţa împreună cu alţii mărturisesc că Stoica şi sora sa au vîndut lui Ştefan căpitanul trei pămînturi.

Este un act în nume colectiv validat după cum reiese din document cu sigiliile celor care atestă vînzarea respectiv: Hărăbor, Dumitru, Urzică, Chihaia, Inoaşco, Tămpa, Postache (sic) Dumitru vătaf, Indreiu, Ionaşco Hrîncescul, Dumitrasco Capăţînă, Răchitan, Ionasco Popiiacul, Postolache, Gheorghe.

Din cei care confirmă vînzarea doar doi nu sînt ţărani, Dumitru Vătaf şi Dumitrasco căpitanul. Pe scrisoare se află 6 impresiuni sigilare, admiţînd că 2 sînt ale celor doi, patru aparţin ţăranilor. Sigiliile reprezintă:

1) oval (16/17 mm); în emblemă doi lei afrontaţi susţinînd o cruce ale cărei braţe laterale le prind în gură;

2) sigiliu octogonal (16/16 mm); în centru un scut cuprinzînd o cruce; în partea superioară o pasăre (păun) conturnată.

3) octogonal (14/12 mm); în cîmp se află o floare.

4) rotund (16/17 mm); o pasăre bicefală avînd între cele două capete o stea.

5) octogonal (12/15 mm); în emblemă două păsări flancînd o plantă.

6) octogonal (12/11 mm); cuprinde un ornament geometric.

Se cuvine a menţiona aici şi documentul din 25 aprilie 1626, validat cu mai multe sigilii ţărăneşti. În partea inferioară a textului privind schimbul de ocină între Şerban şi Nedelco se află mai multe sigilii însoţite de numele şi calitatea („martori") posesorilor [36].

Sigiliul lui I. Luca imprimat pe documentele din 22 ianuarie şi 12 octombrie 1631, octogonal (12/15 mm); în cîmp un scut oval cu un cartuş rococo cuprinzînd o potcoavă însoţită de trei stele avînd fiecare cîte patru raze;

[35] Arh. St. Buc., fond Mitropolia Moldovei, VIII/5.

[36] Ibidem, fond Mănăstirea Cotroceni, VIII/4.

www.dacoromanica.ro

în partea superioară s-au gravat literele I. L. probabil Ion Luca şi invocaţia simbolică (+) [36bis].

Sigiliul lui Costin (Constantin), emitentul unui act din 1650, forma octogonală (15/13 mm); în centrul cîmpului sigilar este gravată o pasăre, iar la margine s-a scris cu caractere chirilice numele său [37] КОСТАНТИН.

Sigiliul lui Panaiotie Ştefan, răzeş din Doljeşti, imprimat în fum, pe un act din 1765 ianuarie 21, emblema: într-un scut rococo, timbrat de o coroană deschisă, dotată cu trei fleuroane şi două perle intermediare, un leu conturnat; în partea de sus, în dreapta şi stînga coroanei, s-au gravat slovele пс, siglele numelui său [38].

ROLUL JURIDIC

Impresiunile sigilare ţărăneşti au, evident, un rol bine definit, acela de a-i da documentului o putere deplină, de a asigura recunoaşterea conţinutului acestuia de către contemporani şi urmaşi.

Rolul juridic al acestor sigilii decurge din definiţia sigiliului şi este atestată chiar expres în documentele pe care le validează. În protocolul final se anunţă prezenţa sigiliului arătîndu-se că „pre mai mare credinţă pusu-ne-am şi peceţile" [39] sau „aceasta scriem şi mărturisim şi pre mai mare credinţă ne-am pus şi peceţile ca să se ştie" [40].

Cercetarea documentelor confirmă că această formulă nu este introdusă gratuit, nu constituie o preluare din documentele princiare, ci are un sens precis, acela de-a scoate în evidenţă rolul sigiliului în garantarea conţinutului actului [41]. Întîlnim astfel de precizări şi atunci cînd pe act se află o singură impresiune sigilară: „Eu Dumitru din Drajna, pentru credinţă mi-am pus şi pecetea" [42].

Un aspect interesant îl constituie faptul , că după cum se atestă în acte, mărturiile megieşilor autentificate cu sigilii aveau menirea de a-i ajuta pe destinatarii respectivi să obţină confirmarea domnitorului pentru acea proprietate. Acest lucru era consemnat tot în protocolul final. Astfel, în zapisul din 1637 mai 8, prin care Marica, fata lui Ionaşco, dăruieşte fratelui ei doi „bătrîni" în Cernăteşti, în faţa unor martori din Blînzi, Mîndreşti, Popeşti, Munteni şi Vitezăşti, validat cu 5 sigilii în fum, se cuprinde, după anunţarea martorilor, următoarea precizare: „deci văzînd dădătura de buna voie noi ne-am pus toţi peceţile să-şi facă şi zapis domnesc" [43].

De asemenea pe un contract din 1641 s-a consemnat „deci noi toţi aceşti oameni care sîntem scrişi într-acest zapis de-ac-am văzut de a lor

---

[36bis] Ibidem, fond Mănăstirea Neamţ, LXXXVI 1, 10

[37] Ibidem, fond Episcopia Roman, IV/6.

[38] Ibidem, colecţia Manuscrise; nr. 648, f. 94.

[39] Ibidem, Mănăstirea Neamţ, LXXXVI/10 (1631 octombrie 2).

[40] Ibidem, fond Mitropolia Moldovei, VIII 5 (1629 aprilie 7).

[41] Cazurile foarte rare în care punerea sigiliilor este anunţată deşi în final actul n-a fost validat cu sigilii constituie, credem, tot o dovadă a importanţei pe care societatea o acordă sigiliului, o expresie, a dorinţei de-a elabora un act cît mai corespunzător normelor epocii. Întîlnim o astfel de situaţie la documentul din 1627 ianuarie 26, (Loc. cit., fond Mănăstirea Brazi, XXV/13).

[42] Ibidem, colecţia Manuscrise, nr. 1233, f. 262.

[43] Ibidem, fond Mănăstirea Adam, I/7.

www.dacoromanica.ro

bună voie tocmeala şi deplină plată şi pre mai mare credinţă ne-am pus şi peceţile noastre şi iscăliturile să-i fie de credinţă şi să-şi facă şi ispisoh domnesc" [44].

Actul prin care Ionaşco, feciorul Gaftonei, vinde fraţilor lui Miron şi Costin partea sa din moşia Cuciuri are inserat o frază asemănătoare celor de sus : „deci noi dacă am văzut de bună voie tocmală şi plata deplină ne-am pus şi noi peceţile care ne-am prilejuit întărind zapisul ca să aibă loc a-ş face şi întăritură domnească pe această scrisoare" [45].

Desigur prin sigilarea actului se luau măsuri pentru evitarea falsificărilor. Numeroasele procese în care unele înscrisuri au fost declarate „zapise mincinoase" cît şi desele anulări de zapise false în sfatul princiar [46] sînt o dovadă certă a interesului pe care-l aveau toţi cei care posedau proprietăţi să-şi apere drepturile.

Prin sigilarea contractelor de vînzare-cumpărare se urmărea desigur, atestarea veridicităţii lor şi adăugarea unui nou element de dificultate în calea plastografierii.

Deşi documentele declarate false erau rupte în divanul princiar, unele de acest fel au străbătut secolele pînă la noi [47]. Cercetarea lor ne confirmă, odată în plus, faptul că elementelor care ajută la determinarea falsului (scriere, limbă şi hîrtie etc.) li se adaugă unul deosebit de eficace, sigiliul. Compararea impresiunilor prezente pe unele din zapisele false cu sigiliile veridice din epocă ne permite să constatăm cu uşurinţă plastografierea.

Menţionăm că uneori, deşi formula martorilor lipseşte, la sfîrşitul textului s-au imprimat „pentru credinţă" mai multe sigilii. Este concludent din acest punct de vedere zapisul din 1647 iunie 1 pe care se conservă cinci impresiuni sigilare iar în protocolul final s-a inserat următoarea frază : „şi pentru mai mare credinţă pusu-ne-am noi toţi degetele şi peceţile către acest zapis ca să fie de credinţă" [48]. Acceptînd că două pot fi ale emitentului şi destinatarului rămîn trei pentru a-i reprezenta pe martori. Şi acest procedeu poate fi, după părerea noastră, o dovadă a importanţei care se acorda sigiliului, simpla prezenţă a sa contribuind la întărirea autenticităţii actului.

Acelaşi sens îl are posibil multiplicarea, pe un document a unui anume sigiliu, inelul sigilar fiind împrumutat şi altor martori prezenţi la emiterea actului care nu aveau asupra lor instrumentul de sigilare. Astfel, pe un act din 1651 două persoane (scriitorul actului, Băzan, şi Lazăr din Durneşti) sînt reprezentate prin două impresiuni sigilare identice [49].

---

[44] Ibidem, colecţia AN MDCCLVIII 2.

[45] Ibidem, colecţia Manuscrise, nr. 628, f. 535. Desi acest act ni s-a păstrat numai în copie, formula de mai sus este valabilă.

[46] Domnul Ţării Româneşti Alexandru Coconul (1623 august 1627 noiembrie) şi Alexandru Iliaş (1627 noiembrie 1629 octombrie) au rupt în divan mai multe „zapise mincinoase": 1625 mai 8 (Ibidem, Colecţia Manuscrise, nr. 1233, f. 208—211); 1628 mai 3 (Ibidem, fond Mănăstirea Cozia L 1).

[47] Un zapis din 1633 aprilie 9 (declarat fals încă din 1759) s-a păstrat pînă în prezent. Vezi Documenta Romaniae Historica, B, Ţara Românească, vol. XXIV/ , p. 563. Arh. St. Buc., fond M-rea Rîncaciov, XIII 9. Impresiunile prezente pe suportul acestuia, au fost realizate cu două tipare false, neîndemînatic lucrate.

[48] Arh. St. Buc., fond Mănăstirea Frumuşani I/5.

[49] Ibidem, fond Mitropolia Moldovei, CXLIV/1.

www.dacoromanica.ro

Considerăm motivațiile în legătură cu lipsa sigiliului existente pe unele acte, tot o dovadă a rolului juridic al acestuia întrucît creatorii documentului, socoteau că prin acest mijloc pot evita suspiciunea pe care ar fi putut-o provoca lipsa peceții. Astfel de motivație întîlnim pe un act din 1623 mai 18. În dreptul semnăturii lui Cazan s-a specificat „inel n-am avut" [50].

Menționăm faptul că, de multe ori, sigiliile țărănești nu sînt însoțite de numele posesorului, ceea ce ridică mari greutăți în privința atribuirii diferitelor reprezentări cu atît mai mult cu cît pot aparține emitenților, destinatarilor sau martorilor.

IMPORTANȚA IZVOARELOR SFRAGISTICE ȚĂRĂNEȘTI

Sigiliile țărănești sînt importante prin faptul că, pe de o parte, slujesc critica diplomatică, iar pe de alta transmit informații prețioase asupra stadiului artei gravării, atestă indirect gradul de dezvoltare a civilizației din epoca respectivă.

În afară de aceste aspecte, valabile pentru toate categoriile de izvoare sfragistice, impresiunile sigilare ce fac obiectul studiului de față se impun prin faptul că dezvăluie într-un limbaj plastic, procesele sociale proprii mediului rural, scot în evidență lupta acestei pături sociale pentru apărarea instituțiilor obștii de care era legată libertatea fiecaruia din membrii săi.

Apreciem că utilizarea sigiliilor de către țărani constituie o formă de exprimare a libertății lor, exprima demnitatea acestei clase sociale recunoscută juridic între cei care putea depune mărturie. Actele cercetate au confirmat faptul că țăranii au avut dreptul de sigiliu numai în calitate de oameni liberi. Nici unul din documentele în care se vorbește de rumâni sau vecini nu conservă sigilii aparținînd acestora.

Neîndoielnic prezența sigiliului este legată de o calitate specială a țăranilor liberi, aceea de a fi martori. Nenumăratele zapise în care megiașii sînt chemați să ateste o anume situație din viața comunității, evidențiind rolul important pe care l-au avut „oamenii buni și bătrîni" [51], deseori indicați cu denumirea „moșnenii", în stabilirea situației reale și fixarea hotarelor, reliefează importanța pe care societatea a acordat-o acestor jurători. Credem că interesul dovedit față de martori constituie o formă de apărare a relațiilor sociale specifice obștii sătești, în cadrul cărora un rol deosebit l-a avut, instituția jurătorilor.

Afirmîndu-și calitatea „de om liber" țăranii aminteau totodată vechiul lor privilegiu — acela de a depinde direct de domnul țării.

Este interesant faptul că deseori megiașii chemați să aleagă hotarele unei moșii atestau că acest lucru îl fac din porunca domnului [52] sau în calitate de „slugi domnești" [53].

---

[50] Ibidem, colecția Achiziții noi, CXCI 23.
[51] Arh. St. Buc., colecția Manuscrise, nr. 253 (condica Mănăstirii Motru) f. 111.
[52] Ibidem, fond Episcopia Roman IV/5.
[53] Ibidem, IV 18.

www.dacoromanica.ro

După părerea noastră, folosirea sigiliului este determinată şi de faptul că uneori ţăranilor liberi li se încredinţau unele funcţii administrative sau fiscale de interes local. Desigur din această pătură socială erau recrutaţi „slujitorii" o categorie fiscală de bază la ţară [54]. Panoiotie Ştefan, răzeş din Doljeşti, despre sigiliul căruia am pomenit mai sus, era „de la Vistierie" (se ocupa de strîngerea impozitelor).

Cercetate în acest context, sigiliile ţărăneşti se dovedesc a fi preţioase izvoare istorice ce dezvăluie aspectele vremurilor de odinioară şi ne permit să surprindem mentalitatea uneia din clasele sociale de bază ale Evului mediu, ţărănimea, care a contribuit, prin nenumărate creaţii originale, la dezvoltarea patrimoniului cultural naţional.

[54] În secolul al XVII-lea, datorită obligaţiilor tot mai grele, unii dintre aceştia îşi pierd proprietăţile şi odată cu acestea şi libertatea.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA" ÎN ANUL 1980

Activitatea de cercetare ştiinţifică a membrilor Institutului de istorie „N. Iorga" s-a desfăşurat, în anul 1980, la nivelul exigenţelor reflectate în documentele Congresului al XII-lea al P.C.R. şi în programul-directivă de cercetare ştiinţifică. Importanţa şi semnificaţiile majore ale acestor documente au constituit subiecte de dezbatere în organismele de conducere, în colectivele de cercetare, în şedinţe plenare pe Institut, la seminariile de învăţămînt politico-ideologic. Astfel întreaga activitate de cercetare a fost călăuzită de principiile directoare ale eficienţei şi calităţii, care se desprind din cele mai recente documente de partid, îndeosebi din cuvîntările secretarului general al Partidului, la plenarele C.C. al P.C.R. din octombrie şi decembrie 1980 şi legile adoptate de M.A.N. la sfîrşitul anului.

Tezele Consiliului Naţional al Oamenilor muncii pentru cel de-al II-lea Congres al Consiliilor oamenilor muncii subliniază că în cadrul adîncirii şi extinderii autoconducerii au fost lărgite rolul şi atribuţiile adunărilor generale şi consiliilor oamenilor muncii, respectiv Consiliului nostru ştiinţific. În scopul întăririi răspunderii acestora faţă de îndeplinirea planurilor, stimulării iniţiativei creatoare a maselor, pentru buna gospodărire a avutului obştesc, întăririi disciplinei şi responsabilităţii lor sociale.

Adunările generale, se relevă în Teze, sînt chemate să dezbată problemele fundamentale ale unităţilor, să adopte măsurile care se impun în fiecare etapă pentru realizarea planurilor de producţie, a îndeplinirii angajamentelor asumate, să exercite un control permanent asupra activităţii Consiliilor oamenilor muncii, să analizeze dările de seamă semestriale şi anuale, să dezbată într-un spirit de înaltă responsabilitate modul în care se înfăptuiesc indicaţiile şi hotărîrile de partid şi de stat.

Conducerea Institutului şi-a făcut o datorie de onoare în organizarea unor dezbateri tematice, de înaltă ţinută ştiinţifică şi politico-ideologică, în cadrul unor şedinţe plenare pe Institut, atît de necesare clarificării unor aspecte fundamentale ale istoriei patriei, locului şi rolului românilor în istoria universală, metodelor noi de cercetare în domeniul ştiinţelor istorice.

Eforturile creatoare ale cercetătorilor Institutului au fost orientate spre elucidarea şi punerea în evidenţă a unor aspecte esenţiale referitoare la momente şi evenimente fundamentale din istoria patriei. Numeroşi cercetători au răspuns cu promptitudine şi competenţă sarcinilor încredinţate de forurile superioare de conducere în vederea finisării sau elaborării unor capitole din Tratatul de Istoria României, Tratatul de istorie universală, Tratatul de istoria dreptului.

Eveniment de mare însemnătate în dezvoltarea istoriografiei contemporane şi de amplă rezonanţă în lumea întreagă, cel de al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice a prilejuit o viguroasă afirmare a Institutului de istorie „N. Iorga", atît în faza de pregătire a Congresului cît şi în aceea a desfăşurării lucrărilor sale. Se poate afirma — fără teamă de a exagera — că Institutul nostru a avut o contribuţie masivă şi decisivă, plasîndu-se — prin numărul cercetătorilor antrenaţi în aceste două faze — pe primul loc în rîndul instituţiilor care au colaborat la asigurarea succesului acestui înalt for al istoriografiei mondiale: nu a existat formă de activitate asociată Congresului — de la raportor pînă la echipa de mape şi ecusoane — în care Institutul nostru să nu fi fost reprezentat. Ca secretar al Comitetului Naţional al Istoricilor şi al Comitetului de organizare a Congresului, Dan Berindei a desfăşurat o prodigioasă activitate, contribuind în chip hotărîtor la buna desfăşurare a lucrărilor. Ca raportori şi coraportori, Ştefan Ştefănescu *(Locul şi rolul învăţămîntului istoriei în învăţămîntul secundar, în special pentru formarea omului secolului XX)*, Dan Berindei *(Istoriografia Europei centrale şi orientale începînd din 1945)*, Georgeta Penelea *(Structuri economice ale oraşelor româneşti la sfîrşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX)*, C. Şerban *(Problemele micii întreprinderi în faţa creşterii industriale ...)* au prezentat puncte de vedere şi date ştiinţifice considerate de delegaţi drept vrednice

www.dacoromanica.ro

de cel mai mare interes și suscitînd — ca atare — un rodnic schimb de opinii. Intervențiile la discuții (Șt. Ștefănescu, Marieta Adam, Dan Berindei, Eliza Campus, Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, L. Demeny, N. Fotino, N. Liu, V. Liveanu, I. Oprea, Șerban Papacostea, I. Stanciu, C. Șerban, Venera Teodorescu) au prilejuit formularea unor remarci critice și completări, care au relevat, de obicei, însemnătatea sau semnificația de istorie universală a unor episoade sau aspecte ale istoriei poporului român.

Expresia recunoașterii valorii istoricilor români a fost alegerea lui St. Ștefănescu ca membru al Comisiei internaționale de studii slave, în al cărei birou a fost de asemenea ales Dan Berindei; L. Boia a fost ales secretar general al Comisiei de istoriografie; V. Liveanu a fost desemnat membru al biroului provizoriu al Comisiei pentru aplicarea metodelor constitutive la istorie, la a cărei înființare a avut o majoră contribuție confirmată și prin fixarea Institutului nostru ca sediu al Comisiilor.

La activitatea organizatorică — secretariate, traduceri și corecturi la cele trei volume de Acte ale Congresului, cazări, întocmirea listelor de participanți, distribuirea mapelor etc., au participat cu competență și dăruire Adolf Armbruster, Constantin Bălan, Maria Barna, Ruxandra Bolintineanu, Daniela Bușă, Paul Cernovodeanu, Virgil Ciocîltan, Ioana Constantinescu, Florin Constantiniu, Madeleine Costescu, Ștefana Dăscălescu, Coralia Fotino, Nicolae Fotino, Irina Gavrilă, Traian Ionescu, Tatiana Isticioaia, Emil Lazea, Radu Lungu, Beatrice Marinescu, Iolanda Micu, Felicia Negoescu, Elisabeta Oprescu, Paul Opresc u, Șerban Papacostea, Georgeta Penelea, Anicuța Popescu. Alexandru Porțeanu, Valeriu Stan, Ion Stanciu, Marian Stroia, Constantin Șerban, Lucia Taftă, Traian Udrea și Dan Radu Vlad.

Pe cît de amplă și diversă, pe atît de temeinică și folositoare, activitatea cercetătorilor Institutului de istorie „N. Iorga" s-a concretizat în anul care a trecut în volume și numeroase studii, articole și comunicări publicate, în participarea la simpozioane, sesiuni științifice anuale ale diferitelor muzee din țară, sesiuni comemorative, contribuții în presă, la radio și televiziune, într-o măsură apreciabilă în activitățile didactice, în manifestări științifice de prestigiu peste hotare. Academia R.S.R., Academia de Științe Sociale și Politice, Universitatea cultural-științifică, Arhivele Statului, Muzeul de istorie a R.S.R., Muzeul de istorie a municipiului București au solicitat permanent contribuția cercetătorilor Institutului la manifestările științifice organizate, dovadă incontestabilă a unei temeinice pregătiri profesionale.

Statornicirea unor condiții propice formării tinerilor cercetători, a unor relații de colaborare principială, a unui climat științific favorabil muncii de creație, la care conducerea a contribuit în mare măsură, explică sporirea prestigiului, an de an, a Institutului de istorie „N. Iorga" în țară și peste hotare. Tot mai mulți cercetători străini se adresează instituției noastre pentru asistență științifică, în timpul efectuării unor călătorii de studii. Cei mai competenți cercetători ai Institutului sînt tot mai des solicitați a participa prin valoroase contribuții la manifestări științifice pe plan național, cît și internațional.

La loc de frunte, ca și în alți ani, se situează publicarea a numeroase lucrări și studii de specialitate, unele constituind finalizarea unor probleme fundamentale, altele ocazionate de aniversarea unor evenimente importante din istoria patriei. Între acestea din urmă se remarcă, prin contribuții valoroase, volumul intitulat *Constituirea statelor feudale românești.*

În timpul desfășurării lucrărilor Congresului mondial de științe istorice a apărut cartea lui Nicolae Stoicescu: *Continuitatea românilor. Privire istoriografică. Istoricul problemei. Dovezile continuității*, receptată cu viu interes de specialiștii participanți la Congres. Tot N. Stoicescu a scris unele capitole la lucrările: *Armata și societatea românească; Istoria dreptului românesc*, vol. I; a publicat unele studii apărute în reviste, referitoare la întemeierea Țării Românești.

Un prețios volum, sub aspectul unor contribuții documentare, intitulat: *Dacoromano-Saxonica. Cronicari români despre sași. Românii în cronistica săsească*, a fost publicat de Adolf Armbruster, care s-a remarcat și prin publicarea unor studii în țară și peste hotare.

Cu real interes a fost receptată de un public mai larg cartea lui Ștefan Andreescu, *Restitutio Daciae (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526—1693).*

Demne de remarcat sînt contribuțiile esențiale la apariția unor volume de documente, precum cea a lui Grigore Chiriță la vol. VI din colecția *Documente privind Unirea Principatelor* și a Georgetei Penelea și lui Paul Cernovodeanu la *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe.* Georgeta Penelea a publicat un nou volum din operele lui Mihail Kogălniceanu, anume partea a II-a *Oratorie II.* Pe linia unor mai vechi preocupări, Paul Cernovodeanu a colaborat la publicarea vol. VII din *Călători străini din țările române (1660—1690).* El mai are colaborări valoroase la vol. VI din *Nouvelles études d' histoire*, la vol. V din „Caietele Mihai Eminescu", la „Documente noi descoperite și informații arheologice", precum și la revistele de specialitate, prin mai multe studii.

www.dacoromanica.ro

Alte colaborări remarcabile ale cercetătorilor de la Institutul de istorie „N. Iorga" întregesc o activitate fecundă sub variate aspecte, între care menționăm: *Nouvelles études d'histoire* vol. VI. (la care au mai colaborat St. Ștefănescu și Dan Berindei, Nicolae Stoicescu, Florin Constantiniu și Constantin Șerban); *Cronica lui Neculce; The Independence of Romania. Selected Bibliography;* la care a colaborat Dan Berindei, editarea în limba germană a *Cronicii de la Mehadia* a lui Nicolae Stoica de Hațeg de către D. Mioc și A. Armbruster; *Curtea de Argeș în documente* (coautor C. Șerban).

Între studiile publicate în diverse volume și reviste se detașează, în afara celor deja menționate, prin valoare și număr cele semnate de: Dan Berindei, Florin Constantiniu, Nicolae Daseălu, Ludovic Demény, Gavrilă Irina și Vasile Liveanu, Șerban Papacostea, N.Adăniloaie, Traian Ionescu, Gh. Cristea, Georgeta Penelea, Ion Stanciu, Constantin Șerban, Marian Stroia, Constantin Rezachevici, Radu Lungu, În total, au fost elaborate și publicate în afara temelor înscrise în planul de cercetare pe anul care a trecut 89 de lucrări și studii.

În decursul anului 1980 au fost definitivate și predate editorilor lucrări de mare interes, ca: *Statutul internațional al Principatelor române în perioada anilor 1821 1859 și Istoria parlamentului și a vieții parlamentare 1821 1919*, aflate în diverse faze ale procesului editorial.

Planul de cercetare pe 1980 a cuprins 7 teme mari: Tratatele de Istorie; Lupta poporului român pentru libertate națională și socială în Evul Mediu; Crearea statului național în 1859; Dezvoltarea României moderne și contemporane; Relațiile internaționale ale României; Studii și cercetări de istorie universală; Istoria naționalităților conlocuitoare; Probleme de teorie și metodologie istorică; Corpus-ul național de izvoare; Documente ale istoriei poporului român. Aceste teme mari au fost defalcate pe probleme, fiecare problemă constituind temă de contract pentru cercetător sau pentru un colectiv de cercetători.

Din cele 7 teme prevăzute în planul pe anul 1980 au fost realizate integral 5. Pentru două teme s-au încheiat acte adiționale în vederea prelungirii termenului de executare, titularii lor de contract fiind scoși din activitatea de cercetare necesară îndeplinirii planului, temporar, cu motive temeinice (efectuarea stagiului militar, pregătirea actelor Congresului mondial de istorie). Astfel că, în anul care a trecut, au fost realizate individual 27 teme de cercetare, o altă temă fiind realizată în colaborare cu I.S.I.S.P.

Prin cele 7 teme înscrise în plan au fost acoperite principalele domenii de cercetare istorică. În defalcarea lor pe probleme, s-a avut în vedere elucidarea unor aspecte ale evoluției istorice a poporului român deosebit de importante sau mai puțin cunoscute, precum: unitatea națională a românilor în epoca modernă și crearea statului național în 1859; probleme controversate de istorie agrară, evidențierea unor momente importante ale istoriei României în preajma celui de-al doilea război mondial; opoziția dîrză a României față de unele decizii ale Marilor Puteri, analiza modului în care problemele României au fost discutate la conferințele economice interbelice; rolul congregațiilor generale ca formă instituțională tipică a societății feudale transilvănene.

Cunoscut specialist în istoria Transilvaniei, Emil Lazea a elaborat un studiu referitor la *Structuri social politice ale populației românești din Transilvania în sec. XVI*, recepționat la finele trim. II. Autorul evidențiază aspecte noi sau mai puțin aprofundate ale celor mai vechi și mai numeroși locuitori ai provinciei de peste Carpați în condițiile intensificării asupririi sociale și naționale.

Un studiu original ca interpretare, menit a integra istoria românilor în istoria est și sud-est europeană, evidențiind aspectul specific al formulelor de pace din această arie a continentului și în cadrul lor a luptei poporului român pentru recucerirea independenței, intitulat *Formule de pace în Europa răsăriteană, sfîrșitul sec. XVIII-lea — începutul sec. XIX*, a fost predat, deasemenea, la finele trim. II de Fl. Constantiniu.

La mijlocul anului 1980 a fost predată și interesanta, sub multiple aspecte, lucrare elaborată de Gr. Chiriță referitor la *Locul și însemnătatea Adunărilor ad-hoc în făurirea României moderne.*

Alte lucrări și studii au fost finalizate și recepționate la sfîrșitul anului. Un amplu și documentat studiu, intitulat *Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei, în sec. XIV XV*, a fost elaborat de Șerban Papacostea. Autorul, unul dintre cei mai competenți medieviști, a scos în evidență aspecte noi sau mai puțin cunoscute ale temei cercetate, precum raportul dintre întemeierea statelor române și lupta pentru controlul drumurilor comerciale continentale și geneza politicii comerciale a țărilor române în cadrul afirmării neatîrnării lor.

Un studiu de un interes mai larg pentru istoria europeană, îndeosebi cea a Imperiului habsburgic și politica sa orientală, în directă corelație cu cea românească, a fost realizat de Ștefana Dăscăleseu sub titulatura *Cultura românească în sec. XVI și influența curentelor spirituale din Europa centrală asupra ei* (Reforma, contra reforma). Continuînd mai vechi preocupări de istorie a relațiilor dintre Imperiul habsburgic și țările române, autoarea a reluat din acest punct de

www.dacoromanica.ro

vedere domnia lui Despot Vodă în Moldova, deosebit de semnificativă pentru urmărirea coordonatelor reprezentate de reformă și politica orientală a habsburgilor.

Urmărind să prezinte istoria politică a Dunării mijlocii și inferioare de la primele contacte ale otomanilor cu fluviul, în a doua jumătate a sec. al XIV-lea pînă la deplina luare în stăpînire, la mijlocul sec. al XVI-lea, Virgil Ciociltan a elaborat un studiu intitulat *Lupta pentru stăpînirea Dunării inferioare și mijlocii între 1412—1432*. Dovedind o bună cunoaștere a contextului internațional al epocii, în strînsă legătură cu cea a Imperiului otoman tînărul specialist în istoria medievală românească a reușit o încadrare adecvată a subiectului.

Preocupat îndeosebi, în ultimii ani, de istoria naționalității maghiare din România, Ludovic Demény a elaborat un interesant studiu consacrat *Structurii sociale la secui în secolele XVI—XVII*. Autorul, folosind metode moderne de cercetare, între care cea cantitativă, în primul rînd, a izbutit să evidențieze aspecte ale mobilității sociale la secui, în conexiune cu evoluția general istorică a celor trei țări române, între altele, restituirea statutului social-juridic al satului secuiesc la începutul secolului al XVII-lea prin actele de libertăți date secuilor de Mihai Viteazul.

Acordînd prioritate unor preocupări de istorie economică, Georgeta Penelea a elaborat un studiu despre *Brăila port internațional (1829—1848)*. Este tocmai perioada unei intense activități economice a portului Brăila după Tratatul de la Adrianopol, adică a unei liberalizări a comerțului românesc și intrării lui în circuitul internațional. Un vast material de arhivă a permis autoarei să analizeze mișcarea portuară, balanța comercială, organizarea carantibelor, valoarea import-exportului, negustorii străini.

Ideea de revoluție în gîndirea politică românească este titlul unui studiu întocmit de N. Liu. În baza unor diverse surse documentare, autorul s-a concentrat asupra evoluției istorice a conceptului și ideii de revoluție, din perspectiva transformării structurale a societății românești și a confruntărilor de idei pe plan intern și internațional.

Reluînd mai vechi preocupări, Anicuța Popescu a elaborat studiul: *Izvoarele principalelor coduri (comercial, civil, penal) introduse în România în 1864 1865*, pe baza unor investigații în fondurile de arhivă, Monitorul oficial, studii și articole referitoare la unificarea legislației.

În temeiul unui bogat material, Mircea Iosa a întocmit un amplu studiu referitor la *Problema agrară în România în perioada 1913 1921*. Îndeosebi reforma agrară, inclusă în scrisoarea-program a lui I. I. C. Brătianu din toamna anului 1913, dezbătută în Parlament în anii 1914, 1917, apoi în 1921, își găsește predominant reflectarea în studiul menționat, terminat printr-o analiză a reformei agrare și importanței sale asupra dezvoltării României contemporane.

În ultimii ani, Ion Oprea a finalizat partea a doua a unei ample monografii intitulată *Problemele externe ale economiei românești (1920 1940)* pe baza unui deosebit de variat material documentar inedit. Autorul a analizat probleme de ordin financiar, monetar, comercial, de construcții realizate în România cu participarea capitalului străin, în strînsă legătură cu situația economică în Europa în perioada interbelică. În general, lucrarea conține date interesante și utile, mai ales despre acele probleme mai puțin abordate în literatura de specialitate.

Interes prezintă și unele studii de istorie contemporană. Astfel este cazul celui redactat de Venera Teodorescu: *Monarhia în viața politică a României 1932 1938*, un studiu amplu, reflectînd evoluția politică a regelui Carol al II-lea în contextul intern și internațional al evenimentelor, pînă la instituirea dictaturii în 1938. *Evoluția regimului politic din România în perioada 6 septembrie 1940 23 august 1944* constituie tema unui studiu al lui Traian Udrea, apreciat ca deosebit de important. Mihai Rusenescu a elaborat un studiu despre *Poziția intelectualității românești în anii 1944 1947*, apreciat ca o contribuție însemnată, obiectivă, spre deosebire de alte lucrări și studii, avînd aceeași temă.

Coralia Fotino a colaborat în 1980 la elaborarea unui volum de documente privind *Răscoala țăranilor din 1907*, cu un colectiv de specialiști de la I.S.I.S.P. Marieta Adam și Ruxandra Cămărășescu au predat la finele sem. I vol. XXVII (1639 1640) din *Documenta Romaniae Historica*. Seria B. Țara Românească.

Tema lui Carol Vekov: *Congregațiile generale, sec. XIII XV*, cu termen de predare la sfîrșitul anului 1980, a fost amînată cu trei luni, titularul contractului efectuînd un stagiu militar. O altă temă: *Documente privind domnia lui Cuza Vodă*, autori Dan Berindei, V. Stan, E. Oprescu, a fost de asemenea aminată, titularii fiind un timp mai îndelungat ocupați cu pregătirea actelor celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice.

Celelalte teme înscrise în planul științific al Institutului sînt în curs de efectuare, în stadii diferite de documentare. Două mari lucrări urmează a fi predate la finele semestrului I 1981: *Problema orientală și țările române*, 1683 1923, titulari: P. Cernovodeanu, C. Serban, B. Marinescu, L. Taftă, Tr. Ionescu, și *Unitatea națională a românilor în epoca modernă, 1821—1918*, un colectiv format din: A. Stan, A. Iordache, N. Adăniloaie, P. Oprescu și Al. Porțeanu. Verificarea anuală efectuată de conducerea Institutului fazelor de lucru ale temelor în curs de

www.dacoromanica.ro

documentare a avut ca rezultat constatarea că toți cercetătorii și-au îndeplinit cu constiinciozitate îndatoririle asumate prin contracte.

Ca și în anii trecuți, cercetătorii au continuat multe activități didactice, îndeosebi predarea cursului de *Probleme fundamentale ale istoriei patriei* și conducerea unor lucrări de diplomă. Afirmată în documente cu caracter general, de directivă, integrarea învățămîntului cu cercetarea, cel puțin în domeniul științelor umaniste și sociale, nu s-a concretizat decît în mică măsură, mai ales la nivel administrativ. Astfel, există un plan științific comun al cadrelor didactice și cercetătorilor, uneori au loc sesiuni comune de comunicări, un număr, relativ restrîns, de cercetători suplinesc normele didactice, în diverse cazuri. Între aceștia menționăm pe cei care au predat permanent, de la înființare, cursuri de *Probleme fundamentale ale istoriei patriei:* Traian Udrea, N. Adăniloaie, Venera Teodorescu, Dan Berindei, N. Dascălu. Și în anul care a trecut studenții care au efectuat practica la Institutul nostru au fost îndrumați de Șt. Dăscălescu. Alți cercetători au condus lucrări de diplomă ale studenților precum: D. Berindei, A.Stan, D. Mioc, Tr. Udrea, Fl. Constantiniu, M. Iosa, N. Adăniloaie, Paul Cernovodeanu.

În urma integrării cercetării cu învățămîntul, a obligației statutare a cadrelor didactice de a efectua 25 % din norma lor ca activitate științifică, Institutul a primit și sarcina de a coordona și a include în planul său temele de cercetare ale cadrelor didactice de la Facultatea de Istorie (mai puțin cele de istorie veche și arheologie) și ale membrilor catedrei de istorie de la Academia „Ștefan Gheorghiu".

Continuînd o veche și valoroasă tradiție, mari șefi de catedră (Onciul, Iorga, Pîrvan, C. Giurescu etc.) fiind și iluștri cercetători, cadrele didactice de la Facultatea de Istorie-Filozofie, secția istorie și-au înscris permanent în cadrul lor teme majore de cercetare. 14 cadre didactice participă la elaborarea Tratatului de Istoria României, iar la Tratatul de istorie universală alte 19 cadre, dealtfel principala responsabilitate și aport la elaborarea acestui ultim tratat al membrilor catedrei de istorie universală. Cadrele didactice au avut o contribuție valoroasă și variată la pregătirea și desfășurarea lucrărilor congresului mondial de istorie, la elaborarea a numeroase studii si articole, rapoarte și corapoarte incluse în actele Congresului. Pentru temele de cercetare ale cadrelor didactice vom cita izvoarele și istoriografia vieții economice a Țării Românești în sec. XIV XVI; istoricul Universității II; Presa socialistă și social-democrată în lupta împotriva ideologiei fasciste (1933 1937); Crearea și activitatea Uniunii asociațiilor studenților comuniști din România. S-au elaborat un număr sporit de cursuri universitare, de culegere de texte, crestomație, albume etc.

Considerăm că ar fi de dorit ca în anii următori să fie angajat în mai mare măsură potențialul stiințific al Facultății, cadrele didactice în realizarea unor teme comune de mare interes, cum ar fi, de pildă, *Istoria țărănimii.*

Experiența pozitivă a muncii la Tratate, la pregătirea lucrărilor Congresului au demonstrat utilitatea și eficiența sporită a pregătirii unor lucrări în comun.

Considerăm că nivelul diferitelor culegeri tematice, crestomații ar avea de cîștigat dacă alături de cadrele didactice ar fi atrași și cercetători care în urma unei îndelungate munci de arhive, biblioteci, pot contribui la îmbogățirea acestor instrumente de lucru.

Nu analizăm mai concret și aprofundat activitatea științifică a cadrelor didactice întrucît aceasta va face obiectul unei analize ample în cadrul Facultății de Istorie-Filozofie.

Un număr mare de cercetători (28) au ținut cursuri, au condus dezbateri și apreciat lucrări pentru colocviul final în cadrul activității de reciclare și perfecționare a cadrelor didactice din învățămîntul gimnazial și liceal la Academia „Ștefan Gheorghiu". Anual conducerea acestei instituții de învățămînt adresează conducerii Institutului mulțumiri și aprecieri elogioase pentru activitatea de înaltă ținută științifică a cercetătorilor solicitați, singurii dintre toate cadrele didactice care efectuează această muncă în afara normei.

O activitate didactică extrem de utilă îndeplinesc și un număr de 18 cercetători ai Institutului la catedrele de istorie ale Universității politice și de conducere a Municipiului București, ca urmare a hotărîrii forurilor superioare de partid referitoare la introducerea cursului de istorie la anul III.

În afara normei, se desfășoară în cadrul Institutului și activitatea celor șase conducători științifici de doctorate: Șt. Ștefănescu, S. Papacostea, D. Berindei, N. Adăniloaie, L. Demény si V. Liveanu. O activitate dintre cele mai notabile și meritorii, de natură a spori prestigiul Institutului nostru în țară și peste hotare, constă în aceea că un număr de doctoranzi străini își susțin cu succes tezele de doctorat în Institut. Mai trebuie menționată, cu acest prilej, și contribuția unor cercetători, care au participat la examinarea doctoranzilor, la dezbaterea referatelor, la elaborarea unor referate, oficiale sau neoficiale, ca membri în diverse comisii.

Suplimentar, deci în afara normei științifice, au fost efectuate numeroase referate științifice asupra unor lucrări trimise de edituri consiliului științific spre avizare, unele, nefinisate, slabe ca interpretare sau documentare. Conducerea Institutului s-a adresat editurilor pentru a

www.dacoromanica.ro

trimite spre avizare lucrări finisate redacțional, pentru a nu mai greva în mod inutil activitatea, și așa destul de complexă, a consiliului științific.

Prezidat de secretarul B.O.B., Ion Apostol, Consiliul științific își îndeplinește multiple sarcini care-i revin, ca organ de conducere colectivă, precum: verificarea periodică a fazelor intermediare de lucru a temelor contractate, recepționarea studiilor și lucrărilor predate la termenele stabilite în planul științific, dezbaterea, pe bază de referate, a lucrărilor în vederea finalizării lor prin publicare la edituri de specialitate, avizarea unor lucrari particulare trimise de edituri, stabilirea tematicii pentru stagiul de pregătire al doctoranzilor, iar, în ultimul timp, însăși confirmarea titlurilor științifice, sarcină care revenea cu ani în urmă Comisiei superioare de diplome de la Ministerul Educației și Învățământului. Completat cu un număr de specialiști din afara Institutului, îndeosebi cadre didactice din învățământul superior, consiliul științific și-a desfășurat lucrările în condițiile unor exigențe sporite, prin dezbateri utile și de înalt nivel, cu intenția vădită a creșterii eficienței în munca de îndrumare și control a activității de cercetare. În lipsa unor șefi de sectoare, diverse comisii ale consiliului științific suplinesc, nu întotdeauna la nivelul dorit, îndeplinirea unor sarcini curente și de perspectivă, referitoare la elaborarea rapoartelor de activitate, urmărirea fazelor intermediare de lucru, recepționarea finală, alcătuirea planurilor științifice etc. Definitivarea organigramei ar avea consecințe favorabile, între multe altele, și asupra activității consiliului științific, sporindu-i eficiența prin degrevarea de sarcini care ar reveni competenței șefilor de sectoare.

În fața Consiliului științific rămîn încă posibilități de explorat în vederea unei mai bune antrenări a tuturor membrilor Institutului la îndeplinirea optimă a obligațiilor de plan și a deciziilor luate, la înfăptuirea unei mai bune corelări între activitatea sa și celelalte organisme colective de conducere, precum și în susținerea cu autoritate pe care i o conferă legea a respectării deciziilor sale atît în interiorul cît și în afara Institutului.

În scopul rezolvării unor probleme curente, ivite între ședințele Consiliului științific, întrunite de regulă lunar, funcționează, cu rezultate dintre cele mai bune, biroul executiv, compus din cinci membri, sub președinția prof. univ. dr. Șt. Ștefănescu. În pofida unor sarcini multiple și de mare diversitate, directorul Institutului nostru, membru al său de aproape trei decenii, asigură linia de continuitate a unor nobile tradiții cultivate cu pasiune de înaintași de prestigiu, dintre cei mai de seamă istorici ai neamului. Este o datorie de onoare pe care și-a asumat-o cu responsabilitatea, principialitatea și spiritul de deferență atît de necesare unui climat științific propice, adecvat activității de creație. La aceasta contribuie în mare măsură și alți cercetători cu experiență, vechi membri ai Institutului, precum: Dan Berindei, Nicolae Stoicescu, Șerban Papacostea, Paul Cernovodeanu, care sprijină bunul mers al activității de conducere și cercetare. Alți cercetători suplinesc lipsa unui secretar științific, a șefilor de sectoare, îndeplinind sarcini deosebit de utile, ca: Ștefana Dăscălescu, Beatrice Marinescu, Irina Gavrilă, Florin Constantiniu, cu toții membri ai Consiliului științific. Trebuie menționată activitatea notabilă a foștilor șefi de sectoare, actuali conducători de colective, ca: N. Adăniloaie, L. Demény, D. Mioc, V. Liveanu, Ș. Papacostea, D. Berindei, care îndeplinesc și în prezent, e drept cu intermitențe, unele dintre vechile atribuții, cu toții fiind și membri ai consiliului științific.

Variate și deosebit de numeroase au fost participările cercetătorilor Institutului de istorie „N. Iorga" la sesiunile anuale, comemorative organizate de diverse muzee și instituții. Între acestea, obișnuita sesiune anuală de comunicări a Institutului, dedicată în 1980 împlinirii a 40 de ani de la asasinarea lui N. Iorga. Sesiunile anuale ale Muzeului municipal București, Muzeului de istorie a R.S.R., Academia Militară, Arhivele Statului, Muzeul din Goleşti, Muzeul din Pitești au beneficiat de participarea cu comunicări a numeroși cercetători ai Institutului. Remarcabile au fost participările la sesiunile comemorative: 650 de ani de atestare documentară a orașului Curtea de Argeș, 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent sub conducerea lui Burebista, 100 de ani de relații româno-americane, centenarul relațiilor româno-britanice, la simpozioanele: 175 de ani de la nașterea lui Eftimie Murgu, organizat la Timișoara, relațiile culturale româno-polone, tricentenarul liceului „N. Bălcescu", centenarul morții generalului Gh. Magheru, colocviile româno-italian și româno polon, alte manifestări științifice organizate la Craiova, Arad, Suceava, Ploiești. Printre cei mai activi participanți cu comunicări la diverse manifestări științifice menționate au fost: Dan Berindei, N. Stoicescu, Paul Oprescu, Ion Stanciu, N. Adăniloaie, Al. Porteanu, Georgeta Penelea, Anastasie Iordache, Apostol Stan, Florin Constantiniu, N. Liu, Ion Oprea, Traian Udrea.

În ședința plenară pe Institut, N. Stoicescu a prezentat comunicarea științifică de mare interes despre *Negru Vodă, legendă și adevăr istoric*, urmată de ample și rodnice dezbateri, la care au participat *specialiști din cadrul și din afara Institutului.*

În presă, la radio, la televiziune, cercetătorii au fost prezenți cu articole, medalioane despre mari personalități, mese rotunde referitoare la teme majore ale istoriei naționale. Între

www.dacoromanica.ro

cei mai activi: Dan Berindei, Fl. Constantiniu, Georgeta Penelea, Apostol Stan, Paul Cernovodeanu, Anastasie Iordache, Al. Porteanu, L. Demény, N. Liu, C. Șerban, N. Adăniloaie, I. Chiper.

La capitolul relațiilor internaționale ale Institutului nostru este de amintit cu precădere activitatea Comisiilor mixte de istorie, la care participă și cercetători din Institut. Astfel la lucrările Comisiei mixte de istorie româno-sovietică (Constanța, mai 1980) au participat Ștefan Ștefănescu, Ioana Constantinescu, Fl. Constantiniu și C. Șerban care au prezentat referate, apreciate de toți participanții. În cadrul sesiunii Comisiei mixte de istorie româno-polonă (Varșovia, iulie 1980) au participat cu referate I. Chiper, Fl. Constantiniu și Ș. Papacostea, contribuțiile lor bucurîndu-se de prețuirea gazdelor.

În cadrul cercetărilor peste hotare au desfășurat investigații rodnice în arhivele și bibliotecile bulgare L. Taftă, iar în cele cehoslovace I. Chiper și N. Dascălu.

Colectivele redacționale ale celor două periodice de specialitate „Revista de istorie" și „Revue Roumaine d'Histoire" au avut sarcini sporite în anul 1980. Astfel, Ion Apostol, Marian Stroia, Gelu Apostol, Mihai Oprițescu și Ruxandra Bolintineanu au asigurat apariția la timp a „Revistei de istorie", îndeplinindu-și conștiincios îndatoririle care le revin, cu toții avînd și sarcini obștești în diverse domenii, îndeosebi redactorul șef adjunct, Ion Apostol, secretarul B.O.B. și președintele Consiliului științific, în permanență preocupat de buna desfășurare a activității membrilor Institutului, de principialitatea relațiilor dintre ei în vederea înfăptuirii obligațiilor de plan.

Lăudabilă este, mai ales, activitatea desfășurată de Valeriu Stan la „Revue Roumaine d'Histoire" care a suplinit lipsa temporară a titularului postului redacțional. Apreciem în mod deosebit activitatea de înaltă probitate a tovarășei Madeleine Costescu, traducerile sale de materiale fiind de foarte bună calitate. Relevăm în mod deosebit apariția numerelor 7 8 din „Revista de Istorie" care se constituie într-o reușită sinteză a dezvoltării istoriografiei românești în anii socialismului și a numerelor 2 3 din „Revue Roumaine d'Histoire" însumînd valoroase contribuții la istoria universală ale cercetătorilor noștri, dedicate celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice.

Tinerii cercetători, aproape toți afectați activității de documentare și elaborare a *Dicționarului istoric al localităților din România*, sub conducerea lui Nicolae Stoicescu, specialist de înaltă valoare în medievistica românească, evoluează în mod cert pe făgașul unei bune pregătiri profesionale, în spirit de exigență și responsabilitate asupra calității lucrului efectuat. Ei au beneficiat în continuare de experiența și îndrumările specialiștilor D. Mioc și Ș. Papacostea în studierea paleografiilor slavă și latină.

Desfășurată sub auspiciile unor eforturi generale înnoitoare, tinzînd spre calitate și eficiență sporită, activitatea membrilor Institutului de istorie „N. Iorga", în pofida unor scăderi trecătoare, ușor remediabile, poate fi apreciată, în mod pozitiv, satisfăcătoare.

Ampla participare a cercetătorilor Institutului la acțiunea de propagare a istoriei, prezența lor tot mai activă în viața științifică a țării, prin contribuții de certă valoare, apreciate pozitiv atît în țară cît și în străinătate, evidențiază eforturile unui colectiv de creație în plină maturitate, conștient de necesitatea unei continue perfectibilități profesionale. Unele lipsuri manifestate în activitatea de cercetare științifică sînt inerente mai ales muncii în colectiv. Lipsurile individuale pot și trebuie să fie remediate. În pofida unor apeluri insistente adresate de organismele de conducere colectivă, unii cercetători dau dovadă de neînțelegere a însemnătății unei bune desfășurări a activității Institutului; vădesc o slabă participare la manifestările științifice organizate în cadrul unor sesiuni plenare pe Institut, precum și la altele organizate în afara lui. Alții nu au încă dezvoltat suficient spiritul de responsabilitate, de datorie, în sensul unor exigențe sporite față de finalizarea lucrărilor proprii, spre a le încredința forurilor editoriale într-o formă acceptabilă. Un institut de creație are viața lui deosebit de complexă, împlinind numeroase și variate cerințe. Anumite sarcini, dificile și foarte necesare, nu trebuie să greveze numai asupra unora dintre cercetători, în condițiile în care instituția noastră este lipsită de un cadru organizatoric definitiv. Cei mai puțin menționați sau nemenționați, în diversele categorii de evidențiați pentru realizări deosebite, pot reflecta la o mai bună orientare a eforturilor lor către eficiență și calitate în activitatea de cercetare.

Evident, acestea sînt unele aspecte regretabile și de nedorit ale activității în instituția noastră. Fără a fi minore, aceste aspecte sînt totuși remediabile și nu grevează prea mult asupra bunului mers general. Pentru că, în permanență, îndeosebi directorul Institutului, organismele colective de conducere, în primul rînd biroul organizației de bază a P.C.R., apoi consiliul științific, biroul grupei sindicale și al O.D.U.S. contribuie esențial la desfășurarea unei activități optime de cercetare. Grija permanentă a conducerii pentru promovarea și întreținerea unor relații colegiale între membrii Institutului asigură climatul necesar creației științifice. Forurile superioare de conducere pot contribui la menținerea și ameliorarea acestui

www.dacoromanica.ro

climat printr-o mai bună înțelegere a dezideratelor exprimate de membrii Institutului în sensul facilitării muncii de documentare în țară și peste hotare, a sporirii fondului de carte la biblioteca Institutului prin achiziții de valoare absolut necesare, prin definirea organigramei și adîncirea procesului de integrare, prin înlăturarea unor aspecte formale, birocratice în activitatea de încheiere a contractelor și de urmărire a fazelor de lucru, precum și la recepționarea finală a lucrărilor elaborate.

Conștienți de importanța sarcinilor încredințate frontului istoric de conducere de partid și de stat, cercetătorii Institutului de istorie „N. Iorga" se consideră profund angajați în opera de reconstituire, interpretare și redare veridică a unor momente și evenimente din îndelungatul trecut de luptă al poporului român, precum și în cea de integrare a istoriei patriei în istoria universală, spre a o încadra astfel circuitului mondial de valori spirituale.

ANEXA I

PUBLICAȚIILE MEMBRILOR INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA" PE ANUL 1980

I. — CĂRȚI

Andreescu Ștefan, *Restitutio Daciae (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1526—1593)*, Edit. Albatros, București, 1980, 236 p.

Armata și societatea românească, Edit. militară, București, 1980.
Autor din institut: Nicolae Stoicescu.

Armbruster Adolf, *Dacoromano-Saxonica. Cronicari români despre sași. Românii în cronistica săsească*, Edit. științifică și enciclopedică, 1980, 496 p.

Berindei Dan și Șerban Bonifaciu, *București. Ghid turistic*, Ediția II-a revizuită, Edit. Sport-turism, București, 1980, 260 p.

Călători străini despre țările române. (1660—1690), vol. VII, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1980, 620 p.
Autori din Institut: Paul Cernovodeanu.

Constituirea statelor feudale românești, Edit. Academiei R. S. România, București, 1980, 329 p.
Redactor coordonator: Nicolae Stoicescu,
„Cuvînt înainte" de prof. univ. Șt. Ștefănescu.
Autori din Institut: Adolf Armbruster, Șerban Papacostea, Nicolae Stoicescu, Ștefan Ștefănescu.

Cronica lui Neculce copiată de Ioasaf Luca „Manuscrisul «Mihail»", ediție de Zamfira Mihail și Paul Mihail, Editura Litera, București, 1980.
„Cuvînt înainte", de prof. univ. Ștefan Ștefănescu.

Documente privind Unirea Principatelor, vol. VI. Corespondență diplomatică franceză (1856—1859). Volum întocmit de: Grigore Chiriță, Valentina Costache, Emilia Poștăriță, București, 1980, L + 595 p.

Grausame Zeiten in der Moldau. Die Moldavische Chronik des Miron Costin, 1593—1661. Übersetzt eingeleitet und kommentiert von A. A, Styria-Verlag, Graz Wien, Köln, 1980, 344 p. (= Rumänische Geschichtsschreiber, vol. I).

Handbuch der Europäischen Wirtschafts-und Sozialgeschichte. Herausgegeben von Hermann Kellenbenz, Band 2, Europäische Wirtschafts-und Sozialgeschichte in Mittelalter. Stuttgart, Klett-Cotta, 1980, 830 p.
Autor din Institut: prof. univ. Ștefan Ștefănescu, *Rumänien von 10 bis 14 Jahrhundert*, p. 668—681.

Istoria dreptului românesc, vol. I, Edit. Academiei R. S. România, București, 1980, 605 p.
Autori din Institut: Damaschin Mioc și Nicolae Stoicescu.

www.dacoromanica.ro

Kelemen Mikes, *Scrisori din Turcia (1717—1758)*, București, Edit. Kriterion, 1980. Prefață de Paul Cernovodeanu.

Marturii ale trecutului. Album de documente. Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1980.
„Introducere" de prof. univ. Ștefan Ștefănescu.

Nicolae Stoica de Hațeg. Mehadier Chronik, Editura „Kriterion", București, 1980, 264 p. Autori din Institut: Adolf Armbruster și Damaschin Mioc.

Nouvelles études d'Histoire, publiées à l'occasion du XVe Congres international des sciences historiques, vol. 6, partea 1—2, Edit. Academiei R. S. România, București, 1980, 326 + 385 p.
Autori din Institut: Paul Cernovodeanu, Dan Berindei, Nicolae Dascălu, Florin Constantiniu, Constantin Șerban, Ștefan Ștefănescu.
Mihail Kogălniceanu, *Opere*, vol. IV, Oratorie II, partea a II-a, Edit. Academiei R.S.R., București, 1980, 485 p.
Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea.

Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe, Edit. Academiei R. S. România, București, 1980, 496 p. Autor din Institut: Paul Cernovodeanu, Georgeta Penelea.
Stoicescu Nicolae, *Continuitatea românilor. Privire istoriografică. Istoricul problemei. Dovezile continuității*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1980, 247 p.

Stoicescu Nicolae, Florian Tucă, *1330. Posada*, Edit. militară, București, 1980, 228 p.

Șerban Constantin și N. Moisescu, *Curtea de Argeș în documente*, București, Edit. Sport-Turism, 1980, 34 + 70 p.

The Independence of Romania. Selected Bibliography, Comitetul de redacție: Dan Berindei, București, 1980, XXI + 130 p.

II. — STUDII, ARTICOLE ȘI BIBLIOGRAFII ÎN PUBLICAȚIILE PERIODICE DE SPECIALITATE

Adăniloaie Nichita, *Activitatea Societății de științe istorice din R. S. România*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 11, p. 2189—2205.

Armbruster Adolf, *Der Deutsche Orden im Burzenland*. în vol. *Die Ritterorden im Mittelalter*, Siegmaringen, 1980, p. 348—362.

Armbruster Adolf, *Johann Filstich und Südosteuropa*, în „Revue des études sud-est européennes", XVIII, 1980, 1, p. 47—61.

Armbruster Adolf, *Terminologia politico-geografică și etnică a țărilor române și epoca constituirilor statale*, în vol. „Constituirea statelor feudale românești", Edit. Academiei R.S.R., București, 1980, p. 251—259.

Berindei Dan, *Cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice: stadiul de pregătire*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 6, p. 1179—1184.

Berindei Dan, *Cel de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice și participarea istoricilor români*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 10, p. 1839—1855.

Berindei, Dan, *Corespondența din exil a fiilor lui Dinicu Golescu. Însemnări*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 1, p. 81—96.

Berindei Dan, *La création de la Roumanie moderne. L'impact des facteurs intérieurs et extérieurs*, în „Nouvelles études d'histoire", vol. VI, partea II-a, 1980, p. 55—65.

Berindei Dan, *Le développement de l'armée nationale roumaine sous le règne d'Alexandre Ioan Cuza*, în „Pages from the military history of the Romanian People", 1980, p. 123—130.

Berindei Dan, *Nation et État national chez les Roumains. Un exemple de renaissance nationale*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 2—3, p. 301—311.

Berindei Dan, *Personalitatea generalului Gheorghe Magheru*, în „Documente noi descoperite și informații arheologice", București, Academia de Științe Sociale și Politice, 1980, p. 3—6.

www.dacoromanica.ro

Berindei Dan, *Realizări și perspective ale istoriografiei epocii moderne*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 7—8, p. 1377—1402.

Berindei Dan, *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 5, p. 823—845.

Berindei Dan, *130 de ani de la revoluția din 1848. Revoluția din Țara Românească*, în „Memoriile Secției de Științe Istorice", seria IV, tomul III, p. 29—35.

Berindei Dan, *Die Reisen des rumänischen Bojaren Constantin (Dinicu) Golescu nach Mitteland Westeuropa*, în vol. „Reisen und Reisebeschreibungen im 18 und. 19 Jahrhundert", Berlin, 1980, p. 117—126.

Cernovodeanu Paul, *Comerțul țărilor române în secolul al XVII-lea* în „Revista de istorie", 33, 1980, nr. 6, p. 1071—1098.

Cernovodeanu Paul, *Eminescu traducător al primului volum din „Fragmente zur Geschichte der Rumänen" de Eudoxiu Hurmuzaki*, în „Caietele Mihai Eminescu", vol. V, București, 1980, p. 45—70.

Cernovodeanu Paul, *Environment and history on the socio-economic and demographic situation of the Romanian countries* (up to 1800), în „Nouvelles études d'histoire", VI, Bucarest, 1980, première tome, p. 297—307.

Cernovodeanu Paul, *Jérémie Caravela et le protestantisme*, în „Revue des études sud-est européennes", XVIII, 1980, nr. 2, p. 293—310.

Cernovodeanu Paul, *L'image de „l'autre". Les relations des voyageurs étrangèrs sur les réalités balkaniques et roumains*, în „Revue des études sud-est européennes", XVIII, 1980, nr. 4, p. 584—590.

Cernovodeanu Paul, *Preocupări de genealogie la Ion Ghica*, în „Documente noi descoperite și informații arheologice", București, 1980, p. 11—22.

Cernovodeanu Paul și Paul Binder, *Répères à une histoire de la climatologie roumaine*, în „Revue roumaine d'histoire", tome XIX, 1980, nr. 2 3, p. 267—275.

Cernovodeanu Paul, *A Román fejedelemségek és a Magyar szabalsághare*, în vol. *Europa és a Rakóczi-szabadsághare*, Budapest, 1978, p. 65—70.

Cernovodeanu Paul și C-tin Rezachevici, *Înfăptuiri și priorități în medievistica românească*, în „Revista de istorie", 33, 1980, nr. 7—8, p. 1281—1376.

Cernovodeanu Paul, M. Caratașu și Nicolae Stoicescu, *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Neofit I Cretanul (1746—1747)*, în „Biserica ortodoxă română", vol. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 243—315.

Cernovodeanu Paul și Ion Stanciu, *The Romanians and the American Civil War*, în „Revue roumaine d'histoire", XIX, 1980, nr. 4, p. 599—625

Chiper Ioan și Mioc Damaschin, *Editarea izvoarelor istoriei naționale — preocupare constantă a școlii istorice românești contemporane*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 7—8, p. 1489—1520.

Constantiniu Florin, *La genèse du féodalisme roumain: approche typologique*, în „Nouvelles études d'histoire", vol. VI, partea I, 1980, p. 81—91.

Constantiniu Florin, *Pentru o tipologie a „despotismului luminat": exemplul românesc*, în „Analele Universității București — Istorie", XXIX, 1980, p. 59—66.

Constantiniu Florin, *Premisele formării armatei române moderne (sec. XVIII — începutul sec. XIX)*, în „File din istoria militară a poporului român", vol. 7, București, Edit. militară, 1980, p. 7—26.

Constantiniu Florin, *Sensibilități și mentalități în societatea românească a secolului al XVIII-lea*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 1, p. 147—157.

Constantiniu Florin, *The Reform of Constantin Mavrocordat*, în „Enlightenment and Romanian Society", Cluj-Napoca, 1980,

www.dacoromanica.ro

Cristea Gheorghe, *L'expansion économique austro-hongroise en Roumanie et la réaction de la bourgeoisie autochtone (1886—1891)*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 2 3, p. 313 332.

Cristea Gheorghe, *Unele probleme ale cooperației agricole de producție în istoriografia românească (1864—1944)* în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 12, p. 2279 2302.

Dascălu Nicolae, *Le régime de la presse de Roumanie pendant la période de l'entre deux-guerres*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 2—3, p. 389—413.

Dascălu Nicolae, *The Economic and Political-Cultural Life on the Coinhabiting Nationalities in Romania between the Two World Wars*, în „Nouvelles études d'histoire", vol. VI, partea II-a, 1980, p. 191 202.

Dascălu Nicolae și Irina Gavrilă, *Un model de adaptare a comerțului exterior la condițiile perioadei de trecere de la război la pace. Relațiile comerciale ale României. 1919—1921*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 6, p. 1119 1141.

Demény Ludovic, *Cercetarea istoriei naționalităților conlocuitoare și a înfrățirii lor cu națiunea română*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 7 8, p. 1513—1568.

Demény Lajos, *Erdély, Havaselve és Moldva kapcsolatai Bethlen Gábor idejében* (Legăturile dintre Ardeal, Țara Românească și Moldova în timpul lui Gabriel Bethlen), în „Igaz Szó", XXVIII (1980), nr. 9, p. 257 267.

Demény Ludovic, *Moment semnificativ al luptei antifeudale a țărănimii din patria noastră*, în „Era Socialistă", nr. 24/1980, p. 34 37.

Demény Ludovic, *Relațiile economice între Transilvania și Anglia în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 11, p. 2107—2123.

Gavrilă Irina și Vasile Liveanu, *Mathematics and History. The study of historical time sequences with missing data*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 1, p. 21—46.

Gavrilă Irina, Vasile Liveanu și Constanța Moțoi, *Statistica matematică și istoria. Despre ordinea declanșării mișcărilor țărănești din 1907*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 9, p. 1697—1736.

Gavrilă Irina și Nicolae Dascălu, *Un model de adaptare a comerțului exterior la condițiile perioadei de trecere de la război la pace. Relațiile comerciale ale României, 1919—1921*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 6, p. 1119 1141.

Ionescu Traian, *Atitudinea diplomației franceze în problema Mării Negre și a Dunării de Jos, de la Congresul de la Paris (1856) pînă la Congresul de la Berlin*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 11, p. 2125 2143.

Ionescu Traian, *Informations françaises touchant les rapports économique entre la Roumanie et la France durant la période 1871 1883*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 4, p. 627—652.

Lehr Lia, *Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI XVII)*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 1, p. 63 80.

Liu Nicolae, *N. Iorga și limbajul istoricului*, în „România literară", nr. 34, 1980, p. 5.

Liveanu Vasile și Irina Gavrilă, *Mathematics and History. The study of historical time sequences with missing data*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 1, p. 21 46.

Liveanu Vasile, Irina Gavrilă și Cța Moțoi, *Statistica matematică și istoria. Despre ordinea declanșării mișcărilor țărănești din 1907*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 9, p. 1697—1736.

Lungu Radu, *Cercetări arheologice la Piua Petri (orașul de Floci) jud. Ialomița*, în „Cercetări arheologice", vol. III, 1980, p. 199 216 (în colab.).

Lungu Radu și N. Conovici, *Un nou tezaur de monede bizantine descoperit la Păcuiul lui Soare* în „S.C.I.V.A.", an 31, 1980, nr. 3, p. 397—402.

Mioc Damaschin, *Prețurile din Țara Românească în secolele XV—XVI și dinamica lor*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 2, p. 317—325.

Mioc Damaschin și Ioan Chiper, *Editarea izvoarelor istoriei naționale — preocupare constantă a școlii istorice românești contemporane*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 7—8, p. 1489—1520.

www.dacoromanica.ro

Oprescu Elisabeta, *Publicațiile membrilor Institutului de Istorie „N. Iorga" pe anul 1979*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 4, p. 778—783.

Oprescu Elisabeta, *Comunicări prezentate de membrii Institutului de istorie „N. Iorga" la manifestările științifice interne și internaționale pe anul 1979*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 4, p. 783—788.

Papacostea Șerban, *Populație și fiscalitate în Țara Românească în secolul al XV-lea: un nou izvor*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 9, p. 1779—1786.

Papacostea Șerban, *Triumful luptei pentru neatîrnare: întemeierea Moldovei și consolidarea statelor feudale românești*, în vol. *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Acad. R.S.R., București, 1980, p. 165 193.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique*, 1977 (V), în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 1, p. 129 142.

Penelea Georgeta, *Bibliographie historique 1977* (VI), în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, nr. 4, p. 765—773.

Porțeanu Alexandru, *Aspecte ale mișcării muncitorești din România în perioada imediat următoare răscoalei țărănești din 1907*, în „Danubius", vol. VIII—IX, 1979, (apărut în 1980), p. 219 243.

Rezachevici Constantin, *Aservirea femeilor în Țara Românească în vremea lui Radu Șerban (Note de istorie socială)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", Historia, XXV (1980), nr. 2. p.7 14.

Rezachevici Constantin și Paul Cernovodeanu, *Înfăptuiri și priorități în medievistica românească*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 7 8, p. 1281—1376.

Rezachevici Constantin, *Tratatul între Petru Rareș și Sigismund I (28 31 august 1538) din vremea campaniei lui Suleiman Magnificul în Moldova*, în „Cercetări Istorice" (Serie nouă), IX—X, Iași, 1980, p. 305 326.

Rezachevici Constantin, *Les luttes pour l'indépendance menées par les pays roumains dans la zone du bas-Danube et de la Mer Noir à l'époque de Michel le Brave*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 4, p. 591—598.

Rezachevici Constantin, *Radu Șerban și Branul*, în „Cumidava", Muzeul județean Brașov, XII, nr. 1 (1979—1980), p. 85—94.

Simionescu-Dăscălescu Ștefana, *Știri noi despre relațiile diplomatice dintre Ștefan cel Mare și Maximilian I de Habsburg*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 10, p. 1981—1986.

Stan Apostol, *Revoluția de la 1821 și statutul internațional al Principatelor Române*", în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 5, p. 847—872.

Stanciu Ion, *O imagine a Americii în schimbare, o perspectivă românească*, în vol. „România și America, perspectivele culturale", Biblioteca americană, București, 1980.

Stanciu Ion și P. Cernovodeanu, *The Romanians and the American Civil War*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tome XIX, 1980, nr. 4, p. 599—625.

Stoicescu Nicolae, *„Descălecat" sau întemeiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. Legendă și adevăr istoric*, în vol. *Constituirea statelor feudale românești*, 1980, p. 97 164.

Stoicescu Nicolae, *„Descălecat și întemeiere" în istoria Țării Românești*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 1, p. 43—61.

Stoicescu Nicolae, *Structura organizatorică a oștașilor țarilor române în evul mediu*, în vol. *Armata și societatea românească*, Edit. militară, București, 1980, p. 161—186.

Stoicescu Nicolae și Florian Tucă, *Semnificația istorică a bătăliei de la Posada*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 10, p. 1857—1873.

Stoicescu Nicolae, M. Caratașu, P. Cernovodeanu, *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Neofit I Cretanul (1746 1747)*, în „Biserica ortodoxă română", vol. XCVIII, 1980, nr. 1—2, p. 243—315.

www.dacoromanica.ro

Stroi. Marian, *Canalul Panama — un dramatic episod istorico-politico-diplomatic*, în „Revista Comisiei române pentru UNESCO", nr. 2, 1980, p. 71—75.

Stroia Marian, Maria Constantin, *Presa din a doua jumătate a secolului XIX — izvor de cunoaștere a artei populare românești*, în „Valahica. Studii și comunicări", Târgoviște, 1980, p. 162—169.

Serb. n Constantin, *Cel mai vechi ziar din Curtea de Argeș „Vocea Argeșului 1912—1913"*, în vol. „Studii și comunicări" Muzeul orașului Curtea de Argeș, 1980, p. 49—54.

Șerban Constantin, *Compania de negustori argeșeni la începutul secolului al XIX-lea*, în „Studii și comunicări, Muzeul județean Argeș" — istorie, 1980.

Șerban Constantin, *Contribuții la biografia unui mehedințean de frunte: N. Gărdăreanu din Cerneți*, în vol. *Mehedinți istorie și cultură*, Drobeta-Tr. Severin, 1980, p. 281—290.

Șerban Constantin, *Cronicari din Transilvania pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în „Studii și articole de istorie", nr. XXXVIII—XXXIX, 1980.

Șerb. n Constantin, *Ecouri românești în opera lui Luigi Ferdinando Marsigli (250 ani de la moarte)*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 11, p. 2169—2187.

Șerban Constantin, *Românii și problema orientală (1683—1713)*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 10, p. 1945 1970.

Șerbar Constantin, *Une épopée de l'histoire*, în „Roumanie d'aujourd'hui", 1980, nr. 9, p. 43—44.

Șerban Constantin, *Voprost strednevecovogo goroda otjannic v rumînscoi istoriografii*, în „Nouvelles études d'histoire", vol. VI, partea I, 1980, p. 131—142.

Ștefănescu Ștefan, *Aspecte de la révolution démographique dans les pays roumains a la fin du XVIII e siècle*, în „Nouvelles études d'histoire", VI, nr. 1, București, 1980, p. 309—326.

Ștefănescu Ștefan, *Contribuția cercetării istorice la aprofundarea momentelor fundamentale ale dezvoltării poporului român și a aportului său la progresul civilizației europene*, în „Viitorul Social", nr. 1, 1980, p. 57 64.

Ștefănescu Ștefan, *La place et le rôle de l'enseignement de l'histoire, dans le cadre de l'enseignement secondaire, notamment pour la formation de l'homme du XX siècle*, în „XVe Congrès International des Sciences Historiques", Bucarest, 10 17 Août 1980. Rapports I. Grands thèmes et méthodologie, p. 488 493.

Ștefănescu Ștefan, *Locul și rolul predării istoriei în formarea omului secolului XX*, în „Revista Comisiei Naționale Române pentru UNESCO", anul 22, nr. 2 (1980), p. 149 154 (versiuni în l. f. nceză și engleză).

Ștefa escu Ștefan, *Organizarea statală pe teritoriul României în evul mediu timpuriu*, în „Revista muzeelor și monumentelor", 1980, nr. 4 5, p. 82 91.

Ștefănescu Ștefan, *The Daco Roman Tradition and the „Barbarian" World*, în „Revue Internationale d'Histoire Militaire", 1980, nr. 48, p. 66—74.

Ștefănescu Ștefan, *Tradiția daco-romană și formarea statelor românești de sine stătătoare*, în vol. *Constituirea statelor feudale românești*, Edit. Acad. R.S.R., București, 1980, p. 9 23.

Ștefănescu Ștefan, *Transilvania — matcă de istorie românească*, în „Transilvania", nr. 8, 1980, p. 4 6.

Taftă Lucia, *Formarea statelor moderne în Balcani în viziunea lui Nicolae Iorga*, în „Revue des etudes sud-est européennes", an XVIII, 1980, nr. 3. p. 459—471.

Udrea Traian, *Instaurarea guvernului revoluționar-democratic în România*, în „Revista de istorie", tom. 33, 1980, nr. 2, p. 255—270.

Udrea Traian, *Lupta unanimă a poporului român pentru anularea dictatului de la Viena*, în „Era Socialistă", nr. 17 din 5 septembrie 1980.

www.dacoromanica.ro

ANEXA II

COMUNICĂRI PREZENTATE DE MEMBRII INSTITUTULUI DE ISTORIE „N. IORGA" LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN ANUL 1980

A. COMUNICĂRI PREZENTATE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE CU CARACTER INTERNAȚIONAL ORGANIZATE ÎN ȚARĂ ȘI PESTE HOTARE

Colocviul româno-italian de istorie (București, 14 ianuarie 1980).
Dan Berindei, *Italia și independența României.*
Nicolae Liu, *Nicolae Iorga și relațiile româno-italiene.*
Paul Oprescu, *Italia în presa românească de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.*
Ștefan Ștefănescu, *Relațiile româno-italiene la sfîrșitul secolului al XIX-lea.*

★

Colocviul organizat de Școala franceză din Roma și Cercul de studii a politicii externe de la Milano (Roma, 16 februarie 1980)

Dan Berindei, *Opinion publique et politique extérieure en Roumanie de l'independance à la veille de la guerre.*

★

Comisia mixtă de istorie româno sovietică (Constanța, 22 25 aprilie 1980)

Ioana Constantinescu, *Preocupări actuale în istoriografia română pentru cercetarea și valorificarea în perspectivă contemporană a ideilor progresiste de la finele secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea.*

Florin Constantiniu, *Mișcarea de emancipare națională din țările române și a popoarelor din Rusia, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, oglindite în izvoarele timpului.*

Constantin Șerban, *Știri despre Rusia și popoarele Rusiei în izvoarele românești din secolul al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea.*

★

Sesiunea științifică cu participare internațională cu tema „2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent pe teritoriul României. Contribuția poporului român la dezvoltarea culturii și civilizației universale" (București, 7 8 august 1980).

Ștefan Ștefănescu, *Contribuții ale istoriografiei românești la crearea de valori ale patrimoniului culturii universale.*

★

Al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice (București, 10 17 august 1980)

Rapoarte:

Dan Berindei, *Les études d'histoire sur l'Europe centrale et orientale depuis 1945 en Roumanie.*

Ștefan Ștefănescu, *Locul și rolul istoriei, în special în învățămîntul secundar în formarea cetățeanului secolului XX.*

Corapoarte:

Aron Petric și Eugen Stănescu, *Cu privire la limbajul istoricului.*

Constantin Șerban, *Les problems de la petite entreprise roumaine et de la grande industrie depuis le XVIII-e siècle jusqu'à 1938.*

★

Al XIV-lea Congres Internațional de Heraldică (Copenhaga, 28 august 1980).

Dan Berindei, *Mutations dans le sein de la classe dirigeante valaque au cours du deuxième quart du XIXe siècle.*

★

Seminarul de Istorie al Universității din Köln (Köln, 4 septembrie 1980)
Dan Berindei, *Bedingungen und Etappen der Staatsbildung Rumäniens 1859—1918.*

www.dacoromanica.ro

★

Simpozion organizat de Institutul Regional de Administrație din Metz. (Metz, 16 septembrie 1980)

Dan Berindei, *Les caractères originaux de la histoire de la Roumanie.*

★

Comisia mixtă de istorie româno-polonă (Varșovia, 2—4 noiembrie 1980)

Ioan Chiper, *Statele naționale din Europa centrală și de sud-est și eforturile lor de apărare a independenței și integrității teritoriale.*

Florin Constantiniu, Șerban Papacostea și Pompiliu Teodor, *Evul mediu în istoriografia română postbelică.*

★

Colocviul cu temele: „Pământuri și oameni în sud-estul Europei în sec. XII—XVI" și „Cultura sud-est europeană în sec. X XII" (Paris, 4—8 decembrie 1980).

Ștefan Ștefănescu, Raport: *Relațiile politice în raport cu proprietatea funciară în țările române în sec. XII XVI.*

★

Colocviul organizat de Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (A.D.I.R.I.) cu tema „100 de ani de relații diplomatice româno-americane" (București, 10—11 decembrie 1980).

Ion Stanciu, *Primul diplomat român în Statele Unite, Sergiu Voinescu.*

★

Simpozion de comunicări științifice organizat de Institutul de Istorie al Universității din Varșovia (Varșovia, 17 decembrie 1980)

Dan Berindei, *La révolution roumaine de 1848 dans le contexte européen. Prémisses et déroulement.*

B. COMUNICĂRI PREZENTATE LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE INTERNE

Comunicări în cadrul Institutului de istorie „N. Iorga" (București, ianuarie 1980).

Nicolae Stoicescu, *Despre legenda lui Negru Vodă.*

Traian Udrea, *Date noi privind organizarea și activitatea maselor populare din fostul județ Botoșani în perioada aprilie—decembrie 1944.* Botoșani, 22 februarie 1980, la sesiunea anuală a Muzeului județean Botoșani.

★

Comunicare în cadrul Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lîngă Institutul de istorie „N. Iorga" (București, 19 martie 1980).

Dan Berindei, *Personalitatea generalului Gheorghe Magheru.*

★

A XIV-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice în anul 1979 — sub egida A.S.S.P. și Consiliului Culturii și Educației Socialiste.

Radu Lungu, *Orașul de Floci — raport preliminar de săpături.*

★

Sesiunea științifică a Universității din București cu tema „Gîndirea și activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii românești" (București, 25 martie 1980)

Ștefan Ștefănescu, *Tovarășul Nicolae Ceaușescu, etilor și prețuitor al unei glorioase istorii.*

★

Simpozionul științific „Gheorghe Magheru, fiu al patriei, apărător al libertății", organizat de Direcția Generală a Arhivelor Statului cu prilejul comemorării a 100 de ani de la moartea sa (București, 25 martie 1980).

Paul Cernovodeanu, *Activitatea diplomatică desfășurată de Gheorghe Magheru pentru realizarea Unirii.*

www.dacoromanica.ro

Apostol Stan, *Participarea lui Gheorghe Magheru la Revoluția de la 1848.*

★

Sesiunea științifică anuală organizată la Muzeul Olteniei cu tema „2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent" (Craiova, 18 20 aprilie 1980).

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *Orașul Craiova și împrejurimile sale într o descriere germană în secolul al XVIII-lea.*

Traian Udrea, *Revoluția democrat-populară și particularitățile desfășurării ei în Oltenia.*

★

Simpozion organizat de Comitetul de Cultură și Educație socialistă a județului Argeș (Pitești, 26 aprilie 1980).

Anastasie Iordache, *Activitatea diplomatică a emigrației la Londra în favoarea cauzei naționale.*

★

Sesiunea științifică „2050 de ani, permanență și continuitate", organizată de Muzeul județean Timiș (Timișoara, 8—10 mai 1980).

Nichita Adăniloaie, *Proiectul trecerii armatei române peste Dunăre la 1877 în zona Vidinului.*

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *L. F. Marsigli și Banatul.*

Nicolae Dascălu, *Evoluția presei din Banat în perioada interbelică 1919 1939.*

★

Sesiunea de comunicări „Ținutul hunedorean — loc de geneză, organizare și dezvoltare a primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista", organizată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă a județului Hunedoara. (Deva, 10 mai 1980).

Dan Berindei și Maria Dogaru, *Preocupări pentru alcătuirea unei istorii naționale la mijocul secolului al XIX-lea.*

★

Sesiunea organizată de Muzeul din Rîmnicu Vîlcea, intitulată „Valea Oltului" (9 mai 1980).

Nicolae Stoicescu, *Evenimente istorice petrecute pe Valea Oltului în secolele XIV XIX.*

★

Sesiunea științifică „2050 de ani de viață statală pe meleagurile arădene", organizată de Comitetul de cultură și educație socialistă a județului Arad. (Arad, 10 11 mai 1980)

Alexandru Porțeanu, *Pasivism și activism în mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania.*

Traian Udrea, *Împrejurările interne și externe ale instaurării guvernului dr. Petru Groza 6 martie 1945.*

★

Sesiunea științifică „Lupta milenară pentru libertate socială, unitate națională și independență a poporului român" organizată de Muzeul județean Dîmbovița (Tîrgoviște, 10 11 mai 1980).

Marian Stroian, *Participarea lui Aron Florian la Revoluția de la 1848.*

Nicolae Stoicescu, *Prima luptă pentru independență a Țării Românești.*

★

Sesiunea științifică „Permanența luptei pentru unitate, independență statală și națională — constantă a istoriei milenare a poporului român. Mărturii ale existenței și continuității daco-romane pe teritoriul județului Vaslui, ale luptei pentru libertate socială și națională", organizată de Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Vaslui și Muzeul județean Vaslui (Vaslui, 23 mai 1980).

Alexandru Porțeanu, *Unitate și continuitate în istoria poporului român.*

★

Sesiunea științifică anuală organizată de Muzeul județean Argeș. (Pitești, 25—26 mai 1980).

Constantin Serban, *Acțiuni politice ale opoziției locale din Curtea de Argeș la sfîrșitul secolului al XIX-lea.*

www.dacoromanica.ro

*

Sesiunea științifică „2050 de ani de la formarea statului centralizat dac de către Burebista", organizată de Comitetul orășenesc de cultură și educație socialistă al orașului Buftea (Buftea, 27 mai 1980).

Constantin Șerban, *Lupta pentru independență și unitate statală a poporului român pînă la începutul secolului al XIX-lea.*

*

Sesiunea anuală a Muzeului Transilvaniei, Cluj-Napoca (Cluj-Napoca, 29 mai 1980).

Traian Udrea, *Anularea dictatului de la Viena — aspect major al luptei antifasciste în anii 1940—1944.*

*

Simpozionul „2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent" (Bacău, 6 iunie 1980)

Ștefan Ștefănescu, *Mihai Viteazul — restitutor Daciae.*

*

Simpozionul științific „Tudor Vladimirescu fiu al patriei, apărător al libertății", organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă Drăgășani și Arhivele Statului Vîlcea (Drăgășani, 6 iunie 1980).

Constantin Șerban, *Presa occidentală despre Tudor Vladimirescu și Revoluția română din 1821.*

*

Simpozion științific consacrat bicentenarului nașterii lui Tudor Vladimirescu, organizat de Comitetul de cultură și educație socialistă al orașului Govora (Govora, 7 iunie 1980).

Constantin Șerban, *Tudor Vladimirescu și proiectul de constituție din 1821.*

*

Simpozion consacrat împlinirii a 200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu, organizat de Academia R. S. România, Academia de Științe Sociale și Politice și Ministerul Apărării Naționale (București, 9 iunie 1980).

Dan Berindei, *Locul și semnificația revoluției conduse de Tudor Vladimirescu în contextul internațional.*

Ștefan Ștefănescu, *Revoluția de la 1821, început al României moderne.*

*

Sesiunea Comitetului județean de cultură și educație socialistă Olt și a Serviciului județean al Arhivelor Statului Slatina s-au desfășurat o serie de manifestări în cinstea zilei de 23 August 1944.

În ziua de 9 iunie la Slatina au prezentat comunicări:

Mihai Rusenescu, *Lupta maselor populare sub conducerea P.C.R. pentru eliberarea țării de sub jugul fascist.*

Traian Udrea, *Caracterul și obiectivele guvernelor din România în perioada august 1944—decembrie 1947.*

În aceeași organizare în orașul Balș:

Traian Udrea, *Trăsăturile caracteristice ale revoluției democrat—populare în România.*

*

Simpozionul „2050 de ani de la constituirea statului dac centralizat și independent condus de Burebista" (București, 10 iunie 1980).

Ștefan Ștefănescu, *Tradiția daco-romană și făurirea statelor feudale românești de sine stătătoare.*

*

Sesiunea științifică „200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu", organizată de Societatea de științe istorice, filiala Tg. Jiu, Inspectoratul școlar al județului Gorj, Casa corpului didactic Tg. Jiu și Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Gorj. (Tg. Jiu, 11 iunie 1980).

www.dacoromanica.ro

Nichita Adăniloaie, *Activitatea lui Tudor Vladimirescu până la 1821.*
Georgeta Penelea, *Mărturii străine despre Revoluția din 1821.*
Constantin Șerban, *Presa europeană despre Tudor Vladimirescu și Revoluția română din 1821.*

★

Sesiune științifică consacrată aniversării a 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista (Oradea, 20 iunie 1980).
Alexandru Porțeanu, *Activism și pasivism în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania.*

★

Sesiunea de comunicări „Evoluția organizării statale pe teritoriul României, de la primul stat dac centralizat la statul socialist", organizată de Muzeul Național al R. S. România (București, 20—21 iunie 1980).
Constantin Șerban, *Proiectul de constituție al Țării Românești elaborat de Tudor Vladimirescu.*
Nicolae Liu, *Ideea continuității și spiritului revoluționar francez în crearea modelului de republică română.*
Ion Oprea, *Probleme ale consolidării statului național român la conferința de pace de la Versailles.*
Ștefan Ștefănescu, *De la „romaniile populare" la Romania.*

★

Sesiunea științifică consacrată împlinirii a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista (Suceava, 23 24 iunie 1980).
Nichita Adăniloaie, *1877 încununarea luptei poporului român pentru neatîrnare.*
Ștefan Ștefănescu, *De la Burebista la Mihai Viteazul.*

★

Sesiunea științifică a Facultății de Istorie-Filozofie din București, intitulată „2050 de ani de la constituirea statului dac centralizat și independent condus de Burebista (Bucuresti, 26 27 iunie 1980).
Ștefan Stefănescu, *Burebista figură marcantă a antichității.*

★

Ședință publică de comunicări la Academia R. S. România (București, 28 iunie 1980).
Florin Constantiniu, *Aspecte diplomatice ale crizei regimului antonescian.*

★

Sesiunea științifică consacrată a „2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent (București, 30 iunie 1980).
Ștefan Ștefănescu, *Tradiția daco-romană și lumea „barbară".*

★

Sesiunea științifică organizată de Direcția Generală a Arhivelor Statului, consacrată aniversării bicentenarului nașterii lui Tudor Vladimirescu. (București, 3 iulie 1980).
Lucia Taftă, *Tudor Vladimirescu personalitate sud-est europeană.*

★

Simpozion consacrat aniversării a 200 de ani de la nașterea lui Tudor Vladimirescu, organizat de Academia R. S. România, Academia de Științe Sociale și Politice și Ministerul Apărării Naționale (București, 9 iulie 1980).
Dan Berindei, *Locul și semnificația Revoluției conduse de Tudor Vladimirescu în contextul internațional.*
Georgeta Penelea, *Personalitatea lui Tudor Vladimirescu, conducătorul Revoluției din anul 1821.*
Ștefan Ștefănescu, *Revoluția de la 1821, început al României moderne.*

★

Sesiunea de comunicări „Arhivele și cercetarea științifică", organizată de Direcția generală a arhivelor statului (București, 3 septembrie 1980).

www.dacoromanica.ro

Dan Berindei și Maria Dogaru, *Petiția de la 11 iunie 1861. Comitetul pentru subscrieri și sigiliul său.*

★

Sesiunea „Arc peste timp" dedicată împlinirii a 650 de ani de la lupta de la Posada și de la prima menționare documentară a orașului Curtea de Argeș. (Curtea de Argeș, 6—8 octombrie 1980).

Șerban Papacostea, *Întemeierea Țării Românești în contextul istoriei sud-est europene.*

Constantin Rezachevici, *Războiul din 1330 în lumina izvoarelor vremii.*

Nicolae Stoicescu, *Semnificația istorică a luptei de la Posada, 1330.*

Ștefan Ștefănescu, *Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la îmbogățirea tezaurului materialismului dialectic și istoric.*

★

Simpozionul „Relații culturale româno-polone organizat de Facultatea de limbi și literaturi străine a Universității din București (București, 28—30 octombrie 1980).

Constantin Rezachevici, *Asediul Cetății Neamțului de către Jan Sobieski (1691).*

★

Sesiunea anuală de comunicări a Muzeului Cîmpulung-Muscel cu tema „Istoria și cultura orașului Cîmpulung și a zonei sale înconjurătoare. (Cîmpulung-Muscel, 1 noiembrie 1980).

Marian Stroia, *Activitatea social-istorică a lui Aron Florian.*

★

Comunicare în cadrul Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie din R. S. România (București, 6 noiembrie 1980).

Dan Berindei, *Mutații în sînul clasei dominante din Principatele române în prima jumătate a secolului al XIX-lea.*

★

Sesiunea organizată de Muzeul județean Vîlcea, dedicată aniversării a 650 de ani de la lupta de la Posada. (Rm.-Vîlcea, 8 noiembrie 1980).

Nicolae Stoicescu, *Problema localizării bătăliei din 1330.*

★

Sesiune organizată de Direcția Generală a Arhivelor Statului dedicată aniversării bătăliei de la Posada. (București, 11 noiembrie 1980).

Nicolae Stoicescu, *Semnificația istorică a bătăliei de la 1330.*

★

Sesiunea științifică anuală de comunicări a Muzeului din Golești. (Golești, 15—16 noiembrie 1980).

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *Contribuții cu privire la dezvoltarea viticulturii în Oltenia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.*

Anastasie Iordache, *Marele spătar Radu Golescu în lupta de emancipare politică a Țării Românești.*

★

A XVIII a sesiune de comunicări științifice a Academiei Militare (București, 18—19 noiembrie 1980).

Paul Cernovodeanu, *Misiuni militare românești trimise peste hotare în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.*

★

Simpozion organizat de Muzeul județean Arad, dedicat împlinirii a 650 de ani a bătăliei de la Posada (Arad, 20 noiembrie 1980).

Nicolae Stoicescu, *Însemnătatea istorică a bătăliei de la 1330.*

★

Colocviul comemorativ „40 de ani de la moartea lui Nicolae Iorga organizat de Muzeul județean Botoșani. (Botoșani, 20—21 noiembrie 1980).

Traian Udrea, *Nicolae Iorga în conștiința neamului românesc (1940—1944).*

www.dacoromanica.ro

*

Al șaselea simpozion național de istorie agrară a României (Buzau, 20—22 noiembrie 1980).

Vasile Liveanu, *Factorii determinanți ai intensității răscoalei din 1907. O aplicație matematică.*

Ion Oprea, *Valorificarea cerealelor românești pe marile piețe europene în perioada interbelică.*

Traian Udrea, *Agricultura județului Buzău în timpul celui de-al doilea război mondial.*

*

Sesiunea științifică anuală „Pontica" 1980, organizată de Muzeul de istorie națională și arheologie a județului Constanța (Constanța, 20—22 noiembrie 1980).

Alexandru Porțeanu, *Caracterul revoluționar al unității naționale românești.*

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *Începuturi de modernizare în Constanța în anii 1878—1900.*

*

Sesiunea omagială a Institutului de istorie „N. Iorga" prilejuita de comemorarea a 40 de ani de la moartea lui Nicolae Iorga (București, 25 noiembrie 1980).

Dan Berindei, *Nicolae Iorga și procesul de creare a României moderne.*

Ioan Chiper, *Proiecte de presiuni și represalii naziste contra lui N. Iorga. Pe marginea unor documente inedite germane.*

Virgil Ciocîltan, *Dunărea în confruntarea dintre lumea creștină și cea osmană în secolele XIV—XVI.*

Florin Constantiniu, *Permanențele istoriei, astăzi.*

Ludovic Demény, *Scrisorile lui Nicolae Iorga către Andrei Veress.*

Nicolae Liu, *Nicolae Iorga și ideea unității naționale.*

Șerban Papacostea, *Rolul drumului comercial în geneza statelor române. de la N. Iorga — astăzi.*

Georgeta Penelea, *Nicolae Iorga istoric al economiei.*

Ștefan Ștefănescu, *Locul lui Nicolae Iorga în istoriografia românească.*

*

Simpozion cu privire la istoria Banatului, organizat de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Caraș-Severin. (Herculane, 26 27 noiembrie 1980).

Damaschin Mioc, *O descriere a Băilor Herculane, făcută de cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg în anul 1829.*

*

Sesiunea științifică „650 de ani de la bătălia de la Posada", organizată de Academia de Științe Sociale și Politice și Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară. (Tîrgoviște, 28 noiembrie 1980).

Șerban Papacostea, *Crearea statelor românești în contextul internațional al vremii.*

Nicolae Stoicescu, *Cauzele, desfășurarea și importanța bătăliei de la Posada.*

Ștefan Ștefănescu, *Bătălia de la Posada eveniment de seamă în lupta poporului pentru libertate și independență.*

*

A șaptea sesiune științifica de comunicări a Muzeului județean Ialomița. (Slobozia, 29 30 noiembrie 1980).

Constantin Șerban, *Județul Ialomița într-o descriere germană inedită de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.*

*

Sesiunea științifică „Continuitate, unitate și independență în istoria poporului român", organizată de Consiliul de cultură și educație socialistă al jud. Alba (Alba-Iulia 1—2 dec. 1980).

Carol Vekov, *Paulus Abstemius la Alba Iulia (1553—1556).*

*

Simpozion județean de comunicări științifice, organizat de Comitetul județean de cultură și educație socialistă Mehedinți. (Drobeta-Tr. Severin, 4 6 decembrie 1980).

www.dacoromanica.ro

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *Mărturiile lui Ion Voinescu I despre Tudor Vladimirescu și rostul Revoluției din 1821.*

★

Sesiunea organizată de liceul N. Bălcescu (fost Sf. Sava) cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la înființare (București, 13 decembrie 1980).

Paul Cernovodeanu, *Academia Domnească de la București în vremea lui Constantin Brâncoveanu.*

Florin Constantiniu, *Omagiu adus profesorilor de istorie de la Sf. Sava.*

Paul Oprescu, *Biblioteca Academiei Domnești de la Sf. Sava.*

Nicolae Stoicescu, *Unde a funcționat Academia Domnească.*

★

Sesiunea științifică „150 de ani de activitate balneară la Olănești", organizată de Comitetul județean de cultură și educație socialistă Vîlcea. (Olănești, 13 decembrie 1980).

Constantin Șerban și Victoria Șerban, *O descriere a județului Vîlcea mai puțin cunoscută din anul Revoluției de la 1821.*

★

Simpozion științific „175 de ani de la nașterea lui Eftimie Murgu" organizat de Acad. de Științe Sociale și Politice, Comitetul de cultură și educație socialistă Timiș și Muzeul Banatului (Timișoara, 27 decembrie 1980).

Anastasie Iordache, *Unitatea revoluției românești de la 1848.*

Ștefan Ștefănescu, *Eftimie Murgu — repere ale unei vieți închinate propășirii poporului român.*

Anexele I și II au fost întocmite de *Elisabeta Oprescu.*

MORALA UNEI „RECENZII"[1]

Bibliografia istorică a României a fost inițiată și realizată de o echipă de istorici clujeni din dorința de a pune la îndemîna cercetării științifice din țară și străinătate, un util și de absolută necesitate instrument de lucru.

Deși, la prima vedere, această lucrare pare o însumare a titlurilor de cărți și de reviste, ea este o operă complexă, migăloasă, care solicită multă răbdare și competență. Ea apare periodic, din cinci în cinci ani, în luna august, înaintea Congreselor internaționale de științe istorice, îmbogățind, împreună cu alte lucrări, cartea de vizită a istoriografiei românești, cum nu o fac multe delegații participante la asemenea congrese, oferindu-se, astfel, congresiștilor un foarte bun prilej să cunoască rezultatele strădaniilor, eforturilor și pasiunii istoricilor români pentru cunoașterea obiectivă a trecutului, bogat în fapte și realizări de valoare, dramatic și eroic totodată, a poporului român și strămoșilor săi, vreme de milenii, cu o statornicie și încredere în misiunea și destinul lor impresionante.

Fiecare dintre volumele Bibliografiei istorice cuprinde perioada dintre august a anului de început și august a anului de sfîrșit. Ceea ce înseamnă că și volumul III al Bibliografiei istorice a României (vol. V al seriei) cuprinde răstimpul dintre luna august 1974 și luna august 1979. Această soluție s-a impus din patru motive: 1. primul volum al seriei a însumat producția istoriografică de la evenimentul istoric din august 1944 și pînă la aceeași lună din anul 1969; 2. numeroase reviste care poartă pe foaia de titlu lunile de vară (iunie—iulie—august) apar în realitate la sfîrșitul anului respectiv sau chiar în anul următor, nemai vorbind de publicațiile anuale (anuare, revistele muzeelor, etc) care de obicei apar în ultima lună a anului și de multe ori în anul ce urmează; 3. pregătirea pentru tipar în vederea apariției înaintea congreselor pretinde o perioadă îndelungată de sistematizare a producției istoriografice, potrivit cu structura sau arhitectura lucrării, cu epocile, perioadele, subperioadele, problemele etc. într-un cuprins care numai el însumează peste cinci pagini, de o mare complexitate, după cum poate constata cu ușurință oricine examinează cu bune intenții cele trei volume ale Bibliografiei istorice

[1] Bibliografia istorică a României, vol. V, 1974—1979, București, 1980, 454 p. de N. Stoicescu în „Revista de istorie", 34, 1, 1981, p. 155—158.

www.dacoromanica.ro

a României, oricît de sumară i-ar fi pregătirea de bibliograf ; 4. traducerea unui mare număr de titluri în limba franceză și adnotările în aceeași limbă, ce însoțesc unele lucrări pretind de asemenea luni și zile, chiar dacă adnotările, recunoaștem, sînt prea sumare și incomplete, datorită restricțiilor impuse de Editură cu privire la numărul de coli, care și așa a fost depășit față de cel stabilit inițial. Toate aceste aspecte sînt cuprinse în Cuvîntul introductiv și Explicațiile introductive. Este, de aceea, o obligație etică elementară ca asemenea explicații să fie citite și reținute în vederea formulării unor judecăți cu privire la lucrarea în discuție. Și mai ales de un „cercetător cu vechi preocupări în domeniul bibliografic", cum se autocaracterizează recenzentul N. Stoicescu și care, în prima notă de subsol, remarcă explicația, dar o uită după aceea, fiindcă, astfel, recenzia sa s-ar fi redus la mai puțin de jumătate. Din motivele explicit înfățișate în Cuvîntul și Explicațiile introductive și în rîndurile de față, sugestia recenzentului de a renunța la fragmentarea anului de început și de sfîrșit al perioadei cuprinsă în bibliografiile noastre nu e realizabilă, decît renunțînd la realizările istoriografice a întregului an de sfîrșit. Ceea ce nu credem că e bine.

★

Observațiile „critice" ale recenzentului, însoțite de judecăți la adresa autorilor Bibliografici, formulate de la înălțimea savantului cunoscut și recunoscut pe întreg mapamondul istoriografic pot fi grupate în patru categorii : 1. Omisiuni ; 2. Înregistrări greșite a unor studii ; 3. Lipsa adnotărilor la unele titluri ; 4. Erori de nume.

Să le examinăm.

1. *Omisiuni.* În Cuvîntul introductiv se precizează că bibliografia nu este exhaustivă, ci selectivă, cu motivarea limitării colilor editoriale pe de o parte, iar pe de alta cu aceea că cele mai multe articole din revistele de cultură generală și mai cu seamă din presa cotidiană nu îmbogățesc calitativ realizările istoriografiei românești în perioada cuprinsă în *Bibliografie.* Și s-a mai precizat că din revistele de cultură generală s-au înregistrat articolele care aduc informații sau opinii noi într-o problemă sau alta. Ceea ce recenzentului nu i se pare o justificare. (E punctul său de vedere și nu sîntem convinși că numai al său punct de vedere e de luat în seamă, și cu atît mai puțin sîntem convinși că cel ce-l exprimă este deținătorul exclusiv al înțelepciunii și judecății obiective !). Selecția i se pare recenzentului, părtinitoare pentru istoricii din Transilvania și Banat. Oare așa să fie? Cititorul își va putea formula singur opțiunea dacă vom aminti titlurile revistelor de cultură generală din care s-au înregistrat articole pe care recenzentul uită să le pomenească, alături de cele menționate : *Convorbiri literare* (Iași), *Era socialistă, Forum, Magazin istoric, Presa noastră, România literară, Terra, Terra Nostra, Viața Românească* — toate din București, unde istoricii neardeleni și nebănățeni dețin o indiscutabilă majoritate, și încă mare.

Între omisiunile „grave" recenzentul menționează și următoarele cărți importante : Ligia Bîrzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii, București, 1979,* Gemil Tahsin, *Țările române în contextul politic internațional 1621—1672,* București, 1979, ; N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească,* București, 1974 ; G. Mihăilă, *Dictionar al limbii române vechi,* București, 1974 ; Ioana Petrescu, *Ioan Budai-Deleanu și eposul comic,* Cluj, 1974. Un cercetător, cu vechi preocupări în domeniul bibliografiei s-ar fi cuvenit să examineze mai atent măcar foaia de titlu și caseta de la sfîrșitul cărților. Dacă nu s-ar fi ignorat aceste amănunte bibliografice, în care recenzentul e specialist, ar fi putut constata că cea dintîi lucrare poartă data de 12 X 1979 „bun de tipar", iar a doua 17 XII 1979 pentru același „bun de tipar". Ceea ce înseamnă că cele două cărți au apărut cu mult mai tîrziu decît data la care se oprește bibliografia noastră. De asemenea unui cercetător, cu vechi preocupări în domeniul bibliografic i s-ar putea pretinde să consulte bibliografiile de specialitate pentru verificarea unor omisiuni. Dacă recenzentul s-ar fi ostenit să răsfoiască vol. IV al bibliografiei istorice, ar fi constatat că cele două lucrări importante (a lui Cartojan și Mihăilă) sînt la locul cuvenit în acest volum, deoarece au apărut în 1974, în răstimpul cuprins în volumul respectiv. Cît privește cartea despre eposul comic al lui Budai-Deleanu, nu era, credem, cu totul necesară într-o bibliografie istorică selectivă. Este îndreptățită observația recenzentului cu privire la lipsa din Bibliografie a lucrărilor lui A. Pănoiu, P. Simionescu și P. Cernovodeanu și alte cîteva studii din unele reviste de altă specialitate sau ale unor muzee, precum și a celor trei titluri din lista observațiilor. Nouă titluri de cărți din aproape 10.000 titluri cîte cuprinde bibliografia (cu explicația în plus că circulația revistelor e atît de deficitară) și două titluri de periodice din peste 170 — poate fi oare motivată? Două titluri și nu trei cum afirmă recenzentul, care, ca cercetător, cu vechi preocupări în domeniul bibliografic s-ar fi cuvenit să observe că AMJS (Anuarul Muzeului județean Suceava) se găsește în lista abrevierilor la SMI (Studii și materiale de Istorie. Muzeul județean Suceava. Din 1977, Suceava. Anua-

www.dacoromanica.ro

rul Muzeului județean). Dar nu poate fi justificată omisiunea lucrării lui N. Stoicescu, *Vlad Țepeș*, București, 1976 chiar dacă mai figurează alte două lucrări ale aceluiași autor și cu același titlu! Să fie oare această omisiune „gravă" motivul supărării recenzentului?

Omisiunea necroloagelor nu înseamnă cîtuși de puțin „lipsă de atenție" față de „foștii noștri colegi" decedați, ci se datorește acelorași constrîngeri editoriale de a reduce cît mai mult din numărul de pagini. Acoperirea afirmației este ușor de dovedit, prin faptul că noi înșine am omagiat, prin necroloage publicate, pe mulți dintre cei „stinși din viață".

Bibliografia cuprinde, potrivit normelor internaționale, lucrări sau studii tipărite, iar rezumatele tezelor de doctorat sugerate de recenzent a fi bibliografiate sînt doar multiplicate, pe de altă parte ar fi greu, dacă nu imposibil, a avea la îndemînă toate rezumatele acestor teze. Un alt motiv de nemulțumire a unor „recenzenți".

În sfîrșit, nu e de prisos precizarea, mai ales spre știrea cercetătorilor „cu vechi preocupări în domeniul bibliografiei" că noi am adresat scrisori tuturor Instituțiilor cu preocupări de cercetare în domeniul istoriei, cerîndu-le să ne comunice activitatea, tocmai din preocuparea și grija de a nu lipsi din Bibliografie studiile meritorii, știind că circulația cărților și mai ales a revistelor în biblioteci uneori e defectuoasă. Instituțiile care ne-au învrednicit cu răspunsuri nu cred că se pot plînge de omisiuni „dureroase". De altfel nici celelalte, așa cum rezultă din sesizările „binevoitoare și bine intenționate" ale recenzentului însuși.

2. *Înregistrări greșite la rubrici sau epoci a unor lucrări.* Făcînd un pas mai departe, spre a doua categorie de observații, recenzentul îmbracă toga procurorului, invinuind colectivul ce a realizat *Bibliografia* în discuție că ar fi inclus și „aberații". Formularea e destul de echivocă pentru a putea lăsa impresia cuiva mai puțin familiarizat cu „stilul" recenzentului că „aberațiile" în cauză ar fi fost săvîrșite de autorii Bibliografiei. Observațiile trimit la două studii, „aberante", cuprinse în bibliografie : Viorica Mihai, *Puncte de vedere privind scrierea dacilor* și Carmen Bogdan, *Cetatea Helis — capitala regelui dac Dromichaites. Contribuții privind istoria de peste două milenii a orașului București*. Adjectivul se referă la cele două studii, amîndouă apărute în revista „Anale de istorie a Institutului de studii istorice și social politice de pe lîngă CC a P.C.R., cel dintîi în numărul 1 din 1979 și al doilea în nr. 6 din 1977. Bibliograful este dator să înregistreze studiile apărute chiar dacă nu le împărtășește conținutul, iar cititorul e dator să le judece valoarea. Dacă am fi omis cele două studii, apărute într-o revistă de specialitate, recenzentul le-ar fi adăugat în lista de la rubrica omisiuni ; iar dacă au fost incluse, nu întîrzie observația critică cu privire la înregistrarea unor studii „aberante". Poate ar fi mai corect ca revolta recenzentului să fie exprimată în scris, sub forma unor recenzii proprii la cele două studii, în locul unei note la subsol, care exprimă opinia prof. Radu Vulpe.

Este îndreptățită observația recenzentului cu privire la înregistrarea greșită a unor titluri, vreo 30. Deci 30 din aproape 10.000 de titluri. Din aceste 30 de înregistrări greșite exemplificate de recenzent (dacă ar fi sesizat mai multe, cunoscînd pasiunea „cinegetică" a recenzentului, nu cred că le-ar fi ignorat), se cuvine scăzute vreo 10 care sînt integrate corect :

M. Anghelescu, *Asupra cronicilor muntene din a doua jum. a sec XVII* — un studiu cu privire la izvoare narative care poate figura și acolo unde e, după cum poate fi înregistrat și la istoria literaturii, cum pretinde recenzentul.

V. Georgescu, *Ordaliile sau judecata lui D-zeu la români*, e bine unde e, la „evul mediu timpuriu" deoarece e vorba de proba „fierului înroșit", cum se practica mai ales la capitlul din Oradea, despre care s-au păstrat dovezi dintre anii 1208—1235, deci nu are ce căuta la organizarea statului, cum pretinde recenzentul.

Celelalte șase studii „înregistrate greșit" după opinia recenzentului, nu sînt atît de greșit situate deoarece se referă și la istoria românilor și la istorie universală :

M. Constantinescu, *Despre formațiunea social-economică tributală* ; C. Petolescu, *Palmyrenii sagittarii într-o nouă diplomă militară din Dacia Superioară* ; Gemil Tahsin, *Les pays roumains dans la politique européenne de la Porte ottomane au XVII-e siècle* ; O. Iliescu, *A la recherche de Kilia byzantine* ; C. Velichi, *România în sud-estul Europei* ; Aurelia Ligor și Alex. Ligor, *Țăranii de pe meleagurile române în creațiile artistice străine*.

Situația e foarte asemănătoare cu alte 8 titluri exemplificate de recenzent, care aparțin și istoriei României și istoriei universale. Ceea ce înseamnă că rămîn vreo 20 de titluri înregistrate greșit din aproape 10.000 de titluri cît cuprinde bibliografia. „Procurorul" nu iartă, nu găsește nici o circumstanță atenuantă, dimpotrivă misiunea sa este să exagereze pentru a impresiona și a propune sentința : în cazul de față apodictică : „este necesar ca bibliograful să știe și istorie !".

„Nu se face demarcație *prea* clară între rubrici", între istoria artelor și monumente, iar afirmația e exemplificată cu patru titluri, care pot figura, însă, în mod corect fie la una fie la alta dintre cele două rubrici, deoarece în toate cazurile descrierea monumentelor respective este însoțită de considerații generale de istoria artelor : Lia și Adrian Bătrîna, *Contribuții la*

www.dacoromanica.ro

cunoașterea arhitecturii medievale din Dobrogea. Bis. Sf. Atanasie din Niculițel; Eugenia Greceanu, *Un tip singular al arhitecturii feudale românești: Bis. Adormirea Maicii Domnului din Lipova;* Bogdana Irimia, *Importanța bisericii din Drăgoiești-Vilcea pentru arhitectura românească din sec. XVI;* R. Popa, *Sanctuarul de istorie și artă veche românească de la Strei-Singiorgiu.*

Iar lucrarea soților Bătrîna ce figurează la două poziții nu e aceeași, cea de la rubrica monumente istorice se ocupă numai de biserica din Niculițel pe 10 pagini, iar cea de la rubrica istoria artelor are în plus contribuții la cunoașterea arhitecturii medievale din Dobrogea, însumînd 20 pagini.

Urmărind cu obstinație și ostentație vînătoarea de greșeli, recenzentul mai descoperă 5 inconsecvențe în încadrarea unor titluri, între rubrica monumente și istoria bisericii. Dar îi scapă din vedere (?) deosebirea între conținutul celor două rubrici, deoarece titlul de la nr. 3374 nu se ocupă de mănăstirea de la Rohia ca monument arhitectonic, ci, așa cum foarte clar e formulat titlul de autorul articolului Justinian Maramureșanul, *Din istoria mănastirii Sf. Ana de la Rohia,* cu trecutul istoric al acestei mănăstiri; în cel de la 3404, autoarea, Maria Voica Pușcașu, nu se ocupă de biserica din Dobrovăț ca monument, ci așa cum sună subtitlul — *date istorice*; în cel de la nr. 3407, autorul, M. Rădulescu, nu descrie mănăstirea din Sămu reș ca monument arhitectonic, ci, potrivit titlului autentic, cu *File din istoria bisericească* etc. Iar exemplul titlului *Oscar Obedeanu în Muzeul militar central,* care, după opinia recenzentului ar fi trebuit consemnat la istoria artelor și nu la „știință și cultură", la o citire mai atentă a titlului subcapitolului în care se găsește acest articol nu e „**știință și cultură**" ci **Viața, activitatea și concepțiile unor oameni de știință și cultură români**; or Obedeanu face parte din această galerie și, deci, aici se cuvenea înscris titlul respectiv.

Oare să nu fi citit recenzentul nici cel puțin întreg titlul cărții de la nr. 5568 pentru a o caracteriza drept literatură? În realitate, așa cum rezultă din titlu și din explicația acestuia *Asaltul (Amintiri din războiul de independență)* de R. Theodoru și M. Dragu, este vorba de amintiri despre evenimentele din 1877. Și de asemenea să nu fi citit recenzentul titlurile de la nr. 3618 și 3691 cu privire la evenimentele de la 1438? În primul caz este vorba de *Campania otomană în Transilvania (1438) în contextul politic internațional* de V. Ciocîltan, încadrată la lupta țărilor române pentru apărarea independenței, iar în al doilea caz este vorba de articolul aceluiași, cu titlul: *Între sultan și împărat. Vlad Dracul în 1438,* înscris la subcap. *Politica externă.*

Iar sugestia cu privire la contopirea celor două „rubrici" poate fi luată în seamă cu rezerve, deoarece argumentului invocat, anume că politica externă urmărește în primul rînd apărarea independenței i se poate obiecta că sînt alte numeroase cazuri cînd politica externă nu este egală cu lupta pentru independență.

Să nu fi observat, oare, recenzentul că înscrierea articolelor cu privire la Mitropolitul Dosoftei în două „rubrici" este motivată de opticile diferite din care este înfățișat învățatul mitropolit moldovean? În cazul „rubricii" *Istoria bisericii* sînt înscrise trei articole generale, comemorative, iar la „rubrica" *istoria literaturii* sînt trecute articolele cu privire la activitatea literară a aceluiași. Orice om „care știe puțină istorie" știe de asemenea că nu totdeauna e posibilă o demarcare sigură, și în acest caz și de asemenea în altele, pe „rubrici" și „rubricuțe" rigid despărțite între ele. Obiecțiile cu privire la „rubricație" continuă în alte 3—4 exemple: La formațiunea politică de la Dunărea de jos, la Vlad Țepeș, la *Supplex,* la comuna Gîrbău, la oastea lui Iancu, la acordul de la Țebea. Dacă observația e îndreptățită în cazul oastei lui Iancu, la acordul de la Țebea și la comuna Gîrbău, este lipsită de temei în celelalte cazuri: cele două articole ale lui Petre Diaconu se ocupă cu Dîrstorul în două perioade: în unul mai cu seamă din sec. XI—XIII și în altul cu sec. XIV. Articolele (două) lui Radu Constantinescu se ocupă cu Vlad Dracul (1439—1450) și Vladislav al II-lea, 1450—1456), mai cu seamă cu politica acestora în relație cu Transilvania *și nu cu Vlad Țepeș,* chiar dacă titlul general se numește *Unele observații asupra epocii lui Vlad Țepeș,* deci politica internă, iar articolul lui C. Serban prezintă relațiile lui Vlad Țepeș cu Transilvania și *Ungaria,* deci *politica externă* a acestui domn, acolo unde este de fapt integrat articolul. Cele două articole cu privire la *Supplex* de asemenea își justifică locul în care se găsesc, deoarece cel semnat de Vladimir Hanga se ocupă de aspectul juridic al Supplexului, după cum rezultă din titlul însuși: *Argumente juridice ale revendicărilor românești din Supplex Libbelus Valachorum* și e integrat nu la subcapitolul viața social-economică, cum afirmă recenzentul ci la: **Viața social-economică, reforme sociale, fiscale, juridice și administrative.** Iar cel de al doilea, semnat de L. Gyemant și K. Gündisch, se ocupă, așa cum spune și titlul, cu *Antecedentele și ecourile mișcării Supplexului în regiunea de graniță năsăudeană.*

Este vorba oare de „lipsa unui criteriu ferm de împărțire a materialului bibliografic pe rubrici și epoci" (mai întîi că nu e vorba de rubrici ci de capitole și subcapitole) sau este vorba de o tendință care dezvăluie o anumită morală și o anumită etică? Îmi vine în minte în acest context textul unei epigrame adresată unui bibliograf „experte de citit coperte", dar „ce ar fi dacă ar citi și ce scrie-n carte".

www.dacoromanica.ro

3. *Erori* și încă „numeroase". Să le vedem, potrivit spuselor recenzentului însuși și să le judecăm potrivit cu realitatea : Cristian Moisescu în loc de Justin Moisescu, Apamias în loc de Aparnias, combatant în loc de comandant, Enăcescu în loc de Enăceanu, M. Luther în loc de Marin Luther, 1990 pag. lucrarea lui Cristea în loc de 199. Deci șase „erori" la apro pe 10.000 de titluri. Dintre care patru sînt evident greșeli de tipar, la 414 p. text (fără indice) cîte are *Bibliografia*. Oricum proporția e cu mult mai mică decît cele săvîrșite de recenzentul însuși, care la 4 pag. are cel puțin trei greșeli : nr. 3689 în loc de 3389, principii lingvistice, meto lologia prezentat. „Numeroasele erori" semnalate de recenzent se reduc în realitate la două : una datorată ortodoxismului autorilor, alta insuficientului control.

4. Ce privește unele inadvertențe din indice, cele mai multe se datoresc faptului că autorii (femei) schimbîndu-și starea civilă, și-au modificat și numele, iar unii autori (bărbați) și-au adăugat la nume și un supranume, semne de noblețe ; modificări ce nu au fost aduse la cunoștința autorilor Bibliografiei, astfel încît aceștia nu le puteau ști, mulțumindu-se, de aceea cu copierea numelui, așa cum era imprimat la începutul sau sfîrșitul studiului, cum se obișnuiește.

Observația cu privire la absența adnotărilor la unele cărți și studii este întru totul justă și asemenea adnotări au și fost realizate, dar din aceleași „binecuvîntate" motive — lipsa spațiului —, autorii, cu mare părere de rău, au fost siliți să renunțe la toate adnotările studiilor care prin însuși titlul lor ofereau posibilitatea înțelegerii conținutului.

Încheierea acestor reflecții în legătură cu recenzia în discuție poate fi a recenzentului însuși : „bibliografia este o muncă de mare migală și răbdare, iar bibliograful trebuie să știe și istorie". Cu completarea, că cel ce judecă o asemenea „muncă de mare migală și răbdare" să știe el însuși și istorie, și mai ales știința sa să fie însoțită și de conștiința necesară.

Colectivul de autori

al *Bibliografiei istorice a României 1974—1979*.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

R E C E N Z I I

* * * *România în anii socialismului 1948—1978*, Edit. politică, București, 1980, 466 p.

După apariția în periodicele de specialitate, în publicațiile lunare sau săptămînale de cultura, a unor studii tratînd diferite aspecte ale istoriei epocii socialismului, a unor lucrări privind dezvoltarea industriei, a agriculturii, a problemelor culturii, a evoluției relațiilor externe ale României în ultimele trei decenii, Editura politică publică lucrarea cu titlul de mai sus, oferind publicului o reușită sinteză a ultimelor trei decenii din istoria patriei.

Pentru prima oară sînt tratate problemele dezvoltării economice, politice, sociale, culturale, domeniul relațiilor externe ale României în mod unitar, într-o logică dialectică. Colectivul de autori * sub competenta coordonare a cunoscutului istoric Gheorghe Surpat s-a străduit să ofere specialiștilor, dar și publicului larg cititor o monografie care să reliefeze ampla și complexa activitate desfășurată de Partidul Comunist Român, de mobilizare și dinamizare a celor mai largi mase populare, a energiilor întregului nostru popor pentru punerea bazelor socialismului și apoi trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră. Sînt evidențiate în lucrare legătura indisolubilă dintre partid și mase, stabilirea orientărilor și direcțiilor de dezvoltare în fiecare etapă dată, în funcție de condițiile concrete istorice interne și internaționale în care se desfășurau coordonatele dezvoltării României.

Elaborată sub egida Institutului de studii istorice și social politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., în lumina materialismului dialectic și istoric, a documentelor partidului nostru, a operei secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a investigației unei documentații substanțiale și ample, lucrarea se constituie într-o sinteză unitară și reprezentativă, de dimensiuni mai cuprinzătoare, înfățișîndu ne în chip veridic imaginea societății românești contemporane.

Cartea, structurată pe două mari compartimente, „Construirea bazelor socialismului în România" și „Consolidarea noii orînduiri sociale, trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate", fiecare parte avînd cîte șase capitole, reflectă munca și lupta poporului nostru pentru lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om, trecerea mijloacelor de producție, a tuturor bogățiilor țării în mîinile poporului, care a devenit stăpîn pe avuția socială și își făurește în mod conștient propriul său destin liber și fericit.

În „Cuvînt înainte" semnat de Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, se relevă faptul că istoria dezvoltării socialiste a României a fost pregătită treptat de creația materială și spirituală, de lupta tuturor generațiilor de înaintași care timp de două milenii au lucrat și s-au jertfit pentru propășirea patriei noastre. Este subliniat locul și rolul revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 în istoria multimilenară a patriei, ca deschizătoare a noii epoci socialiste a României, pregătită, organizată și condusă de Partidul comunist al clasei muncitoare, revoluție care a încorporat în acest chip întreaga devenire anterioară a poporului român.

Prefața, ilustrează cu justețe că istoria revoluției și construcției socialiste este bogată în rezolvări științifice originale, marcate de înaintarea rapidă și fermă a societății românești pe treptele civilizației socialiste; lucrarea sintetizează experiența acumulată de P.C.R. forța politică conducătoare — în soluționarea problemelor fundamentale, relevă contribuția istorică proprie a poporului și partidului nostru atît la tezaurul mondial al edificării noii orînduiri, cît și la tendințele din istoria universală care vizează înfăptuirea une lumi mai bune și mai drepte.

În capitolul I, „Construirea bazelor socialismului în România", autorul arată că soicialismul ca primă fază a societății comuniste — este societatea întemeiată pe

* Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Gheorghe Ioniță, Constantin Mocanu, Paraschiva Nichita, Pamfil Nichițelea, Elisabeta Petreanu, Valeria Potop, Aurică Simion.

www.dacoromanica.ro

instaurarea puterii politice a clasei muncitoare, a întregului popor, pe instituirea proprietății socialiste a mijloacelor de producție, pe crearea și generalizarea relațiilor de producție socialiste, ridicarea substanțială a nivelului general de trai, înflorirea puternică a națiunii, afirmarea independenței și suveranității patriei.

Sînt sintetizate principalele etape ale începuturilor și dezvoltării clasei muncitoare din țara noastră, elaborarea primului program „Ce vor socialiștii români" în 1886, ale făuririi partidului propriu al clasei muncitoare, Partidul social-democrat al muncitorilor din România în 1893, călăuzit de teoria socialismului științific, evoluția năzuinței spre socialism, de maturizare și de concretizare a ei în raport cu progresul mișcării muncitorești revoluționare pînă la făurirea statului național român unitar în 1918.

Ca o expresie a dezvoltării mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare creat în 1893, pe temeiul unor asemenea rădăcini istorice adînci s-a afirmat Partidul Comunist Român, făurit în 1921, care a ridicat pe o treaptă superioară lupta proletariatului și a celorlalte mase muncitoare, a forțelor democratice, progresiste, a gîndit și acționat conform unei strategii și tactici stabilite în funcție de condițiile istorice, economice și politice, înfăptuind insurecția din august 1944, moment hotărîtor, deschizător de noi orizonturi în istoria României.

Perioada începînd de la acest eveniment cardinal și pînă la 30 decembrie 1947, cînd s a instaurat puterea politică populară deplină, încorporează mari acte istorice ale forțelor democratice, revoluționare, afirmîndu-se pe prim plan necesitatea rezolvării sarcinilor majore cu caracter național, antifascist și general-democratic. Acționînd în front unic pentru îndeplinirea sarcinilor momentului cu Partidul Social-Democrat, după încheierea războiului antihitlerist, după trecerea la refacerea și reconstrucția economiei naționale, P.C.R. și-a fixat linia politică de industrializare, de electrificare a țării la Conferința Națională din octombrie 1945.

După înlăturarea grupării burgheze a lui Gh. Tătărăscu guvernul devenea pe deplin muncitoresc-țărănesc, iar odată cu înlăturarea monarhiei la 30 decembrie 1947 și proclamarea Republicii populare întreaga putere politică a trecut în mîinile clasei muncitoare și a aliaților ei și astfel s-au creat premisele trecerii la edificarea societății socialiste pe meleagurile României.

Lucrarea prezintă în continuare situația economică, socială și politică din țară, afirmarea clasei muncitoare pe măsura procesului revoluționar declanșat în august 1944 ca forță socială conducătoare a societății, activitatea amplă și complexă a Partidului Comunist Român care se afla în fața sarcinii de trecere nemijlocită la construirea socialismului. Congresul al VI-lea, de unificare a P.C.R. și P.S.D. din februarie 1948 a elaborat soluții științifice problemelor dezvoltării economice, creării și dezvoltării relațiilor de producție socialiste, ale construcției satului socialist, ale reașezării învățămîntului, științei și culturii pe baze ideologice noi. Ca forță politică conducătoare a societății, partidului comunist a elaborat sub toate aspectele politica țării, inclusiv liniile directoare în domeniul politicii externe, iar Congresul al VI lea a apreciat ca pozitivă politica externă de pace și înțelegere între popoare promovată de guvernul român, prezentînd în acest sens bunele relații stabilite între România și vecinii săi, evidențiate de tratatele de prietenie și asistență mutuală încheiate.

Autorii se referă pe larg la alegerile din martie 1948 și victoria Frontului democratici populare format din Partidul Comunist Român Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular și Uniunea populară maghiară și adoptarea Constituției Republicii Populare Române care a consfințit conținutul nou al puterii statului român, la naționalizarea mijloacelor de producție, a întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurari și de transport, care a contribuit la accelerarea progresului economic, la programul transformarii socialiste a agriculturii elaborat la plenara din 3—5 martie 1949.

În capitolul al II lea „Edificarea economiei socialiste unitare, a bazei sale tehnico-materiale" sînt înfățișate principiile politice economice ale partidului, care bazîndu-se pe analiza realităților țării, cu o economie slab dezvoltată, ocupînd o poziție minoră pe piața internațională, avînd în vedere nivelul și structura forțelor de producție, necesitatea valorificării superioare a materiilor prime a situat industrializarea socialistă a țării în centrul politicii sale economice care a fost concretizată prin planurile anuale pe 1949 și 1950.

Pe baza experienței acumulate s-a trecut la plenarele C.C. al P.C.R. din octombrie și decembrie 1950 la elaborarea primului plan cincinal 1951 1955 și a primului plan de electrificare a țării pe o durată de 10 ani (1951—1960) care a ținut seama de cerințele mari și crescînde de energie electrică, determinate de necesitatea dezvoltării economiei. Planul de stat pe 1951 1955 a concretizat pentru întîia oară într-o concepție unitară obiectivele fundamentale ale politicii P.C.R. de dezvoltare economico-socială a țării și de îmbunătățire a nivelului de trai al maselor largi populare. Au fost obținute realizări deosebite în cadrul primului plan cincinal

www.dacoromanica.ro

cînd accentul a fost pus pe dezvoltarea industriei grele, au fost create noi subramuri industriale, industria de utilaj petrolier, minier și energetic, industria constructoare de camioane, tractoare și mașini agricole, subramuri ale industriei chimice ș.a.m.d. au fost învinse o serie de greutăți, s-au manifestat și lipsuri îndeosebi referitoare la rechilibrarea repartiției investițiilor, o serie de pîrghii valorice ca rentabilitatea, prețul de cost, productivitatea muncii nu au constituit în suficientă măsură o preocupare centrală.

Lucrarea se referă în continuare la Congresul al VII lea al P.C.R. din decembrie 1955 care a stabilit ca sarcină a celui de-al doilea cincinal (1956 1960) făurirea economiei socialiste unitare. Ca și în etapele anterioare, partidul și statul au analizat periodic mersul îndeplinirii Directivelor Congresului al VII-lea. Astfel plenara din decembrie 1956 a adus unele corective Directivelor Congresului în ce privește proporțiile dintre fondul de acumulare și fondul de consum, iar plenarele din noiembrie 1958 și decembrie 1959, ținînd seama de rezultatele mai slabe obținute în creșterea producției în ultimii doi ani, au adoptat măsuri menite să ducă la sporirea acumulărilor necesare pentru dezvoltarea în ritm mai susținut a industriei.

Congresul al VIII-lea al P.C.R. care si-a desfășurat lucrările în iunie 1960, analizînd realizările obținute în construirea bazei tehnico-materiale a aprobat obiectivele cu privire la planul cincinal 1960 1965 de dezvoltare a economiei naționale și schița planului economic de perspectiva pe 15 ani. Congresul a orientat eforturile poporului spre dezvoltarea în ritm susținut a principalelor ramuri ale industriei grele, — siderurgia, construcția de mașini, chimia, ramuri hotăritoare pentru făurirea unei economii moderne, independente.

Cu toate lipsurile, greutățile și neîmplinirile semnalate, analiza dezvoltării industriei naționale în perioada 1948 1965 — subliniază lucrarea ilustrează că aceasta a cunoscut progrese însemnate ajungînd la o producție globală de 9,5 ori mai mare în 1965 față de 1938 și de 11 ori mai mare față de 1948.

Întreg procesul de transformare treptată pe baze socialiste a agriculturii este analizat, de la primele 5 cooperative agricole de producție, înființate în 1949, pînă în aprilie 1962 cînd cooperativizarea agriculturii a fost practic terminată.

În capitolele referitoare la ridicarea nivelului de trai al populației și viața de stat, autorii prezintă măsurile adoptate de partid și de stat pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor muncii concretizate în creșterea de 3 ori a retribuției medii nete a personalului muncitor, în veniturile reale ale țărănimii care au crescut de asemenea în perioada 1950—1965 de aproape 2 ori. În perioada la care ne referim a fost adoptată Constituția din 1952 și-au îmbunătățit activitatea Marea Adunare Națională, organele locale ale puterii de stat, Consiliul de Miniștri, organele de miliție si securitate, justiția și procuratura, s-a făurit armata populară.

Activitatea internațională a României cunoaște o dinamică tot mai puternică mai ales după intrarea în decembrie 1955 a României în O.N.U., relațiile economice externe, comerțul exterior cunosc o diversificare, urmînd îndeaproape ritmul de dezvoltare al industriei. Odată cu creșterea volumului comerțului exterior s-au extins continuu relațiile comerciale și de cooperare economică și tehnico-științifică ale României. De la 29 de state cu care țara noastră întreținea relații comerciale și de cooperare în 1948 sfera acestora s-a extins la 98 de state în 1965, aflate pe toate continentele, România participînd activ în multe organisme internaționale și manifestări economice, politice sau științifice mondiale. Țara noastră s-a afirmat tot mai mult pe arena internațională încheind tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu țările vecine, stabilind relații diplomatice cu toate țările socialiste și cu cele care de curînd au devenit independente, adoptînd la plenara din aprilie 1964 cunoscuta Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, manifestîndu-se independent prin numeroase inițiative în cadrul O.N.U. și altor organisme internaționale.

Făurirea economiei socialiste unitare a constituit victoria deplină și definitivă a socialismului în țara noastră prin încheierea procesului de generalizare a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională, lichidarea pentru totdeauna a posibilităților de instaurare a capitalismului în România. Dezvoltarea economică și socială a țării s-a realizat prin eforturile proprii ale întregului popor, ea a demonstrat rolul hotăritor al factorului intern în edificarea socialismului. Ceea ce a caracterizat activitatea desfășurată în anii construcției socialiste este faptul că învingînd greutățile și neajunsurile s-a asigurat mersul ascendent al întregii țări, victoria definitivă a socialismului, ceea ce a permis adoptarea Constituției din august 1965 care a consfințit noua situație a României.

Programului consolidării și dezvoltării multilaterale a societății socialiste românești elaborat de Congresele al IX—lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R. i se acordă un spațiu amplu în lucrare. Pentru realizarea socialismu-

www.dacoromanica.ro

lui în mod plenar sînt necesare şi profunde transformări în toate sferele vieţii economico-sociale. Pe baza cunoaşterii legilor obiective ale dezvoltării sociale şi studierii condiţiilor concrete din ţara noastră, partidul a apreciat că după victoria socialismului era absolut necesară o perioadă de consolidare a construcţiei socialiste, a bazei tehnico-materiale a noii societăţi, etapă marcată de Congresul al IX-lea al partidului din iunie 1965. Prin orientările programatice şi generalizările teoretice efectuate, prin spiritul novator imprimat întregii evoluţii a societăţii, Congresul al IX-lea a inaugurat începutul unei noi epoci în viaţa partidului şi a ţării.

În cursul cincinalului 1966 1970 consacrat consolidării bazei tehnico-materiale a socialismului s-a asigurat dezvoltarea în ritm rapid a forţelor de producţie, amplasarea lor mai armonioasă pe teritoriul ţării. A fost dezvoltată baza tehnico-materială a agriculturii. Au fost reorganizate învăţămîntul si cercetarea ştiinţifică care au fost legate mai mult de producţie, s-a acţionat pentru introducerea mai rapidă a cuceririlor ştiinţei si tehnicii în viaţa economică, s-a îmbunătăţit organizarea şi conducerea vieţii economico-sociale.

Congresul al X-lea care a avut loc în 1969 a adoptat un vast program de dezvoltare a economiei, ştiinţei şi culturii şi a enunţat trecerea la o etapă nouă, superioară, obiectiv necesară în progresul ţării noastre — etapa edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Congresele al X-lea şi al XI-lea, Conferinţele Naţionale din 1972 şi 1977 au elaborat programul unitar al dezvoltării multilaterale a societăţii româneşti. După 1965 s-a rupt cu concepţiile dogmatice, rigide, de neîncredere in forţa maselor populare.

Autorii lucrării subliniază că făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România reprezintă un proces complex, multilateral şi atotcuprinzător care vizează dezvoltarea armonioasă şi perfecţionarea întregului sistem al forţelor de producţie, realizarea unei evoluţii accelerate a economiei, transformări revoluţionare în ansamblul relaţiilor de producţie, în existenţa şi conştiinţa socială a maselor.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, adoptat de Congresul al XI-lea, are la bază concepţia materialismului dialectic şi istoric şi a generalizat teoretic experienţa partidului şi poporului nostru, a ţinut seama de experienţa celorlalte ţări socialiste, a tuturor popoarelor, aplicînd creator adevărurile generale, universal valabile la condiţiile istorice, sociale şi naţionale concrete ale României. Programul P.C.R. a precizat etapele principale ale procesului revoluţionar, a fundamentat ştiinţific conţinutul etapei societăţii socialiste multilateral dezvoltate, a stabilit obiectivele fundamentale şi direcţiile principale de acţiune pentru înfăptuirea ei. Autorii explică semnificaţia şi importanţa Programului, principalele lui prevederi, creşterea calitativă a rolului conducător al P.C.R. în etapa la care ne referim şi ca o expresie a forţei sale, a prestigiului şi încrederii de care se bucură, relevă că de la 1.450.000 membri cîţi erau în 1965, efectivul lui a crescut la 2.842.064 în decenbrie 1978.

Sînt înfăţişate pe larg în lucrare schimbările ample şi profunde care au avut loc în această perioadă, de la noua organizare administrativ-teritorială prin crearea organelor judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale de partid care a apropiat conducerea politică şi unităţile productive şi social-culturale, pînă la schimbările care au avut loc în statutul partidului privind alegerea de către întregul partid a secretarului general al P.C.R. Sînt evidenţiate rolul şi atribuţiile organizaţiilor de masă şi obşteşti în soluţionarea problemelor construcţiei socialiste, în rezolvarea multiplelor probleme ale vieţii şi muncii oamenilor, ale dezvoltarii generale a societăţii, locul si importanţa sindicatelor, a U.T.C., a comisiilor de femei, a Frontului Unităţii Socialiste creat în octombrie 1968.

Autorii acordă o importanţă sporită capitolului referitor la dezvoltarea şi modernizarea bazei tehnico-materiale a economiei naţionale prin explicarea necesităţii continuării în ritm înalt a industrializării, prin acordarea unei atenţii deosebite problemelor rentabilităţii, care un timp îndelungat a fost neglijată, şi creşterii eficienţei economice a investigaţiilor, a întregii activităţi din economie.

Pentru România, ţara socialistă în curs de dezvoltare, obiectivul creşterii accelerate a potenţialului industrial, a modernizării structurii lui a impus o intensă mobilizare a tuturor resurselor materiale şi umane ale ţării, fapt ce si-a găsit materializarea în alocarea a 33% din venitul naţional în perioada 1966 1977 pentru fondul de dezvoltare economico-socială, pentru înfăptuirea unui vast program de investiţii. Sînt înfăţişate amplu realizările ultimelor trei cincinale, greutăţile şi neîmplinirile manifestate, eforturile poporului român de a depăşi urmările cutremurului din 4 martie 1977 care a provocat distrugeri de peste 2 miliarde dolari.

Dezvoltarea intensivă, multilaterală a agriculturii ramură de bază a economiei naţionale, — consolidarea economico-organizatorică a tuturor unităţilor agricole, întreprinderile agricole de stat, întreprinderile pentru

www.dacoromanica.ro

mecanizarea agriculturii, cooperativele agricole de producție, investițiile destinate agriculturii care între 1966 1978 au însumat aproape 200 miliarde lei, de 3,6 ori mai mult decît în cele trei cincinale precedente, adoptarea Programului național privind gospodărirea rațională a resurselor de apă, extinderea lucrărilor de irigații, îndiguiri, desecări și de combatere a eroziunii solului, problemele mecanizării, chimizării ocupă un spațiu amplu în carte.

În capitolul al III-lea creșterea bunăstării poporului — autorii relevă atît laturile cantitative ale consumului oamenilor muncii cît și laturile calitative ale vieții lor materiale și spirituale, care asigură afirmarea multilaterală a personalității, creșterea retribuției după muncă a personalului muncitor, diminuarea raportului dintre retribuția maximă și cea minimă, regimul pensiilor în industrie ca și în agricultură, sporirea volumului cheltuielilor social-culturale pe locuitor, pentru învățămînt, sport, cultură și sănătate, îmbunătățirea continuă a condițiilor de locuit.

Problemele organizării conducerii vieții de stat și economico sociale, ale dezvoltării democrației socialiste, introducerea noului mecanism economico-financiar și autoconducerii muncitorești, instituționalizarea unor congrese, conferințe și consfătuiri care să dezbată periodic proiectele esențiale ale dezvoltării industriei, agriculturii, culturii socialiste, îmbunătățirea și perfecționarea activității tuturor organelor de partid și de stat, de la Consiliul de Miniștri la Consiliul popular comunal, de la Consiliul de stat la adunarea generală a oamenilor muncii ș.a.m.d. sînt analizate în lucrarea *România în anii socialismului*.

În capitolul referitor la Politica externă de pace și colaborare, de participare activă la soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane sînt enumerate principiile promovate de România în relațiile sale internaționale, care au un caracter unitar, coerent și complementar. relațiile economice și cooperarea cu alte state, contribuția țării noastre la instaurarea unei noi ordine economice și politice internaționale. Sînt expuse amplu contribuția activă a României la soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane, colaborarea și solidaritatea P.C.R. cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu alte partide democratice, cu forțele progresiste, revoluționare din întreaga lume.

În amplul capitol privind cultura în anii socialismului, autorii se referă la afirmarea concepției materialist dialectice ca ideologie dominantă în societatea românească, la dezvoltarea învățămîntului și științei, a literaturii și artei.

În încheierea lucrării, cititorii găsesc în volum o largă deschidere spre viitor, înfățișînd programul pentru noi și măreațe înfăptuiri ale anilor ce vin, prin prezentarea perspectivelor dezvoltării economice și sociale ale României în următoarele decenii ale secolului al XX-lea, reflectate în documentele Congresului al XII-lea din noiembrie 1979, a programelor-directivă adoptate.

Lucrarea *România în anii socialismului* subliniază cu pregnanță însemnătatea excepțională a realizărilor dobîndite în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, cea mai fertilă și mai bogată în împliniri din întreaga istorie a țării, perioada legată de activitatea neobosită, desfășurată cu profundă dăruire și pasiune revoluționară, cu înaltă răspundere de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele României, militant revoluționar admirat și respectat, personalitate proeminentă a lumii contemporane.

Lucrarea, cu un profund caracter științific, are un mare rol în educația politică a publicului cititor, a tineretului îndeosebi, care poate urmări pe parcursul a peste 400 de pagini epopeea construcției socialiste, încordarea poporului nostru. lupta sa eroică pentru noua orînduire socială.

Pentru ilustrarea mai deplină a paginilor scrise, în lucrare sînt inserate fotografii, extrase din presă, fotomontaje, grafice, iar la sfîrșit o anexă cu tabele privind dezvoltarea diferitelor sectoare de activități, a creșterii nivelului de trai, a dinamicii relațiilor diplomatice, consulare și economice ale României cu alte state ș.a.m.d. Însoțită de sumare în limbi de circulație internațională, lucrarea își poate face cunoscute capitolele cititorilor străini.

România în anii socialismului, monografie istorică, de înaltă ținută științifică, punînd bazele aprofundării cercetării istorice mai noi a patriei va constitui un imbold pentru noi investigații istoriografice menite să adîncească numeroasele probleme ridicate de parcurgerea diferitelor etape ale construirii și făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Ion Apostol

www.dacoromanica.ro

ŞTEFAN PASCU, C. GH. MARINESCU, *Răsunetul internaţional al luptei românilor pentru unitate naţională*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 435 p., pl.

În secolul al XIX-lea sau „secolul naţiunilor" — cum a fost acesta pe bună dreptate numit —, procesul de formare a naţiunilor — care constituie elementul caracteristic fundamental — şi a statelor naţionale înregistrează valenţe şi împliniri fără precedent. Triumful hotărîtor şi definitiv al principiului de nutriţie şi al criteriului naţional în gîndirea şi practica politică şi diplomatică europeană, şi, respectiv, în cercuri tot mai largi ale opiniei publice, explică şi soluţiile date problemelor şi crizelor care confruntau situaţia politică a Europei, soluţii care urmăreau reorganizarea politică a continentului pe baze naţionale, prin constituirea unor state naţionale independente, viabile, capabile să consolideze echilibrul european sau pe cel regional.

Momentul a constituit şi pentru poporul român despărţit prin graniţe politice artificiale — datorită vitregiei vremurilor şi lăcomiei imperiilor —, sorocul unirii mai puternice a gîndurilor şi dorinţelor, a tendinţelor şi străduinţelor, a năzuinţelor şi mai ales a luptei pentru înfăptuirea idealurilor de libertate şi independenţă naţională, de unitate politică.

Luptînd pentru aceste idealuri nobile şi condiţii vitale pentru existenţa sa poporul român a acordat, ca şi altădată, sprijinul său moral şi politic luptei naţiunilor pentru împlinirea acestor aspiraţii: italienilor şi germanilor, cehilor şi polonezilor, iugoslavilor şi albanezilor, bulgarilor şi grecilor. Edificatoare sînt în acest sens aprecierile lui Giuseppe Garibaldi, Giuseppe Mazzini şi ale altor fruntaşi revoluţionari, referitoare la sprijinul poporului român în lupta pentru unitatea Italiei.

Apare astfel cu totul explicabil şi de înţeles sprijinul larg al popoarelor europene, al opiniei publice internaţionale, a forţelor democratice din diferite ţări acordat românilor în lupta lor pentru formarea statului naţional unitar. Numeroase popoare europene nutreau aceleaşi idealuri de libertate naţională şi unitate politică. Cele care şi-au realizat unitatea statală priveau aceste năzuinţe ca pe un drept legitim, ca o cale spre progres şi democraţie, iar cele care luptau pentru realizarea acestor deziderate se identificau cu aspiraţiile şi lupta energică a românilor.

Aşadar înregistrăm o cvasiunanimă recunoaştere internaţională a caracterului legitim, obiectiv-necesar, al luptei românilor pentru libertate naţională şi unitate politică. Cauza românească este îmbrăţişată, în asemenea circumstanţe, de numeroase personalităţi politice, de oameni de ştiinţă şi cultură din diferite ţări europene, este încurajată cu căldură de opinia publică progresistă internaţională.

Românii au simţit din plin sprijinul popoarelor Europei şi simpatia acestora la 1859 cînd se înfăptuieşte statul român modern, la 1877 cînd îşi cuceresc independenţa, în timpul mişcării memorandiste şi îndeosebi a procesului memorandiştilor din mai 1894, moment care a însemnat reintrarea problemei româneşti pe poarta principală a Europei, cauza românilor devenind cauză europeană, şi va continua să fie pînă la împlinirea Marii Uniri din 1918. Instituţii de ştiinţă, cultură şi învăţămînt, savanţi, oameni politici şi diplomaţi, ziare şi reviste, guverne şi parlamente sprijină cu convingere o cauză unanim recunoscută ca justă şi îndreptăţită.

Luptînd pentru dreptate şi libertate poporul român a reuşit să şi realizeze aspiraţiile de veacuri — unirea în aceeaşi alcătuire politică a tuturor teritoriilor locuite de români, în graniţele etnice firesti , cu toată împotrivirea marilor puteri şi a forţelor reacţionare care-şi arogau drepturi de dominaţie.

Lucrarea pe care o recenzăm reprezintă în acest domeniu o contribuţie de seamă la înfăţişarea procesului făuririi statului naţional român unitar, prin larga abordare şi judicioasa interpretare a procesului istoric de ansamblu, prin analiza temeinică şi penetrarea în adîncimea şi intimitatea fenomenelor istorice, prin disecarea atentă şi competentă a problemelor şi aspectelor acestora, prin urmărirea şi stabilirea determinismului istoric în relaţia dialectică cauză-efect în toate problemele aduse în discuţie, prin sinteza reuşită a unei teme de cea mai mare amploare, intensitate şi importanţă a istoriei noastre naţionale, prin stilul adecvat, plăcut, pe alocuri liric, antrenant şi captivant, prin noile izvoare şi dovezi puse în lumină, tratate într-o optică mai puţin valorificată şi uzitată pînă acum.

Prin tematica sa lucrarea răspunde şi unui comandament social-politic de cea mai mare actualitate, acela de a face cunoscut cititorului din ţară şi străinătate şi de a sublinia odata mai mult locul şi rolul poporului român în acest perimetru european, dezvoltarea conştiinţei de neam şi a conştiinţei naţionale, aspiraţiile legitime de libertate, unitate şi independenţă naţională, care au constituit dominantele existenţei sale milenare, legăturile sale cu alte popoare, interferenţele

www.dacoromanica.ro

permanente ale istoriei noastre naționale cu istoria universală.

Prezentînd aspecte ale solidarității largi și a sprijinului susținut al opiniei publice internaționale pentru cauza națională a poporului român, lucrarea pune în lumină ceea ce documentele Partidului Comunist Român au subliniat în repetate rînduri, și anume, legătura intimă, indestructibilă, dintre național și internațional, teză cu valoare de postulat politic în activitatea statului nostru, și care în condițiile vieții contemporane, ale schimbărilor de proporții petrecute în lume, este menită să aducă o contribuție de seamă la eforturile omenirii puse în slujba unei cooperări cît mai largi între națiuni, fără deosebire de sisteme social politice, pentru promovarea unui climat de pace și înțelegere între popoare, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a unei noi ordini politice și economice internaționale, pentru realizarea unei democrații reale în viața internațională.

Lucrarea aduce în dezbaterea științifică și valorifică documente importante de proveniență franceză, italiană, engleză, belgiană, rusă, americană, sîrbă, germană și austriacă, păstrate fie la Direcția generală a Arhivelor Statului (în microfilme sau fotocopii), fie la alte prestigioase instituții de cultură, arhive și biblioteci din principalele orașe ale țării. Prin valorificarea și interpretarea unui număr însemnat de documente inedite se întregește în chip fericit informația cunoscută și se lărgește și clarifică orizontul de înțelegere a marilor evenimente istorice. Izvoarele diplomatice și cele narative sînt completate în mod firesc de bogăția informațiilor din presa vremii, din lucrările și memorialistica unor protagoniști și reprezentanți de seamă ai mișcării și luptei pentru înfăptuirea statului național român unitar, din țară și străinătate, o parte apărute încă înainte de realizarea Marii Uniri din 1918, iar altă parte în perioada înfăptuirii ei, cît și după aceea în perioada interbelică, cînd viața politică, economică și culturală se desfășura sub semnul unor împliniri naționale.

Importanța covîrșitoare a problemei explică necesitatea înțeleasă de autori de a înfățișa într o sinteză organică multitudinea de mărturii privind modul în care opinia publică internațională, cercurile politice, diplomatice, științifice, culturale, artistice au recunoscut în mod deschis legitimitatea luptei poporului român pentru libertatea națională și unitate politică și a sprijinit-o cu înțelegere și căldură prin acțiuni și manifestări care constituie mărturii relevatoare, vibrante, pentru cunoașterea formelor de solidaritate și cooperare a națiunilor europene în lupta lor pentru promovarea unor idealuri progresiste, profund umanitare, în momente decisive pentru viitorul acestora.

Alături de dovezile impresionante cantitativ și calitativ, cu privire la strădaniile, eforturile și înfăptuirile poporului român în lupta sa încununată de succes, mărturiile numeroase și valoroase cu privire la sprijinul consecvent al opiniei publice străine, constituie cea mai convingătoare dovadă și realizează cea mai evidentă demonstrație a legității obiective care au constituit temeiul hotărîrilor de Unire din 1918, a caracterului progresist, legic, al făuririi statului național roman unitar.

Autorii urmăresc două componente de bază sub semnul cărora s-a desfășurat în timp istoria poporului nostru: lupta pentru libertate națională și unitate politică, într-o largă perspectivă istorică. Metoda este cu deosebire pertinentă, întrucît este vorba de două aspecte ale aceluiași progres istoric ascendent, în continuă evoluție și amplificare, care, evident, a cunoscut întîrzieri și stagnări, a traversat momente grele, a întîmpinat rezistențe și împotriviri înverșunate, dar a învins mereu, a venit de departe — din adîncuri de istorie — și s-a avîntat tot mai sus pe măsură ce marile idei au cuprins masele, sfîrșind prin a străluci victorios pe ruinele reacțiunii și opresiunii. Momentele care-l caracterizează și definesc nu sînt decît tot atîtea trepte de înălțare, care prin acumulări și izbînzi îl fortifică tot mai mult, propulsîndu-l spre izbînda finală, cea mai mare și mai strălucită dintre toate, încoronarea tuturor tendințelor, aspirațiilor, eforturilor și răsplata tuturor durerilor unui neam.

Acest proces istoric este reflectat în răsunetul și recunoașterea internațională a legitimității acestei lupte. Dintotdeauna omenirea a fost solidară în năzuința sa de mai bine. Odată cu destrămarea orînduirii feudale și apariția evului modern, care a adus mari prefaceri economice, sociale și politice, favorizînd noi modalități de cunoaștere, prin apariția mijloacelor de informare și de circulație rapidă, prin formarea unor noi concepții și a unei noi mentalități, solidaritatea popoarelor și națiunilor devine tot mai puternică. Noile idei politice propovăduite de iluminiști vizează să clădească pe ruinele edificiului feudal o societate nouă formată din națiuni egale și libere. Popoarele în lupta lor pentru libertate și echitate socială și națională, pentru democrație și progres, se simțeau tot mai apropiate, mai puternice împreună, cauza unuia devenind de multe ori cauza mai tuturor popoarelor de pe continent. Înțelegerea pentru soarta unui popor oprimat se substituia tot mai mult vechii izolări și ignoranțe. Interesată să cunoască situația altor țări și națiuni, opinia publică europeană, iar mai

www.dacoromanica.ro

apoi internațională, a devenit receptivă la durerile altora, este bucuroasă să contribuie la înlăturarea cauzelor, participă cu emoție și entuziasm la o victorie repurtată, asistă cu indignare și revoltă la o înfrîngere — aceasta în pofida, de multe ori, a intereselor monarhilor sau a cercurilor guvernante. Oamenii politici, diplomații, savanții, oamenii de cultură și artiștii, ca exponenți ai popoarelor lor, s-au exprimat în numele acestora cu sensibilitate și înțelegere, s-au pronunțat cu hotărîre și vehemență atunci cînd situația a cerut-o.

Istoria și lupta poporului român pentru libertate și unitate a atras și reținut multă vreme atenția opiniei publice internaționale, iar victoria lui la 1918 a însemnat izbînda principiilor de autodeterminare națională și politică, victoria omenirii progresiste, în care România își ocupa cu demnitate locul ce i se cuvenea.

Lucrarea este structurată în cinci capitole, după etapele principale care au marcat lupta poporului român pentru libertate și unitate și care și-au găsit un amplu răsunet peste hotare, manifestat în solidaritatea și sprijinul opiniei publice internaționale: pînă la mișcarea memorandistă, în timpul mișcării memorandiste, de la Memorandum pînă la primul război mondial, în timpul războiului de eliberare și unitate națională (1916 1918) și în perioada făuririi statului național unitar.

Primul capitol se înscrie ca un necesar preambul, unde sînt prezentate tendințele și acțiunile spre unitatea politică a poporului român pînă la Unirea Principatelor, opinia publică internațională în sprijinul Unirii Principatelor și în perioada de pînă la mișcarea memorandistă. Acest proces istoric este prezentat în tendințele și manifestările sale începînd din secolul al XIV-lea, cînd mijesc și încep să se pună în evidență aceste idei și idealuri, realități generate de condiții istorice concrete, expresii ale dorințelor intime ale popoarelor. Cum însă condițiile istorice n-au fost aceleași pretutindeni, nici valențele acestor idei și idealuri n-au fost identice pretutindenea. Au fost mai puternice și mai profunde, mai caracteristice și mai permanente ideile și idealurile de dreptate, independență și unitate la popoarele mai vitregite de istorie, care au suferit mai multe nedreptăți, au fost frustrate în măsură mai mare de libertăți, au îndurat dominații străine apăsătoare, au fost silite de vicisitudinile istorice să trăiască despărțite din punct de vedere politic, cum este cazul poporului român.

Fenomenul predominant în preajma revoluției de la 1848, în timpul acesteia și în perioada care a urmat, a fost speranța și încrederea în realizarea idealului național, lupta pentru împlinirea căruia fiind dusă și dincolo de fruntariile țării, impunînd problema Principatelor Române în contextul politicii generale europene.

Cauza dreaptă a Unirii Principatelor Române a fost îmbrățișată și susținută cu căldură de opinia progresistă europeană, de personalități marcante din principalele țări europene: K. Marx, F. Engels, Jules Michelet, Edgar Quinet, Jean Ubicini, Saint Marc Girardin, Jean Vaillant, Victor Hugo, Alphonse Lamartine, Nikolai Cernîșevski, Nikolai Dobroliubov, Vegezzi Ruscalla etc. Prin intermediul presei, a unor lucrări sau conferințe publice, aceste personalități s-au pronunțat pentru Unirea Principatelor Române într-un singur stat independent.

Actul Unirii din 1859 a fost receptat cu deosebită simpatie și aprobare de opinia publică, mai ales în țările unde înfăptuirea unității statale era încă o problemă nerezolvată, ca în cazul Italiei. Unirea Principatelor s a bucurat totodată de sufragiile presei progresiste, îndeosebi în țările de origine latină. Astfel ziarele: „Le Siècle", „Journal des Débats", „Le Constitutionnel" etc., revistele: „L'Illustration", „Revue de Paris", „Revue des Deux Mondes" etc. au rezervat spații largi în coloanele lor articolelor privind realizarea statului român modern.

Unirea Principatelor, „Unirea cea mică", cum o caracteriza B. P. Hașdeu, a fost o premisă necesară pentru dobîndirea independenței naționale în 1877, în vederea realizării „Unirii celei mari" primul pas dintr-un proces legic și obiectiv, în dezvoltarea ascendentă neîntreruptă, încheiat cu unirea tuturor românilor.

Al doilea capitol al lucrării evidențiază solidaritatea opiniei publice internaționale cu dezideratele mișcării memorandiste. Una din direcțiile fundamentale ale activității fruntașilor politici ai românilor și a diferitelor organizații a constituit o informarea sistematică prin toate mijloacele a opiniei publice internaționale asupra problemei românești. Aceasta a contribuit la cîștigarea unui număr mare de sprijinitori în toate straturile și mediile sociale din Franța, Italia, Belgia, Anglia, Spania etc., și chiar în Germania și Austro-Ungaria. În acest sens o activitate deosebit de susținută au depus secțiile din străinătate ale Ligii culturale, în care activau îndeosebi studenții români din marile centre europene.

Solidaritatea opiniei publice internaționale cu mișcarea memorandistă a fost realizată prin polarizarea celor mai înaintate conștiințe de peste hotare, convinse prin experiența propriilor popoare, că civilizația și progresul sînt condiționate înainte de toate de unitatea și independența națională. Lupta poporului român a suscitat un viu interes în aproape toate statele europene și în Statele Unite ale Americii, interes concretizat în

www.dacoromanica.ro

importante manifestații de simpatie și solidaritate ale unor personalități de mare prestigiu, ale presei și chiar ale guvernelor și parlamentelor. Reprezentanți autorizați ai vieții politice și culturale științifice din diferite țări și-au manifestat adeziunea la lupta politică națională a poporului român, au intervenit în favoarea eliberării fruntașilor mișcării naționale din Transilvania, care au fost condamnați de către autoritățile austro-ungare în procesul Memorandului. Astfel Sadi Carnot, fost președinte al Franței, Georges Clemenceau, viitor prim-ministru al Franței, William Ewart Gladstone, de mai multe ori prim-ministru al Angliei, David Lloyd George, viitor prim-ministru, lordul Arthur James Balfour, viitor ministru de externe, parlamentarii italieni Renato Imbriani, Mazzini (Jr.), Sidney Sonnino, ziariști ca Roberto Fava etc., sînt numai cîteva din numele cele mai cunoscute, care au luat atitudine în mod public în favoarea luptei juste de eliberare națională a românilor.

Ecou și sprijin activ găsește cauza românească nu numai în țările cu îndelungate legături afective și politice, devenite de acum tradiționale, ca Franța, Italia, Anglia și Belgia, ci și în Rusia, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Serbia, Croația, Slovenia, Cehia, Slovacia etc. Nu au putut fi împiedicate manifestările opiniei publice în sprijinul poporului român pentru dreptate, libertate, independență și unitate nici chiar în țările unde oficialitatea nu era nicidecum interesată în realizarea acestor aspirații, care ar fi prejudiciat grav interesele de dominație ale claselor suprapuse, cum au fost Austro-Ungaria și Germania. În acest fel pagini dense și remarcabile de dovezi concludente, sub aspectul întinderii geografice, de la Atlantic pînă la Urali, de la Mediterana pînă în Scandinavia, iar în ultimele decenii ale secolului trecut și dincolo de ocean, în Statele Unite ale Americii ilustrează măsura în care aspirațiile legitime ale românilor erau îmbrățișate și susținute pretutindeni.

Fenomenul este urmarea directă a faptului că poporul român s-a integrat organic în străduințele de progres ale popoarelor, sprijinind la rîndul său aspirațiile acestora și lupta pentru împlinirea lor, ele fiind în consens cu propriile idealuri naționale.

Autorii aduc în discuție aspecte de o mare diversitate, o multitudine de fapte și evenimente, un mare număr de persoane, manifestări elocvente, citate încărcate de sensuri, de adevăr, de adîncă simțire și de bună înțelegere a situației. Sînt cuprinse spații geografice întinse (materialul fiind expus pe țări), orașe și localități în număr mare, medii sociale și intelectuale diferite, toate configurînd însă același aspect edificator de convingere și sprijin de o tot mai mare amploare, pentru lupta românilor. Mari cotidiene, reviste, jurnale care pătrund în toate mediile sociale duc în rîndurile întregii societăți din țările respective — societăți pregătite în acest sens și receptive — dorințele cele mai arzătoare ale națiunii române.

Al treilea capitol oglindește sprijinul internațional acordat poporului român în lupta sa pentru unitate politică, de la mișcarea memorandistă pînă la primul război mondial. Este faza care o continuă pe cea precedentă, de pregătire și acumulări, fără evenimente spectaculare, dar în care se înregistrează momente semnificative și se realizează pași importanți în organizarea acțiunilor și formelor tot mai diversificate și mai cuprinzătoare ale luptei pentru unitatea politică statală. Sînt trecute totodată în revistă acțiunile românești pentru realizarea unității politice, organizate în străinătate între anii 1895 și 1916 și solidaritatea opiniei publice internaționale cu lupta românilor pentru unitate politică deplină. Aceste manifestări sînt cuprinse — ca și în capitolul precedent — pe țări: Franța, Italia, Belgia, Anglia, Rusia, Germania, Austria, Ungaria și S.U.A.

Aspectele luptei poporului român pentru unitate politică în timpul războiului de eliberare și unitate națională (1916—1918), în teritoriile naționale și în străinătate, cît și manifestările de solidaritate ale opiniei publice internaționale cu această luptă, sînt dezvoltate în capitolul patru. Reprezentanți de seamă ai vieții politice și spirituale românești ca: Vasile Lucaciu, Simion Mîndrescu, G. G. Mironescu, Octavian Goga, Take și Thoma Ionescu, George Moroianu, V. Stoica și mulți alții au desfășurat o activitate prodigioasă în străinătate. Prin conferințe, articole de presă, broșuri, organizarea unor manifestații publice etc. ei au explicat și lămurit guvernelor și opiniei publice din Franța, Italia, Anglia, Rusia, S.U.A. etc., caracterul de eliberare și întregire națională al războiului purtat de România, asupra legitimității și necesității realizării idealului de unitate politico-națională al poporului român, asupra marilor eforturi, sacrificii și jertfe făcute de români pentru înfăptuirea acestui ideal.

La Paris unde plecă un grup de intelectuali și oameni de știință români, și care se adaugă emigranților transilvăneni, totalizînd circa 70 de personalități române, se organizează și desfășoară o amplă activitate. Deosebit de activă devine colonia română din Franța grupată în jurul ziarului „La Roumanie", avîndu-l ca președinte pe profesorul Toma Stelian. În scopul coordonării activității românilor transilvăneni de peste hotare, la 30 aprilie 1918, la Paris se pun bazele Comitetului național al românilor din Transilvania și Bucovina, avîndu-l în frunte pe Fra-

www.dacoromanica.ro

ian Vuia, care își propune să lupte pentru unirea cu România a teritoriilor de sub stăpînire habsburgică. Comitetul a înființat la 15 mai 1918 revista „La Transylvanie", care și-a cîștigat mari merite pe plan european în sprijinul unității naționale, al Unirii Transilvaniei cu România. Sînt constituite comitetele „Pro Romeni" în Italia, legiunile române din Rusia, Italia, Franța, este trimisă de către guvernul român o misiune în Statele Unite ale Americii, cu scopul de a încunoștința opinia publică americană despre sacrificiile și eforturile poporului român în război alături de Antantă, despre drepturile și aspirațiile legitime de unitate națională, precum și asupra situației generale a României. În discuțiile cu presedintele W. Wilson și secretarul de stat Robert Lansing s-a discutat printre altele despre organizarea unei legiuni de români transilvăneni, voluntari, cetățeni ai S.U.A., cu misiunea de a lupta pe frontul de vest. Au loc mai multe adunări de solidaritate cu cauza dreaptă a românilor, pentru realizarea statului național unitar, la Cleveland, Trenton, Detroit etc. și un congres la Youngstown, la 10 martie 1918.

Toate aceste acțiuni, la care s-a adăugat mersul evenimentelor și desfășurarea războiului, cu întreg cortegiul său de nenorociri, au sensibilizat tot mai mult opinia publică și organizațiile social-politice, care-și manifestă din ce în ce mai intens solidaritatea cu lupta pentru unitatea politico-națională a poporului român. Manifestările se diversifică și cîștigă în amploare, fiind galvanizate de intrarea României în război alături de puterile Antantei și dinamizate de acuitatea tot mai mare cu care problemele își cer rezolvarea. Admirația unanimă pe care o stîrnesc victoriile armatei române la Mărășești, Mărăști, Oituz în cele mai largi cercuri ale opiniei publice internaționale, contribuie în cea mai mare măsură la cîștigarea de noi susținători ai cauzei românești.

Dacă succesiunea capitolelor cărții relevă o amplificare a acțiunilor de luptă pentru unitatea politică și o solidaritate activă crescîndă a opiniei internaționale, așa cum în mod firesc s-au desfășurat evenimentele și autorii au subliniat în mod cuvenit această evoluție , ultimul capitol dedicat făuririi statului național român unitar, care reprezintă urmarea firească și încununarea tuturor momentelor de luptă, punctul culminant al unui îndelungat proces istoric ascendent, se bucură de cea mai mare atenție, chiar dacă problematica este tratată relativ condensat.

După ce evidențiază rolul maselor populare, a luptei revoluționare a poporului pentru împlinirea deziderateului de veacuri a românilor — făurirea unității politice statale — lucrarea relevă sprijinul opiniei publice internaționale pe țări, redînd cele mai de seamă acțiuni care au loc în acest sens în Franța, Italia, Belgia, Anglia, Elveția, Serbia, Austria, Ungaria și S.U.A.

Susținută cu convingere și hotărîre vreme îndelungată, realizarea unității statale a tuturor românilor este recunoscută de Conferința de pace, de toate popoarele iubitoare de dreptate și echitate, de progres. Consacrarea internațională prin recunoașterea legitimității aspirațiilor și luptei pentru unitatea statală a tuturor românilor și înfăptuirea statului național român unitar de către forumul internațional anume constituit, de către toate forțele progresiste, reprezenta încoronarea binemeritată a tuturor eforturilor, luptelor și aspirațiilor acestui popor.

Rîndurile de încheiere sînt dedicate însemnătății formării statului național român unitar, prin înfăptuirea căruia s-a realizat cadrul național general economic, social, cultural și politic pentru dezvoltarea mai rapidă a României întregite, una din principalele particularități ale mișcării românești pentru unitate și independență națională constînd în faptul că a îmbinat strîns țelurile naționale cu acelea de progres social.

O bogată ilustrație selecționată cu atenție și discernămînt, înfățișează pe cele mai proeminente personalități din țară și străinătate, din galeria marilor luptători pentru idealurile naționale ale românilor, ca și facsimile de scrisori, fragmente de articole de presă, acte și documente etc.

Colaborarea celor doi autori; acad. Ștefan Pascu, binecunoscut în țară și străinătate pentru prodigioasa activitate științifică desfășurată, a carui operă istoriografică se constituie într-un număr impresionant de lucrări, o parte din ele fiind dedicate acestei problematici între care un loc de seama îl ocupă fără îndoială *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*. Cluj, 1968 și C. Gh. Marinescu, care în acest domeniu a cercetat îndeosebi activitatea Ligii culturale, s-a dovedit indiscutabil inspirată și fructuoasă.

Cartea reprezinta o sinteză de mare încărcătura emoțională, un adevărat hronic al neamului, ilustrarea momentelor celor mai înălțătoare și mai eroice ale istoriei noastre naționale din epoca medie și modernă, atît de necesară în librăriile și bibliotecile din țară și străinătate, așteptată și primită cu interes și satisfacție de către publicul larg și cercetarea istorică.

Ioan Silviu Nistor

www.dacoromanica.ro

NICOLAE BĂRBUȚĂ, NICOLAE BOCȘAN, *Independența României în opinia belgiană*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, 324 p.

Publicarea integrală a documentelor aflate în arhivele străine, care se referă la istoria țării noastre, a devenit demult o tradiție în munca istoricilor români. Acțiunilor mai vechi li se adaugă, în zilele noastre, cercetarea și aducerea în țară a acestor documente, întreprinsă de Direcția Generală a Arhivelor Statului și de mulți dintre istoricii trimiși pentru documentare și specializare în diferite țări. Arhivele belgiene, în mod special cele ale Ministerului Afacerilor Externe și a Comerțului Exterior, după cum s-a văzut și cu alte prilejuri, sînt de mai mult timp păstrătoare a numeroase documente care privesc România. Cercetarea acestora s-a făcut în mod serios și rezultatele se pot vedea în multe din lucrările care au apărut. În rîndul acestora se situează și cartea istoricilor clujeni apărută în colecția „Testimonia".

Scopul declarat al lucrării este să prezinte atitudinea opiniei publice belgiene față de independența României. După cum o mărturisesc analiza lor „se vrea numai o radiografie a diferitelor fațete care compun opinia belgiană, susținută prin cîteva eșantioane menite să pună în valoare nota ei specifică de manifestare, factorii care au determinat-o, ponderea lor diferită în succesiunea etapelor care au marcat evoluția problemei românești în contextul european" (p. 9 10).

Trebuie remarcat că sarcina asumată nu este dintre cele mai ușoare. Selectarea documentelor și a textelor, găsirea celor reprezentative, care să fie adevărate „eșantioane" a reacției opiniei publice, nu este o muncă simplă, autorii reușind să dea adevăratele valențe tuturor acestora.

Cartea are două părți distincte; prima parte este o prezentare a problematicii majore a istoriei țării noastre, care corespunde țelului de a-l introduce pe cititor în tematica documentelor și a extraselor din presă, și partea rezervată redării integrale a documentelor.

Păstrînd titlul „Independența României în opinia belgiană", prima parte a cărții însumează cîteva dintre problemele majore ale perioadei 1877—1880. Reține atenția soliditatea informației utilizate, a cărei valoare este incontestabilă, prezentarea coordonatelor relațiilor dintre cele două țări. Pe baza unor informații apărute în istoriografia noastră, autorii introduc cititorul în miezul acestor relații din care se poate desprinde că Belgia avea interese economice care o determină să urmărească situația creată. Pe lîngă acestea, într-o ordine stabilită riguros, autorii prezintă alte argumente care motivează interesul Belgiei, al opiniei publice, pentru evenimentele care se derulau la Dunărea de Jos. Se remarcă, între acestea, o anumită asemănare, Belgia trebuind și ea să lupte pentru recunoașterea ca stat, cît și simpatiile reciproce și „aderența unanimă a politicii belgiene și românești la principiul de naționalitate". În mod normal cel mai mare spațiu, în această parte a lucrării, este rezervat reliefării atitudinii Belgiei față de situația creată prin izbucnirea crizei orientale. Folosirea unei vaste bibliografii, pe care autorii o menționează de cîte ori a fost nevoie, și mai ales a documentelor belgiene, oferă posibilitatea surprinderii aspectelor principale ale situației internaționale a timpului. Belgia, care avea relații bune cu România, a urmărit cu foarte mare atenție aceste evenimente. După cum se remarcă în carte, atenția diplomației belgiene a fost concentrată asupra a două evenimente; conferința de la Constantinopol (1876) și tratativele dintre România și Rusia. Documentele care le discută autorii, într-o încadrare bună în situația internațională, reliefează cu pregnanță opinia Belgiei, favorabilă, în primul rînd schimbării situației României. Faptul acesta este dovedit și prin utilizarea, și redarea integrală, a extraselor din presă, mai ales din reprezentativul ziar „Independance Belge".

Perioadei care urmează de la încheierea (mai bine spus eșecul) conferinței de la Constantinopol și pînă la începerea războiului, autorii îi consacră un spațiu corespunzător. Bazați pe documentele belgiene și pe literatura de specialitate, mai veche și mai recentă — mai ales pe cea apărută cu ocazia centenarului independenței țării noastre — autorii prezintă întreaga gamă de probleme. Deși scopul este să definească în continuare atitudinea Belgiei față de România, cadrul a fost depășit și cititorul poate găsi o serie de date care completează pe cele cunoscute. Se remarcă, în primul rînd, acelea care se referă la situația internațională, la complicațiile cu care a fost confruntată țara noastră înainte de izbucnirea războiului. Pe fondul acesta se reușește prezentarea atitudinii Belgiei. După cum bine remarcă autorii, la Bruxelles era apreciată atitudinea României față de război, politica ei, existînd convingerea că „războiul putea fi evitat dacă puterile europene ar fi venit în întîmpinarea repetatelor cereri

www.dacoromanica.ro

românești pentru garantarea neutralității" (p. 31). În aceeași ordine de idei este de remarcat sublinierea din presa belgiană că România „...a căutat toate ocaziile favorabile pentru a-și crea o poziție din ce în ce mai independentă și autonomă".

Diplomația belgiană, după cum am remarcat și mai sus, a urmărit, în mod special, raporturile româno-ruse de la începutul anului 1877. Din datele culese de diplomați, s-a ajuns la concluzia că existau semne ale apropierii dintre cele două. După cum remarcă autorii aceasta era „importantă pentru aprecierea exactă a poziției românești în sistemul relațiilor internaționale" și pentru definirea „atitudinii marilor puteri" (p. 32). Trebuie să recunoastem că sarcina diplomației belgiene, reprezentantă a unui stat mic, nu era din cele mai ușoare. Totuși, cum ni se demonstrează și în lucrarea de față, la Bruxelles există multe documente care atestă o anumită reușită. Din acestea autorii au știut să selecteze pe cele mai reprezentative, care să ilustreze sigur starea de fapt. Este meritul incontestabil al autorilor că remarcă, pe baza documentelor cercetate, existența și pentru diplomația belgiană a unor probleme, care devin fire călăuzitoare în activitatea ei viitoare. Prin comentariul făcut de autori, cititorul este introdus cu atenție în problemele cuprinse în documente. Pe baza acestora se pot remarca elementele care au stat la baza relațiilor româno-ruse. Rapoartele diplomatice (cu precădere sînt utilizate cele ale agenției diplomatice belgiene de la București) redau situația reală, autorii în comentariul lor insistînd asupra aspectelor semnificative, esențiale, surprinse veridic de acestea. Este meritul lor că nu se lasă furați de litera documentului, discuțiile care le angajează atenționează cititorul, iar prin trimiterile la alte surse impun coroborarea. El nu scapă din vedere să alăture documentelor oficiale și extrasele din presă, făcînd însă diferențierea care se impune între aceste surse. Pentru reliefarea atitudinii opiniei publice belgiene este meritul lor că subliniază, folosind „Independance Belge" și „Journal de Bruxelles", atitudinea față de situația creată și simpatia față de români. În acest sens, este deosebită condamnarea acțiunilor Turciei de violare a neutralității României, ceea ce constituie, după părerea noastră, încă o probă evidentă a înțelegerii situației poporului român.

Atenție deosebită este acordată situației create prin declanșarea operațiunilor militare. Cum bine remarcă autorii, prin intrarea trupelor ruse în țară se punea capăt stării de incertitudine și echivoc (p. 34), ceea ce face ca opinia publică belgiană să urmărească și mai atent situația creată. Diplomația, în primul rînd, se concentrează asupra aspectelor majore care au apărut. Dată fiind situația, agentului diplomatic de la București îi revenea principala misiune de informare. Din documentele selectate de autori se vede că Hoorickx, agentul diplomatic belgian, a reușit să surprindă esența problemelor. Analizînd cele prezentate de el, se poate vedea că a fost un bun cunoscător. Autorii remarcă valoarea informațiilor sale dar nu omit să sublinieze că agentul belgian nu a cunoscut toate detaliile. Astfel, el prezintă modul defectuos al prezentării intrării trupelor ruse în țară fără a cunoaște rezultatele tratativelor româno-ruse. Esențială rămîne însă exprimarea atitudinii favorabile față de acțiunea militară a României, care a devenit și în concepția agentului belgian, singura soluție pentru rezolvarea tuturor problemelor. Dealtfel, în momentul cînd a fost cunoscuta convenția erorile au fost înlăturate și la Bruxelles s-a dat adevărata valoare situației existente.

Datele primite de la București au fost completate, la Bruxelles, cu informații primite din celelalte capitale. Autorii au acordat atenția cuvenită acestora și, în continuare, mai mult prin informații de presă, caută să surprindă atitudinea altor puteri mari față de România. Se desprinde, în acest sens, reliefarea atitudinii Vienei și cum bine se remarcă, aceasta prin „relevarea, uneori chiar cu amănunte, ...a orientărilor și inițiativelor de la Viena și Budapesta" fapt care oferea „cititorului belgian o imagine reală și globală a poziției monarhiei în chestiunea orientală" (p. 45). Extrasele edifică cititorul asupra unor aspecte care privesc țara noastră.

Desfășurarea războiului și cooperarea armatei române cu armata rusă sînt problemele care, prin informațiile documentare belgiene, le prezintă autorii în continuare. Documentele cuprinse, în capitolul rezervat redării lor integrale, dovedesc preocuparea diplomației belgiene pentru cunoașterea problemelor care au rezultat din acțiunile armatei române. De la București, după cum se poate vedea, au fost transmise informații despre aceste acțiuni. Hoorickx se dovedește un fin și imparțial observator și cum remarcă autorii, după părerea lui, Rusia a fost obligată, de cele două eșecuri din fața Plevnei, să recurgă la ajutorul armatei române. Participarea acesteia la operațiunile din sudul Dunării a fost urmărită, și prezentată ca atare, cu și mai mare atenție. Aproplat de cercurile politice, agentul belgian a putut informa, uneori cu detalii, despre problemele care au rezultat din aceste acțiuni. Astfel, la Bruxelles, au fost cunoscute actele de eroism ale ostașilor români, pe care le a prezentat și presa din sursele ei directe de pe front. O selecție riguroasă a extraselor din presa belgiană, îl pune

www.dacoromanica.ro

pe cititor în înțelegerea mai exactă a atitudinii Belgiei față de lupta României pentru consacrarea independenței.

O problemă care-i preocupă pe autori este aceea a noilor mutații diplomatice și a acțiunilor menite să ducă la încheierea păcii. Din cele prezentate se poate constata că Belgia a fost atentă, în continuare, la cele ce se discutau în sferele diplomatice ale Europei pe această temă. Trimișii ei au primit instrucțiuni speciale pentru a urmări, în marile capitale, reacția față de situația creată. Presa belgiană, avînd principală sursă de informare ziarele din capitalele europene, a consacrat spații largi acestei chestiuni. Pentru perioada pînă la Congresul de la Berlin, autorii au avut în vedere prezentarea acelor documente și a informațiilor de presă, pe care guvernul belgian le a primit de la București. Se înțelege că prin intermediul acestora, sînt în atenție relațiile româno-ruse, detaliile, care puteau fi cunoscute, despre încheierea păcii de la San-Stefano. Cititorului îi este atrasă atenția asupra sublinierilor privind „amărăciunea guvernului român" față de cele întîmplate. Totodată, autorii prezintă detalii din presa belgiană, scoțînd în evidență esența noii etape care începe în cadrul relațiilor internaționale, lupta dintre marile puteri și naționalitățile care caută să și asigure existența (p. 58).

Un spațiu special este rezervat marii probleme a istoriei țării noastre, recunoașterea independenței. Autorii urmăresc aici, prezentarea cadrului internațional, din care nu lipsesc eforturile diplomatice ale României și surprinderea atitudinii Belgiei. Prin menționarea realizărilor istoriografiei noastre în această chestiune, se poate vedea că autorii nu au avut intenția să pună în discuție probleme noi, ci doar să completeze (aceasta este o altă reușită a lucrării) ceea ce se cunoștea pînă acum. Dealtfel, ei menționează că scopul este prezentarea unei serii „de aspecte pe baza rapoartelor diplomatice belgiene de care dispunem, urmărind în mod deosebit și atitudinea Belgiei față de această chestiune..." (p. 59). Cu toate acestea, trebuie remarcat meritul lor de a l purta pe cititor prin labirintul problemelor cu care era confruntată țara noastră și prin aceasta face o nouă dovadă a importanței acestor documente. De la început, ei remarcă interesul guvernului belgian pentru cunoașterea situației. „din motive comerciale", din această acțiune rezultînd și o apropiere mai mult de România. Autorii au găsit datele necesare pentru a susține apropierea prin documentele care se referă la atitudinea a doi diplomați belgieni, Hoorickx și Nothomb. Din documentele pe care le prezintă, se poate vedea că diplomația belgiană și-a concentrat atenția asupra perioadei 1878 1880, căutînd să descifreze la timp datele care atestă atitudinea, mai ales, a Angliei, Franței și Germaniei. Fără a omite atitudinea celorlalte mari puteri, autorii volumului insistă asupra acestora. Prin maniera de prezentare a problemelor, ei se dovedesc cunoscători ai perioadei și prin comentariile pe care le fac nu se limitează numai la ceea ce le oferă documentele belgiene. Este meritul lor însă că fac o prezentare a acestora fapt care-l ajută pe cititor să surprindă elementele mai puțin cunoscute. Remarcăm, de asemenea, modul cum este încadrată atitudinea Belgiei în această complicată situație internațională. Nu sînt lipsite de sens precizările în legătură cu recunoașterea independenței României, acele detalii care au determinat amînarea recunoașterii pînă în anul 1880.

Urmărind cu mare atenție situația internațională, diplomația belgiană a ajuns la unele concluzii interesante care sînt surprinse de documentele inserate în lucrare. Din cele prezentate se poate deduce că Belgia căuta în continuare explicații. În mod cert acestea nu puteau veni decît de la Berlin, unde Nothomb, ambasadorul ei, a discutat mult aceste chestiuni. Fin și bun observator, el a informat despre tot ceea ce s-a discutat pe tema recunoașterii României independente. Insistă, și autorii subliniază acest fapt, pe sprijinul acordat de Franța lui Bismarck, în vederea unei acțiuni conjugate la București. Folosind informațiile documentelor, autorii subliniază în comentariul lor, atrăgînd astfel atenția cititorului, că din luna noiembrie 1878 cele trei mari puteri au hotărît „să nu acorde recunoașterea decît în schimbul unor garanții serioase" (p. 65). Preocuparea pentru cunoașterea și a altor detalii reiese din documentele prezentate și trebuie remarcate datele pe care ni le oferă în legătură cu aceste discuții. Se înțelege că diplomația belgiană și-a concentrat atenția asupra atitudinii Germaniei. Concluzia ambasadorului belgian era că „există o înțelegere între Germania, Anglia, Franța și Italia, pentru a nu primi scrisorile de acreditare ale miniștrilor români înainte de reglementarea chestiunii evreiești" (doc. 54).

Rezultatul direct al acestei informări a privit politica Belgiei în conjunctura internațională creată. Autorilor nu le scapă acest amănunt și ei pun în discuție atitudinea Belgiei față de România în aceste împrejurări. „Belgia spun autorii în comentariul făcut își schimbă orientarea față de România, alinîndu-se la poziția marilor puteri, de care se legau și interesele politicii sale externe (p. 69). Cu toate acestea, ei nu sînt de acord că Belgia a încetat să acționeze pentru recunoașterea independenței țării noastre. Tocmai de aceea diplomații ei sînt orientați spre

www.dacoromanica.ro

cunoaşterea, în continuare, a cît mai multe detalii din discuţiile care continuau între Berlin, Londra şi Paris. Că nu există îndepărtare de România o dovedesc autorii prin atenţionarea cititorului în comentariul pe care-l fac instrucţiunilor date de către Ministerul de Externe al Belgiei, ambasadorului de la Londra, la 5 martie 1879 (vezi doc. 83). Faptul este edificator pentru curajul de care a dat dovadă Belgia, trecînd peste preceptele impuse de marile puteri.

Prin redarea integrală a documentelor, discutate în aceeaşi manieră, care se referă în continuare la recunoaşterea independenţei României, autorii pun în valoare date noi. Sînt de remarcat, în acest sens, rapoartele în care sînt date unele detalii privind insistenţele lui Bismarck „pentru un demers comun al celor trei" (p. 72), condamnarea Italiei pentru modificarea atitudinii şi unele incidente pe această temă. Sînt multe documente care se referă la acţiunile comune întreprinse la Bucureşti pentru modificarea articolului 7 din constituţie. Din sursele belgiene se poate afla care au fost demersurile Londrei, care au fost propunerile lui Salisbury şi cum au fost ele primite de către celelalte mari puteri.

Ultima parte a lucrării este rezervată perioadei cuprinsă între sfîrşitul anului 1879 şi februarie 1880. Se ştie că în acest timp diplomaţia română a acţionat cu mai mare forţă pentru obţinerea recunoaşterii independenţei. Fără să neglijeze ceea ce a fost publicat pînă acum, autorii au avut în vedere prezentarea unor documente care se referă şi la aceste acţiuni şi la cadrul internaţional în care se desfăşurau ele. Cititorul poate găsi, în comentariul făcut de autori, prezentarea întregii game a problemelor cu care s-a confruntat România, greutăţile de tot felul, iar în documentele selectate cu multă grijă se reliefează mai pregnant situaţia internaţională. Autorii n-au neglijat să prezinte atitudinea Belgiei, recunoaşterea de către ea a independenţei ţării noastre şi stabilirea pe baze noi a relaţiilor dintre cele două ţări.

Capitolul al doilea al cărţii cuprinde documentele şi extrasele din presa belgiană. Acestea sînt selectate cu multă atenţie şi cuprind întreaga perioadă 1877—1880.

Prin aducerea în circuitul ştiinţific a documentelor şi extraselor din presa belgiană, cei doi istorici clujeni îşi aduc contribuţia la mai buna cunoaştere a acestei atît de bogate perioade din istoria ţării noastre. Se ştie că au avut loc, în acest timp, foarte multe evenimente, care, în mod normal, nu pot fi cuprinse toate în documentele diplomatice străine. Nu poate fi emisă pretenţia ca documentele belgiene să se refere deci la toate acestea. Ele reţin atenţia prin faptul că nu scapă esenţialul şi autorii cărţii le aduc în discuţia cititorilor pe cele mai importante din acest punct de vedere. Cum remarcam, selecţia este riguroasă şi se dovedeşte că autorii nu s-au lăsat furaţi de bogăţia (numerică) a documentelor. Avînd în vedere scopul pe care şi l-au propus ne permitem să facem şi cîteva observaţii. Mai întîi, dorim să ne referim la interesul Belgiei pentru evenimentele care privesc ţara noastră. În acel „clasament" (subl. noastră A.F.) al motivelor, autorii situează pe primul plan „asemănările existente în evoluţia istorică a celor două ţări..." urmînd apoi simpatia reciprocă şi în final interesul economic. Ne întrebăm dacă nu cumva primează economic şi aceasta pentru că avem în vedere tratativele economice ale Belgiei cu România, în perioada la care se referă autorii, deziderатul exprimat tot în documente belgiene „de a nu scăpa din vedere" valoarea economică a României pentru toată partea de sud-est a Europei.

Intenţia autorilor, fapt care le a reuşit pe deplin, a fost de a prezenta două manifestări ale atitudinii Belgiei; cea oficială şi cea neoficială (de opinie publică). Pentru mai buna surprindere a atitudinii oficiale ar fi fost, credem noi, de mare utilitate cuprinderea în volum şi a instrucţiunilor ministrului de externe al Belgiei trimise ambasadelor în momentele la care se referă rapoartele. De asemenea, considerăm că nu erau lipsite de importanţă rapoartele diplomatice ale ambasadorilor de la Petersburg şi Constantinopol, mai ales pentru perioada aprilie 1877 martie 1878.

Aceste puţine observaţii nu scad valoarea lucrării care rămîne o contribuţie importantă la cunoaşterea perioadei amintite şi chiar a relaţiilor dintre România şi Belgia. Valoarea lucrării o dau multele documente inedite cuprinse în capitolul al doilea. Autorii au ştiut însă să folosească acest material, să-l discute, în capitolul întîi, şi astfel să-l pună pe cititor în temă cu conţinutul documentelor. Cartea se impune deci atenţiei specialiştilor şi în egală măsură cititorilor interesaţi de lupta României pentru obţinerea independenţei, a modului cum s a reflectat aceasta în opinia belgiană.

Aurel Filimon

www.dacoromanica.ro

GUILLERMO MORON, *Istoria Venezuelei*, Cuvînt înainte de Mihnea Gheorghiu, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1980, 243 p.

Profesorul Guillermo Moron, de la Universitatea „Simon Bolivar" din Caracas, cea mai proeminentă personalitate a şcolii istorice venezuelene, a elaborat pentru opinia publică românească compendiul de istoria Venezuelei pe care Editura Scrisul românesc l-a tipărit recent.

În competentul „Cuvînt înainte" semnat de prof. univ. dr. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de ştiinţe sociale şi politice, se subliniază faptul că lucrarea „ne oferă, într o expunere în acelaşi timp erudită şi atractivă, principalele perioade istorice şi date social politice, necesare informării depline a cititorilor noştri despre o ţară şi un popor de care ne leagă multe trăsături comune şi aspecte asemănătoare ale dezvoltării istorice, deşi ţările noastre sînt situate la o atît de mare distanţa geografica" (p. 6). Este în curs scurt de istorie, împărţit judicios în opt capitole, cea mai mare întindere avînd-o capitolul V „Independenţa" care ocupă un sfert din lucrare, deoarece, profesorul Guillermo Moron apreciază independenţa, declarată la 5 iulie 1811 şi cucerită 10 ani mai tîrziu, ca cel mai eroic episod din istoria Venezuelei.

În primul capitol „Aborigenii" se prezintă primii locuitori, arawaki, care au creat cea mai veche cultură „arawaco", peste care au invadat războinicii caraibi, indienii, carora primii cronicari le atribuie origini asiatice şi chiar feniciene. Aborigenii sau indienii sînt astăzi o minoritate mai puţin de 100 000 cu un mod de viaţă complet diferit de cel al creolilor, oameni albi care formează grosul poporului venezuelean. Indienii vorbesc limba lor, caraiba, nu ştiu să scrie şi să citească, cultivă primitiv pe loturi mici porumbul, ardeiul, tutunul şi cresc capre, porci, curcani şi raţe. Deşi prezintă succint procesul de dispariţie treptată a elementului indian, autorul subliniază contribuţia lui la formarea poporului venezuelean prin procesul de miscenează şi crede că se impune astăzi încorporarea indienilor în activitatea productivă a naţiunii. Profesorul Guillermo Moron evidenţiaza contribuţia aborigenilor, dar afirmă la p. 10 că „stadiul avansat al culturii spirituale în care se află Venezuela azi se datorează culturii europene, în speţă celei spaniole".

Capitolul II „Descoperirea si cucerirea" cuprinde secolele XVI şi XVII. Descoperită în 1498 de genovezul Cristofor Columb, în a treia sa călătorie spre Indiile de Vest, Venezuela a fost cucerită în secolul al XVI-lea printr-o cruciadă religioasă, aprobată de papă, de exploratorii spanioli, primii fiind Alonso de Ojeda şi renumitul cartograf Amerigo Vespucci căruia i se atribuie denumirea de Venezuela apărută după 1528.

În căutare de aur, perle şi sclavi, spaniolii au organizat timp de 200 de ani expediţii războinice sau de natură misionară, desfiinţînd şi supunînd diferitele grupări de triburi care, deşi înrudite prin limbă şi obiceiuri, trăiau separat, fără să aibă conştiinţa înrudirii lor. Deposedîndu i pe băştinaşi de pămîntul lor, conchistadorii au fondat oraşe, primul fiind Nueva Cadiz, au pus bazele unei organizări politice sub „protecţia" coroanei spaniole. A urmat un lung proces de amestec al indienilor cu spaniolii, africanii şi cei veniţi din insulele Canare. Autorul afirmă la p. 21 că astăzi, la „oamenii de culoare", la imensa majoritate a creolilor şi la albii din cele mai aristocratice familii se observă uşor preponderenţa sîngelui indian, deşi psihologia, caracterul şi aptitudinile de cultură ale venezueleanului sînt spaniole.

Mai puţin documentat este capitolul III „Colonizarea Venezuelei", deoarece procesul a fost puţin studiat de istorici. După cucerirea Venzuelei, conchistadorii au devenit plantatori sau fermieri. Colonizare a avut la bază instituţia economică encomienda care înseamnă predarea unui număr de indieni unui encomiendero (stăpîn) care, în schimbul muncii prestate pe plantaţii, se angaja să-i protejeze, să-i civilizeze, să-i catolicizeze. Astfel encomiendero a devenit baza vieţii sociale şi politice, formînd o clasă de ţărani înstăriţi care au civilizat ţara şi au dat naştere creolilor.

Început prin întemeierea oraşului El Tocuyo (după numele conchistadorului), procesul de colonizare, de fuziune culturală şi a raselor, a fost desăvîrşit de o altă forţă organizată, misionarii, care au înfiinţat numeroase sate în est, în cîmpie („llanos"), punînd bazele marilor culturi agricole şi turme de vite. Encomienda a fost abolită în 1687, iar războiul de independenţă de la începutul secolului al XIX lea a pus capăt activităţii misionarilor.

Începînd cu anul 1501, s-a permis importul de sclavi negri folosiţi ca pescuitori de perle. Nu exista o piaţă de sclavi propriu-zisă, dar sclavi se cumpărau peste tot, pe bani sau prin schimb cu sare, carne, cacao. Sclavia a dăinuit în Venezuela pînă la 24 martie 1854, cînd preşedintele José Gregorio Managas i-a declarat pe negri liberi. Cu toate că sclavul negru a jucat un rol economic de prim rang, constituind mîna de lucru pe plantaţii, în mine, în gospodărie, în Venezuela nu există

www.dacoromanica.ro

astăzi o problemă a negrilor, deoarece ei au fost asimilați fără greutate.

Deși procesul transformării spaniolului în venezuelean nu a fost studiat, profesorul Guillermo Moron demonstrează în capitolul IV „Viața colonială în Venezuela" că fundalul cultural al Venezuelei este spaniol. Început în secolul al XVI-lea, acest proces a durat până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cînd în Venezuela exista o societate deosebită de cea din Spania. Clasa dominantă era formată din conchistadori și descendenții lor, creolii, care ocupau toate posturile importante. Venezuela era împărțită în 6 provincii: Venezuela, Maracaibo, Guayana, Cumaná, Margarita, Trinidad, care erau conduse de guvernatori spanioli recomandați de Consiliul Indiilor. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, conchistadorii deveniseră americani, cu interese proprii, receptivi la ideile europene înaintate și de aceea ei se răscoală împotriva metropolei în 1795 și 1797. Steagul libertății a fost ridicat de Francisco de Miranda (28 martie 1750 — 14 iulie 1816), „primul creol de marcă din istoria lumii", care a atras atenția gînditorilor europeni. El a fost inspiratorul revoluției care a dus la apariția unor republici ce astăzi formează o lume în America Latină.

Baza lucrării o reprezintă capitolul V „Independența" în care autorul are o atitudine critică față de izvoarele istorice folosite și arată că revoluția Venezuelei a fost organizată și realizată de intelectuali, dintre care atitudinea cea mai radicală a avut-o Simon Bolivar (30 iulie 1783 — 17 decembrie 1830) pe care-l prezintă ca ideolog, comandant militar și organizator politic al statului venezuelean. Copleșiți de o puternică criză economică și de numeroasele impozite impuse de Spania care trebuia să facă față invaziei lui Napoleon Bonaparte, intelectualii patrioți din Venezuela au înlocuit pe căpitanul-general (— guvernator) Vicente Emparan (17 mai 1809 — 19 aprilie 1810) cu un guvern format din creoli ce s-a intitulat „Junta Supremă pentru Păstrarea Drepturilor lui Ferdinand VII". Spania i-a declarat rebeli, a numit guvernator pe Fernando Miyares pe care l-a trimis cu o flotă în Venezuela. Junta a organizat alegeri pentru un Congres Național la 11 iunie 1810 și apoi a demisionat. Congresul Național a ales la 20 martie 1811 o nouă putere executivă, un triumvirat format din Cristobal Mendoza, Juan de Escalona și Baltasar Padron. Triumviratul a luat măsuri pentru redactarea unei constituții și la 5 iulie 1811 a rupt relațiile cu Spania, proclamînd crearea unui nou stat „Confederația Americană a Venezuelei" care cuprindea provinciile: Caracas, Cumaná, Barinas, Margarita, Barcelona, Mérida și Trujillo.

Noul guvernator spaniol s-a stabilit la Puerto Rico și a trimis împotriva patrioților venezueleni conduși de Miranda pe căpitanul Domingo Monteverde care a obținut victoria. Învingătorul a zdrobit prima republică și a instaurat dictatura personală.

Adevărata luptă pentru independență a început la 15 decembrie 1812, cînd Simon Bolivar a publicat „Manifestul de la Cartagena" unde și-a expus ideile politice despre necesitatea eliberării Venezuelei sub lozinca „războiul pînă la moarte". La 3 octombrie 1813, în bătălia de la Trincheras, Bolivar l-a învins definitiv pe Monteverde. Republica lui Bolivar a avut o scurtă existență, deoarece la începutul anului 1814 a apărut un nou lider regalist, José Tomas Boves, care a ocupat Caracas, instituind o severă dictatură. Bolivar a fugit la Kingston în Jamaica unde a încercat să cîștige colaborarea englezilor. Nereușind, a plecat în Haiti unde, în schimbul promisiunii că va elibera pe sclavii din Venezuela, a primit ajutor de la conducătorul negru Pétion. La 31 decembrie 1816 a debarcat în Venezuela, a obținut o serie de victorii și s-a proclamat șef suprem. Luptele au continuat pînă în anul 1820. În starea de război în care se găsea țara, Simon Bolivar a proclamat la 17 decembrie 1819 Republica Federativă Columbia care cuprindea Venezuela și Noua Grenadă. În septembrie 1820, el a încheiat un armistițiu pe timp de 6 luni cu Spania, care recunoștea existența noului stat, Columbia, cu capitala la Cúcuta. Războiul a reizbucnit la 28 aprilie 1821 și Bolivar a obținut strălucita victorie de la Carabobo, 24 iunie 1821. Avînd puteri depline, el a eliberat în 1822 Ecuador, în 1824 Peru și în 1825 Bolivia formînd o puternică uniune, Republica Federativă Marea Columbie. Măsurile dictatoriale luate au provocat răscoalele din anii 1826 — 1829 care, deși înfrînte de Eliberator, l-au obligat să convoace Congresul Constituant, 20 ianuarie 1830, cînd s-au consemnat separarea Venezuelei de uniune și demisia lui Bolivar. Eliberatorul s-a retras la Quinta de San Pedro Alejandrino unde a murit la 17 decembrie 1830.

Capitolul VI „Republica" tratează fenomenele economico sociale și evenimentele politice din anul 1830 pînă în anul 1936, cînd s-a instaurat „democrația" în Venezuela. Țară eminamente agrară, Venezuela a fost după 1830 o republică constituțională condusă de guverne succesive cunoscute sub titulatura de oligarhia conservatoare care a creat un sistem economic propriu. În 1840 s-au format două partide politice: conservator și liberal, două grupuri care s-au luptat pentru putere pînă în zilele noastre.

www.dacoromanica.ro

La alegerile din ianuarie 1847 a ieşit învingător José Tadeo Monagas care, prin reformele sale, a pus bazele unui sistem politic numit oligarhia liberală. Acest sistem a durat pînă la revoluţia din 1859 care a stabilit o constituţie federală şi a consolidat democraţia socială. Timp de 100 de ani a fost republică federală cu numele de Statele Unite ale Venezuelei, dar practic a funcţionat ca stat centralizat, guvernul aflîndu-se în mîinile unui preşedinte. Dintre conducătorii Venezuelei, profesorul Guillermo Moron a insistat mai mult asupra preşedinţilor Guzmán Blanco (1870—1877 şi 1880 1888), Cipriano Castro (1899—1908) şi Juan Vicente Gómez (1908 1935) care, din cauza tiraniei lor şi a unor greutăţi economice, au trebuit să facă faţă unor crize politice şi răzmeriţe numite „revoluţia albastră", „revoluţia revendicativă", „revoluţia eliberatoare" conduse de Caudillos (lideri) ce doreau puterea politică. Toate aceste revolte au frînat progresul societăţii venezuelene, au slăbit ţara care s-a zbătut în datorii faţă de Germania, Anglia, Italia, deoarece Venezuela „nu a beneficiat de cîţiva oameni luminaţi" afirmă autorul la p. 159.

Sfătuit de S.U.A., preşedintele Gómez a rezolvat conflictul cu cele trei ţări europene şi după 1920 încheie concesiuni petrolifere care au transformat Venezuela în 15 ani. Reglementată prin Legea Minelor din 1910, exploatarea petrolului a constituit baza economiei ţării, iar din 1936 a devenit sursa principală a bugetului naţional, ceea ce a făcut pe eseistul Arturo Uslar Pietri să exclame: „Acum toată Venezuela este petrol" (vezi p. 206). Paralel, s-a lărgit gama bunurilor importate, în deosebi cele de lux. Importul a ridicat standardul de viaţă a celor care lucrau în industria petrolului şi mulţi venezueleni au abandonat agricultura şi creşterea vitelor pentru a se angaja la companiile petrolifere.

Capitolul VII „Democraţia contra dictaturii" se ocupă de perioada 1936 1980 pe care profesorul Guillermo Moron o socoate a fi „istoria contemporană a Venezuelei". După 1937, ţara a cunoscut o luptă dîrză între democraţie şi dictatură, iar pe plan economic stările de prosperitate au alternat cu cele de sărăcie. Regimul democratic a fost stabilit de preşedintele ţării, generalul Eleazar Lopez Contreras (1935 1941), care a dat „Legea ordinii publice", prin care a dizolvat partidele de stînga şi a creat o ideologie naţionalistă bazată pe venerarea lui Simon Bolivar. Sistemul prezidenţial a fost continuat de generalul Isaia Medina Angarita (1941 1946) care a făcut faţă tuturor dificultăţilor create de al doilea război mondial în economia şi în relaţiile internaţionale ale ţării, rezolvînd conflictul teritorial cu Columbia, în anul 1941, prin cedarea peninsulei La Guajira. În anul 1942, Venezuela a rupt relaţiile cu puterile Axei. Nu a intrat în război, dar nici neutră nu a fost deoarece aproape tot petrolul folosit de Marea Britanie provenea din Venezuela, afirmă autorul la p. 216. La 13 martie 1943 preşedintele Angarita a dat „Legea hidrocarburilor" care a legiferat posesiunea ţării asupra bogăţiilor sale de bază şi care este şi astăzi în vigoare.

Venezuela şi-a exprimat acordul cu Declaraţia Naţiunilor Unite în 1945 şi apoi a stabilit relaţii cu Uniunea Sovietică. Guvernul Medina şi-a îndreptat democraţia spre politica socială şi educaţională ale căror efecte au fost de durată. A fost creat Partidul Democratic Venezuelean, pro-guvernamental, care în alegerile din 1945 a cîştigat o majoritate covîrşitoare de voturi. În acelaşi an, a acordat drept de vot femeilor, a permis comuniştilor să aibă un statut legal şi a făcut o reformă agrară. Medina este singurul preşedinte din istoria Venezuelei care nu a făcut arestări politice sau condamnări la exil. La 18 octombrie 1945 a avut loc o lovitură de stat militară sub conducerea Partidului de Acţiune Democratică, înfiinţat în 1928. Puterea politică a luat-o o juntă revoluţionară condusă de şeful acestui partid, Rómulo Betancourt. A fost ales ca preşedinte marele romancier Rómulo Gallegos care a introdus un regim excesiv şi din această cauză a fost înlăturat la 24 noiembrie 1948 de aceiaşi militari care dăduseră lovitura de stat din octombrie 1945. Drept urmare, ţara a regresat din nou spre sisteme totalitare: Charlos Delgado Chalbant 1948—1950, dr. Germán Suaréz Flamerich 1950 1952, col. Marcos Pérez Jiménez 1952—1858. Printr-o lovitură militară, Jiménez a fost înlăturat la 23 ianuarie 1958 şi preşedinte a fost ales în 1959 Rómulo Betancourt. Autorul menţionează la p. 225 că „pentru perioada care s-a scurs de la aceste alegeri din 1958 şi pînă azi e mai cuminte să nu comentăm nimic, deoarece ne lipseşte perspectiva istorică... Ar fi foarte dificilă încercarea de a aprecia administraţia de azi".

Ultimul capitol intitulat „Sensul istoriei contemporane" analizează perioada actuală care este marcată de o democraţie reprezentativă ale cărei precepte juridice sînt cuprinse în Constituţia în vigoare din ianuarie 1961. În anul 1966 s-a format Republica Guayana Britanică şi teritoriul Venezuelei a ajuns la 916.050 km.², faţă de 2.500.000 km.² cît avea republica în 1936 conform doctrinei del riti possidetis juris. Pe baza unor statistici demografice şi culturale, autorul a ajuns la

www.dacoromanica.ro

concluzii sociologice deosebit de interesante, dintre care cea mai importantă este aceea că populația țării se dublează la 20 de ani.

Dezvoltarea economică a națiunii venezuelene se face pe bază de planuri (1976 1980 a fost al cincelea plan) și datorită acestora populația rurală a scăzut de la 65,3%, cît era în anul 1936, la 21,6% în 1971. Profesorul Guillermo Moron regretă că deși Venezuela dispune astăzi de 45 instituții de învățămînt superior, 16% din populația țării este analfabetă. Succesele poporului venezuelean sînt urmărite cu simpatie de poporul român de care este legat prin afinități de limbă și cultură.

În concluzie, *Istoria Venezuelei* a profesorului Guillermo Moron înlătură un gol din literatura istorică din patria noastră și constituie un mesaj de apropiere a popoarelor român și venezuelean, rude apropiate, conform dorinței autorului exprimată în introducerea valoroasei sale opere, care a mai fost tradusă în Republica Populară Chineză și în Marea Britanie.

Dumitru P. Ioniescu

www.dacoromanica.ro

Î N S E M N Ă R I

ISTORIA ROMÂNIEI

ADELA BECLEANU IANCU, *Spiritualitatea românească. Permanență. Devenire*, Edit. politică, București, 1980, 216 p.

Lucrarea Adelei Becleanu Iancu, face parte dintre acele cărți care, prin titlu, stîrnește interesul oricărui istoric și cu atît mai mult iubitorilor de istorie. Spiritualitatea românească este un subiect de interes general și așa se explică generozitatea cu care Editura politică a oferit spațiul său tipografic autoarei.

Propunîndu-și să contribuie la dezlegarea acelei „enigme" specifice existenței românești care, de fapt, de mult nu mai este o enigmă pentru nimeni — Adela Becleanu Iancu încearcă să facă o sintetică prezentare *a civilizației românești* și a felului cum a fost ea prezentă în conștiința românilor de-a lungul veacurilor. Așa cum bine se subliniază în „Cuvînt înainte", autenticitatea civilizației românești, originalitatea ei de netăgăduit își află fundamentul în „rădăcinile străvechi ale istoriei populației născute și crescute pe teritoriul carpato-danubio-pontic, o populație care a locuit neîntrerupt de-a lungul mileniilor acest pămînt, creînd pe rînd civilizații proeminente, în ipostaza neolitică, traco-geto-dacică, daco romană și românească.

Căutînd să scoată în evidență acel *filon al permanenței* spiritualității românești prin care poporul nostru și-a perpetuat însăși ființa sa națională, autoarea face o amplă investigație asupra întregii creații culturale, de-a lungul istoriei poporului român, sub toate formele sale de manifestare — populară, cultă, literară, științifică, filozofică, folosind limbajul oral, scris, figurativ sau sonor. Subliniind importanța *tradiției* în făurirea civilizației românești, în lucrare se remarcă pe bună dreptate ca acest „filon de aur al spiritualității" nu înseamnă însă „un dat etern, static, atemporal", deoarece tradiția capătă noi valențe prin actualitate „în configurația unei *deveniri* care impune o dinamică culturală dezvoltată atît prin creație cît și prin confluență".

Primul și cel mai întins capitol, „Spiritualitatea românească în conștiința generațiilor", urmărește „o selecție pe firul *logico-istoric* și cu argumentele unei valorificări critice, a unor contribuții reprezentative ce aparțin celor mai diverse categorii de cercetători români care s-au afirmat în decursul timpului în acest domeniu". Parcurgînd fugitiv contribuția marilor cronicari, a școlii ardelene și a generației pașoptiste la afirmarea continuității românilor, conștiinței lor istorice și spiritualității românești, un spațiu mai amplu este rezervat celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, cînd întreg frontul cultural românesc era preocupat să dea o definiție reală a fizionomiei spirituale a poporului român. Capitolul mai cuprinde referiri la semănătorism și poporanism, la curentul marxist — introdus în gîndirea românească de C. Dobrogeanu-Gherea — la etnicism sau românism — apărut încă din secolul al XIX-lea, dar care avea să atingă momentul de apogeu în prima jumătate a celui următor —, la gîndirism și trăirism — care aveau să se situeze pe poziții unui etnicism exagerat și „să exalte tot ce era nociv în trecutul și actualitatea românească din prima jumătate a secolului 20" —, la frontul comun de orientare rațională și democratică — care „a reacționat cu promptitudine prin critică și demascarea manifestărilor contrare liniei progresiste, ascendente a spiritualității românești" —, la contribuția revistelor îndrumate sau influențate de P.C.R. — care au adus o contribuție esențială în combaterea obscurantismului și rasismului —, precum și la jaloanele trasate de P.C.R. în prima etapă a revoluției materiale și spirituale în care s-a angajat poporul român după actul de la 23 August 1944.

Cel de al doilea capitol, „Spiritualitatea românească în conștiința contemporană", se oprește cu precădere asupra unor opere de mare importanță elaborate de Athanasie Joja, Nicolae Mărgineanu, Dan Zamfirescu, Constantin Noica, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Paul Anghel, Alexandru Tănase, Vladimir Streinu ș.a., conchizînd că „spiritualitatea românească se află astăzi într-o etapă superioară a conștiinței de sine". De remarcat că toate aceste opere fac obiectul unei prezentări critice pertinente.

„REVISTA DE ISTORIE", Tom 34, nr. 4, p. 787—794, 1981

www.dacoromanica.ro

Capitolul următor, „Valori perene ale spiritualității românești" își concentrează atenția asupra procesului de continuitate, de devenire al poporului român, scos în evidență prin cultura materială și artistică creată încă din paleolitic și neolitic, prin limba și cultura populară care aveau să atingă noi trepte în existența istorică a românilor „odată cu afirmarea creatorilor individualizați și cu apariția artei culte" și care a generat acea personalitate spirituală exprimată „printr-un complex de caracteristici, reunită într-o indestructibilă *unitate*, aflată într-o permanentă îngemănare funcțională a valorilor trecutului și prezentului pentru construirea viitorului".

„Conștiința istorică" — titlul celui de al patrulea capitol — a apărut, după cum afirmă de la început Adela Becleanu Iancu, „de timpuriu în sistemul de valori spirituale românești și s-a manifestat complex, în diferite ipostaze, în raport cu condițiile social-economice specifice, devenind o permanență a istoriei noastre". Pentru a demonstra prezența continuă a conștiinței istorice la români — apărută mai întîi sub forma *conștiinței etnice* (de neam) care avea să promoveze *ideea originii comune* (romanitatea, dacismul), a *unității* (de limbă și teritoriu) și a *continuității* — autoarea aduce argumente atît din operele marilor noștri cronicari, ale strălucitilor reprezentanți ai școlii ardelene și ale generației pașoptiste, ale primilor noștri istorici din secolul al XIX-lea sau ale marilor istorici din secolul al XX-lea, cît și ale scriitorilor clasici sau contemporani, din care se desprinde cu tărie ideea că „voința de a fi *noi înșine* a constituit axa principală a dezvoltării noastre istorice și culturale, trăsătura proeminentă a conștiinței noastre istorice care s-a manifestat pe întreg parcursul istoriei noastre, a izbîndit în lupta pentru păstrarea ființei naționale".

„Sentimentul patriotic. Respectul pentru alte popoare" este tema următorului capitol. Pornind de la proverbe — acea chintesență a înțelepciunii poporului nostru —, cîntece haiducești, balade istorice și eroice populare, este trecută în revistă întreaga creație artistică a poporului român, care, de la un capăt la altul, e străbătută de același leit-motiv dragostea de moșie. Nu există operă artistică, indiferent de gen literară, muzicală, plastică —, care să nu fie animată — direct sau indirect — de acea „amoare de patrie" cum îi spunea Simion Bărnuțiu. Și, cum bine se subliniază în lucrare, sentimentul patriotic, care are un caracter istoric, își găsește la români „reazemul în umanism și în omenie, este incompatibil cu șovinismul, cu discriminările rasiale și naționale", îmbinîndu-se cu respectul pentru alte popoare.

Următoarele capitole se apleacă asupra altor caracteristici ale spiritualității românești, caracteristici care au apărut odată cu strămoșii noștri și care nu vor pieri decît odată cu însuși poporul român. Este vorba de „Dreptate, dîrzenie, eroism, vitejie înțeleaptă", „Rațiune, înțelepciune, cumpătare", „Simplitate, modestie, cinste", „Echilibru, realism, măsură, armonie", calități de totdeauna ale poporului român, cîntate și slăvite încă din antichitate și de atunci mereu prezente în cultura românească, recunoscute în numeroase rînduri chiar și de dușmani.

Al unsprezecelea capitol — „Vocația umanistă" — prezintă acel „mesaj spiritual al omului ca existență cotidiană" ce constituie o altă mare calitate a poporului nostru, prezentă, de asemenea, încă în primele manifestări culturale din paleolitic. Nimic nu poate fi mai elocvent pentru umanismul strămoșilor noștri decît lecția de omenie pe care Dromichete i-a dat-o trufașului rege Lisimach, fapt singular în întreaga antichitate. Din toată cultura românească — proverbe, poezie populară, cronici, opere literare, istorice și chiar științifice, muzică, artă, plastică emană un puternic umanism care s-a perfecționat mereu, ajungînd astăzi un umanism complet, umanismul socialist.

Alt capitol tratează „Hărnicia. Eroica muncii creatoare", aceste valori perene ale spiritualității românești fiind remarcate și admirate de numeroase personalități, din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi. Puține popoare au un asemenea cult al muncii ca poporul român și acest fapt este evidențiat de întreaga spiritualitate românească începînd cu proverbele și terminînd cu marii artiști și oameni de știință.

Dragostea românilor pentru natură este egalată poate numai de marea lor dragoste de patrie și de libertate. Cel de al treisprezecelea capitol „Sentiment al naturii" prezintă altă fațetă a sensibilității românești, care prin „Miorița" a adus unul din cele mai frumoase elogii dragostei de natură. Această dragoste este prezentă în toate creațiile artistice populare sau culte — ale românilor și-și găsește explicația în faptul că „în natură și-a găsit refugiu și alinare sufletul românesc, în raport cu ea s-au născut sentimente puternice, exprimate într-un mod specific în dor, jale, alean, joc".

Ultimul capitol, „Optimism, patos al construcției", prezintă acel corolar al spiritualității românești, o adevărată *„scară de virtuți"*, spre care a aspirat și pe care și-a trecut-o una alteia fiecare generație, creînd astfel mediul prielnic afirmării eforturilor creatoare, aleanului acțiunii transformatoare". „Literatura populară sau cultă — întreaga artă românească — remarcă cu justețe autoarea — sînt creații spirituale sănătoase, pline

www.dacoromanica.ro

de *încredere în viață* și de simpatie umană". Încrederea în viitor și patosul construcției caracterizează întreaga spiritualitate românească. Acele „slobode veacuri" de care își lega toate speranțele Miron Costin au sosit, în sfîrșit, pentru poporul român ce-și clădește astăzi un viitor luminos. Cu toate nefericirile pe care o soartă atît de haină i le-a hărăzit, poporul nostru n-a pierdut speranța în viitorul său strălucit fiindcă a fost convins, așa cum afirma Nicolae Bălcescu în 1847, că „Românii nu vor pierii, românii nu pot picrii".

Dacă intențiile și scopul urmărit de Adela Becleanu Iancu în această lucrare sînt salutare, nu același lucru se poate spune și despre rezultatul obținut. Parcurgînd, ce-i drept, o întinsă bibliografie, autoarea a extras o serie de citate semnificative pe care le-a prezentat însoțite de scurte comentarii, uneori critice, realizînd astfel o operă de colaj, metodă atît de des folosită în ultimele decenii — și cu destul succes la public — de așa zișii istorici-reporteri. Numai că această metodă de lucru se pretează la popularizarea unor evenimente importante — cel mai adesea senzaționale — din istoria omenirii, nu și cînd este vorba însă de alt gen de lucrări și cu atît mai puțin la cele ce se vor științifice. Sigur, o aprofundare temeinică, o decantare sistematică a materialului parcurs, însoțite și de o mai mare contribuție personală, cum se impunea la realizarea unei astfel de lucrări, ca cea care face obiectul prezentării de față, ar fi dus la cu totul alt rezultat. Alegînd alt drum cel mai lesnicios, de altfel Adela Belcianu Iancu ne oferă, totuși, o lucrare destul de interesantă pentru publicul larg, neinițiat, sau pentru străinătate, dar puțin utilă specialiștilor, cum ar fi fost de dorit.

Radu-Dan Vlad

* * * *Documente străine despre români*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1979, 341 p.

Timp de aproape 150 de ani de existență, Arhivele Statului din țara noastră au adunat cu minuțiozitate sute de mii de documente privitoare la istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, documente ce ilustrează viața, lupta pentru păstrarea ființei naționale, locul românilor în contextul vieții internaționale cît și contribuția lor la progresul civilizației autohtone și al umanității. Documentelor interne de proveniență foarte diversă de la organizații și instituții la persoane particulare li se alătură cele culese din arhivele, muzeele și bibliotecile de peste hotare, acțiune mult impulsionată în anii socialismului.

În acest context trebuie privită și editarea, în 1979, a volumului de „Documente străine despre români", colectivul de elaborare fiind compus din: Manole Neagoe, Ioana Burlacu, Ștefan Hurmuzache și Tahsin Gemil, avînd coordonator pe Ionel Gal, directorul general al Arhivelor Statului. Și-au adus de asemenea aportul și un grup de prestigioși istorici din țara noastră, printre care Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Dan Berindei, Ștefan Olteanu, Apostol Stan, Gheorghe Iscru etc.

Culegerea amintită cuprinde 95 de documente, selectate din instituțiile specializate din străinătate, însumînd știri și evenimente referitoare la români și strămoșii lor din cele mai vechi timpuri pînă la realizarea statului național unitar român, ele constituind mărturii clare ale continuității românilor pe teritoriul actual, ale formării poporului român, ale culturii sale materiale și spirituale și legăturile cu popoarele vecine, lupta pentru autonomie și independență, deșteptarea ființei naționale (1859).

După prefață, semnată de Ionel Gal, coordonatorul volumului, documentele incluse sînt grupate în 8 părți, și anume: Civilizația traco-geto-dacă, originea poporului român; Constituirea statelor feudale românești. Lupta poporului român pentru eliberarea socială și națională; Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan; Revoluția română din anul 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu; Revoluția română de la 1848; Unirea Principatelor; Cucerirea Independenței României; Făurirea Statului național unitar român, fiecare compartiment fiind precedat de sumare, dar foarte la obiect, introduceri cu scopul de a-i facilita cititorului înțelegerea mai justă a epocii respective. Unele categorii de izvoare dispun de succinte rezumate referitoare la eveniment sau informații asupra autorului, iar ori de cîte ori s-a considerat necesar, documentele au fost însoțite de note și explicații privitoare la momentul istoric.

Dintre mărturiile existente în volumul de față, unele au văzut pentru prima dată lumina tiparului, iar altele constituie republicări făcînd obiectul altor culegeri de profil. Acolo unde autorii au considerat necesar au fost redate facsimile de pe unele ediții ale istoriografiei universale sau de pe documente ce nu au mai văzut lumina tiparului.

Primul grup de documente, ce se referă la civilizația traco-geto-dacă beneficiază de o introducere succintă (autor dr. Ștefan Olteanu) dar foarte edificatoare asupra evenimentelor epocii și relațiilor strămoșilor noștri cu alte popoare. Sînt inserate aici mărturii de la Herodot, Arian, Platon, Strabon, Dio Cassius, Iordanes, Justinian etc., extrem de revelatoare

www.dacoromanica.ro

definirea rolului geto-dacilor în civilizația lumii antice.

Următorul grup de documente, cel mai numeros, având cuvîntul introductiv semnat de acad. Ștefan Pascu, cuprinde printre altele și fragmente din cronica Notarului anonim, mărturii conținute în Diploma Ioaniților și Cronica pictată de la Viena, ș.a. Sînt înglobate aici, documente ce ilustrează lupta antiotomană dusă de poporul român sub conducerea lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și apoi Mihai Viteazul, ca și unele referitoare la realizarea primei epopei naționale: unirea celor trei țări române (1600).

Seria de informații este completată și cu relatări aparținînd unor călători străini printre care Georg Reicherstorffer, Anton Verancsics, Evliya Celebi, Paul de Alep ș.a.

A treia parte a antologiei abordează știri privind răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan de la 1784. Ea beneficiază de o introducere în temă și o caracterizare a secolului al XVIII-lea semnată de prof. univ. dr. Stefan Ștefănescu care subliniază mutațiile economice suferite de societatea românească în a doua jumătate a acestui secol, schimbările politice cît și evenimentele din viața socială și spirituală, toate la un loc contribuind la procesul de formare a națiunii române. Cele patru documente, cu un variat conținut, ne informează despre întinderea și înăbușirea răscoalei, cît și despre consecințele imediate ale acesteia.

Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, constituie obiectul unui alt grupaj de documente precedat de comentariul lui Gh. Iscru. O serie din materialele ce se referă la acest eveniment urmăresc atît cauzele, prezentate de locțiitorul ministrului Prusiei la Viena într-un raport către împăratul Frederich Wilhelm al III-lea, cît și desfășurarea revoluției, ultima mărturie informîndu-ne despre ocuparea Bucureștiului de revoluționari și măsurile luate.

În continuare, culegerea menționată însumează surse și izvoare străine referitoare la momente cruciale din trecutul istoric al românilor: revoluția de la 1848 (cuvînt introductiv dr. Apostol Stan); Unirea Principatelor — 1859 (scurt comentariu de Ioana Burlacu); cucerirea independenței de stat — 1877 (dr. Dan Berindei); procesul de desăvîrșire a unității de stat încheiat în 1918 (Ștefan Hurmuzache).

Considerăm că volumul prezentat mai sus este util atît cititorului obișnuit cît și specialiștilor prin gama largă de informații furnizate.

Este evident că avînd în vedere spațiul istoric foarte larg pe care și l-a propus să-l acopere, lucrarea este susceptibilă de unele îmbunătățiri care să argumenteze, sau să informeze cu și mai multă vigoare pe cititor. Ea constituie însă un valoros aport adus de harnicul colectiv al Arhivelor Statului la cunoașterea mai aprofundată a patrimoniului național.

Daniela Bușă

VENIAMIN CIOBANU, *Jurnal ieșean la sfîrșit de veac (1775—1800)*, Iași, Editura Junimea, 1980, 175 p. + il.

Harnicul cercetător ieșean Veniamin Ciobanu ne oferă în noua sa carte o izbutită frescă a societății moldovenești în ultimul pătrar al veacului al XVIII-lea. Precedată de o inspirată prefață datorită apreciatului istoric al culturii Alexandru Duțu, lucrarea evocă — ca într-un triptic — cadrul istoric, evenimentele și oamenii ce s-au evidențiat în acest „sfîrșit de veac"; de aici și titlul mai puțin obișnuit al lucrării, de „jurnal", deoarece întîmplările sînt narate în viziunea personală a autorului ca într-o „agendă", succedîndu-se cronologic dar raportate și la cauzele lor firești.

În prima parte a cărții, *Se năruie o lume*, autorul analizează condițiile instaurării regimului turco-fanariot în principate, procesul temporar de „orientalizare" a instituțiilor și a vieții obștești prin intermediul dominilor străini originari din faimosul cartier al grecilor stambulioți și scoate în relief carențele noului sistem care nemulțumesc toate categoriile sociale și izolează țările române pe plan politic și cultural. Și totuși veacul al XVIII-lea, veacul „luminilor", reușește, pînă la urmă, să-și facă simțită prezența și în principate, cam spre mijlocul său. V. Ciobanu relevă căile de penetrație ale „luminismului" în țările noastre prin răspîndirea cărților și a ideilor, înmulțirea traducerilor din domeniile literar și științific, reorganizarea învățămîntului superior la Academiile domnești, laicizarea treptată a tiparului și a lecturilor, pătrunderea gazetelor străine și apariția profesorilor și dascălilor din Apus, odată și cu înființarea consulatelor străine, rus, austriac, prusian iar mai tîrziu francez, la Iași și București.

În sfîrșit, în țările române au circulat unele idei înnoitoare, mai ales după izbucnirea revoluției franceze, au luat ființă — după model occidental receptat prin filieră rusă — societăți secrete cu ideologie egalitară de tipul francmasoneriei [1], au început să se con ureze

[1] Vezi pentru traducerea lucrării ul atelui Gabriel Perau (nu Prau!), *Taina francmasonilor* și studiul meu *Préoccupations en matiere d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine au XVIIe et XVIIIe siècles* (II), în „Revue roumaine d'histoire", X (1971), nr. 2, p. 308, n. 31.

www.dacoromanica.ro

în conștiința cărturarilor deschizători de drumuri noțiunile de „pămîntean" și „patrie", să se pună la îndoială legitimitatea unui regim de cruntă exploatare socială slujind interesele puterii suzerane otomane retrograde și asupritoare.

Absolutismul luminat — reprezentat în Europa centrală și răsăriteană de Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a ca mijloc de combatere a căilor revoluționare de transformare a societății și numai de renovare parțială a ei prin reforme limitate emanate de monarhi animați de „generozitate" față de popoarele lor — și-a avut, la o scară modestă, și unii imitatori printre cîțiva domni fanarioți, intuind racilele sistemului, ca, de pildă, Grigore al III lea Ghica sau Alexandru Ipsilanti; dar, după expresia lui V. Ciobanu, „năruirea" vechii lumi era inevitabilă, temeliile ei erau șubrezite iar rostul de a mai supraviețui, zadarnic. Moldovenii — ca și frații lor de peste Milcov — cereau, în majoritatea lor, înlăturarea domnilor străini, revenirea la conducere a „pămîntenilor", recunoașterea autonomiei principatelor și îngrădirea abuzurilor Porții suzerane.

În partea a doua a lucrării sale, intitulată *La răscruce de drumuri*, autorul relevă unele evenimente politice și diplomatice mai semnificative din istoria Moldovei și a capitalei sale, trecînd prin viltoarea războaielor și a răzmeriților, prin suferințele provocate de calamitățile naturale și molimele pustiitoare, prin bejenie și sărăcirea urgisiților locuitori. În acest ultim pătrar de veac, iureșul campaniilor militare ruse și austriece împotriva turcilor ajunge la apogeu iar teritoriul principatelor e împînzit de trupele străine ce se înfruntă pe pămîntul românesc. Totodată Moldova este străbătută în această epocă de numeroși diplomați (ruși, polonі, austrieci etc.) în drumurile lor spre sau de la Poartă, sau dimpotrivă, stabiliți în calitate de consuli la Iași, lăsînd prețioase mărturii asupra evenimentelor, locurilor și oamenilor. După ce amintește de ambasada lui Repnin, reprezentantul țarinei pe lîngă sultan, trecînd pe la Iași în 1775[2], autorul evocă și pe aceea — necunoscută pînă în prezent — a polonului Boskamp, trimisul regelui Stanislas Poniatowski la Constantinopol din anul următor, cu amănunte deosebit de interesante. În imaginea pe care și-au făurit-o străinii asupra vieții ieșene și moldovenești în general, relevînd moravurile de la curtea domnească, traiul opulent al boierimii și contrastul izbitor care îl oferea mizeria maselor și în special aceea a țărănimii exploatate, un loc de frunte revine consulilor acreditați la Iași, din rîndurile cărora observațiile austriacului Raicevich sînt cele mai pline de miez; autorul nu neglijează însă să facă apel și la relatările valoroase ale altor observatori de peste hotare, stabiliți vremelnic cu unele resturi în Moldova, ca de pildă acelea ale secretarului domnesc d'Hauterive. Cu multă acribie, V. Ciobanu reconstituie frămîntata epocă a războiului ruso-austro-turc din 1787—1791 și încercările depuse de kneazul Potemkin, generalissimul trupelor ruse, stabilit la Iași, de a-și făuri un regat „dacic", prin unirea Moldovei și a Țării Românești sub sceptrul său. Proiectul, surîzînd la un moment dat Ecaterinei a II-a, a fost violent combătut de austrieci, pretendenți la rîndul lor la dominarea țărilor române sau cel puțin a principatului muntean, dar mai ales de Anglia și Prusia ostile expansiunii țariste în bazinul pontico-danubian. Autorul evocă fastul de la „curtea" lui Potemkin din Iași, unde strălucea prea frumoasa contesă Sofia de Witte Potocka, favorita sa, dar sfîrșitul prematur al kneazului, în toamna anului 1791, a pus capăt fabulosului proiect „dacic". De altfel, Rusia, părăsită de aliata ei Austria — ce se grăbise a încheia pace cu turcii la Șistov (1791) — și în fața amenințărilor din ce în ce mai accentuate ale Angliei, secondată de Prusia și Olanda, de a interveni în conflict[3], s-a resemnat să pună capăt războiului prin tratatul de la Iași (9 ianuarie st. v. 1792). Ecaterina a II-a a găsit însă alt mijloc de compensație la hotarele apusene ale imperiului, căzînd la învoială cu Austria și Prusia, să-și împartă pentru a doua oară teritoriul regatului polon, sub pretext că în țara vecină își făcuseră loc ideile primejdioase ale revoluției franceze. Autorul arată că într-adevăr în ultimii ani de existență ai regatului polon, spre a se pune capăt crizei vechiului regim, s-au preconizat unele reforme ce n-au fost însă pe placul multor magnați din rîndul cărora cîțiva în frunte cu Potocki și Rzewuski s-au refugiat la Iași. În anul 1792 cele trei monarhii conservatoare și-au adju-

[2] Călătoria lui Repnin la Constantinopol precum și aceea a trimisului Porții în Rusia, Abdülkerim pașa, au fost reeditate și adnotate de Norman Itzkowitz și Max Mote în lucrarea *Mubadele — An Ottoman-Russian Exchange of Ambassadors*, Chicago-London, 1970, 261 p.

[3] Pentru „criza Oceakovului" ivită în relațiile anglo-ruse în 1791, punînd în stare de alertă flota britanică, vezi mai ales contribuțiile lui Trevor J. Hope, *Rapoartele lui Sir William Sidney Smith asupra stării principatelor Moldovei și Țării Românești în anul 1792* în „Studii. Revistă de istorie", 26 (1973), nr. 4, p. 716—727 și *Interese britanice în Europa de sud-est și în regiunea Dunării de Jos la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*, București, 1979 (rezumatul tezei de doctorat).

www.dacoromanica.ro

decat cea mai mare parte a regatului vecin, redus la dimensiunile unei simple provincii. Dornică să lichideze cît mai repede urmările războiului cu turcii spre a avea mînă liberă în Polonia, ţarina a trimis în 1793 în ambasadă la Poartă pe generalul Kutuzov — eroul războaielor napoleoniene de mai tîrziu — care, însoţit de o numeroasă suită, a fost primit cu toată fala la Iaşi de către Mihai vodă Suţu [4]. Între timp în Polonia s-a produs o mişcare de revoltă împotriva exacţiunilor monarhilor vecini, în fruntea căreia s-a pus liberalul Kosciuszko; acesta a încercat să ceară sprijinul turcilor trimiţînd emisari la Constantinopol, a căror trecere prin Moldova a fost ajutată în taină de secretarul domnesc Panaghiotis Kodricos, ciştigat ideilor de libertate. Riposta Ecaterinei a II-a şi a celorlalţi doi monarhi a fost însă zdrobitoare iar regatul polon îşi încetează existenţa în 1795. O serie de răsculaţi din această ţară, adepţi ai ideilor revoluţiei franceze, s-au refugiat în Moldova, unde au desfăşurat o vie activitate conspirativă. În sfîrşit, autorul arată că în dorinţa de a contracara influenţa Rusiei şi Austriei în principate, Poarta a consimţit să acorde Franţei republicane dreptul de a înfiinţa reprezentanţe consulare la Bucureşti şi Iaşi în 1797. În acest din urmă oraş a fost numit, dar numai în calitate de vice consul şi recunoscut ca atare doar în 1798, Joseph Parant, ale cărui relaţii cu autorităţile locale au fost foarte încordate. Campania lui Bonaparte în Egipt provoacă însă ruperea relaţiilor Franţei cu Poarta şi închiderea temporară a reprezentanţelor ei diplomatice în principate, Parant, împreună cu personalul viceconsulatului din Iaşi, fiind arestat şi deportat la Constantinopol. Tot atunci se produce şi o schimbare a domniilor în ţările române — ca rezultat al situaţiei internaţionale tulburi — Hangerli fiind executat la Bucureşti iar Constantin Ipsilanti luînd locul lui Alexandru Callimachi la Iaşi (aprilie 1799).

În ultima parte a cărţii sale, tratînd despre *Oameni şi idei*, V. Ciobanu relevă impactul pe care l-au exercitat asupra societăţii moldoveneşti de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea ideile revoluţionare şi progresiste, provocînd frămîntări în rîndul unor boieri şi clerici animaţi de dorinţa regenerării patriei. Autorul evocă — printre altele — mişcarea de opoziţie împotriva lui Constantin vodă Moruzi din 1778 în fruntea căreia s-au aflat Manolache Bogdan şi Ioniţă Cuza, ce au şi fost executaţi, apoi doleanţele boierilor pămînteni, avînd ca exponenţi pe Constantin Deleanu, Nicolae Balş şi mitropolitul Grigore Callimachi, de a fi înlăturate domniile fanariote (1783.). Toate aceste revendicări aveau numai un caracter politic, dar nu şi social. „Radicalizarea" unei părţi a boierimii mici, a negustorimii şi a altor reprezentanţi ai tinerii burghezii în formare s-a produs însă în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, datorită pătrunderii ideilor revoluţiei franceze, propagată prin poloni emigraţi sau reprezentanţi ai Franţei republicane. Consulul ţarist la Iaşi, I. D. Severin, atrăgea atenţia cu îngrijorare într-un raport din 1794 — analizat de autor — asupra spiritului „iacobin" ce domnea în rîndurile unor boieri cu vederi liberale din capitala Moldovei iar în 1796 acelaşi diplomat îşi exprima nemulţumirea în legătură cu circulaţia unui memoriu bilingv, în română şi greacă, denunţînd abuzurile protipendadei. Peste cîţiva ani este semnalată aderenţa la „complotul" lui Rhigas Velestinul a mai multor reprezentanţi ai intelectualităţii ieşene din rîndul cărora făceau parte nu numai profesori şi dascăli străini sau emigraţi poloni, expulzaţi de altfel de Alexandru vodă Callimachi, dar şi localnici printre care negustorul Chiriţă Poliţu. De această „tulburare" a spiritelor era acuzat în primul rînd vice-consulul francez Parant, protectorul tuturor agitatorilor şi „complotiştilor". În sfîrşit, ultimul document evocat în lucrare îl constituie memoriul din martie 1799, aruncat în curţile boierilor din Iaşi, cerînd abolirea regimului fanariot şi revenirea la domniile pămîntene. Toate aceste manifestări de nemulţumire şi de revendicări, celor naţionale avînd să li se asocieze curînd şi altele de ordin social, au sporit în intensitate la începutul veacului trecut cînd regimul fanariot, corupt, uzat şi discreditat, a fost răsturnat ca urmare a revoluţiei din 1821.

Scrisă cu talent şi competenţă, lucrarea lui V. Ciobanu descrie crepusculul unei societăţi şi zorile alteia noi cu multă putere de evocare, bazîndu-se pe o documentaţie destul de largă, în parte inedită, datorată şi arhivelor polone. Desigur, unele aspecte ar mai fi putut să fie completate, eventual retuşate, fără a se modifica însă, esenţial, ansamblul tabloului. De pildă regretăm absenţa în lucrare, din rîndul observatorilor atenţi ai realităţilor moldoveneşti de la finele veacului al XVIII-lea, mărturiile extrem de semnificative şi de o aspră critică a regimului fanariot, datorate contelui Louis d'Antraigues (1779), discipol al lui Jean Jacques Rous-

[4] În afara relatărilor primirii acestei ambasade la Iaşi datorată lui Struve, menţionată de V. Ciobanu, mai există şi aceea aparţinînd lui Heinrich Cristoph von Reimers, *Reise der russisch-kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die Othomanische Pforte im Jahr 1793*, vol. I, Petersburg, 1803, ce o completează pe cea dintîi .

www.dacoromanica.ro

seau [5], apoi acelea ale naturalistului Balthasar Hacquet (m. 1815), peregrin în Moldova la 1788—1789 [6] sau ale cărturarului sibian Andreas Wolf (1741—1812), medicul de casă al mitropolitului Iacov-Stamati și al domniței Sultana Sturdza, fiica lui Constantin vodă Moruzi, șezător la Iași, în mai multe rînduri, între 1780 și 1797 [7]. De asemenea ar fi fost interesantă și relevarea apariției la Iași, pentru scurtă vreme, a primului ziar tipărit în principate, anume „Courier de Moldavie", scos în cîteva numere la 1790 din tipografia de campanie a kneazului Potemkin și punînd la curent pe cititori cu veștile din întreaga lume [8]. Tot astfel mai semnalăm în rîndul literaturii luministe și revoluționare care a circulat în Moldova la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și neamintite de autor o traducere în românește a unui opuscul intitulat *Palatul crailor leșești* (păstrat în copia alcătuită la 5 oct. 1797 de Vartolomei Putneanul, egumenul mănăstirii Precista din Roman) precum și aceea a unui *Cuvînt de deșteptare ce au spus cetățeanul Carnot, fruntașul francuzesc, pe timpu Marsului în zioa 14^le iulie al 4^le an Republichei, adecă (1)796*, conținînd idei extrem de avansate pentru vederile societății ieșeane de atunci [9]; în sfîrșit, ar mai fi trebuit menționat și memoriul întocmit de Parant la 13 iunie 1798 asupra stării economice a Moldovei, cuprinzînd multe observații interesante, chiar dacă, în parte, însușite de la precursori [10].

În concluzie, în pofida unor scăpări de amănunt și a lacunelor bibliografice relative, lucrarea lui V. Ciobanu, ilustrată și prin cîteva imagini sugestive, este interesantă, corect și frumos scrisă, constituind o lectură atractivă și utilă.

Paul Cernovodeanu

* * * *Culegere de documente și materiale privind istoria României (1929—1933)*, coordonator Doina Smârcea, Universitatea din București, 1980, 473 p.

Înscriindu-se în preocuparea constantă a cadrelor didactice de la catedra de Istoria României de a pune la dispoziția studenților culegeri de documente care să le permită aprofundarea istoriei contemporane a patriei, prezentul volum întocmit de un colectiv coordonat de asist. univ. Doina Smârcea * cuprinde documente dintr-o perioadă din cele mai complexe și agitate din istoria contemporană cea a marii crize economice din anii 1929—1933.

Scurtul *Cuvînt înainte* care însoțește lucrarea atrage atenția cititorului că datorită complexității perioadei și abundenței de documente autorii au fost nevoiți să recurgă la selecția documentelor și materialelor avute la dispoziție și că volumul cuprinde atît documente edite cît și de arhivă. De asemenea se mai precizează că nu au fost folosite note și adnotări explicative întrucît materialele urmează să fie dezbătute în cadrul seminariilor. Din punctul nostru de vedere considerăm că la un volum de documente aparatul critic este indispensabil, mai ales că li se adresează studenților, facilitîndu-le astfel înțelegerea documentelor din volum și înlesnind astfel munca în seminar.

Cele 103 documente și materiale au fost împărțite în trei capitole, primul dintre ele cuprinzînd documentele referitoare la viața economică și socială, al doilea pe cele refe-

[5] C. Gane, *Prin Moldova de altădată*, în „Magazin istoric", VI (1972) nr. 3, (60), p. 43.

[6] Cf. *Neue physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788 (1789 und 1790 durch die Dacischen ... Karpathen*, vol. I, Nürenberg, 1790, *passim*.

[7] Printre altele, în valoroasa sa lucrare *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Hermannstadt, 1804, Wolf face și o amănunțită și totodată pertinentă descriere a orașului Iași. Vezi bibliografia călătorilor străini peregrini la Iași în această perioadă la H. Stănescu, *Călători străini din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea despre monumentele de artă ale orașului Iași*, în „Studii și cercetări de istoria artei", II (1955), nr. 3—4, p. 324 338 și Gh. Băileanu, *Orașul Iași în statistici și în relatări ale călătorilor străini din secolul al XVIII-lea* în „Revista statistică", XVIII (1968), nr. 2, p. 73—76.

[8] Amănunte la Dan Simonescu, *Primul ziar tipărit pe pămîntul țării noastre* în „Studii și materiale de istorie medie", I (1956), 343—351.

[9] Pe larg în studiul meu *Préoccupations en matière d'histoire universelle* ... (III), în „Revue roumaine d'histoire". X (1971), nr. 4, . 725 și 727.

[10] P. Cernovodeanu, *Les voyageurs français en présence des réalités roumaines de la période phanariote*, în „Revue roumaine d'histoire", XIII (1974), nr. 56, p. 738 și 748—750.

* „Colectivul de autori" asist. univ. Doina Smârcea (coordonator), lector univ. dr. Gheorghe Z. Ionescu, lect. univ. dr. Eufrosina Popescu, conf. univ. dr. Ioan Scurtu.

www.dacoromanica.ro

ritoare la viața politică internă iar ultimul pe cele tratînd politica externă.

În primul capitol autorii prezentînd textele principalelor legi economice emise în perioada studiată, unele acorduri economice încheiate de țara noastră cu străinătatea pentru rezolvarea gravelor probleme economice, printre care și nefastul acord încheiat cu Societatea Națiunilor din 1931 cunoscut sub numele de Planul de la Geneva, precum și o serie de date statistice privind producția industriala și agricolă,[1] importul și exportul, creșterea prețurilor unor produse de primă necesitate și somajul oferind cititorului suficiente argumente pentru a înțelege cît de puternic a fost afectată economia României de criza economică din anii 1929 1933.

Capitolul al doilea ce se refera la viața politică internă este și cel mai amplu cuprinzînd un număr de 66 documente însumînd aproximativ 300 pagini. Cea mai mare parte a documentelor se referă, cum era si firesc, la activitatea P.C.R. la lupta proletariatului împotriva încercărilor burgheziei de a trece pe umerii maselor greutățile economice generate de criză. Astfel sînt documente care se referă la măsurile respective luate împotriva Sindicatelor unitare din 1929, la grevele de la Lupeni și Griviția. Remarcăm de asemenea fragmentele din memoriile acad. Iorgu Iordan referitoare la începuturile activității revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, documentul numărul 63 ce interesează Rezoluțiile Congresului V al P.C.R., precum și documentele legate de înființarea în ianuarie 1933 a Frontului Plugarilor.

Analizînd alte laturi ale vieții politice interne, cititorului îi sînt înfățișate orientările principalelor partide cum rezultă ele din diverse documente programatice, divergențele din sînul celor două mari partide cum sînt desprinderea din P.N.Ț. a grupărilor conduse de Stere și Iunian sau frămîntările din P.N.L. generate de evenimentele din iunie 1930 legate de reintoarcerea prințului Carol și proclamarea sa ca rege. Lista guvernelor ce s-au succedat la conducerea țării, precum și tabele cuprinzînd rezultatele alegerilor parlamentare organizate în perioada studiata întregesc valoarea materialelor incluse în acest capitol în care autorii s au străduit și credem noi, au reusit pe deplin să ofere lectorului o imagine cît mai completă a frămîntatei vieți politice a acestor ani.

Parcurgînd cele 10 documente de politică externă incluse în ultimul capitol al volumului din care amintim Protocolul de la Moscova din 1929, documentele referitoare la activitatea Micii Înțelegeri, Tratatul cu Polonia, discursul lui Titulescu la Conferința dezarmării de la Geneva, Convenția de definire a agresiunii de la Londra din 1933, cititorul poate sesiza ușor obiectivele politicii externe românești de menținerea păcii și securității în Europa și de prevenire a izbucnirii unui nou razboi mondial.

În ansamblu apreciem că autorii au reușit prin munca de selecție si asamblare în capitole a documentelor să realizeze un volum extrem de util celor care studiaza acest segment al istoriei românești interbelice mai ales dacă se are în vedere si faptul că perioada 1929 1933 este singura din cele două decenii interbelice care nu beneficiază încă de o monografie.

Nu putem încheia înainte de a arăta că din pacate în conținutul documentelor unele date cronologice sînt inexacte, în lista guvernelor sînt o serie de inadvertențe (un minister are la un moment dat doi titulari), precum și unele supărătoare greșeli de tipar mai ales cînd este cazul unor nume de persoane.

Micile scăpări semnalate mai sus nu afectează în fond valoarea volumului care constituie, credem noi, o pledoarie pentru editarea în continuare a unor volume de documente de istorie contemporană românească mai ales că această perioadă în raport cu epocile anterioare este mai săracă în acest domeniu.

Mihai Oprițescu

www.dacoromanica.ro

„REVISTA DE ISTORIE" publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane (Studii documentare), Viața științifică, Recenzii, Revista revistelor, Însemnări, Buletin bibliografic, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile infrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Autorii au dreptul la un număr de 30 de extrase.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Corespondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Comitetului de redacție, B-dul Aviatorilor nr. 1, București, 71261.

www.dacoromanica.ro

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ŞI ARHEOLOGIE
- DACIA. REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE CLUJ-NAPOCA
- ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE A. D. XENOPOL – IAŞI
- STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
  - SERIA ARTĂ PLASTICĂ
  - SERIA TEATRU–MUZICĂ–CINEMATOGRAFIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
  - SÉRIÉ BEAUX-ARTS
  - SÉRIÉ THÉÂTRE–MUSIQUE–CINÉMA

www.dacoromanica.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DAN BERINDEI, Epoca Unirii, 19 272 p., 16 lei.

DUMITRU VITCU, Diplomații Unirii, 1979, 186 p., 24 lei.

ILIE CORFUS, Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea, 1979, 448 p. 29 lei.

* * * Independența României. Bibliografie, 1979, 307 p., 31 lei.

VICTOR AXENCIUC, ION TIBERIAN, Premise economice ale formării statului național unitar român, 1979, 322 p., 27 lei.

MIRCEA PETRESCU DÎMBOVIȚA, Depozitele de bronzuri din România, 1978, 390 p., 51 lei.

ION BARNEA și colab. Tropaeum Traiani, I, Cetatea, 1979, 258 p., 38 lei.

LIGIA BÂRZU, Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii, 1979, 138 p., 10 lei.

RADU POPA, MONICA MĂRGINEANU CÎRSTOIU, Mărturii de civilizație medievală românească, 1979, 162 p., 28 lei.

* * * Documente privind revoluția de la 1843 în Țările române, C, Transilvania, vol. II, 1979, LXI + 475 p., 35 lei.

ION I. RUSSU, Daco-geții în Imperiul Roman, 1980, 115 p., 8,75 lei.

MIRCEA MUȘAT, Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român, 1980, 158 p., 11 lei.

MUSTAFA A. MEHMET, Cronici turcești privind Țările Române: Extrase III, Sfîrșitul sec. XVI — Începutul sec. XIX, 1980, 444 p., 37 lei.

ȘERBAN BOBANCU, SAMOILĂ CORNEL, EMIL POENARU, Calendarul de la Sarmisegetusa Regia, 1980, 191 p., 11 lei.

VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA, La monnaie romaine chez les Daces orientaux, 1980, 312 p., 19,50 lei.

* * * Nouvelles études d'histoire, VI/1 + VI/2, 1980, 326 + 310 p. 26 + 28 lei.

* * * Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe, 1980, 496 p., 32 lei.

* * * Inscripțiile Daciei Romane, III/2, 1980, 484 p., 34 lei.

* * * Inscripțiile din Scythia Minor, vol. V, 1980, 351 p. + 317 fig., 35 lei.

CONSTANTIN PREDA, Callatis. Necropola romano-bizantină, 224 p., 36 lei.

VALENTIN AL. GEORGESCU, Bizanțul și instituțiile românești pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, 1980, 296 p., 22,50 lei.

RM ISSN CO — 3870

www.dacoromanica.ro

I. P. Informația c. 1144

Lei 10.